KRIJGSGEBRUIKEN en NEUTRALITEITSRECHT

KRIJGSGEBRUIKEN

EN

NEUTRALITEITSRECHT.

KRIJGSGEBRUIKEN

IN DEN OORLOG TE LAND

(OORLOGSRECHT)

EN

de Rechten der Neutralen.

Handleiding voor Officieren en ten dienste van het Militair Onderwijs

DOOR

J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL,
Generaal-Majoor.

BREDA,
BROESE & COMP.

1886.

VOORBERICHT.

Bij Koninklijk besluit van 11 *Aug.* 1883 (*Stbl. N°.* 128), *werd een nieuw Reglement voor de Koninklijke Militaire Academie ingevoerd en daarbij in art.* 46 *o. a. de* Oorlogsgebruiken *als studievak opgenomen.*

Voor en na werd voorts bepaald, dat op de Hoofdcursussen te 's-Bosch en Kampen voor de Infanterie, evenzeer als bij de Cursuscompagnie voor de Artillerie de Oorlogsgebruiken moeten worden onderwezen.

Er zal dus voortaan geen Nederlandsch Officier zijn, die deze gebruiken, m. a. w. de rechten en plichten zoowel voor tijd van oorlog, als in neutraliteitstoestand, niet heeft geleerd.

Toen de tweede uitgave van mijn werk over het Oorlogsrecht in 1882 *uitkwam, zoowel als toen de beknopte uitgave daarvan het licht zag, was — hoe onmisbaar de kennis van het Oorlogsrecht voor den Officier moge wezen, — nog niet te voorzien, dat het als een vak van onderwijs zou worden opgenomen bij alle inrichtingen, voor de opleiding tot Officier bestemd.*

Het groote werk over het Oorlogsrecht is te groot en vooral te kostbaar, het kleine te beknopt, om bij dat onderwijs te worden geraadpleegd.

Toen men mij op de behoefte wees om, ten dienste van het militair onderwijs, een Handboek te maken, begreep ik dat ik mij aan dien arbeid niet mocht onttrekken.

Vandaar dat dit Handboek het licht ziet.

Het is zoodanig ingericht, dat het ook voor den Officier voldoende bevat, om met b e g r i p van de zaak, in voorkomende gevallen te kunnen handelen en op antecedenten te kunnen wijzen.

Met het oog op het bijzonder doel van dit werk heb ik, waar het pas gaf, b.v. bij de capitulatiën enz., de gelegenheid aangegrepen om, tot vorming van den aanstaanden Officier, de goede militaire begrippen te doen uitkomen.

Moge deze mijn arbeid bijdragen om de zelfverloochenende begrippen van eer- en plichtgevoel — kenmerk van een goed officierskorps — in ons leger te bewaren.

D. B. P.

'S-HAGE, Januari 1886.

INHOUD.

Bladz.

HOOFDSTUK I.

OORLOG, OORLOGSRECHT EN WAT DEN OORLOG VOORAFGAAT.

HOOFDSTUK II.

DE OORLOGVOERENDEN ONDERLING.

HOOFDSTUK III.

DE OORLOGVOERENDEN TEGENOVER DE NEUTRALEN.

HOOFDSTUK IV.

HERSTEL VAN DEN VREDE.

AANHANGSEL.

BIJLAGEN.

INLEIDING.

A. ALGEMEENE BEGINSELEN OMTRENT STATEN, VOLKENRECHT, OORLOG EN OORLOGSRECHT.

Staten. Waar aanwassende menschengroepen een volk doen geboren worden (*nasci*, naître, nation, natie) tot een lichaam vereenigd en georganiseerd, met het doel om tot gezamenlijk nut te leven en hun rechten te doen eerbiedigen en beschermen, ontstaat een Staat. Een Staat is, volgens Grotius, het volk tot eene rechtsgemeenschap vereenigd en georganiseerd.

De Staat is echter niet het volk zelf, maar in de sfeer van het recht, het orgaan van het volk, evenals de regeering het orgaan is van den Staat.

Een Staat moet aan drie voorwaarden voldoen, waaraan geen enkele mag ontbreken (1). Er moet aanwezig zijn: 1°. eene bestendige (status) vereeniging; 2°. de macht hare onafhankelijkheid met eigen krachten en eigen hulpmiddelen te verdedigen; 3°. een publiek gezag, belast met het bestuur der vereeniging, om in hare physieke en moreele behoeften te voorzien.

Het recht, waarbij van den burger in een Staat als privaat-persoon, de rechten en verplichtingen met betrekking tot andere individuen van den Staat, waarin hij leeft, is geregeld, wordt privaat-burgerlijk- of privaat-recht genoemd. Dit gaat uit van het burgerlijk gezag, d. i. van de regeering van den Staat (2). De rechten en verplichtingen tusschen den Staat en zijne onderdanen worden vastgesteld door het

---

(1) Heffter, *Le droit international public de l'Europe*, p. 35. — Calvo, § 29.

(2) Hugo de Groot, I. 1. § 14.

Staatsrecht. Het hoofd van den Staat is diens wettig vertegenwoordigd orgaan, meesttijds voor inwendig beheer, altijd voor rechtsbelangen naar buiten.

Souvereine Staat. Is de Staat onafhankelijk van andere Staten, binnen eigen gebied heer en meester en in zijne regeeringsdaden vrij, dan is hij een *Souvereine Staat:* d. i. een, die in- en uitwendig staatsgezag uitoefent in de hoogste mate en zonder eenig hooger beroep. Alle Souvereine Staten bezitten dezelfde bijzondere rechten — souvereine rechten genoemd, — waarvan niet één kan worden prijsgegeven, zonder de Souvereiniteit van den Staat te schaden.

Tot de souvereine rechten behooren: 1°. volkomen wilsvrijheid op eigen gebied, zonder inmenging van eenigen vreemden Staat in het binnenlandsch bestuur (autonomie); 2°. het recht tot vrijmachtig verkeer met andere rijken en om daarbij, tot het uitdrukken van eigen wil, gemachtigden te bestemmen ([1]).

Bestaat alleen de eerste voorwaarde, doch ontbreekt de tweede, dan is een Staat niet Souverein, maar onder de Suzereiniteit van een anderen Staat.

De *Suzereiniteit* (Oberhoheit), aanleiding gevende tot verwikkelingen, eindigt gewoonlijk met volkomen onderwerping of onafhankelijkheid van den niet Souvereinen Staat.

Schatplichtige of Vazal-Staten zijn die, aan welke door een anderen Staat verplichtingen tot het opbrengen van schatting of tot andere diensten zijn opgelegd. Hunne mate van afhankelijkheid wordt bepaald door den graad van vrijheid van handelen, hun verbleven of gelaten door den Suzerein, met betrekking tot hunne autonomie en buitenlandsche betrekkingen met andere Staten. Zij worden somtijds *Semi-Souvereine* Staten genoemd.

Neutraal-Staten zijn die, aan welke verplichte neutraliteit bij tractaat door andere Staten is opgelegd en gewaarborgd (België, Zwitserland, Luxemburg).

---

(1) Bluntschli, *Das moderne Völkerrecht*, § 64 en § 68.

Protectoraat. Staten staan onder *Protectoraat*, wanneer de Souvereiniteit bij tractaat onder bescherming is gesteld van een of meer, meesttijds nabuur-Staten, tegen aanvallen van anderen. Dat Protectoraat schaadt niet aan de Souvereiniteit, omdat aan de souvereine rechten, bij het verdrag van bescherming, niet geraakt wordt. (Moldavië, Walachije en Servië stonden vóór 1861 onder Protectoraat van Rusland.)

Protectoraat, van het voorgaande zeer onderscheiden, wordt soms door maritieme of koloniale Staten over onbeschaafde Staten buiten Europa uitgeoefend. Uit deze bescherming volgt een zeker Vazalschap van den Staat, die ze ontvangt, tot hem, die ze verleent. In dit Vazalschap ligt het groote onderscheid tusschen deze en de hiervoren bedoelde Staten onder Protectoraat, van welke het steeds beschouwd wordt dat de bescherming een gevolg is van eene *vrijwillige*, zelfstandige daad van een Staat, meest met het oog op een bepaald geval of voor een tijdelijk doel, terwijl het andere Protectoraat meest en de Schatplichtigheid of het Vazalschap in het algemeen steeds een gevolg is van vroegere verovering of, door bij tractaat bedongen schatting, afgewende inlijving.

Personeele Unie. Staten onder *personeele Unie* (Zweden en Noorwegen, Nederland en Luxemburg) staan ten opzichte van hunne buitenlandsche verhoudingen tot andere Staten ieder op zich-zelf, wanneer de Unie zich slechts bepaalt tot de kroon, in den persoon van den Souverein, en niet is overgegaan tot de politieke vereeniging van beide Staten.

Unie- of Bondstaten. Wanneer verschillende Staten zich vereenigd hebben, om voor buitenlandsch verkeer één Souvereiniteit te vormen, ofschoon hunne inwendige toestanden, ten opzichte van bestuur en wetgeving meer of minder verschillend en onafhankelijk van elkander zijn, kunnen zij een *volkomen Unie* (Incorporate States) uitmaken (Groot-Britannië en Ierland, Oostenrijk-Hongarije), waarbij in- en uitwendig de Souvereiniteit van elken afzonderlijken Staat volkomen in

de gemeenschap opgaande, eene vereenigde Souvereiniteit vormt, of een *onvolkomen Unie*, waarbij verschillende Souvereine Staten de behartiging hunner buitenlandsche belangen gezamenlijk opgedragen hebben aan een Hoofdbestuur, afgescheiden van gewijzigde overeenkomsten onderling ten aanzien van hun inwendig beheer. Deze laatste Unie kan zijn eene *Federatie* (Federal Union) of *Bondstaat* (Vereenigde Staten van Noord-Amerika, Venezuela, Columbia enz.), wanneer de verschillende Souvereine Staten in een Bond zijn ingelijfd voor buitenlandsche zaken alsmede voor algemeene inwendige politie, doch elke Staat niettemin zijne volkomen autonomie behoudt met betrekking tot inwendige wetgeving, als bij de Bondsconstitutie is beschreven, (Unie van Utrecht voor de Republiek der Vereenigde Nederlanden), en zij kan wezen eene *Confaederatie* (Confederacy) of *Statenbond* (Duitsche Bond en Zwitserland), waarbij elke Staat, die tot den Bond is toegetreden, zijne individueele Souvereiniteit volkomen behoudt niet alleen met betrekking tot algemeene inwendige politie en wetgeving, maar bovendien in buitenlandsche zaken, in al zulke gevallen als die niet is gedelegeerd aan het uitvoerend gezag van de Confaederatie (1).

Volkenrecht. Het volken- of internationaal-recht is het recht der Staten, omvattende de gedragsregels door de verschillende Staten bij hun onderling verkeer in acht te nemen, m. a. w. het geheel van onderlinge verplichtingen; plichten die te vervullen, rechten die jegens elkander te verdedigen zijn (2).

Het stelt de regelen, die vervuld moeten worden, opdat de Staat, in zijne verhouding met andere Staten, zelf Staat kunne blijven en in zijne natuurlijke, eigen vrije ontwikkeling niet worde belemmerd.

In dat recht treden de Staten als volkenrechtelijke personen op. Zij behooren het toetepassen en te handhaven.

De individuen zijn slechts volkenrechtelijke personen in den

---

(1) Ferguson, *Manuel of international law*, Part II. S. 87.
(2) Calvo, § 1.

engeren zin, dat zij op bescherming van het volkenrecht aanspraak hebben, wanneer hunne door dat recht gewaarborgde rechten als mensch worden geschonden.

Elke Staat is, waar het handhaving en uitbreiding van zijne rechten geldt, eene egoïstische figuur, beoogt vóór alles zijn eigenbelang en bevordert in den regel alleen dán het belang van de andere Staten, wanneer dat een algemeen belang en dus ook het zijne is.

Een Staat kan zich echter aan de uitspraken van het volkenrecht alleen dán onttrekken, wanneer hij zóó machtig is, dat hij zich om de overige Staten niet behoeft te bekreunen. Dat is echter nimmer absoluut het geval. Storing in de natuurlijke rechten en waarborgen der Staten werkt evenals storing in de natuur. Tijdelijk kan druk bestaan, doch zij veroorzaakt steeds spanning en uitbarsting, totdat het evenwicht is hersteld.

Zoodra de toeleg of de handelwijze van één machtigen Staat in het bevorderen van zijn eigenbelang een dreigend gevaar wordt voor het bestaan van anderen, dringt het deze tot maatregelen van zelfbehoud, hetzij door diplomatieke vertoogen en conferenties, hetzij door tractaten of coalities en bedreiging om met gezamenlijke macht als recht of regel van het volkenrecht te doen erkennen, wat tot rustige ontwikkeling der volkeren onmisbaar is.

In dat voortdurend streven naar ontwikkeling, in dat waken voor zelfbehoud spiegelt zich ook op het Staten-tooneel de strijd om het leven af, dien men in de gansche natuur aanschouwt en dan ook bij uitnemendheid een natuurlijk recht is. De belangen der verschillende rechtslichamen komen daarbij uit den aard der zaak met elkander in strijd. Vandaar een proces tusschen partijen. In het privaat- en staatsrecht kan het voor eene rechtbank worden gebracht. In een volkenrechtelijk geschil, bij volkomen rechtsgelijkheid der Staten, die geen oppergezag erkennen, is dit onmogelijk. Wanneer vruchteloos is beproefd het geschil op minnelijke wijze uittemaken, bemiddeling van of eene scheidsrechterlijke uitspraak door buiten het geschil staande machten (arbitrage)

niet is aangenomen of niet tot het doel heeft geleid, blijft aan partijen niets over dan om door *oorlog*, dwang — de kracht der wapenen — het rechtsgeschil te beslechten.

Oorlog. De oorlog is rechtsmiddel, geen doel. Integendeel, het doel van den oorlog is de vrede, doch een vrede op een beteren grondslag, waarbij het bestaande geschil uit den weg is geruimd, of beide partijen tot een vergelijk worden gebracht. De nieuwe rechtstoestand, die daardoor tusschen partijen ontstaat, wordt door het vredesverdrag geregeld.

Velen hebben den lof van den oorlog beschreven en het is niet te loochenen, dat deze tot de wereldbeschaving heeft medegewerkt.

Calvo beweert (1) dat er, op zeldzame uitzondering na, niet één oorlog is gevoerd, die niet tot bevordering der beschaving heeft bijgedragen Lieber en Halleck noemen den oorlog een toestand van noodzakelijk lijden, maar heilzaam voor de menschheid.

De Veldmaarschalk von Moltke noemt »de eeuwige vrede een droom en niet eens een schoone droom". »De oorlog", zegt hij (2) »is een element van de wereldorde door God ingesteld. De edelste deugden van den mensch komen er door tot ontwikkeling: moed en zelfverloochening, trouw aan plicht en offervaardigheid: de soldaat geeft zijn leven. Zonder den oorlog zou de wereld in het materialisme verstikken."

De voornaamde voorstanders van een eeuwigen vrede waren: de abt de Saint-Pierre, Kant, Chamarovzow, Cobden, Vincent, Victor Hugo, Wiertz.

Het rechtmatige van den oorlog is door eene menigte groote volkenrechtkundigen erkend.

Wheaton vangt zijne beschouwingen over den oorlog volgenderwijze aan: »De onafhankelijke menschenvereenigingen, welke men Staten noemt, erkennen noch een gemeen scheidsgericht noch een rechter, behalve die, welke

(1) Calvo, § 685.
(2) Brief van 11 Dec. 1880 aan Dr. Bluntschli.

bij bijzondere conventie zijn ingesteld. Aan de wet, die hen regeert, of die zij als zoodanig erkennen, ontbreekt zoodanige bekrachtiging, als aan het burgerlijk recht van iedere afzonderlijke vereeniging is toegevoegd. Iedere Staat heeft dus het recht zijn toevlucht tot geweld te nemen, als het eenige middel om herstel te verkrijgen van beleedigingen, hem door anderen aangedaan, evenals bijzondere personen het recht zouden hebben dat middel te bezigen, indien zij niet aan de wetten van de burger-maatschappij waren onderworpen. Iedere Staat heeft ook het recht zelf te beslissen of de aard en de grootte der beleedigingen zoodanige middelen tot herstel rechtvaardigen" (1). Calvo neemt de volstrekte rechtmatigheid van oorlogen aan, omdat de beide partijen gelijk kunnen hebben, ieder van hun eigen gezichtspunt en met betrekking tot de historische voorwaarden, die hun eigen zijn (2). »Le droit de la guerre — zegt Portalis — est fondé sur ce qu'un peuple, pour l'intérêt de sa conservation ou pour le soin de sa défense, veut, peut ou doit faire violence à un autre peuple," en Hautefeuille, de vurige apostel van het Goddelijk recht, noemt den oorlog: »un droit fondé sur la loi primitive, c. a. d. divine." Hij voegt er de schoone woorden bij: »Lorsque la liberté, l'indépendance est menacée, c'est un devoir."

De oorlog is dus van elken vrijmachtigen Staat een erkend rechtsmiddel, erkend niet alleen in alle rechtsboeken, maar ook in de constitutie der meest beschaafde Staten. Zoolang die daaruit niet is verdwenen, is het in elk geval plicht de willekeur in den oorlog zooveel mogelijk te beteugelen, door de partijen te nopen voor den rechtskamp eenige voorwaarden, gebruiken, regelen of rechten aantenemen en zich daaraan te houden.

Oorlogsrecht. Tijdens den oorlog verkeeren krijgvoerende Staten tegenover elkander in abnormalen rechtstoestand. Zonder recht, geheel buiten het recht staan, is echter zelfs dan niet mogelijk. Het *oorlogsrecht* treedt derhalve, om de ontstane leemte eenigermate aantevullen, als nood-recht op.

---

(1) Wheaton, p. 274.
(2) Calvo, § 686.

Naarmate de Europeesche volken in beschaving toenamen ontstond de behoefte om het verlies van menschenlevens en bezittingen, zooveel slechts met het doel van den oorlog is overeentebrengen, te beperken en alle onnoodige kwellingen te voorkomen.

Aan die zucht om de nadeelen van den krijg zooveel doenlijk te beperken, hebben de thans door de beschaafde volken gehuldigde beginselen, regelen en gebruiken voor den oorlog hun ontstaan te danken, wier geheel gewoonlijk het *oorlogsrecht* wordt genoemd, waaraan de strijdvoerende partijen zich, gedurende den oorlog, hebben te houden. Het oorlogsrecht maakt dus een onderdeel uit van het volkenrecht.

Oorlogs*recht*, zoo genoemd door Gentili, Grotius, Heffter, Portalis, Martens, Wheaton, Calvo, Bluntschli, Ferguson en eene reeks van anderen.

Oorlogsrecht moet niet opgevat worden in de beteekenis van oorlogsrechtvaardigheid, maar in die van: eenige regelen en voorwaarden gesteld voor den *toestand* van oorlog, welke niet verward moeten worden met die voor de *wijze* van oorlogvoeren. De oorlog, de strijd, wordt *gevoerd* volgens de regelen der *krijgskunst.* Omtrent het gebruik en toepassen van *die* regelen beslist de veldheer volkomen, onbeperkt en onbegrensd, maar tegen *wie* oorlog wordt gevoerd en welke middelen *geoorloofd* of *ongeoorloofd* zijn, dat zijn de regelen en *oorlogsgebruiken*, welke, op het *recht* gegrond, door de beschaafde Staten zijn aangenomen, om het werk der vernieling van levens en van eigendommen niet verder te doen omgrijpen, dan voor het einddoel noodzakelijk is. *Oorlogsnoodzaak* speelt dus in het oorlogsrecht een voorname rol.

B. Elementen van het volkenrecht.

De verdragen, tractaten of conventies, hetzij voortvloeiende uit minnelijk overleg, hetzij uit een oorlog, maken het voornaamste, het historisch element uit van het moderne volkenrecht. Zij zijn als rechtsdocumenten voor de volken, wat in

het burgerlijk recht de geboorteakten, rechtstitels of akten van overeenkomst voor de privaat-personen zijn.

Het volkenrecht omvat echter niet uitsluitend de beginselen en voorwaarden, waaromtrent men bij tractaat is overeengekomen. Deze maken er, hoewel een zeer voornaam, toch slechts een enkel bestanddeel van uit, dat *conventioneel recht* wordt genoemd. Een ander bestanddeel is wat men noemt het *vrijwillig recht*, waarbij wordt ondersteld, dat een Staat, ook zonder contract, vrijwillig zijne toestemming heeft verleend tot het aannemen en nakomen van door alle overige beschaafde Staten, of althans de groote meerderheid van deze, aangenomen constante gebruiken.

Belangrijke documenten voor dat vrijwillig recht zijn de *ontwerpen van conventies*, die — ofschoon niet door een bepaald contract gevolgd — omtrent rechtsbeginselen of gebruiken verklaringen bevatten van expresselijk daartoe door de regeeringen aangewezen personen, voorts de *staatspapieren* en de *diplomatieke correspondentiën;* ten aanzien van het maritiem recht, de *uitspraken van de prijsgerichten* voor zoover de beginselen, naar welke de uitspraak plaats heeft gehad, niet op eene bepaling berusten, waaromtrent bij tractaat is overeengekomen, en de *instructiën*, omtrent regelen van het volkenrecht, welke door regeeringen aan leger of vloot zijn uitgevaardigd.

De Staten kunnen ook stilzwijgend constante gewoonten in hun onderling verkeer aannemen. Zoodanige usantiën verkrijgen alsdan mede rechtskracht. Het gezanten-verkeer is zoodanig een door de gewoonte geijkt recht, dat een *gewoonte-recht* wordt genoemd.

Het conventioneele, het vrijwillige en het gewoonterecht te zamen vormen het *positieve*, d. i. het bepaald *geldend* volkenrecht; geldend, op grond van algemeene toetreding en toestemming, of wel van een algemeen aangenomen gebruik der volken. Het positieve recht is dus het plechtanker dezer wetenschap.

Nevens dat positieve staat het *philosophisch*, abstracte volkenrecht.

Niet al wat er in tractaten is overeengekomen en vastgesteld, of wat een doorgaand gebruik is geworden, is in overeenstemming met wat beschaving, ontwikkeling en zedenleer aan den denkenden mensch als rechtvaardig en billijk hebben doen kennen. Het rechtsbewustzijn, in den mensch gelegd, gehoorzamende aan de eeuwige wetten der natuur, die tot voortdurende ontwikkeling en volmaking aandrijven, legt zich niet neer bij hetgeen bestaat, maar, het *natuurrecht* veelal tot grondslag houdende, zegt het wat recht zou moeten zijn, afgescheiden van hetgeen overeengekomen is of usantie is geworden.

C. Historische ontwikkeling.

Vóór den vrede van Westfalen.

De trapsgewijze ontwikkeling van het volkenrecht en van de oorlogsgebruiken, althans in hoofdtrekken, te kennen, is noodig om het standpunt te kunnen beoordeelen, dat het thans inneemt.

De *Hellenen*, door godsdienst, taal en beschaving verbonden, maakten een volk uit, dat, op verfijnde beschaving bogende, verachtelijk nederzag op alle andere volken, welke zij als barbaren voor hunne natuurlijke vijanden hielden. Volgens Aristoteles waren deze door de natuur bestemd de slaven der Grieken te zijn, moest tegen hen steeds krijg worden gevoerd, en waren in den oorlog, bestemd hen weer tot slavernij terugtebrengen, *alle* middelen, elk geweld, iedere list veroorloofd. Het utiliteitsbeginsel was bij hen algemeen erkend; hunne grondstelling was: voor een Koning of eene Republiek is al wat nuttig is rechtmatig.

(Vermeestering van het eiland Melos door Athene.)

De *Romeinen* zijn de grondleggers van rechtswetenschap. Ofschoon hunne staatkunde naar buiten bestond in het vestigen van Rome's heerschappij over alle volken der bekende wereld, vindt men bij hen zekere rechten erkend, regelen en gebruiken aangenomen, en hebben vele hunner schrijvers volkenrechtelijke beginselen voorgestaan.

De wet op de krijgsboden met de instelling der herauten, om die toetelichten en te handhaven, gaf een regelmatigen vorm aan sommige oorlogshandelingen, terwijl volgens Cicero een oorlog, om rechtmatig te zijn, bovenal noodzakelijk moest wezen, deze slechts tot doel heeft ons in staat te stellen na de overwinning in vrede te leven, en men aan de overwonnenen vergiffenis moet schenken, indien zij niet, *door het schenden van het oorlogsrecht*, genade hebben verbeurd.

De overwonnenen werden in die tijden met uiterste gestrengheid behandeld. Alle bezittingen des vijands werden verbeurd verklaard; niets werd gespaard. »De overwinning ontwijdt zelfs de heiligste voorwerpen des vijands," was regel. Alle gevangenen, wien het leven was gelaten, werden slaaf gemaakt; de overwonnen Koningen en veldheeren, bij de triumfale intochten, achter den zegewagen des overwinnaars gekluisterd, meêgevoerd en aan den spot der joelende volksmenigte blootgesteld.

De *Israëlieten* beschouwden zich als het door God bij uitnemendheid uitverkoren volk. Mozes' wetten verboden zelfs den omgang met de Heidenen. In hun oorlog met dezen waren zij onmeedoogend en voerden een verdelgingsoorlog, waarbij zelfs vrouwen en kinderen moesten worden omgebracht.

Het eene volk uit een oogpunt van hoogere beschaving, het andere uit heerschzucht, het derde uit een godsdienstig beginsel, duldde en erkende naast den eigen Staat geen anderen Staat met gelijke rechten, waarmede op gelijken voet gemeenschap kon gehouden worden. In die tijden werden alle middelen, die voor de hand lagen, tot den strijd gebezigd en waren zij alle geoorloofd. Steeds had een oorlog een verdelgingskarakter. De landstreek, waar krijg werd gevoerd, werd verwoest, de gevangenen werden omgebracht of tot slaven gemaakt, veeltijds het geheele volk uitgeroeid.

Het *Christendom* en, gedurende de middeleeuwen, de ridderlijke denkbeelden der *edelen* in Zuid- en West-Europa, brachten het eerst matiging in de gruwelen van den krijg, terwijl het vrijheids- en rechtsbewustzijn der *Germanen*, die ook in andere Staten de rechten erkenden, welke zij zelf op

prijs stelden, minder door hun machtsontwikkeling naar buiten of invloed van beschaving, dan door het contact met andere volksstammen, op deze werd overgedragen en algemeen veld won.

De roofridders in de Duitsche burchten en bergsloten en het lang vastgehouden stelsel van samenstelling der legers uit aangeworven huurbenden van op buit beluste en gewetenlooze avonturiers deden den oorlog langen tijd een wreedaardig karakter behouden.

Dra verhief zich de Katholieke Kerk, met het Pauselijk gezag en een afzonderlijk recht, *canoniek recht* genoemd.

Strevende naar uitbreiding van gezag, gesteund door de Vorsten, werd de leer des vredes bij de nog heidensche volken door het zwaard ingevoerd en werd bekeering tot het Christendom eene hoofdvoorwaarde tot den vrede. Rechtsgelijkheid kende de Kerk alleen toe aan de geloovigen. De Pausen, wier tusschenkomst door de Vorsten ook in hunne wereldlijke oneenigheden veelmaals werd ingeroepen,

> (Bul van Paus Alexander VI, den 4den Mei 1493 uitgevaardigd, betrekkelijk de nieuwe wereld door Columbus ontdekt),

traden in de volkenrechtelijke geschillen dikwerf op als opperste scheidsrechter. Bij menig geschil werd de uitbarsting tot oorlog door hun invloed voorkomen ([1]).

Over den ongehoorzame werd de geestelijke banvloek uitgesproken, die zelfs alle wereldlijke banden verbrak. Toen die macht werd misbruikt, stoorden vele Vorsten zich niet meer aan het gezag der Pausen in wereldlijke zaken (Heilige Lodewijk en Philips de Schoone). Werd de banvloek getrotseerd, dan faalde dikwerf de macht om der Pausen uitspraak kracht bijtezetten.

De vermenging van geestelijk met wereldlijk gezag verbeterde dien toestand geenszins.

> (Ban van Paus Martinus V (1423—1431) tegen den Bisschop en het Bisdom van Utrecht.)

---

(1) Het is bekend dat de Paus, in 1885, op initiatief van Prins von Bismarck, als scheidsrechter is opgetreden in het geschil tusschen Spanje en Duitschland over de Carolinen.

Later werd het geloof in Christus niet meer door de Kerk genoegzaam gerekend, maar ieder rechts- of geloofsbegrip, buiten hetgeen zij als zoodanig verkondigde, als ketterij met geweld vervolgd en uitgeroeid. Het recht der volken kon zich natuurlijk toen slechts als ter sluiks ontwikkelen.

De Hervorming verbrak met de geestelijke alleenheerschappij van den Paus over de Christenheid ook de kluisters van den geest. De vrijheid van geweten en de gelijkheid van rechten ook voor andersdenkenden waren de eerste rechten, welke de menschheid door haar herwon.

Algemeen rekent men dan ook dat de geschiedenis van het Europeesch internationaal recht aanvangt met den vrede van Westfalen, die het groote beginsel van *Vrijheid van godsdienst en geweten* bevestigde.

Na den vrede van Westfalen tot 1815.

Na den Westfaalschen vrede oefenden vooral twee staatkundige richtingen op het volkenrecht invloed uit: die van Frankrijk, waar Lodewijk XIV streefde naar machtsuitbreiding te land, en die van Engeland, dat onder elke regeering zijne suprématie ter zee zocht te vestigen. Zij deden een strijd over twee nieuwe volkenrechtelijke beginselen ontstaan. De eerste over het recht van interventie (*Staatkundig evenwicht*), de tweede over het recht op de open zee en dat van neutrale Staten in den zeeoorlog.

De vredesverdragen van Aken in 1668, van Nijmegen in 1678 en van Rijswijk in 1697 waren rustpunten in den krijg tegen Frankrijk; die van Westminster in 1654, van Breda in 1667 en van Londen in 1674, in den oorlog om de maritieme rechten. Eerst dat in 1713, te Utrecht gesloten, maakte voor goed een eind aan den rechtsstrijd tegen Frankrijk, en werd opnieuw een hoofdpunt voor het statenrecht, terwijl de handels- en scheepvaartverdragen, die — in navolging van hetgeen bij den vrede van Westminster, bij dien van Nijmegen en bij dien van Rijswijk was geschied — ook

met het sluiten van het vredesverdrag te Utrecht werden aangegaan, geruimen tijd beschouwd werden als de basis uittemaken voor het Europeesch maritiem recht.

De eeuw, die op den Utrechtschen vrede volgde, oefende eerst in haar laatste gedeelte op de ontwikkeling van het volkenrecht belangrijken invloed uit

(vrede van Hubertsburg 1763),

vooral door den onafhankelijkheidsoorlog der Noord-Amerikanen tegen Engeland en de groote staatsomwenteling in Frankrijk.

De eerste leidden de Europeesche Mogendheden er toe hunne betrekkingen met de beschaafde rijken in Amerika, voornamelijk met de Vereenigde Staten, uittebreiden en de rechtsbanden, welke met hen bestonden, vaster aanteknoopen, zoodat allengs het volkenrecht, dat tot dusverre meer bepaald een *Europeesch internationaal recht* was geweest, een *modern volkenrecht der beschaafde Staten werd*, dat alle Rijken der wereld omvat, zoodra deze door beschaving waarborgen opleveren, dat zij het groote grondbeginsel van dat recht zullen eerbiedigen, door Montesquieu in zijn *Esprit des Lois* (1) zoo juist aangewezen: »*le principe, que les diverses nations doivent se faire dans la paix, le plus de bien, et dans la guerre le moins de mal qu'il est possible, sans nuire à leurs véritables intérêts.*"

De revolutionnaire propaganda der Fransche Republiek dreigde zich te mengen in de binnenlandsche aangelegenheden der overige Staten van het vasteland van Europa.

Oostenrijk eerst en daarna Pruisen verklaarden daarom aan Frankrijk den oorlog.

De reeks van oorlogen van de eerste Fransche Republiek, gevolgd door die van het eerste Keizerrijk, veroorzaakten een omkeer in de volkenrechtelijke verhouding der meeste Staten van Europa. De vredesverdragen van Campo Formio in 1797, van Luneville in 1801, van Presburg in 1805, van Weenen in 1809, allen met Oostenrijk, van Amiëns in 1802 met Engeland en van Tilsit in 1807 met Rusland, leidden feitelijk, in stede tot een duurzamen vrede, slechts

(1) Chap. I. 3.

tot een tijdelijken stilstand van wapenen, waarbij telkens de tegenstander van Frankrijk gebruik maakte om tot adem te komen en opnieuw krachten te verzamelen tot het hervatten eener worsteling, waartoe de voor zijn zelfbehoud en voor het staatkundig evenwicht van Europa verderfelijke politiek van Frankrijk hem aandreef.

De intocht der Verbondenen in 1814 te Parijs, het herstel der Bourbons op den Franschen troon en het vredesverdrag, dat daarop te Parijs werd gesloten, in verband met de bepalingen der slot-akte van het Congres van Weenen, bestemd om de schikkingen te treffen, die nog tot aanvulling van het Parijsche vredestractaat noodig waren, maakte met den vrede van Parijs, welke in 1815 op den korten doch bloedigen veldtocht, veroorzaakt door den plotselingen terugkeer van den Franschen Keizer, was gevolgd, een eind aan de Napoleontische oorlogen. Met deze vredesverdragen, die het evenwicht der Staatsmachten op betere grondslagen herstelden, ging Europa over het algemeen een tijdperk van meerdere rust en van een nieuwen rechtstoestand in.

Tevens werden twee belangrijke beginselen van volkenrecht aangenomen: de afschaffing van den *slavenhandel* en de *vrije scheepvaart op de rivieren*, welke de verschillende landen scheiden of doorgaan. De laatste werd aan die Rijken gewaarborgd, van het punt waar deze stroomen bevaarbaar worden tot aan hare uitmonding.

(Geschil tusschen de Nederlandsche Regeering en de overige Oeverstaten van die rivier, omtrent de uitdrukking *tot aan zee* (*jusqu'à la mer*), in de tractaten van Parijs en Weenen betreffende dit punt voorkomende, niet synoniem met *tot in zee* (*dans la mer*)).

Van 1815 tot heden.

De eerste vijftien jaren, van het tijdvak sedert het Weenertractaat tot aan onze dagen, kunnen den tijd der interventie worden genoemd. Groot-Britannië, Pruisen, Oostenrijk en Rusland hadden, bij het vredesverdrag van Parijs in 1814, zich de vrije beschikking over het territoir, dat door Frankrijk bij tractaat was afgestaan, voorbehouden. Deze Grootmach-

ten, waarvan de drie laatstgenoemden tevens het z. g. n. Heilige Verbond hadden aangegaan en waarbij zich in 1818, op het Congres van Aken, Frankrijk aansloot, gingen daarop een voortdurend bondgenootschap aan, met het, ofschoon hoogst onbestemd aangewezen, oogmerk om over de internationale zaken van Europa eene soort van voogdijschap, zoo niet van oppergezag uitteoefenen. Door voortdurende tusschenkomst in de binnenlandsche aangelegenheden der Europeesche Staten scheen het zich ten doel te stellen elke revolutionnaire beweging tegentegaan, wanneer die tegen monarchale instellingen, die men onder de regeerende dynastiën had hersteld, waren gericht, of beschouwd werden in de gevolgen den maatschappelijken toestand van Europa, of de bijzondere veiligheid van een naburigen Staat, in gevaar te brengen.

De Staten, welke zich tot taak stelden zoodanig integrijpen, bleken echter omtrent het beginsel van deze interventie zelven oneens te zijn.

(Zoo in 1820, bij de omwenteling van Napels, in 1822, omtrent de bepalingen van het Congres van Verona.)

Zoodra inmenging van vreemd gezag de Amerikaansche Koloniën van Spanje betrof, kantte zich daartegen op de meest stellige wijze de Republiek der Vereenigde Staten. Deze had de leer van Monroë aangenomen, volgens welke Amerika zich van de politiek van Europa volkomen geïsoleerd moet houden. Zij verklaarde elke poging van de Verbonden Mogendheden van Europa, om op het vasteland van Amerika hun politiek intevoeren, gevaarlijk voor den vrede en hare veiligheid en dus elke interventie, die tot doel had Staten te onderdrukken of hun lot te controleeren, waarvan de onafhankelijkheid door de Vereenigde Staten was erkend, als eene tegen haar gerichte vijandelijke manifestatie te zullen beschouwen. In Amerikaansche aangelegenheden duldde zij, onder geen voorwendsel, vreemde inmenging.

Gewapende interventie, in 1826, door Engeland, in erfopvolgensgeschil tusschen Portugal en Spanje. Verbond in 1827 te Londen gesloten, tusschen Engeland, Frankrijk en Rusland tot gezamenlijke interventie in de zaken van Griekenland, om de Christenbevolking van dat land tegen

de godsdienstige vervolging en de onderdrukking der dweepzieke Turken te beschermen, volgens het beginsel door Mackintosh gesteld: »Alle rechten, die een volk voor zich-zelf kan verdedigen, kan het, zoo het tot interventie is geroepen, ook steunen in het belang van een ander volk."

In 1830, toen de Belgische gewesten tegen de regeering van Koning Willem I in opstand kwamen, bleef de waarborgende interventie achterwege, doch kwamen eindelijk op verzoek van dien Koning te Londen de afgevaardigden van de vijf Groote Mogendheden bijeen. In het protocol der Conferentie van 20 December verklaarden deze o. a. dat de vereeniging van België met Holland geschied was om het juist evenwicht in Europa te vestigen en een algemeenen vrede te waarborgen. De gebeurtenissen hadden bewezen dat dit doel niet was bereikt. Andere voorzieningen werden dus gevorderd. De scheiding der Belgische gewesten mocht deze echter niet ontslaan van hun gedeelte in de Europeesche plichten, die het Koninkrijk der Nederlanden droeg. Dit leidde vervolgens tot de verklaring (art. 5 van het protocol der Conferentie van 20 Januari 1831), dat België een voortdurend neutrale Staat zou zijn, welks neutraliteit door de vijf Mogendheden werd gewaarborgd. Een tractaat van 24 artikels, den 15den November 1831 door de vijf Mogendheden en België geteekend, bracht de definitieve scheiding tot stand. Op het protest daartegen van den Koning van Nederland, vereenigden Frankrijk en Engeland zich om dezen door geweld te noodzaken het Belgisch gebied te ontruimen, dat reeds zegevierend door het Noord-Nederlandsche leger was binnengetrokken; de havens van Nederland werden geblokkeerd, op de schepen, die zich in Fransche en Engelsche havens bevonden, werd embargo gelegd, terwijl eindelijk een Fransch leger oprukte, de Citadel van Antwerpen, na eene heldhaftige verdediging der bezetting, vermeesterde, en daarop, na die aan de Belgen te hebben afgegeven, weer binnen Frankrijk terugtrok. Van vriendschappelijke bemiddeling, overgegaan in scheidsrechterlijken dwang, leidde deze Londensche Conferentie dus ten laatste tot gewapende interventie.

De gebeurtenissen, die tot den tegenwoordigen volkenrechtelijken toestand van Europa hebben geleid, brachten op het gebied van het recht weinig nieuwe gezichtspunten, wel eenige opgeworpen beginselen, als dat der *nationaliteiten*, om welke het heette dat Napoleon III zich in 1859, onder

de leuze van »Italië vrij tot aan de Adriatische Zee", zich in den strijd tusschen Sardinië en Oostenrijk mengde, en dat der z. g. n. *vrije volksstemming*, toegepast bij de aanhechting bij Frankrijk van een gedeelte van Savoie en Nizza, na den vrede van Villafranca.

Voor Pruisen, dat, tijdens dien oorlog, zich gereed had gemaakt om Duitschlands rechten te verdedigen, wanneer die door Frankrijk mochten worden geschonden, scheen de tijd gekomen om het beginsel der *Duitsche nationaliteit* op den voorgrond te doen treden, ten einde daarna de *hegemonie* over dat Rijk te verwerven en eindelijk de *Duitsche eenheid* tot stand te brengen.

Oostenrijk, als Groote Mogendheid, door Pruisen betrokken in den Deenschen oorlog van 1864, om Duitsche nationaliteits-belangen aangegaan, was weldra, in 1866, met dien Staat in den strijd om de hegemonie gewikkeld, waarin het, door de met snelheid overal toegebrachte slagen van het op volle kracht toegeruste Pruisen, volkomen het onderspit delfde en bij het vredesverdrag van Praag, den 3den Augustus 1866, genoodzaakt werd zijne Duitsche bondsrechten optegeven.

In het onverholen verlangen van Frankrijk, om zich niet door het machtiger geworden Pruisen te laten overvleugelen, in diens mislukte pogingen om Luxemburg bij minnelijke schikking aan zijn gebied te hechten — welke o. a. tot eene in 1867 bij het Londensche tractaat gewaarborgde neutraliteits-verklaring van dat Groothertogdom hebben geleid, — en eindelijk in de hem door minder geslepen Staatslieden gedane openingen, om zich ten koste van België uittebreiden, vond Graaf von Bismarck, Duitschland's uitstekende Bondskanselier, aanleiding om de Zuid-Duitsche Staten overtehalen, voor het geval van oorlog tegen een niet-Duitschen Souverein, vereenigd voor de rechten en belangen van het gemeenschappelijk vaderland te strijden.

Toen dan ook de lang verwachte reuzenstrijd in 1870 tusschen Frankrijk en Pruisen met diens Bondgenooten plotseling uitbrak, stond geheel Duitschland geschaard rondom

den Pruisischen Koning, die — nog vóór de oorlog eindigde — den 18den Januari 1871, te Versailles, tot Keizer van het Duitsche Rijk werd gehuldigd.

Bijna gelijktijdig met de Duitsche was ook de Italiaansche eenheid tot stand gekomen. In Rome had de Paus sedert langen tijd zijn wereldlijk gezag slechts door vreemde bajonetten kunnen handhaven. Zoodra Frankrijk gedwongen was zijne troepen uit Rome te nemen, zonk de Pauselijke zetel ineen en werd de beroemde wereldstad de hoofdstad van het thans vereende Italië.

Met het herstel van het Duitsche Keizerrijk, dat door de bij het vredestractaat in 1871 te Frankfort bekrachtigde toevoeging van den Elzas en Duitsch-Lotharingen met Metz, en vooral door zijn krachtig inwendig bestuur en de staatsregeling die het bezit, machtiger is dan ooit, is het staatkundig tijdperk ingetreden, waarin wij leven.

D. BELANGRIJKE DOCUMENTEN VOOR HET OORLOGS- EN NEUTRALITEITSRECHT.

De volgende documenten getuigen van het ernstig streven van velen om de rampen van den oorlog zooveel mogelijk te beperken, de regelen van het oorlogsrecht op *positieve* gronden te bevestigen, of de kennis van het internationaal recht uittebreiden.

I. *De verklaringen in* 1854 *door Frankrijk, Engeland en Rusland afgelegd, omtrent de door hen in den Oosterschen oorlog aantenemen houding tegenover de neutralen en het verdrag van Parijs van* 1856.

In 1854 begrepen Frankrijk en Engeland, als bondgenooten in het Oosten Rusland bestrijdende, dat het verschil van beginsel dat zij voor den zee-oorlog ten aanzien der neutralen steeds hadden gehuldigd en waarbij de een zich hield aan de vlag, de andere aan de nationaliteit der koopwaar, hun gezamenlijk handelen zoude belemmeren.

De Minister van Buitenlandsche Zaken in Frankrijk Drouyn de Lluys betoogde aan Engeland de noodzakelijkheid om daaromtrent tot overeenstemming te geraken en daarvan openlijk te doen blijken. Na veel onderhandelingen werd besloten dat de beide regeeringen eene *gelijkluidende verklaring* zouden openbaar maken.

Verklaring van Frankrijk van 29 Maart 1854.

»Ten einde den handel der neutralen van elke onnoodige belemmering te ontheffen, stemt Z. M. er voor het tegenwoordige in toe van een gedeelte der rechten aftezien die hem, krachtens het volkenrecht, als oorlogvoerende macht toekomen.

»Het is Z. M. onmogelijk aftezien van de uitoefening van zijn recht de artikelen van oorlogscontrabande te nemen en de neutralen te beletten de depêches van den vijand over te brengen. Zij moet ook zijn recht als oorlogvoerende macht ongeschonden handhaven, om de onzijdigen te beletten elke blokkade, uitgeoefend door het leggen van eene genoegzame macht voor de forten, reeden of de kusten van den vijand, te schenden.

»Maar de schepen van Z. M. zullen niet den eigendom van den vijand nemen, geladen aan boord van een onzijdig schip, tenzij die eigendom oorlogscontrabande mocht wezen.

»Z. M. rekent niet op het recht terugtekomen anderen eigendom der onzijdigen dan oorlogscontrabande, welke aan boord van 's vijands schepen wordt genomen, verbeurd te verklaren.

»Z. M. verklaart bovendien dat Zij, door den wensch bezield om de rampen van den oorlog zooveel mogelijk te verminderen en er de operaties van te beperken tot de geregelde krachten door den Staat georganiseerd, voor het oogenblik niet het voornemen heeft commissiebrieven voor de kaapvaart uittegeven."

Op denzelfden datum maakte Engeland zijne verklaring openbaar, terwijl de Russische regeering in het *Journal de St.-Pétersbourg* van 12 April aankondigde, dat zij zich naar dezelfde beginselen zou gedragen.

»Deze" — zeide de Minister van Buitenlandsche Zaken in Frankrijk in zijne nota van 29 Maart aan de vertegenwoordigers van dat Rijk bij de andere Mogendheden — »zijn de

voordeelen, welke aan den handel gedurende den oorlog gewaarborgd zullen zijn en zelfs, wanneer die zal zijn geëindigd, zal deze gemeene verklaring een gewichtig precedent blijven in de geschiedenis der neutraliteit."

Toen in 1856 te Parijs het Vredes-Congres bijeenkwam, bevestigden de gevolmachtigden der Staten aldaar de gevolgde regelen voor de toekomst en legden den 16[den] April de gewichtige verklaring af, welke in Bijlage 5 is opgenomen.

II. *De Conventie van Genève van den 22sten Augustus 1864 voor de verbetering van het lot der gewonde krijgslieden in het leger te velde.*

Reeds in de vorige eeuw regelden een aantal tractaten en cartels de behandeling en uitwisseling van krijgsgevangenen; drie andere tractaten en een project strekten om het lot der gewonden te verzekeren:

a. het verdrag van Aschaffenburg van 27 Juni 1743, na den veldslag van Dettingen gesloten, tusschen de opperbevelhebbers van het Pragmatieke en van het Fransche leger, den Generaal von Stair en den Maarschalk de Noailles, tot wederzijdsche bescherming van gewonden en hospitalen;

b. het tractaat, den 6[den] Februari 1759, te Sluis, in Staats-Vlaanderen, tusschen Frankrijk en Engeland gesloten, regelende de zorg voor de zieken en gewonden en hun verplegers;

c. de conventie van Brandenburg van 7 September 1759, tusschen Frederik den Groote en Lodewijk XV op de grondslagen van het Sluiser-tractaat;

d. het voorstel in 1800 door den beroemden Franschen legerarts Percy aan de Generaals Moreau en Kray gezonden tot onschendbaarverklaring van hospitalen en om de zorg voor de gewonden te regelen.

Deze tractaten hadden een voorbijgaand karakter; het daarin neergelegd humaniteits-begrip schijnt in het revolutietijdperk en de Napoleontische oorlogen verloren te zijn gegaan.

De algemeene belangstelling in het lot der gewonden, opgewekt door Henri Dunant, uit Zwitserland, die als tourist in 1859 de slagvelden van Italië had bezocht en in

zijn in 1862 uitgekomen geschrift: *Un souvenir de Solferino*, eene aangrijpende schildering gaf van de ellende der gewonden op slagvelden en in hospitalen, gaf aanleiding dat te Genève, op initiatief van den heer Gustave Moynier, door zestien Staten, waaronder Nederland, den 22sten Augustus 1864 te Genève de merkwaardige conventie werd gesloten tot welke later meest alle andere Rijken toetraden en die dus een hoofdbestanddeel uitmaakt van het positief oorlogsrecht.

III. *Het voorstel van additioneele artikelen op de conventie van Genève van* 22 *Augustus* 1864, *door de internationale conferentie van Genève den* 20sten *October* 1868 *geteekend.*

In 1867 had de Italiaansche regeering, geleid door de treurige ervaringen van den zeeslag van Lissa in 1866, zich tot den Zwitserschen Bondsraad gewend, om eene uitbreiding van de conventie van Genève voor den zee-oorlog te bewerken. Van andere zijden was op leemten in het oorspronkelijk stuk gewezen. Dit noopte den Bondsraad, den 12den Augustus 1868, aan de verschillende Staten een schrijven te richten, waarbij zij werden uitgenoodigd alsnog in het ontbrekende te voorzien. Van veertien Staten, waaronder Nederland, kwamen daarop den 5den October d. a. v. de gevolmachtigden te Genève bijeen. De oorspronkelijke tekst van de conventie van 1864 werd in tact gelaten, door toevoeging van eenige artikelen, aan wenschen van eene het vorige jaar te Parijs gehouden conferentie tegemoet gekomen, vooral door bijvoeging van negen artikelen, welke op de marine betrekking hebben, de beginselen der conventie van 1864 toegepast op den zee-oorlog.

De bekrachtiging van deze additioneele artikelen door de verschillende regeeringen is echter achterwege gebleven. Door Frankrijk werd een amendement voorgesteld op art. 9; door Engeland en Frankrijk beide op art. 10. Zij stelden van de aanneming hunne toetreding afhankelijk. Dit schijnt de andere Staten teruggehouden te hebben.

Derhalve niet *bindend* in de mate als de conventie van 1864, bezitten de additioneele artikelen echter moreele waarde, niet alleen door de overeenstemming, welke omtrent de meeste punten heerschte, maar ook door feiten, welke later plaats hebben gehad:

De verklaring van den Koning van Pruisen, op het eind van 1868, bij de opening van den Landdag; de bereidverklaring op het eind van 1869 van den Noord-Duitschen Bond, Oostenrijk, Baden, Beieren, België, Denemarken, Italië, Nederland, Zweden en Noorwegen, Turkije en Wurtemberg, om zonder voorbehoud de additioneele artikelen bij verdrag goed te keuren; de toestemming van Duitschland en Frankrijk, bij het uitbreken van den oorlog van 1870, om ze, zonder uitdrukkelijke verbintenis, als *modus vivendi*, gedurende de vijandelijkheden in acht te nemen; terwijl Italië als feitelijke erkenning, tijdens dien oorlog, een neutraal hospitaalschip in dienst stelde.

IV. *De verklaring den* $\frac{\text{29 November}}{\text{11 December}}$ 1868 *te St.-Petersburg geteekend, nopens de afschaffing van het gebruik te velde van ontplofbare kogels* (Bijlage 6).

Op voorstel van het Russische kabinet kwam in 1868 eene militaire internationale Commissie te St.-Petersburg bijeen tot het instellen van een onderzoek naar de wenschelijkheid om het gebruik van ontplofbare geweerkogels in den oorlog te verbieden.

De verklaring, toen vastgesteld, ontleent hare belangrijkheid minder door de bepaling, welke zij aannam van het minimum gewicht der holle projectielen (400 gram), die in den oorlog gebezigd mogen worden, dan wel door de hoofdbeginselen welke, als praemissen, aangenomen en bekrachtigd werden door de gemachtigden van alle beschaafde natiën en derhalve met de gevolgen, welke er uit voortvloeien, in het positieve, conventioneele recht zijn opgenomen.

Voorop werd gesteld dat de militaire Commissie, met onderling goedvinden, de technische grenzen heeft afgebakend, *binnen welke de eischen van den oorlog moeten beperkt worden door hetgeen de menschheid vordert.*

Alzoo werd verklaard dat de eischen van den oorlog aan de eischen van humaniteit *ondergeschikt* kunnen, soms moeten worden.

Het tweede beginsel was: dat de vooruitgang der beschaving ten gevolge *moet* hebben het onheil van den oorlog zooveel mogelijk te verminderen. Eene andere gewichtige erkenning bestaat hierin, dat het eenige *rechtmatige* doel, dat de Staten gedurende den oorlog zich moeten voorstellen, de verzwakking der *strijdkrachten* van den vijand is.

V. *De Conferentie van Brussel van* 27 *Juli tot* 27 *Augustus* 1874.

Op bevel van Keizer Alexander II van Rusland werd, onder de leiding van Prins Gortschakoff door den hoogleeraar F. de Martens een arbeid voorbereid, om de regelen van beschaving en de wetten van humaniteit ook in den oorlog tot hun recht te doen komen. Toen die gereed was werden de verschillende hoven van Europa aangezocht zich te Brussel te doen vertegenwoordigen, ten einde te beraadslagen over een *Projet d'une convention internationale concernant les lois et coutumes de la guerre*, dat door de Russische regeering ter overweging werd aangeboden Alle Europeesche Staten deden toezegging aan het Congres te zullen deelnemen, sommigen echter onder reserves; Engeland niet dan nadat het zich had vergewist, dat het maritiem recht op het Congres buiten sprake zou blijven. Geen Rijk of het had een of meer hoofdofficieren of Generaals afgevaardigd, meestal ook een Staatsman; Duitschland bovendien den voor het volkenrecht beroemden Dr. Bluntschli. Nederland werd vertegenwoordigd door 's Konings Gezant te Brussel, den heer Van Lansberge en door den Generaal-majoor Van der Schrieck. Schrijver dezes werd hun toegevoegd.

Van het oorspronkelijke Russische voorstel kwamen niet alle artikelen, zelfs niet alle hoofdstukken, in behandeling. De onderwerpen, waarover nog geen eenstemmigheid werd verwacht, werden tot later uitgesteld. De redactie van

artikelen, waarbij rechten aan den occupator werden toegekend, werd — vooral op aandringen van de vertegenwoordigers der kleine Staten — zoodanig in negatieven zin gewijzigd, dat er nergens van *toekenning*, steeds van *onthouding* van rechten sprake werd (Bijlage 12). Dit geschiedde terecht. Als abstracte regel van het volkenrecht moge aan den overweldiger een feitelijk rechtsgezag — zoover als hij zijne macht kan doen gelden — niet worden ontzegd, uit een Staatsrechtelijk oogpunt kan eene regeering, tevoren, bij tractaat, aan een toekomstigen vijand, geen rechten op zijn onderdanen of bezittingen toekennen.

Den 27sten Augustus werd het Slot-protocol door alle gemachtigden geteekend.

Dit merkwaardig stuk, de beginselen van het modern oorlogsrecht bevestigende, was van den volgenden inhoud:

»De Conferentie te Brussel, op de uitnoodiging der regeering van Z. M. den Keizer van Rusland vereenigd, om te beraadslagen over een voorstel van internationaal reglement voor de wetten en gebruiken van den oorlog, heeft het voorstel, aan hare besprekingen onderworpen, onderzocht in een geest overeenkomende met het verheven denkbeeld dat tot hare bijeenroeping heeft voorgezeten, en dat alle regeeringen, die er zijn vertegenwoordigd, met sympathie hebben ontvangen.

»Dat denkbeeld had reeds zijne uitdrukking gevonden in de verklaring, welke in 1868 tusschen alle Gouvernementen ten aanzien van het verbod van ontplofbare kogels werd gewisseld

»Eenparig was vastgesteld geworden, dat de vorderingen der beschaving tot gevolg moeten hebben de rampen van den oorlog zooveel mogelijk te verminderen, en dat het eenig rechtmatig doel, dat de Staten zich gedurende den oorlog moeten voorstellen, is den vijand te verzwakken, zonder hem noodeloos lijden opteleggen.

»Deze beginselen hebben toen eene algemeene goedkeuring verworven. Thans vereenigt zich de Conferentie, terwijl zij zich op denzelfden weg handhaaft, met de overtuiging, door de regeering van Z. M. den Keizer van Rusland uitgesproken, dat er eene schrede meer is te doen door de algemeene wetten en gebruiken van den oorlog te herzien, hetzij om ze met meer juistheid te bepalen, hetzij om er in gemeen overleg zekere grenzen voor aftebakenen,

ten einde er zooveel mogelijk de gestrengheid van te matigen.

»De oorlog, dusdanig geregeld, zou minder jammeren met zich voeren, minder blootstaan om in hevigheid toetenemen, door de onzekerheid, het onverwachte en de door den strijd opgezweepte hartstochten; hij zou zekerder leiden tot het einddoel, namelijk de hervatting der goede betrekkingen en een meer duurzamen vrede tusschen de oorlogvoerende Staten.

»De Conferentie heeft geloofd aan deze denkbeelden van humaniteit niet beter te kunnen beantwoorden, dan zich er evenzeer mede te bezielen bij het onderzoek van het voorstel, dat aan hare beraadslagingen is onderworpen. De wijzigingen, welke er in zijn aangebracht, de commentaren, reserves en afzonderlijke raadgevingen, die de gedelegeerden volgens de instructiën en de bijzondere gezichtspunten van hunne regeeringen of volgens hun persoonlijk gevoelen in de protocollen hebben vermeend te moeten voegen, vormen het geheel van haren arbeid. Zij gelooft die te kunnen aanbieden aan de verschillende regeeringen, waaraan zij haar mandaat ontleent, als een zorgvuldig onderzoek, dat tot grondslag kan strekken tot eene nadere gedachtenwisseling en eene uitbreiding van de bepalingen der Conventie van Genève van 1864 en van de verklaring van St.-Petersburg van 1868. Aan haar om te beoordeelen wat van dien arbeid het onderwerp zal kunnen worden van eene overeenkomst en wat een nader onderzoek vereischt.

»De Conferentie uit, ten slotte, de overtuiging, dat hare debatten in elk geval licht zullen hebben geworpen op deze belangrijke vraagpunten, waarvan de regeling, als gevolg van eene algemeene overeenstemming, eene wezenlijke vordering voor de menschheid zou zijn."

Gedaan te Brussel, 27 Augustus 1874.

Volgen de handteekeningen.

Het voornemen bestond de Brusselsche Conferentie door eene andere te St.-Petersburg te doen volgen. Daar zouden de aangenomen artikelen worden bekrachtigd.

Ongelukkigerwijze, vooral voor de bevolkingen der kleine Staten, is dit niet geschied. Het tweede Congres bleef achterwege door het wantrouwen en de vreesachtigheid van de bevolkingen der kleine Staten, gevoed door gebrekkige kennis

der toestanden, welke ook het voorwendsel werd voor de politiek van onthouding, die het op Rusland naijverige Engeland aannam. »Het zal zich niet leenen tot eenige overeenkomst, waarvan het gevolg zou zijn de aanvallende oorlogen gemakkelijk te maken en den vaderlandslievenden weerstand van een overheerd volk te verlammen," [1] dit was de reden, die werd opgegeven om aan Ruslands Keizer niet het politiek succes te laten, dat deze door de bekrachtiging zou hebben behaald. Toen Rusland later zelf, ten gevolge van de Oostersche quaestie, in ernstige moeielijkheden werd gewikkeld: uitwendig door zware verliezen, inwendig door het drijven der Pan-Slavisten en de beroeringen der Nihilisten, door wier misdadige hand de Keizer van Rusland eindelijk zelf viel, geraakte het tractaat geheel op den achtergrond. Rustige tijden, kalme gemoederen en onbevooroordeelde hoofden zijn voor zulk een arbeid onmisbaar.

Al zijn de protocollen van de Brusselsche Conferentie dus niet bevestigd geworden zoodanig, dat zij in het *conventioneel* recht zijn opgenomen; al is daardoor voorloopig, tot betere tijden zullen aanbreken, aan de menschheid den vollen omvang van de hun aangeboden weldaad onthouden, niettemin hebben zij groote waarde, omdat rechten en oorlogsgebruiken, tot dusverre onbeschreven gelaten, slechts overgeplant door traditie en uitsluitend aanvertrouwd gebleven aan de dragers van oorlogsgeweld, of alleen beschreven door geleerden, rechtskundigen en theoretici, thans als goed, practisch uitvoerbaar en rechtmatig erkend zijn door gedelegeerden van alle Staten, onder welke hooge bevelhebbers, waarvan de meesten met oorlogservaring, voorts door staatslieden en rechtskundigen.

VI. *Het »Institut de droit international."*

Van geheel anderen aard, als de daarom ook in de eerste plaats opgenoemde officieele acten van Staten of Staatsge-

---

(1) Depêche van Lord Derby van 20 Januari 1875 aan Lord Loftus, Engelsch Ambassadeur te St.-Petersburg.

machtigden, is de oprichting van dit Instituut. Zij is niettemin eene zaak van gewicht voor het oorlogsrecht.

In vele landen ontstond, bijna gelijktijdig, bij hen, die het internationaal recht beoefenden, de wensch naar een krachtig orgaan, naar een vereenigd handelen. Lieber, Holtzendorff, Heffter, Calvo, Drouyn de Lluys, de Parieu, Cauchy, Hautefeuille, Bluntschli, Mancini, de Laveleye, Asser, Dudley-Field, Moynier en andere mannen, bekend als meesters op dit gebied, sloten zich in September 1873 te Gent aan bij den heer Rolin-Jaequemyns, later Minister van Binnenlandsche Zaken in België, die het eerst het denkbeeld van vereeniging in vorm bracht.

Het *Instituut*, met een bepaald aantal leden en associés, gekozen uit hen, wier kennis nuttig voor deze instelling kan zijn, is eene uitsluitend wetenschappelijke vereeniging, zonder officieel karakter.

Het is zeer onderscheiden van de in 1873 te New-York gevormde *Association pour la réforme et la codification du droit des gens*, welke niet zoozeer een wetenschappelijk als een politiek en sociaal doel beoogt, en daartoe middelen als congressen enz. aanwendt, terwijl ieder lid van de associatie kan worden. Het Instituut beoogt voornamelijk den vooruitgang van het internationaal recht te bevorderen door te trachten het orgaan te worden van het rechtsgevoel der beschaafde wereld; zijne hulp te verleenen aan elke ernstige poging tot geleidelijke codificatie van het internationaal recht; mede te werken, binnen de grenzen zijner bevoegdheid, tot behoud van vrede of nakoming van de oorlogswetten en door alle middelen de beginselen van recht en humaniteit te doen zegevieren, welke de onderlinge betrekking der volken beheerschen. Het oefent op het oorlogsrecht invloed uit door zijn werken: de Jaarboeken (*Annuaires*) en de *Revue de droit international*, alsmede door die der leden in de commissiën. Daartoe behoort o. a. de klassieke arbeid van den heer Bulmerincq over de *Prises maritimes*, als rapporteur van de commissie over het zeerecht.

In 1877, na het bekend worden der wreedheden in den Russisch-Turkschen oorlog, richtte het Instituut een krachtig

Appel aux belligérants et à la presse, waarbij, in kort bestek, de voornaamste oorlogswetten, ontleend aan conventies en aan de Brusselsche Conferentie, in herinnering worden gebracht. Voorts werd in dat jaar door eene commissie, waartoe ook schrijver dezes behoorde, de handleiding (zie blz. 30) samengesteld, welke in dit werk meermalen zal worden aangehaald.

VII. *De handleidingen, nopens het oorlogsrecht, voor de legers van verschillende Rijken.*

1°. De geautoriseerde of officieele handleidingen.

Het eerst van alle Staten heeft Nederland de kennis van het oorlogsrecht voor alle officieren van het leger verplichtend gesteld, daar in 1872 door den Minister van Oorlog is gelast, dat het werk toen door schrijver dezes over het oorlogsrecht uitgegeven en de beknopte handleiding daarnaar bewerkt, bij de wetenschappelijke bijeenkomsten der officieren moesten worden behandeld. In Frankrijk is eenige jaren later, vanwege de regeering, uitgekomen de: *Manuel de droit international à l'usage des officiers de l'armée de terre. Ouvrage autorisé pour les écoles militaires.* Ook in Rusland is soortgelijk voorschrift of handleiding, in 1877 vervaardigd door Graaf Kamarowsky, door de regeering uitgegeven.

Deze handleidingen bezitten ook daarom voor de beoordeeling van de ontwikkeling van het recht beteekenis, omdat — al mag men niet de gevolgtrekking maken, dat alle beginselen, daarin ontwikkeld, ten allen tijde door de legers, aan wie ze zijn uitgegeven, zullen worden gevolgd, ook omdat in internationaal recht de *wederkeerigheid* geldt, — toch is aantenemen dat die beginselen zoodanig wortel zullen hebben geschoten, dat zij in de meeste gevallen den stempel op de handelingen der officieren zullen drukken.

2°. De handleiding van het *Institut de droit international.*

Toen in de zitting van het *Institut de droit international* van 2 September 1879, te Brussel, op het gemis in de meeste legers van voorschriften als waarborg voor de goede toepassing van het oorlogsrecht werd gewezen (1), besloot het Instituut zich tot de verschillende regeeringen te wenden en den wensch te doen kennen, dat zij de oorlogsregelen der beschaafde volken aan hunne militaire onder-

(1) *Annuaire de l'Institut.* 1879—1880, p. 326.

danen bekend zouden maken, en dat verzoek te doen vergezeld gaan van eene handleiding, welke het Instituut met zorg zou bewerken. Bij het vervaardigen van dien »Manuel" zijn de bepalingen van de Conferentie van Brussel tot grondslag genomen en de vóór besproken Nederlandsche, Fransche en Russische handleidingen geraadpleegd. Het »avant-projet" werd door den heer Moynier als rapporteur gemaakt. Na omwerking, ten gevolge van bedenkingen van de leden der Commissie, werd het door haar in eene daartoe bijeengeroepen vergadering te Heidelberg en, in September 1880, door de leden van het Instituut te Oxford vastgesteld en, nog vóór het eind van het jaar, aan de verschillende regeeringen aangeboden (Bijlage 13).

Om deze handleiding practisch en aannemelijk te maken, zijn er alleen de beginselen in opgenomen, welke als 't ware onbestreden en algemeen als goed erkend zijn, zoowel door de gemachtigden der regeeringen (Brusselsche Conferentie) als door de leden van het Instituut Men wachte zich dus wel om, wanneer een regel of een beginsel in dien *Manuel niet* wordt aangetroffen, daaruit de gevolgtrekking te maken dat het Instituut dien regel of dat beginsel niet goedkeurt.

Deze handleiding voert tot opschrift: *Les lois de la guerre sur terre. Manuel publié par l'Institut du droit international.*

E. STRIJD TEGEN VOLKEN- EN OORLOGSRECHT.

Het bestaan van een volkenrecht wordt door sommigen ontkend, door anderen in twijfel getrokken, vooral door hen, die het natuurrecht verwerpen en slechts een Goddelijk recht als oorsprong, soms zelfs eene rechtsopenbaring aannemen.

Zij, die het bestaan van het volkenrecht op andere gronden in twijfel trekken, voeren aan, dat de beginselen van dat recht geen verbindende kracht bezitten, omdat er voor het volkenrecht geen wetboek bestaat, en dat het bovendien de bescherming mist, die voor het eerbiedigen en toepassen zijner regelen moet waken.

Zij vergeten dat het gevoel van recht en billijkheid, van zedelijkheid of van godsdienstzin, dat den individu terughoudt van de wandaad, ook het zedelijk lichaam beheerscht van den Staat, dien volkenrechtelijken persoon, uit en door het

volk ontstaan en in naam van het volk handelend. Bovendien is het volkenrecht bij uitnemendheid het recht, dat de volken zelf moeten koesteren en opkweeken, in hun eigen belang behoeden voor ruw geweld, beschutten tegen miskenning en verkrachting.

Twee feiten vooral bewijzen dat dit ook geschiedt: de *Pacifico*-zaak in 1848, tusschen het kleine Griekenland en het machtige Engeland en de erkenning van de autonomie der Transvalers door datzelfde groote Rijk in 1881.

Vooral het oorlogsrecht is door de zich noemende realisten bestreden.

In den oorlog, beweren zij, gaat macht boven recht en bekreunt men zich weinig om beginselen, die geen verbindende kracht bezitten, waar andere, die op meer solide basis zijn gevestigd, reeds te dikwerf worden geschonden. De soldaat, die honger en dorst heeft, neemt wat hij grijpen kan. Verhit door een strijd, waarin elk oogenblik zijn leven op het spel staat, worden hartstochten opgewekt, waarvan hij zich-zelf nauwelijks is bewust; vooral ziet hij niet nauw, waar het op het afbakenen van eigendomsrecht aankomt. Aan het gezicht van talrijke lijken en gewonden gewoon, worden zijne zachtere gevoelens overschaduwd en tot zwijgen gebracht; telt hij het leven van een mensch weinig, waar hij ze bij duizenden te gelijk ziet vallen. Die halve verwildering, een gevolg van abnormalen toestand en zenuwoverprikkeling, doet de rechtsregelen verwaarloozen.

Ontegenzeggelijk is er grond voor zulk beweren, maar men gaat te ver door, wegens de schending nu en dan, het bestaan van het oorlogsrecht in twijfel te trekken. »Niet altijd," zegt Heffter, »draagt het recht met zich de bekrachtiging, die het beschermt en het op eene beslissende wijze doet optreden; naast dit *verplichtend recht* bestaat nog een *vrij recht*, dat de individuen zelf moeten beschermen om het voor elkander te bewaren." Dat moet, in het belang der ingezetenen en in het belang van hen, die tot de legers behooren, vooral geschieden met de beginselen, volgens welke de beschaafde natiën oorlog voeren. Het is trouwens nog

nimmer voorgekomen, dat een Staat verklaard heeft zich niet aan de regels van het oorlogsrecht te zullen onderwerpen. Deed hij het, hij zou zich aan représailles en aan de vijandschap van andere volken blootstellen (1).

Wij hebben bovendien gezien, dat sommige van die beginselen reeds nagenoeg wettelijke rechtskracht hebben verkregen. Er zijn verschillende tractaten gesloten, die, zoolang zij niet zijn opgezegd, voor de contractanten verbindend zijn.

> Toen in de zitting van het Engelsche Lagerhuis van 13 April 1875 eene motie door den heer Cochrane werd voorgesteld om zich, bij gelegenheid van de aanstaande Conferentie te St.-Petersburg, los te maken van de verklaring van Parijs van 1856, werd door den heer Bourke, namens de Regeering geantwoord dat, hoezeer Engeland zich niet verder wilde verbinden, het de declaratie van Parijs als verplichtend voor zich rekende. Hij haalde voorts de verklaringen aan bij de Conferentie van Londen, in 1871, na die van het tractaat van 1856 afgelegd, volgens welke geen enkele Mogendheid zich van eene plechtige verbintenis kan terugtrekken zonder toestemming der anderen.

De *rechtsboeken* der geleerden moeten mede in rekening worden gebracht. Zij hebben wel in geenen deele, in den omvang van de *wetboeken*, die door de Staatsmachten zijn uitgegeven, verbindende kracht, doch bezitten die toch in zóóverre als in beschaafde Rijken ook aan de wetenschap autoriteit wordt toegekend. Juist door het ontbreken van eene codificatie heeft het gevoelen van de mannen der wetenschap grooter gezag verkregen en moet men er grooter gezag aan toekennen, dan wanneer een geschreven wet voor het volkenrecht bestond.

> Wanneer de voornaamste schrijvers — zegt Kent — het eens zijn omtrent een beginsel, zal het vermoeden voor het rechtmatige van het beginsel zoodanige kracht hebben, dat het niet zal kunnen worden geschonden dan door eene natie, die met wet en rechtvaardigheid speelt (2).

---

(1) Wheaton, *Eléments du droit international*, t. I, p. 8.
(2) Calvo, I. p. 108.

Om het bestaan van het oorlogsrecht te ontkennen is soms verschil van gevoelen omtrent beginselen aangevoerd, en wezen anderen op voorbeelden van schending. Is er — mag men vragen — ter wereld iets, waarover ieder het eens is; bestaat er geen burgerlijk recht omdat er, blijkens de cassatieprocessen, bijkans geen rechtsregel is, zonder verschil van uitlegging, en mag het bestaan van het strafrecht worden ontkend, omdat toch altijd wordt voortgegaan met moorden en stelen, vele misdaden niet bewezen kunnen worden, en menig misdadiger straffeloos blijft?

Wanneer de Veldmaarschalk von Moltke in zijn brief van 11 December 1880 aan Dr. Bluntschli zegt: »Het is »een sedert onheuglijke tijden algemeen erkend oorlogs»gebruik, dat men op een parlementair niet moet vuren; »toch hebben wij dien regel herhaaldelijk in den laatsten »veldtocht zien schenden," dan is dat een bewijs niet *tegen* maar *voor* het *bestaan* van den regel, van het recht. Men klaagt over misbruiken, zonder te bedenken dat van misbruik geen sprake kan zijn als er geen recht bestaat. In vollen vredestijd, bij de meest beschaafde volken, gaat er geen dag voorbij, dat niet een wet geschonden, niet een ergerlijk feit gepleegd, niet een misbruik geconstateerd kan worden, hoe wil men dit dan in oorlogstijd voorkomen?

In den laatsten Duitsch-Franschen oorlog zijn de beginselen van het oorlogsrecht door beide partijen herhaaldelijk tot staving van haar beweren aangevoerd, door von Bismarck o. a. in zijne depêche van 9 Januari 1871 aan de vertegenwoordigers van Duitschland, bij de Vreemde Mogendheden.

Niemand heeft toen het bestaan van het recht ontkend, al bestond ook veelmaals een zeer uiteenloopend gevoelen omtrent de toepassing. Waar over schending klachten werden ingebracht, zijn ze nimmer met eene niet-ontvankelijkverklaring teruggewezen; integendeel, de grootste staatslieden en oorlogsmannen hebben, op het toppunt van hunne grootheid en macht, zich gehaast de klachten te wederleggen, rechtsautoriteiten aantehalen, soms een onderzoek te bevelen.

F. Oorlogsnoodzaak en moraal.

Er bestaat verband tusschen volkenrecht, politiek en zedenleer.

De Staat is in het volkenrecht, wat de individu is in het staatsrecht, eene egoïstische figuur. Hij vraagt slechts naar zijn belang, zóó leert het recht. Wat is echter in het eene, wat in het andere geval zijn belang? Die vraag is in abstracto niet uittemaken; dit is eene quaestie van politiek. Daaruit blijkt echter, dat de politiek en het volkenrecht in een zeer nauw verband tot elkander staan. Dit is ook de meening van Heffter, volgens wien »*Une contradiction entre le droit international et la politique bien que trop fréquente en réalité, ne doit pas exister naturellement: il n'y a qu'une vérité, il n'y a pas de vérités contradictoires.*" Nagenoeg hetzelfde zegt Wheaton in zijne *Histoire des progrès du droit des gens*, waar hij beweert: »*On ne saurait impunément séparer la politique de la morale. Il n'y a qu'une vérité et on ne peut lui en opposer une autre. Une saine politique ne peut vouloir faire ce qui est prohibé par le droit des gens fondé sur les principes de la justice éternelle; et d'un autre côté, le droit des gens ne doit pas prohiber ce qu'une saine politique juge nécessaire pour la sécurité d'une nation.*" Een Staat, die uit volslagen gebrek aan gemeenschaps-gevoel tot zijne uiterste grens consequent egoïst blijft en zich aan moraliteit niet stoort, wekt — al handelt hij strikt genomen niet tegen het recht — weerzin en haat bij andere Staten op. Recht en moraal hand aan hand is hoogere politiek. »*La morale*," zeide de Portalis bij de installatie van een prijsgericht in 1800, »*est obligatoire pour les corps de nations comme pour les simples particuliers: elle est le droit commun de l'univers.*"

Wat in het volkenrecht het belang van den Staat is, dat is — in meer uitgestrekten zin — de *oorlogsnoodzaak* in het oorlogsrecht. Het belang der krijgsoperatiën moet daar geheel op den voorgrond blijven, want in den oorlog worden de

hoogste staatsbelangen op het spel gezet en elke dag, dat de krijg langer duurt, kan aan duizenden het leven kosten.

Oorlogsnoodzaak doet alles verwerpen wat de militaire operatiën belemmert. In zijn *krijgs*bedrijven moet de veldheer zonder eenigen band zijn. Wat hem, om zijn doel te bereiken, hindert, *vernielt* hij, wat hij daarvoor *noodig* heeft, *neemt* hij. Zijn slagen moet hij zoo krachtig en snel mogelijk toebrengen. Wat hem daartoe dienstig is, is niet alleen recht, maar ware humaniteit.

Moet dus alles wijken voor wat, binnen de grenzen der menschelijkheid, voor den goeden uitslag eener krijgsonderneming onvermijdelijk is, militaire noodzaak is de eenige wettige reden voor elke afwijking van het gewoon recht. Elke *onnoodige* gestrengheid is eene onrechtmatige daad, en militaire noodzaak het criterium, waaraan elke oorlogshandeling moet worden getoetst.

Noodzaak en belang, belang en politiek, politiek en recht, vormen een schakel. Blijft de moraal ook buiten het oorlogsrecht, buiten den *oorlog* blijven *mag* zij niet: recht en moraal moeten hand aan hand gaan. Het koude recht vraagt slechts wat op het oogenblik het belang medebrengt; wat dan nuttig is wordt rechtmatig: de moraal ziet hooger en verder. Zij beheerscht daardoor het utiliteitsbeginsel. (Inneming in 1810 van het kasteel van Lerida en de uitmoording van Tarragona, in 1811, beide door Suchet.)

In den oorlog zal bij elke daad het waarachtig belang van den Staat op den duur blijken het meest behartigd te zijn, waar de moraliteit niet ter zijde is gezet. Deze schijnt zelfs onmisbaar tot onderscheiding van hetgeen al dan niet militaire noodzaak is.

De vreesachtige zal noodzaak zien, waar een, die onbeschroomd naar eer en geweten handelt, haar geenszins erkent. De eerste zal gevangenen dooden uit vrees tot zelfbehoud, waar de kloekmoedige er de voorkeur aan geeft een gevaar onder de oogen te zien. Die zedelijken moed mist en de verantwoordelijkheid zijner daden ducht, zal ras militaire noodzaak aangrijpen om zich te dekken, waar hij die de

spreuk: *Fais ce qui dois, advienne que pourra*, voor oogen houdt, niet voor de verantwoordelijkheid terugdeinst en dringende redenen afwacht, eer hij tot uitersten overgaat.

Al laat het oorlogsrecht eene handeling strikt genomen toe, bij de toepassing zij men indachtig, dat zoo *kan*, maar daarom niet altijd zoo *behoeft* te worden gehandeld. Naast het recht staat de moraal, de leer der humaniteit; deze beoogt bovenal het geluk van hen, die zich aan hare regelen onderwerpen. Eene van de schoonste zedelijke eigenschappen van den mensch is edelmoedigheid. Mocht het ons dan ook zijn voorbehouden oogenblikken te doorleven, waarin het lot van velen in onze hand ligt, laat ons dan bedenken dat er omstandigheden zijn, waarin wij met een onzer grootste rechtsgeleerden, ter eere van ons en tot eere van het Vaderland moeten zeggen:

La justice le permet, la grandeur d'âme le défend.

HOOFDSTUK I.

OORLOG, OORLOGSRECHT EN WAT DEN OORLOG VOORAFGAAT.

A. RECHTSBEGRIP VAN OORLOG EN OORLOGSPARTIJEN.

Oorlog is, volgens het volkenrecht, de handeling van een Staat, tegenover een anderen Staat om zich-zelf met de wapenen recht te verschaffen.

Oorlog is niet alleen een natuurrecht, maar wordt zelfs een plicht van den Staat, wanneer zijne onafhankelijkheid wordt bedreigd. Montesquieu zegt in zijn *Esprit des Lois:* »Het leven der Staten is als dat der menschen. Deze hebben het recht iemand in geval van zelfverdediging te dooden, gene hebben het recht tot hun zelfbehoud oorlog te voeren."

Wanneer een beschaafde Staat oorlog voert met een onbeschaafd Rijk of met een wilden volksstam, die zich niet stoort aan de beginselen van het volkenrecht (vroeger Europeesch internationaal recht genoemd), dan is rechtens de beschaafde Staat niet gehouden zich in dien oorlog naar de regelen van het oorlogsrecht te gedragen [1], omdat dit op de wet van *wederkeerigheid* berust. Anders dan het recht spreekt echter de politiek en zedenleer. De laatste is, voor de Staten als voor de menschen, het resultaat van hetgeen de ondervinding van jaren, soms van eeuwen, geleerd heeft dat, wanneer men bijv. het eene doet en het andere nalaat, zulks op den duur in het eigenbelang is van hem, die dat doet of nalaat. Volgens die regelen leeft de volwassen mensch,

(1) Heffter, p. 225.

en de beschaafde Staat, als beiden hun waar belang beoogen. De mensch, die zou handelen als een kind en de beschaafde, die den onbeschaafde navolgt, doet dus even verkeerd. Ook in den oorlog met een onbeschaafd Rijk (Atjeh) zal het blijken schadelijk te werken en noodeloos langdurige verbittering en haat optewekken als men bijv. tot bestraffing, tegen de regelen van het oorlogsrecht, vruchtboomen omhakt en op die wijze geheele geslachten aan armoede prijsgeeft. In den regel moet men derhalve, in het eigenbelang van den Staat, zelfs tegenover een wreeden, verwilderden vijand, milde beginselen van oorlogvoeren toepassen. Er zijn echter enkele uitzonderingen. Wanneer het mogelijk is het verzet te doen ophouden of het fanatismus in het hart te treffen en daardoor den strijd spoediger te doen eindigen, door eene of andere daad, die volgens de regelen van het oorlogsrecht anders niet zou mogen plaats hebben, dan mag zulks geschieden, mits het tegen de levenden geen wreedheid is. B. v. wanneer de Mahomedaan, in den oorlog met Christenen door het fanatismus opgezweept, den strijd — in de hoop op belooning hier namaals, — niet opgeeft, dan zou het mogelijk kunnen zijn dat het nuttig werd geacht om het eind van den oorlog te verhaasten, dat fanatismus te breken door aan de doode vijanden het hoofd van den romp te scheiden. Volgens het Mahomedaansch geloof is dit toch een beletsel om ooit dat geluk deelachtig te worden, waarvoor zoo fanatiek, met doodsverachting, wordt gestreden. Het mindere moet zwichten voor het meerdere, en daar feitelijk tegen de levenden geen wreede daad wordt gepleegd, moet men bij uitzondering over een beginsel heenstappen, dat men tegenover andersdenkenden voorzeker zou hebben blijven in acht nemen.

Als regel geldt echter, dat ook de onbeschaafde Staat als oorlogspartij is te beschouwen en de regelen van het oorlogsrecht in den oorlog met hem zooveel mogelijk moeten worden opgevolgd.

Vrijbuiters en roovers zijn nimmer oorlogspartij, al mochten zij als krijgsmacht zijn georganiseerd. Tegen hen wordt

geen oorlog gevoerd, slechts staatsrechterlijke jurisprudentie uitgeoefend.

Het tegenwoordig volkenrecht is geneigd ook eene partij, die in opstand, doch feitelijk als krijgsmacht georganiseerd is, en de vrijscharen die haar bijstaan, ongeacht zij geen zelfstandig volk uitmaakt en door geen erkenden Staat is gemachtigd, als oorlogspartij te beschouwen en te behandelen, wanneer zij van hare zijde de beginselen van het oorlogsrecht strikt in acht neemt.

Dit heeft ook bij den Transvaalschen oorlog plaats gehad. Ofschoon de Engelsche Regeering de Transvaal, ten gevolge van de annexatie in 1877 als aan haar onderworpen beschouwde, verklaarde de Minister van Oorlog Childers, den 31sten Januari 1881, in het Parlement, dat de Hollandsche Boeren in de Transvaal, naar de regelen, bij beschaafde oorlogvoerende partijen in gebruik, zouden worden behandeld, ook wat betreft de uitlevering van gevangenen.

De partij, die den opstand onderdrukt, kan zich ook dan zelfs het recht voorbehouden de hoofden of aanleggers van den opstand rechterlijk te vervolgen en te straffen.

B. Oorzaken tot oorlog.

Het staatsbelang alleen rechtvaardigt den oorlog niet. Deze moet niet alleen noodzakelijk, maar de oorzaak tot oorlog ook rechtvaardig zijn.

In den regel kan eene door een Staat gepleegde daad, die op zich-zelve volkomen rechtmatig is, niet tot oorlog leiden met een anderen Staat, welks belang met die daad in strijd is.

Hugo de Groot en andere schrijvers met hem noemen een oorlog onwettig, die uitsluitend ten doel heeft een anderen Staat in de ontwikkeling van zijne macht te stuiten.

Binnen zekere grenzen is dit aantenemen. Elke Staat heeft echter bovenal een recht tot zelfbehoud. Zoodra de machtsontwikkeling van den naburigen Staat gevaarlijk dreigt te worden voor het eigen zelfstandig staatsleven, kan men met volkomen recht tot oorlog overgaan. Ware dit niet het geval, dan zou een Staat het lijdelijk moeten aanzien, dat hij allengs onder de zich immer uitbreidende

machtsontwikkeling van den nabuurstaat werde bedolven. Dit is met het wezen en doel van het volkenrecht in strijd. Montesquieu zegt in zijn *Esprit des lois:* »Het oorlogsrecht ontstaat uit noodzaak en uit het streng recht. Indien zij, die het geweten of de pogingen der Vorsten leiden, zich daaraan niet houden, is alles verloren; en wanneer men zich zal gronden op willekeurige beginselen van roem, welvoeglijkheid en nut, zullen stroomen bloed worden vergoten." (1) Op eene andere plaats zegt hij: »Niet hij is schuldig, die den oorlog verklaart, maar die hem noodzakelijk maakt."

Als rechtvaardige oorzaken tot oorlog worden slechts aangenomen:

Eene ernstige rechtsverkrachting of eene inbezitneming met geweld, welke de Staat, die de wapens opvat, heeft ondergaan of waarmede deze op gevaarlijke wijze wordt bedreigd;

eene belangrijke gebeurtenis, die de veiligheid van de andere Staten of de algemeene orde en rust in gevaar brengt;

eene grove beleediging het volk, met het duidelijk doel om te beleedigen, aangedaan.

De meest wettige reden tot oorlog is die, waartoe een vrij volk als laatste toevlucht overgaat, om zijne bedreigde onafhankelijkheid te handhaven en het grondgebied van den Staat te beveiligen.

Cicero zegt reeds dat een oorlog om rechtvaardig te zijn een billijke beweegreden moet hebben.

Bluntschli acht niet alleen de verkrachting van historisch erkende en verworven rechten eene rechtmatige oorzaak tot oorlog, doch ook de niet gerechtvaardigde verhindering van noodzakelijke, nieuwe rechtsvorming en van de voortgaande rechtsontwikkeling.

Beide partijen beschouwen het recht hunner zaak gewoonlijk van een verschillend standpunt; vandaar dat elke partij hare reden tot oorlog rechtmatig kan beschouwen.

Ook de beoordeeling van hetgeen eene al of niet gerechtvaardigde belemmering is, of welke ontwikkeling al dan niet noodzakelijk schijnt, kan verschillend wezen.

---

(1) Livre X, Ch. 2.

De Souvereine Staten, in de uitoefening van het internationaal recht, geen andere uitspraak, dan die zij zelve stellen, behoevende te erkennen, blijven den machtige, ook bij een onwettig doel tot oorlog, steeds tal van voorwendsels ten dienste om elken voorgenomen oorlog als wettig voor te stellen.

Het volkenrecht veroordeelt een oorlog als onrechtmatig en onrechtvaardig, die wordt aangedaan:

Tot verovering;

tot onderdrukking van godsdienstvrijheid;

uit lichtzinnigheid, als gevolg van licht gekwetste ijdelheid;

om zich ongeroepen te mengen in de inwendige staatsregeling van een Souvereinen Staat;

tot het geven van uitvoering aan zelf opgeworpen politieke stelregels omtrent natuurlijke grenzen en nationaliteitsvormingen.

Ook die oorlog wordt door het volkenrecht veroordeeld, welke slechts tot oorzaak heeft de schending van een zedelijken plicht, van een beleefdheidsgebruik of van een bewijs van welwillendheid (1).

Van de practische waarde dezer stellingen gaat veel verloren, door de omstandigheid dat de uitspraak omtrent het al of niet rechtvaardige van een oorlog eenzijdig blijft. Abstracte en algemeene redeneeringen omtrent de billijkheid van oorzaken tot oorlog hebben daarom weinig waarde (2).

»Niettegenstaande de rechtmatige veroordeeling der schrijvers — zegt Calvo (3) — breken er tusschen de Staten nog oorlogen uit, die hun oud karakter van onrechtvaardigheid hebben behouden en slechts eene uitbreiding van grondgebied of vermeerdering van invloed ten doel hebben." Toch zij opgemerkt, dat het onderscheid tusschen een rechtvaardigen en een onrechtvaardigen oorlog zelfs zijn grond in de tractaten vindt. Bij het vredesverdrag van Munster, in 1648, wordt elke oorlog, wegens verschil van Godsdienst en zeden, als onrechtvaardig bestempeld.

---

(1) De Martens, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe*, p. 387.
(2) Heffter; p. 222.
(3) Calvo, p. 704.

De manifesten en toespraken tot de volken en de diplomatieke nota's, die bij het uitbreken van den oorlog meesttijds door de in den strijd betrokken Regeeringen en Vorsten worden uitgevaardigd, bewijzen de noodzakelijkheid die gevoeld wordt, om de redenen tot oorlog, al zijn zij het niet in werkelijkheid, wettig te doen schijnen.

Het doel van den oorlog wordt door de oorzaak tot den krijg slechts ten deele bepaald. Met de opofferingen, die de oorlog kost, en de gevaren, die er door zijn ontstaan, kunnen ook rechtens de vorderingen stijgen.

Het oorlogsrecht is even geldend bij onrechtmatige als bij rechtvaardige oorlogen.

Geschiedde dit niet, dan zouden, omdat gewoonlijk een der partijen gelooft dat de andere in het onrecht is, de oorlogen algemeen weder hun vroeger wreedaardig karakter aannemen.

C. Middelen om den oorlog te voorkomen.

Tot oorlog mag rechtens niet worden overgegaan, dan wanneer alle middelen om dien te voorkomen en op vredelievende wijze het geschil te doen eindigen, vergeefs zijn uitgeput, tenzij het trachten naar een minnelijk vergelijk, door het daaraan verbonden tijdverlies, gevaarlijk zou worden voor de veiligheid of de intégriteit van den Staat.

Oostenrijk in 1859.

De bedoelde middelen zijn:

a. diplomatieke onderhandelingen;

b. het aannemen van de tusschenkomst of bemiddeling (*médiation*) van een of meer bevriende Staten of Vorsten;

In Sept. 1885 werd, in het geschil tusschen Duitschland en Spanje over de Carolinen-eilanden, aan Z. H. den Paus verzocht als bemiddelaar optetreden.

In 1840 nam de Koning der Beide Siciliën de door Frankrijk aangeboden bemiddeling aan in zijn geschil met Engeland over het monopolie der exploitatie van de zwavelmijnen op Sicilië.

Die tusschenkomt moet niet worden verward met de arbitrage. Bij ernstige geschillen, wanneer een der partijen zijn recht onbetwistbaar zeker acht, wordt gewoonlijk eene bemiddeling door die partij eerder aangenomen dan eene scheidsrechterlijke uitspraak, omdat zij bij de eerste hare volle vrijheid van handelen behoudt, maar bij het aannemen van de arbitrage gehouden is zich aan de uitspraak van den scheidsrechter te onderwerpen.

Wanneer het te voorzien is, dat eenige staatkundige toestand aanleiding tot verwikkeling kan geven, wordt de bemiddeling soms te voren bij tractaat gewaarborgd.

Dit geschiedde o. a. bij art. 8 van het vredes- en vriendschapsverdrag, gesloten te Parijs, den 30sten Maart 1856, tusschen de zeven Groote Mogendheden van Europa.

c. het onderwerpen van het geschil aan de scheidsrechterlijke uitspraak van een bevrienden Vorst (de internationale *arbitrage*) of wel aan een wetenschappelijk scheidsgericht;

De internationale arbitrage heeft in de laatste jaren vorderingen gemaakt, voornamelijk door moties: in het Engelsche Lagerhuis, in 1849 voorgesteld door Cobden, bestreden door Lord Palmerston; in 1873 eene van Sir Henry Richard, welke werd aangenomen, de strekking hebbende om een algemeen en permanent stelsel van internationale arbitrage in het leven te roepen: in datzelfde jaar in Italië eene motie van Mancini, door den Minister van Buitenlandsche Zaken ondersteund en met algemeene stemmen aangenomen; in 1874 eene in Zweden en eene andere te Washington aangenomen, alleen om de internationale arbitrage aantebevelen en in de tractaten met andere Rijken zooveel mogelijk op te nemen, dat de eene partij niet aan de andere den oorlog zal verklaren, zonder pogingen te hebben gedaan om alle geschillen door een onpartijdig scheidsgericht te vereffenen.

In Nederland is de arbitrage in de zitting der Tweede Kamer van 19 November 1873 het eerst aan de orde gekomen door den Vredebond. Den 27sten November 1874 werd er eene motie van de heeren Van Eck en Bredius, van nagenoeg gelijke strekking als die van Mancini in Italië, aangenomen; eenige weken later in België eveneens [1].

---

(1) C. H. Beelaerts van Blokland, Internationale arbitrage. Academisch proefschrift. 's Hage, 1875.

Er zijn verscheidene voorbeelden van scheidsrechterlijke uitspraak.

In 1885 werd een oorlog tusschen Engeland en Rusland, die, wegens een incident tijdens onderhandelingen omtrent de grensregeling in Afghanistan, op het punt stond van uittebarsten, voorkomen, alleen omdat beide Rijken *toestemden* het geschil door een arbiter te doen beslechten.

Beroemd is de scheidsrechterlijke uitspraak van 14 April 1872 door het scheidsgericht te Genève, in de Alabama-quastie, welke een oorlog tusschen de Vereenigde Staten en Engeland voorkwam.

Een voorstel van reglement voor internationale scheidsrechterlijke procedure in de zittingen van 1874 van het *Institut de droit international*, te Genève behandeld en in die van 1875 te 's-Gravenhage vastgesteld, wordt aangetroffen in het jaarboek van dat Instituut voor 1877.

d. het uitoefenen van retorsie;

Voor het geval een Staat weigert zich ten opzichte van een anderen Staat te gedragen naar het recht, algemeen door gebruik of gewoonte gevestigd, of wel de onderdanen van dien Staat, op een anderen, meer nadeeligen voet behandelt dan zijn eigen onderdanen, kan, om dien Staat te nopen van gedrag te veranderen, tot retorsie-maatregelen worden overgegaan, dat is: zich mede niet meer tegenover den onwilligen Staat aan *dezelfde* of *soortgelijke* gebruiken te houden, of wel dezelfde of soortgelijke betwiste rechten of voordeelen van de onderdanen van dien Staat terugtenemen, en hem op gelijke wijze te behandelen als hij ons behandeld heeft ([1]).

Declaratie door de Staten-Generaal in 1652 gearresteerd, waarbij zij gaven »een oprecht verhaal o. a. van de onreghtvaerdige en violente proceduren van de Regeeringe van Engelandt, die haer Hoogh. Mog. genoodzaekt hebben, om bij wege van retorsie haren Staet en Ingezetenen tegen den overlast derzelver te beschermen."

e. het nemen van represaille-maatregelen;

Er zijn twee soorten van représaille-maatregelen: die, welke genomen worden vóór en die, welke genomen worden tijdens den oorlog.

---

(1) De Martens, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe*, p. 376. Dahn, *Das Kriegsrecht*, §. 1.

Van de eersten is thans sprake. Zij bestaan in het weigeren en terughouden van hetgeen verschuldigd is, of het uitoefenen van geweld tegen onderdanen van den Staat, waartegen représaille wordt genomen, om dezen te nopen tot het voldoen aan zijne verplichtingen. Zij hebben meesttijds bestaan in het uitgeven van commissie-brieven tot kaapvaart, zoodat deze brieven in de tractaten dikwerf »brieven van repressaliën" genoemd worden.

f. het leggen van embargo op de schepen en het blokkeeren van de havens van den Staat;

In 1832 doór Engeland toegepast om Noord-Nederland te nopen tot het ontruimen van de Citadel van Antwerpen en tot het aannemen van het tractaat, den 15den November 1831 te Londen tusschen Frankrijk, Engeland en den nieuwen Koning van België gesloten.

g. het bezetten van een gedeelte van het grondgebied van den Staat.

Toen Turkije in 1853 de vorderingen van Rusland, door diens buitengewonen Gezant, Graaf Menschikoff, gedaan, had afgeslagen, trok een Russisch leger, den 2den Juli 1853, de Pruth over tot het bezetten der Donau-Vorstendommen.

Keizer Nicolaas verklaarde echter dat deze bezetting niet als een begin van vijandelijkheid moest worden beschouwd, doch slechts als een middel om een waarborg te verkrijgen tot herstel van zijne rechten.

De overige in het geschil betrokken Mogendheden trachtten ook daarna nog eene verzoening te bewerken, hetgeen echter niet gelukte.

Den 16den Januari 1864 lieten Pruisen en Oostenrijk door hunne Gezanten te Kopenhagen eene nota overreiken, waarbij de intrekking der November-constitutie werd gevorderd. Bij weigering zou Sleeswijk tot waarborg van de Duitsche rechten worden bezet.

D. Oorlogsverklaring.

De Staat, die een oorlog begint, is verplicht, alvorens tot vijandelijkheden overtegaan, zijn besluit tot het voeren van oorlog aantekondigen (1).

(1) Bluntschli, § 521.

De oorlog rekent te beginnen van de oorlogsverklaring af, tenzij te voren reeds feiten van wapengeweld plaats hebben gehad.

Deze is vooral noodig, omdat in den oorlog een andere dan de gewone rechtstoestand intreedt, niet alleen tusschen de strijdende partijen, maar ook tegenover de neutralen. De oorlogsverklaring bepaalt het tijdstip waarop die verandering plaats grijpt.

Het meerendeel der schrijvers over het volkenrecht acht eenige formaliteit noodzakelijk, alvorens de vijandelijkheden te beginnen. Slechts enkele zijn van een tegengesteld gevoelen. Grotius, Puffendorf, Valin, Vattel, Heffter, Hautefeuille, Bluntschli, Calvo behooren tot de eersten, Bynkershoek, Martens, Klüber en Phillimore tot de tweede categorie.

»Wanneer eenmaal" — zegt Heffter (1) — »de volken, den geesel van den oorlog, zonder voorafgaande en regelmatige waarschuwing, te duchten zullen hebben, zal het goed vertrouwen verdwijnen om plaats te maken voor een stelsel van afzondering en wederkeerige vrees," terwijl hij er bijvoegt: »geïsoleerde gevallen, waarin men zich ontslagen heeft gerekend van eene voorafgegane verklaring, stellen geen regel om door oorlogspartijen te kunnen worden aangevoerd."

Calvo bevestigt (2), dat met het oog op de beginselen, welke bij het Congres van 1856 zijn verkondigd, men de leer van Phillimore, dat een Staat de vijandelijkheden vóór de oorlogsverklaring kan beginnen, voortaan niet meer als regel van internationaal recht kan aannemen.

De oorlogsverklaring geschiedt thans door het overhandigen van eene formeele oorlogsverklaring; door het terugroepen van den Gezant, met of zonder publicatie van een manifest; door het stellen van een ultimatum, of eenvoudig door het zenden van een brief of nota.

De plechtige aankondiging tot den oorlog door den wapenheraut geschiedde tijdens de Romeinen (3) en in den riddertijd der middeleeuwen, met inachtneming van algemeen aangenomen vormen. De Romeinen zonden eerst den chef van de krijgsboden of wapenherauten, *pater patratus*

---

(1) Heffter, p. 231.
(2) Calvo, § 714.
(3) Hugo de Groot, III, 3, § 7.

genoemd, naar het volk, dat hen beleedigd had, om voldoening te vragen; zoo, na verloop van 33 dagen, geen voldoend antwoord was gegeven, nam de heraut de goden tot getuige van het onrecht en ging terug, verklarende dat de Romeinen zouden zien wat hun te doen stond. De Koning — en in later tijd de Consul — vroeg vervolgens het gevoelen van den Senaat. Zoo tot oorlog werd besloten, werd de heraut afgezonden, om dien aan de grenzen van den Staat aftekondigen (1).

Den 19den Juli 1870 overhandigde, na het vertrek, de Fransche *chargé d'affaires* Le Sourd aan Graaf von Bismarck eene formeele akte van oorlogsverklaring.

De oorlogsverklaring van Italië aan Oostenrijk, in 1866, was gesteld in een brief van den Chef van den Generalen Staf van Koning Victor Emanuel aan den Oostenrijkschen Opperbevelhebber, Aartshertog Albrecht.

Na vooropgesteld te hebben dat Oostenrijk, meer dan eenige andere Staat, reeds sedert verscheidene eeuwen aan Italië onberekenbare materieele en moreele nadeelen had berokkend, het belette zijne eenheid tot stand te brengen en in Venetië eene Italiaansche bevolking, trots alle vertoogen, bleef onderdrukken, werd volgenderwijze besloten: (2)

»Zijne Majesteit de Koning, als ijverig Schutsheer der rechten van zijn volk en verdediger van de nationale intégriteit, acht het derhalve tot zijn plicht het Keizerrijk Oostenrijk den oorlog te verklaren.

»Ik breng op bevel van mijn doorluchtigen Souverein ter kennis van Uwe Keizerlijke Hoogheid, als Bevelhebber der Oostenrijksche troepen in Venetië, dat de vijandelijkheden *drie* dagen na de dagteekening van dit schrijven zullen beginnen — ten ware dat Uwe Keizerlijke Hoogheid dit uitstel niet mocht goedkeuren, in welk geval ik verzoek dat mij daarvan mededeeling mag worden gedaan."

(get.) ALFONS LA MARMORA.

In 1877 ontving Turkije de oorlogsverklaring van Rusland in den vorm van eene korte nota, door Vorst Gortschakoff aan den Turkschen gevolmachtigde in St.-Petersburg gericht, van dezen inhoud:

»Vermits de onderhandelingen, welke tusschen de Keizerlijke Regeering en de Porte zijn gevoerd, met het doel om tot eene duurzame bevrediging van het Oosten te ge-

(1) Vattel, *Droit des gens*, t. 2, p. 114.
(2) *Oesterreichs Kämpfe im Jahre* 1866, II. § 32.

raken, niet tot het gewenschte doel hebben geleid, ziet Zijne Majesteit mijn Gebieder zich tot zijn leedwezen gedwongen tot het geweld der wapenen zijne toevlucht te nemen. Heb derhalve de goedheid Uwe regeering kennis te geven, dat Rusland van heden af zich in oorlogstoestand met de Porte beschouwt."

Het afbreken der politieke onderhandelingen, door het terugroepen van den Gezant, heeft dikwerf de beteekenis dat een Staat stilzwijgend verklaart tot het gebruik der wapens te zullen overgaan.

Niet altijd wordt het terugroepen van den Gezant op zichzelf reeds als eene daad van overgang tot vijandelijken toestand beschouwd. Het kan echter als zoodanig gelden.

In 1864 overhandigden de Gezanten van Oostenrijk en Pruisen bij het Hof van Kopenhagen een ultimatum, waarbij o. a. werd verklaard: »dat zij door hunne regeeringen waren aangewezen om de opheffing van de constitutie van 18 November van het vorig jaar te verlangen, en om, wanneer zij de verklaring, dat daaraan gevolg zou worden gegeven, niet in den loop van den 18den d. a. v. 's middags ontvingen, Kopenhagen te verlaten."

Een ultimatum is een staatsstuk, waarbij — na voorafgaande vruchtelooze onderhandelingen — eene der partijen, als haar laatste woord, herstelling van grieven of bevrediging van haren eisch binnen een gestelden termijn vordert, onder bedreiging van daarna, zoo noodig, zich-zelf recht te zullen verschaffen of hare vordering door de wapens kracht bijtezetten.

Vóór den aanvang van den oorlog van 1859 in Italië werd door Baron de Kellersberg, buitengewoon Gezant van Oostenrijk bij het Hof van Turijn, een ultimatum aan Graaf Cavour ter hand gesteld, waarbij het onverwijld op voet van vrede brengen van het Sardinische leger en het ontbinden van de korpsen vrijwilligers werd geëischt. Indien Oostenrijk binnen drie dagen geen bevredigend antwoord ontving, zou het door kracht van wapenen de bevrediging van zijn eisch trachten te verkrijgen.

Behalve de oorlogsverklaring wordt veeltijds door de oorlogvoerende Staten, bij het begin van den oorlog, een manifest uitgevaardigd, waarbij aan de overige Staten kennis wordt gegeven, dat zij de wapenen hebben opgenomen.

Dit is noodig om den neutralen bekend te maken met een toestand, in welken deze plichten hebben te vervullen. Het bevat in korte trekken de redenen, die tot den oorlog hebben geleid.

Waar eene oorlogsverklaring noodig wordt geacht, ligt het in den aard der zaak dat het verrassend overgaan tot oorlog, zonder eenige voorafgaande verklaring, strijdig is met het volkenrecht.

Bluntschli zegt, § 521, dat het volkenrecht, bij wijze van uitzondering, het onverwijld aanwenden van de wapens tegen zeeroovers toestaat. Hij voegt er terecht bij, dat dit meer eene volkenrechtelijke straftoepassing dan eene oorlogsvoering is.

Omtrent den tijd, tusschen de bedreiging met oorlog en het begin der vijandelijkheden, is niets bepaald. Die tijd behoeft echter niet zóó groot te zijn, dat daarin nog onderhandelingen kunnen worden gevoerd, of dat de vijand zich ter verdediging kan voorbereiden. Volgens Bluntschli (§ 524) behoort aan den tegenstander echter genoegzaam tijd te worden gelaten om door spoedig toegeven het uitbreken van den oorlog te kunnen vermijden.

Die tijd mag niet zóó kort zijn, dat de vreedzame bevolking plotseling en onverwachts overvallen, uit den rustigen vrede in vollen oorlogstoestand wordt gebracht. Daardoor zou het doel eener oorlogsverklaring worden verijdeld en goed vertrouwen niet mogelijk zijn.

Bluntschli veroordeelt terecht het beginnen van de vijandelijkheden gelijktijdig met de oorlogsverklaring, zonder voorafgaande niet te miskennen bedreiging met oorlog, als strijdig met de belangen der menschheid.

Generaal von Hartmann, erkennende dat oud krijgsgebruik en overlevering de voorafgaande waarschuwing

vorderen, wil zonder bedreiging plotseling den nabuurstaat kunnen aanvallen (1).

»De ontwikkeling van spoorwegen en middelen van vervoer hebben" — zegt hij — »de Staten een wapen in de hand gegeven, waarvan zij tot oorlogsinitiatief moeten partij trekken." *In* den oorlog is elk initiatief onbetwist, maar *vóór* den oorlog in vredestijd niet. Zonder *bedreiging* eensklaps zich meester te maken van wat een ander toekomt en te dooden wie dat tracht te beletten, is geen eerlijke krijgsmansdaad, geen *eerlijk* initiatief. Dat door zulk een daad »het eigen leger van het eerste oogenblik af door verrassing meester van den toestand en in staat gesteld wordt den veldtocht onder gunstige omstandigheden te beginnen", moge waar zijn, verrassing mag echter, zelfs tot dat doel, niet ontaarden in verraad. Die daad is echter niet zonder voorbeeld, vooral in de geschiedenis van Pruisen. Koning Frederik Wilhelm I liet, ofschoon in vrede met Karel XII, 29 September 1713, Stettin in Zweedsch-Pommeren met geweld bezetten en wist het later in bezit te houden. Frederik de Groote rukte, 23 December 1740, in vollen vrede, met zijn leger Silezië binnen, terwijl de Gezant, dien hij tot Maria Theresia afzond, met den eisch hem dat gewest aftestaan, eerst twee dagen *later* te Weenen aankwam.

Pruisen sommeerde den 15den Juni 1866 Hanover, Keur-Hessen en Saksen zich naar zijn wil te voegen, hunne legers onverwijld op voet van vollen vrede te brengen. Het antwoord werd nog *denzelfden* dag verwacht. De antwoorden kwamen afwijzend, en nog op den avond van dienzelfden dag volgde Pruisens oorlogsverklaring. 's Namiddags *tevoren* was Harburg reeds door de Pruisische brigade Flies bezet.

Wanneer hij, die feitelijk den aanval begint, het initiatief tot den oorlog op de tegenpartij werpen en dus — hoe onrechtmatig op zich-zelf — het doen van eene oorlogsverklaring vermijden wil, of wel, wanneer hij slechts tot het bezetten van eene landstreek overgaat, brengt het oorlogsgebruik mede dat de tegenpartij, bij het vooruitrukken van het leger, toch wordt gewaarschuwd.

Dit kan geschieden door officieren.

---

(1) Von Hartmann, *Kritische Versuche. 2. Militärische Nothwendigkeit und Humanität*, S. 52.

Den 30sten Januari 1864 zond de Veldmaarschalk von Wrangel twee officieren naar den Generaal de Meza, om dezen kennis te geven, dat hij, ten gevolge van de weigering van Denemarken om de November-constitutie op te heffen, bevel had Sleeswijk te bezetten, en hem te vragen of hij order had Sleeswijk door de Deensche troepen te doen ontruimen. De Meza antwoordde, dat hij integendeel gereed stond elke daad van geweld met de wapens te bestrijden. Daarop trok het leger van von Wrangel den 1sten Februari Sleeswijk binnen.

Bij het openen der vijandelijkheden in 1866 was aan de Pruisische legerhoofden de last verstrekt om aan de Oostenrijksche voorposten, zoodra men op deze stuitte, te doen kennen, dat Pruisen de vordering van Oostenrijks Gemachtigde in den Bondsdag als eene oorlogsverklaring beschouwde, en zich daardoor dus met dit Rijk in oorlog bevond.

Het doen van aanbiedingen, om over het behoud van den vrede te onderhandelen, of genoegdoening te beloven, is op zich-zelf niet voldoende om de uitvoering van de oorlogsbedreiging te doen staken. Daartoe wordt gevorderd het gelijktijdig geven van genoegzame waarborgen.

Zoodra de oorlog is verklaard, of, zoo dit niet is geschied, zoodra de vijandelijkheden zijn begonnen, treedt voor beide partijen het oorlogsrecht in werking.

De oorlog verbreekt tusschen de elkander vijandige Staten niet elken rechtsband, doch veroorzaakt een exceptioneelen rechtstoestand.

Bij het intreden van den oorlogstoestand houdt het gewoon diplomatiek verkeer tusschen de elkander vijandige Staten op, zoo dit vroeger niet reeds is geschied.

De Gezanten reizen af, of hun wordt door het uitreiken hunner passen aangezegd, dat zij het land moeten verlaten.

Met wederzijdsch goedvinden kunnen echter zaakgelastigden achterblijven.

Het beschermen der rechten van de onderdanen, die in den vijandigen Staat verblijf hebben, kan aldaar aan den vertegenwoordiger van een der bevriende neutrale Mogendheden worden opgedragen, bij wien de archieven van de legatie en van de consulaten worden gedeponeerd.

Dit kan echter slechts op aanvraag van de belanghebbende Mogendheid en met toestemming van de andere plaats hebben.

Het recht, door tractaten gewaarborgd, wordt geschorst, en in zooverre gewijzigd als door den oorlogstoestand en het in werking treden van het oorlogsrecht noodzakelijk is geworden ([1]).

Sommige tractaten, die in het bijzonder met het oog op een oorlog zijn gesloten, treden eerst dan in werking.

Het personen-, post- en handelsverkeer wordt niet geheel afgebroken, doch naar omstandigheden gewijzigd.

Het paspoortenstelsel was voor Duitschland en Frankrijk afgeschaft. Tijdens den laatsten oorlog tusschen die beide Staten is, om het personenverkeer niet geheel aftebreken, van Duitsche zijde bepaald, dat al de uit Frankrijk komende vreemdelingen behoorden voorzien te zijn van een regelmatig buitenlandsch paspoort, door eene Duitsche overheid afgegeven en door een Duitsch Gezantschap geviseerd, op straf van naar de grenzen te worden teruggewezen ([2]). Ook Frankrijk voerde de paspoorten weder in.

De brievenverzendingen hebben, hoewel onregelmatig en met beperking, toch plaats gehad. Zoo werden de brieven van de Fransche gevangenen, die zich in Duitschland bevonden, naar de gedeelten van Frankrijk, die niet door de Duitsche legers waren bezet, langs diplomatieken weg verzonden.

De legerbevelhebbers hebben het recht om de politiemaatregelen te treffen, die zij in het belang van de operatiën noodig achten.

De tractaten, in de laatste 25 jaren — alleen voor den oorlogstoestand gesloten — zijn:

1°. Het verdrag van Parijs van 16 April 1856, nopens verschillende punten van maritiem recht gedurende den oorlog. (Bijlage 5.)

2°. De overeenkomst van Genève van 22 Augustus 1864, voor de verbetering van het lot der gewonde krijgslieden bij de legers te velde.

---

(1) Dahn, S. 2.

(2) Nederlandsche Staats-Courant van 26 Juli 1870.

HOOFDSTUK II.

DE OORLOGVOERENDEN ONDERLING.

A. De landoorlog.

I. Rechten op den persoon der combattanten.

a. Algemeen.

Het is een hoofdbeginsel, bekrachtigd door de practijk der twee laatste eeuwen, dat de oorlog alleen door de Staten als zoodanig en niet door of met de onderdanen persoonlijk wordt gevoerd. Die onderdanen verkeeren noch wederkeerig noch tegen den vijandelijken Staat in vijandschap.

In de oudheid waren niet alleen de regeeringen, maar alle ingezetenen met elkander in oorlog. Het tegenwoordig rechtsbegrip in den oorlog is geheel anders.

Alleen de staatsmachten treden met hare legers elkander tegen, de eene om recht te verkrijgen, de andere om dit te verdedigen. In deze rechtszaak staan de burgers als individu buiten het geding en dus ook buiten den strijd. Zij zijn proces- noch oorlogspartij.

Volgens Bluntschli zijn de particulieren rechtens geen vijanden.

Lueder, Calvo en Pinheiro-Ferreira spreken er van als van een onweersproken beginsel.

Rousseau, in zijn *Contract social*, chap. 4, zegt, en Portalis heeft het bevestigd: »*La guerre n'est point une relation d'homme à homme, mais une relation d'Etat à Etat, dans laquelle les particuliers ne sont ennemis qu'accidentellement, non point comme hommes ni même comme citoyens, mais comme soldat.*"

Bijna woordelijk schreef de Staatsman Talleyrand den 20sten November 1806 hetzelfde aan Napoleon I.

Vattel is echter een ander gevoelen toegedaan. »Wanneer de leider van den Staat," — zegt hij — »de Souverein, aan een anderen Souverein den oorlog verklaart, verstaat men daaronder dat het geheele volk aan een ander volk den oorlog verklaart, want de Souverein vertegenwoordigt het volk en handelt in naam van de geheele vereeniging en de volken hebben met elkander slechts als lichaam, in hunne hoedanigheid van volk, te maken. Beide natiën zijn dus van elkander vijand en alle onderdanen van den eenen Staat zijn vijand van den anderen. De vijanden blijven dit ook waar zij zich bevinden. De verblijfplaats doet hieromtrent niets af."

Vattel leefde tijdens den Zevenjarigen oorlog; zijne stelling is nimmer practisch opgevolgd, zelfs niet door Frederik den Groote. Generaal von Hartmann zegt dan ook: »Geen eeuw heeft den grondregel van het volkenrecht, dat de oorlog tusschen de Staten en niet tusschen en met privaat-personen gevoerd wordt, zoo juist in toepassing gebracht, als de 18de eeuw. Het vijandelijk land werd als het eigene behandeld." ([1])

Vattel's begrip van vijand, in de laatste eeuwen nimmer toegepast, schijnt thans echter weder overgenomen door de Duitsche hooge bevelhebbers.

Generaal von Hartmann wil het hoofdbeginsel van het oorlogsrecht liefst omverwerpen. Volgens hem »heeft de oorlogvoerende niet te onderscheiden of de personen, met welke de aanraking als tegenstander plaats heeft, zich als vriend, als vijand of als neutraal voordoen. Hij vraagt veeleer hoe de bevelhebbers — het commando — deze tegenover zich moet voorstellen.

»Dit commando ziet in de beoorloogden, waar en hoe het ze ontmoet, vijanden en moet zijne bijzondere handelingen tegenover hen afhankelijk maken van de militaire noodzaak." ([2])

In verband met andere zijner redeneeringen komt deze theorie hierop neer, dat een bevelhebber (de oorlogshandeling) op vijandelijk territoir *alles* doen kan wat hij verkiest; want alle personen, die hij ontmoet zijn vijanden en al wat hij aantreft is vijandelijk goed. Die theorie wordt mede door den Veldmaarschalk von Moltke gehuldigd. ([3])

(1) Von Hartmann, S. 26.
(2) Idem S. 33.
(3) *Brief van Veldmaarschalk* von Moltke *van* 11 *December* 1880 *aan Dr.* Bluntschli.

Vindt zij voedsel, dan keeren wij terug tot de verwoestingsoorlogen der Barbaren, want dan is ieder vijand, overal waar men hem vindt!

De staat van oorlog brengt slechts daden van geweld mede tusschen de *gewapende* machten van oorlogvoerende Staten, maar niet door of tegen de burgers.

De oorlogswetten kennen aan de oorlogvoerenden geen onbegrensde vrijheid toe in de keuze der middelen om aan den vijand schade toe te brengen.

De stelling der oudheid, dat de vijand buiten het recht is en dat door den overwinnaar over leven en dood, of over de persoonlijke vrijheid van de overwonnenen naar willekeur kan worden beschikt, wordt door het tegenwoordig volkenrecht als onmenschelijk verworpen, evenzeer als de stelling, dat tegen den vijand alles veroorloofd is, wat den Staat nut kan aanbrengen (1).

§§ II en XI Russ. voorstel; § 12 Bruss. Confer.; blz. 9 en 29 Fr. manuel; §§ 1 en 4 Handl. van het Instituut.

In het tegenwoordig volkenrecht heeft de oorlog alleen recht van bestaan als een middel voor den Staat om zich zelf recht te verschaffen en moet het doel zijn: zoo spoedig mogelijk tot den regelmatigen, natuurlijken rechtstoestand en den vrede te geraken.

De maatregelen van geweld, die, onder de omstandigheden waarin zij plaats hebben, de grenzen van bepaalde noodzakelijkheid overschrijden, wekken den volkshaat op en leiden tot wanhopig verzet.

Zij kunnen dus het sluiten van den vrede doen vertragen, soms het bereiken van het doel onmogelijk maken en zijn derhalve — ook al mochten zij op zich-zelf beschouwd of onder andere omstandigheden te billijken zijn — in strijd met de tegenwoordige begrippen van volkenrecht, die niet anders dan de hoogst noodzakelijke maatregelen van geweld als wettig erkennen en toelaten.

De theorieën der Duitsche Generaals staan daar lijnrecht tegenover. Generaal von Hartmann, volgens wien alle

(1) Heffter, *Droit intern. public de l'Europe*, p. 29.

inwoners *vijanden* zijn, wil handel, scheepvaart en industrie vernielen, omdat die aan den Staat het vermogen geven, zelfs gedurende den oorlog den materieelen opbouw van het leger te voltooien, ja te vernieuwen (1), en hij wil het financiewezen des lands verzwakken, belemmeren en ten gronde richten, m. a. w. hij wil, ongeacht den aanhef van de Petersburgsche Déclaratie van 1868: »*Considérant que les progrès de la civilisation doivent avoir pour effet d'atténuer autant que possible les calamités de la guerre*," en niet, zooals Portalis, Talleyrand e. a. leeren: »in tijd van oorlog *zoo weinig mogelijk*," maar daarentegen zoo*veel* mogelijk kwaad toebrengen.

Dat deze leer die der Duitsche legeraanvoering in het algemeen schijnt te zijn, wordt bewezen door hetgeen de Veldmaarschalk von Moltke den 11den December 1880 aan Dr. Bluntschli schreef: »*Je ne puis en aucune façon me dire d'accord avec la Déclaration de Saint-Pétersbourg, lorsqu'elle prétend que l'affaiblissement des* forces militaires *de l'ennemi constitue le seul mode légitime de procéder dans la guerre. Non il faut attaquer toutes les ressources du gouvernement ennemi, ses finances, ses chemins de fer, ses approvisionnements et même son prestige*" (2).

Het is duidelijk, dat onder de militaire krachten van den vijand bijv. ook bedoeld zijn de spoorwegen, bruggen, positiën enz. welke dadelijk tot *militair* gebruik of doeleinden kunnen dienen en dat het niet verboden is *die* aantevallen, maar wel *alle andere* krachten van het land, die men in tegenstelling met de militaire de algemeene of *burger*-krachten van het land zou kunnen noemen. Het blijkt dat men thans in Duitschland ook die in den strijd wil betrekken. De Verklaring van St.-Petersburg is echter een tractaat, geteekend door Duitschland. Het door von Moltke en von Hartmann afgekeurd beginsel is een beginsel van conventioneel recht, ook bindend voor Duitschland.

Het oorlogsrecht wordt derhalve op alle personen van den vijandelijken Staat niet op dezelfde wijze toegepast, maar naarmate van de verhouding, waarin zij tot het leger staan.

De gewapenden, die tot de erkende strijdmacht (*force armée*) van een Staat behooren, zijn onderworpen aan de

(1) Von Hartmann, S. 12, 42 en 49.
(2) Tekst van de »*Revue de droit international*" *etc.*

wetten van den oorlog, naar welke zij gehouden zijn zich te gedragen.

Zij hebben aanspraak op de rechten van oorlogvoerenden.

Zij mogen, zoolang zij den strijd volhouden, krachtens het recht van den oorlog, gedood of gewond worden, echter alleen door wettige tegenstanders, derhalve slechts door hen, die tot de vijandelijke legermacht behooren en slechts op wettige wijze.

Zoodra zij den strijd opgeven, zich niet verdedigen of de wapens neerleggen, hebben zij recht het leven te behouden.

Blz. 30 Fr. manuel; § 3 Handl. van het Instituut.

Daar de gewapenden niet individueel als persoonlijke vijanden tegenover elkander staan, maar slechts in hunne hoedanigheid van wederzijdsche dienaren van aan elkander vijandige Staten, houdt hij, die men weerloos heeft gemaakt, op den vijandigen Staat te kunnen dienen, en houdt hij dus tevens op vijand te zijn.

b. De erkende gewapende macht (*force armée*) van een Staat.

Tot de erkende gewapende macht van een Staat behooren:

1e. De bemanning van alle oorlogsschepen;

2e. de vaste legermacht, met inbegrip van de militie;

3e. schutterijen, nationale gardes, landweer, yeomanry of andere gewapende en regelmatig georganiseerde burgerwachten;

4e. vrijwilligers, onverschillig onder welken naam van jagers, scherpschutters, franc-tireurs enz. in korpsen vrijscharen, guerilla-benden ingedeeld.

De personen, die onder de vierde categorie zijn te rangschikken echter alleen onder voorwaarde, dat zij:

a. onder de leiding staan van een verantwoordelijk chef;

b. een uniform dragen of een onderscheidingsteeken, op hunne kleeding vastgehecht en van verre herkenbaar;

c. de wapens openlijk dragen.

§ IX Russ. voorstel; art. 9 Bruss. Confer.; blz. 30 Fr. manuel; § 2 Handl. van het Instituut.

Baron Jomini, Voorzitter bij de Brusselsche Conferentiën van 1874, heeft in de zitting van 17 Augustus o. a. verklaard (1): »dat het geconstateerd is, dat deze beginselen in volmaakte overeenstemming zijn met de gevolgtrekkingen der wetenschap van het volkenrecht, gegrond op de ondervinding der laatste oorlogen, zooals die door den Secretaris-Generaal van het »*Institut de droit international*" zijn uiteengezet en in het protocol opgenomen als eene theoretische bevestiging van de practische voorstellen van het Russische voorstel; dat zij volkomen overeenkomen met de militaire eischen van den tijd, uiteengezet door den Duitschen afgevaardigde, en dat zij het gevoelen uitdrukken van de meerderheid der diplomatieke leden der Commissie. Zij heeft er de juistheid van aangenomen en erkend dat het hoogst wenschelijk ware dat de Regeeringen — zonder in iets de vaderlandslievende opwelling, welke alle achting verdient, te hinderen, te bemoeilijken of te verzwakken — op middelen moeten bedacht zijn om zoodanige gevaarlijke gevolgen te voorkomen en de verschrikkingen van den oorlog te verminderen door die meer regelmatig te doen voeren."

Het bedoelde stuk van den toenmaligen Secretaris-Generaal van het Instituut, den heer Rolin-Jaequemyns (2), luidt:

»Het is te wenschen dat de vrije volken voortaan genoegzame standvastigheid en voorzorg zullen bezitten om zich eene sterke militaire organisatie te geven, gegrond op de *gelijkelijke deelneming van alle aan de verdediging* van het vaderland. Dit is voor hen niet alleen een nationale, maar een humanitaire plicht; want hoe meer de oorlog van weerszijden door geregelde en gedisciplineerde troepen gevoerd zal worden, hoe minder de menschheid zal hebben te lijden. Zonder eenigen twijfel is er elders dan onder de uniform plaats voor de edelste gevoelens en het heldhaftigste gedrag, en men moet aannemen, dat onder die ongelukkige boeren, krachtens de oorlogswetten gefusilleerd, meer dan één, geen andere schuld had dan die van te hebben voldaan aan een instinctmatig en bijna onweerstaanbaar gevoel van locale vaderlandsliefde. Maar van de andere zijde moet men aannemen dat de aard van den weerstand — trouwens per slot weinig afdoend, — door hen aan den inval der vreemden geboden, onvermijdelijk van de eene zijde tot bandietenwerk (banditisme) met zijne

(1) *Actes de la Conférence de Bruxelles*, officieele uitgaaf, p. 146.
(2) *Actes*, p. 129.

ergste buitensporigheden, van den anderen kant tot eene gestrenge onderdrukking moest lijden. Wij gelooven met Dr. Arnold: »dat het de bepaalde plicht van elke Regeering is een zoo ongeregelden oorlog van de zijde der bevolking niet alleen niet aantemoedigen, maar dien zorgvuldig tegentegaan, en den vijand slechts zijne geregelde troepen tegentestellen of regelmatig georganiseerde mannen, die handelen onder gemachtigde officieren, die de regels, welke de menschelijkheid in een regelmatigen oorlog voorschrijft, zullen nakomen. Wat men vaderlandslievende opstanden noemt of het ongeregeld te wapen loopen van eene bevolking, om een leger dat een inval doet te bestoken, dit moet steeds worden veroordeeld — zonder onderscheid te maken door wie of tegen wie dat middel wordt gebruikt, — als een hulpmiddel van eene beperkte en twijfelachtige uitwerking, maar van eene stellige wreedheid en als het vreeselijkste toevoegsel aan de rampen van den oorlog."”

Merkwaardig dat in diezelfde zitting van 17 Augustus door den gemachtigde van Nederland, den heer Van Lansberge de verklaring werd afgelegd: (1) »dat hij de waarde van de redenen door den Generaal von Voigt-Rhetz, met zooveel logica en juistheid aangevoerd, niet ontkende, maar dat, indien het stelsel van den gedelegeerde van Duitschland werd bevestigd door de aanneming van de artikelen over de oorlogvoerenden, zooals zij in het voorstel zijn gesteld, dit zou leiden om het verdedigingsvermogen van Nederland te begrenzen of wel om de invoering van den algemeen verplichten militairen dienst *noodzakelijk* te maken, tegen welke de publieke opinie in Nederland zich nog verklaart."

Omtrent punt *a* werd op de Brusselsche Conferentie aangenomen, dat door een *verantwoordelijk* chef of persoon verstaan wordt iemand, die het oorlogsrecht (*les lois* de *la guerre*) kent (2).

Omtrent punt *b* werd in den oorlog van 1870 door von Bismarck een afstand bepaald, waarop het onderscheidingsteeken te herkennen moest zijn. Een geweerschotsafstand werd daarvoor genomen; omstreeks 350 pas, zijnde de uiterste grens van trefkans met een juistheidswapen op den enkelen man.

Het onderscheidingsteeken kan, volgens het gevoelen van den Pruisischen Generaal von Voigt-Rhetz, dat door

(1) *Actes de la Conférence de Bruxelles*, p. 143.
(2) *Actes*, p. 143.

alle leden der Brusselsche Conferentie werd gedeeld, een kruis, een armband enz. zijn, aan het hoofdtooisel of de kleeding vastgehecht. In de Fransche Handleiding staat: een borduursel op de kleeding of een hoofddeksel van bijzonderen vorm.

Tot de erkende gewapende macht van een Staat worden door sommigen mede de bewoners van een niet door den vijand bezet territoir gerekend, welke op diens nadering de wapenen plotseling en openlijk opnemen, om de invallende troepen te bestrijden, zelfs bijaldien zij geen tijd hebben gehad zich te organiseeren.

Men houde in het oog, dat hier niet bedoeld wordt de volkswapening (*levée en masse*), maar de verdediging van een dorp of open stad (*localité*). [1] Niet zelden is ook op de Conferentiën de algemeene volkswapening daarmede verward. Het onderscheid is groot. De algemeene handelt krachtens speciale algemeene order of oproeping van het Staatsgezag, de locale »*spontanement*", plotseling, op eigen initiatief. De Generaal von Voigt-Rhetz (Duitschland) had bepaalden last, zelfs voor de volkswapening de vereischten van art. 9 Bruss. Conf. [2] te vorderen, en ofschoon hij zich in den loop der discussie liet medesleepen om die eischen te laten varen voor de bevolking van eene »*localité, tant qu'elle n'a pas eu le temps de s'organiser conformément à l'article* 9" (wie beslist daaromtrent?), voegde hij er dadelijk bij, dat dit slechts zijn individueel gevoelen was, doch dat hij daaromtrent eene reserve zich voorbehield, omdat hij op dit punt het goedvinden van zijn bewind niet kende [3]. »*Localité*" is vervolgens op verzoek van Kolonel Hammer (Zwitserland) uitgebreid tot »*territoire.*"

Uit den brief van Graaf von Moltke aan Dr. Bluntschli blijkt wel degelijk, dat Duitschland dit beginsel *niet* aanneemt.

Zij, die op eigen gelegenheid den kleinen oorlog voeren of strooptochten maken en van wie het bewezen is, dat zij zich daarbij nu als krijgslieden in uniform of met een op

(1) Rede van den heer Lambermont (België), *Actes*, p. 155.
(2) Bijlage 12.
(3) *Actes*, p. 158.

hunne kleeding vastgehecht teeken, dat hen als oorlogvoerenden doet kennen, dan zonder uniform of teeken als burgers vertoonen, hebben geen aanspraak op gelijke behandeling als de soldaten en kunnen, vooral wanneer zij op heeterdaad worden betrapt, voor den krijgsraad gebracht en als roovers gestraft worden.

§ IX 4 Russ. voorstel; blz. 31 Fr. manuel.

De bepaling komt niet voor in de Brusselsche Conferentie. Zij is, blijkens protocol XII, alleen achterwege gelaten, »om de taak der commissie gemakkelijk te maken," d. i. om geen strijd te doen ontstaan tusschen de gemachtigden, die geen bezwaar zagen positieve regelen te stellen en andere die, om redenen van politieken of staatsrechtelijken aard, alleen in negatieven zin verklaringen wilden vaststellen. Om aan zoodanige bezwaren te gemoet te komen is de bepaling mede niet opgenomen in de Handleiding van het Instituut. Toch volgt zij uit de bepaling van art. 9 Bruss. Conf. en § 2 in verband met § 21 van laatstgemelde Handleiding, omdat deze personen *niet* worden genoemd onder de categorieën, welke de rechten van oorlogvoerenden genieten.

c. Gebruik van wilde volksstammen.

Het kan — ofschoon het geen regel is van positief recht — als strijdig met de beginselen van het volkenrecht worden beschouwd, om, bij een oorlog met een beschaafden Staat, het leger geheel of gedeeltelijk uit wilde, onbeschaafde volksstammen samentestellen.

Al mogen troepen, aangeworven uit onbeschaafde volksstammen, in tijd van vrede door strenge tucht in bedwang zijn te houden, het is te verwachten, dat zij, die de wetten van militaire eer en menschelijkheid in den oorlog niet kennen of anders opvatten dan de beschaafde volken, in de hitte van den strijd tot gruwzame wreedheden: het afmaken van den overwonnen vijand, verminken van gekwetsten enz. zullen overslaan.

De minste eisch, welke gedaan kan worden, is dat die wilde stammen door officieren worden aangevoerd, bekend met de regelen van het volkenrecht en verantwoordelijk voor de daden hunner onderhoorigen.

Door de Franschen werden in den veldtocht van 1859, in Italië, Afrikaansche inlanders, Turco's enz. tegen de Oostenrijkers aangevoerd en in den Veldtocht van 1870 tegen de Duitschers.

In de circulaire van den 9den Januari 1871 wordt door den Duitschen Bondskanselier, Graaf von Bismarck, aan de Franschen daarover een verwijt gemaakt (1).

De wreedheden door Bachi-Bouzouks, Tscherkezen en andere onbeschaafde Aziatische troepen tijdens den Russisch-Turkschen oorlog van 1877—78 bedreven, werden, door het *Institut de droit international*, ook naar aanleiding eener nota van den schrijver van dit werk (2), besproken en het gebruik van die horden in de zitting van 12 September 1877 veroordeeld (3).

Alleen in den verdedigingsoorlog van eene kolonie, waarvan de inlanders niet tot de beschaafde volksstammen kunnen worden gerekend, is het vergund den vijand afteweren met troepen, die geheel of ten deele uit gewapende inboorlingen bestaan.

Het blijft de plicht van den Staat, die deze troepen tot afweer van geweld bezigt, zooveel mogelijk te waken, dat ook de inlandsche troepen de wijze van oorlogvoeren der beschaafde volken in acht nemen.

d. Partijgangers en vrijscharen.

Partijgangers en vrijscharen kunnen als regelmatige vijand worden beschouwd, wanneer zij in het deugdelijk vertrouwen op hun recht, voor een politiek doel, als militairen georganiseerd zijn en steeds overeenkomstig de regelen van het oorlogsrecht handelen.

Garibaldi in 1860 tegen Sicilië en Napels.

Von Schill in 1809 te Straalsond; Andreas Hofer in 1810 te Mantua.

Bedwongen opstanden in Lombardije door Radetzky,

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai sur la guerre franco-allemande dans ses rapports avec le droit international*, p. 41.

(2) *Annuaire de l'Institut* 1878, p. 139.

(3) Idem p. 157.

in Hongarije door Generaal Haynau, in Polen door Mourawief.

Hier worden partijgangers bedoeld, die *zonder* machtiging van een Staat op eigen initiatief handelen. Handelen zij *met* machtiging van een Staat, dan zijn zij eene erkende gewapende macht (zie punt 4 op blz. 57).

Vrijscharen, die zonder machtiging van den Staat en daarbij tot *zelfzuchtige* oogmerken, bijv. om buit te behalen, oorlogvoeren en kaper-kapiteins worden niet als eerlijke vijanden, maar als misdadigers behandeld.

e. Volkswapening.

De algemeene volkswapening wordt door het positief oorlogsrecht niet in bescherming genomen.

Zij behoort niet tot de erkende gewapende macht van een Staat en voor haar is geen uitzondering in de voorwaarden tot erkenning als gewapende macht toegelaten.

Elke Staat is bevoegd tot verdediging van zijn grondgebied alle inwoners onder de wapenen te roepen en de volkswapening, »*levée en masse*", of den landstorm te organiseeren. Dit is eene quaestie van inwendige huishouding, van Staatsrecht.

Voor de *algemeene* volkswapening, »*levée en masse*", wordt door sommige schrijvers (Bluntschli, Lieber) de uniform niet als vereischte gesteld.

Dit geschiedt uit een zedelijk goed beginsel en met een menschlievend doel. Ik ben echter verzekerd, dat daardoor juist het omgekeerde zal worden teweeggebracht van hetgeen er mede beoogd wordt. In de volkswapening zie ik, ook als afwijking van een grondbeginsel van het modern oorlogsrecht, voor de Staten en bevolkingen een practisch nadeel.

Men moet blijven vasthouden aan het beginsel: dat de oorlog wordt gevoerd tusschen de Staten, niet tusschen de bevolkingen.

Van het oogenblik dat dit is toegepast, hebben de verwoestings- en verdervingstooneelen opgehouden van den oorlog onafscheidelijk te zijn. Waar ze nog bij uitzondering plaats vonden — het lot van het dorp Bazeilles in den slag bij Sedan — werden ze verontschuldigd door het be-

weren, dat de burgerbevolking aan den strijd deel genomen had.

Wordt dit beginsel losgelaten en treedt, bij de verdediging, de bevolking zelf als vijand op, dan is daarvan het onvermijdelijk gevolg dat ook het aanvallend leger teruggaat tot de vroegere wijze van oorlogvoeren. Dan is elke stad, elk dorp, dat hij binnentreedt, eene plaats, waar zijn vijand hulp, schuilplaats en verpleging vindt; de oogst kan dezen tot voordeel strekken; wat niet gebruikt of medegevoerd kan worden, wordt dus den vlammen prijsgegeven. Elk burger van een leeftijd, dat hij de wapens kan voeren, is alsdan een vijand, die niet alleen — als hij gewapend is — bevochten, maar ook als hij niet gewapend is gevangen gemaakt en weggevoerd moet worden, om hem onschadelijk te maken. De uitzondering strekt niet tot tempering, veeleer tot verhooging van de ellende, die de krijg medebrengt.

Kan zulk eene algemeene volkswapening den verdediger ten laatste bepaald nut aanbrengen en het einddoel van den oorlog, den vrede, te zijnen gunste doen bespoedigen, dan is — trots alle ellende, die daardoor over de bevolking wordt gebracht — het wapenen van alle inwoners te billijken; want strijdig met de algemeene menschelijke rechten is die handeling niet.

De militaire deskundigen zijn het echter eens, dat eene niet tevoren georganiseerde volkswapening de verdediging meer belemmert dan voordeel aanbrengt. Generaal Renard schreef: »*Les levées en masse sont plus nuisibles qu'utiles; elles enfantent le désordre, et il est prudent de les rejeter d'une manière absolue, parcequ'elles entraveraient d'une façon déplorable les mouvements de l'armée active*", en Generaal Van der Smissen — de eenige Belgische Generaal met oorlogsondervinding—stelt de vraag: »*Après les désastres des levées en masse, des défenses tumultueuses et des sorties torrentielles, peut-on encore offrir à la Belgique de renouveler ces tristes expériences?*" (1) terwijl het door andere kundige Staatslieden wordt bevestigd, door Rolin-Jaequemyns (zie blz. 58) en door Dr. A. Jurkitschek, die zegt (2): »De verzameling van groote landstormmassa's zijn zonder uitzondering te vermijden. De ondervinding heeft geleerd dat zij, meest onbruikbaar, bij tegenspoed aan paniek zich

---

(1) Lieut.-Général Baron Van der Smissen, *Les forces nationales*, 1880, p. 37.

(2) *Die Reform in Oestreich-Ungarn von* 1866 *bis* 1873.

overgeven, onder alle omstandigheden moeilijk te verplegen en in orde te houden zijn".

In Augustus 1870 werd in het Wetgevend Lichaam van Frankrijk, door de Commissie van Rapporteurs over de wet op de nationale gardes en zelfs door den Minister van Oorlog verklaard, dat het te wapen roepen van alle burgers van 20—35 jarigen leeftijd tot verwikkelingen leiden en *stremmend* werken zou.

De »*levée en masse*" heeft in dien oorlog zoo al, dan toch slechts op het laatst plaats gehad, want de oproeping der mobielen en de wapening van korpsen franc-tireurs is nog geen »*levée en masse.*" In 1813 werd zij bij decreet van den Pruisischen Koning Frederik Willem III bevolen, doch na 1793 slechts éénS toegepast, namelijk in 1814, in sommige gedeelten van Frankrijk; de uitkomst was niet glansrijk. Zij bracht weinig voordeel aan den Keizer, veel jammeren over het Rijk. De gevolgen voor de bevolking blijken uit de dagorder, die de Veldmaarschalk Prins von Schwartzenberg den 10[den] Maart 1814 uitgaf en uit het werk van Fleury: *Histoire de l'invasion de* 1814.

Om de oorlogen zooveel mogelijk volgens de beginselen van het modern volkenrecht te doen voeren en nutteloos bloedvergieten te voorkomen, behooren de Staten, in stede van *tijdens* den oorlog, ter elfder ure, volkswapeningen opteroepen, die bij den stand der krijgswetenschap meer na- dan voordeel aanbrengen, vóórdat het gevaar aanwezig is, hunne legers zoodanig samentestellen, dat zij die volkswapening kunnen ontberen, hetgeen geschieden kan: Staatsrechtelijk, door in tijd van vrede den persoonlijken dienstplicht intevoeren en, in verband met tijdige wapening en oefening, voor deugdelijke reserves te zorgen; volkenrechtelijk, door militaire indeeling, organisatie en — zij het ook hoogst eenvoudige — uniform.

De Handleiding van het Instituut laat de volkswapening — zeer verstandig — rusten en de Conferentie van Brussel heeft haar niet bepaald behandeld; eenigszins verward met het spontaan te wapen loopen door de ingezetenen van eene localiteit. Eene algemeene volkswapening ontwikkelt zich niet »*à l'approche de l'ennemi*," maar later.

De Generaal von Voigt-Rhetz zeide er op de Conferentie van: »*Mais il faudra que ces hommes portent un signe certain qui les distingue des brigands et des pillards. Ce signe sera facile à trouver; ce sera une croix, un brassard, une marque quelconque donnant à celui qui le porte le caractère*

de patriote et de belligérant. Chaque nation trouvera le signe qui lui convient quand la levée en masse appellera tout le monde aux armes. Si vous n'admettez pas la responsabilité d'une personne et un signe distinctif, de quelle manière les habitants seront-ils protégés contre les bandes ou contre l'ennemi?" (1) en verder: »*Si une population, que vous avez laissée sans organisation, prend les armes, elle sera traitée par l'ennemi d'une manière plus dure que si elle avait été organisée*". (2)

Is van eene volkswapening zeer weinig heil te verwachten, het lot dat haar wacht wordt door Generaal von Hartmann medegedeeld: »Waar de volksoorlog uitbreekt wordt een schrikbewind (*der Terrorismus*) een beginsel van militaire noodzaak", zegt hij. (3)

Eene volkswapening is gevaarlijk voor de privaat-personen, omdat zij het voorwendsel aanbiedt het beschermend beginsel, dat hen *buiten* den rechtsstrijd doet blijven, omver te werpen en een terrorisme over hen te brengen. België, Nederland en Zwitserland hebben zich ter Brusselsche Conferentie sterk aan de volkswapening vastgehouden. Het zijn de Staten van Europa, wier legervorming — vooral der beide eerstgenoemde — het gebrekkigst is. »*Les levées en masse*" — zegt de generaal T. (4) — »*ne sont pas conformes aux traditions des peuples de la Belgique, de la Hollande et de la Suisse. Si l'un de ces pays était de nouveau attaqué, on verrait moins que jamais la nation recourir à ce moyen de défense, qui n'est plus de notre temps.*"

f. Het geven van kwartier.

De tegenwoordige oorlogen hebben niet tot doel elkander zooveel mogelijk te dooden, maar een rechtsdoel, liefst ten koste van zoo weinig menschenlevens mogelijk, te bereiken. Het bevel den vijand geen kwartier te geven is derhalve in strijd met de beginselen van het tegenwoordig volkenrecht.

Een troepenkorps heeft geen recht te verklaren, dat het noch kwartier geeft noch kwartier aanneemt.

---

(1) *Actes de la Conférence de Bruxelles*, p. 137.
(2) *Actes*, p. 140.
(3) Von Hartmann, *Milit. Nothwendigkeit u. Humanität*, S. 68.
(4) Général T., *L'Angleterre et les petits états à la Conference de Bruxelles.* Bruxelles, 1875, p. 35.

(Art. 13, *c* en *d*, Bruss. Conf.; blz. 12 Fr. manuel; § 9*b* Handl. v. h. Inst.)

Het verleenen van kwartier, pardon of genade, beteekent, dat de vijand, die de wapens nederlegt of wegwerpt, of op eene andere wijze aan den dag legt dat hij zich overgeeft, noch gedood of gewond, maar krijgsgevangen gemaakt wordt. De uitdrukking is afkomstig uit den tijd, toen de overwinnaar vrij te beschikken had over leven en dood van den overwonnen vijand. Het is thans geen *genade* meer dat de soldaat, die zich overgeeft, het leven behoudt: het is zijn *recht*.

Bluntschli, Lieber, Dahn en Heffter rekenen het weigeren van kwartier in enkele omstandigheden gewettigd. Zij achten het afmaken van den vijand, die den strijd opgeeft of onmachtig is dien verder voorttezetten en zich wil overgeven, ongeoorloofd, wanneer het geschiedt uit haat of wraakzucht; doch geoorloofd:

1°. ingeval van wedervergelding, dus tot bestraffing;

2°. in een uiterst geval van nood, wanneer het voor eigen veiligheid onmogelijk is zich met krijgsgevangenen te belasten.

§ 12 C Russisch voorstel bevatte, na voorop gesteld te hebben, dat de moord van een vijand, die de wapens nedergelegd heeft, ongeoorloofd is: »In het algemeen hebben de oorlogvoerende partijen niet het recht te verklaren dat zij geen kwartier zullen geven. Een maatregel van zoodanig uiterste kan slechts worden toegelaten ingeval van représaille voor vroeger bedreven wreedheden of wel als onvermijdelijk middel om eigen ondergang te voorkomen."

1°. *Het geval van wedervergelding.*

Aan onschuldigen uit wedervergelding, voor wat anderen misdreven, het leven te benemen, is m. i. altijd eene den mensch onteerende wraakoefening.

Vattel, beamende (1) dat het recht, hetwelk men op het leven van zijn vijand bezit, begrensd is, en op den voorgrond stellende, dat men den vijand, die de wapens heeft gestrekt, *altijd* kwartier moet verleenen, behandelt slechts één geval — ook slechts één — dat, volgens hem, op dien regel uitzondering maakt.

»Er is," zegt hij, »echter één geval, waarin men behoud van het leven kan weigeren aan een vijand, die zich

(1) II, 8, § 140.

overgeeft, en elke capitulatie aan eene plaats, welke tot het uiterste is gebracht. Het is, wanneer die vijand zich aan eene schromelijke schending van het volkenrecht schuldig heeft gemaakt, en in het bijzonder, wanneer hij de oorlogswetten heeft verkracht. Die weigering van kwartier is echter geen natuurlijk gevolg van den oorlog: zij is eene bestraffing voor zijne misdaad; eene straf, die de beleedigde het recht heeft opteleggen, maar" — voegt hij er bij — »opdat deze rechtvaardig zij, *moest zij den schuldige treffen.*"

Het recht van wedervergelding, waarop men zich beroept, mag niet anders dan tegen den *schuldige* worden toegepast. Die zich aan schending van volkenrecht schuldig heeft gemaakt, behoort te worden gestraft; maar waar de schuldige niet kan worden getroffen, moeten niet eenvoudigheidshalve anderen in zijne plaats aan de godin der wraak worden opgeofferd.

Vattel, die slechts gerechte strafoefening, d. i. bestraffing van den schuldige, gewettigd acht, vergeet evenwel dat de éénige waarborg, dat de straf alleen den schuldige treffe, daarin bestaat, dat zonder onderzoek of verhoor geen strafoefening gehouden en niet in massa maar individueel gevonnisd worde.

Het voltrekken van de doodstraf, na onderzoek en schuldbewijs, is echter eene geheel andere zaak dan het weigeren van kwartier.

In den oorlog moet reeds menige daad betreurd en menig beginsel verloochend worden, hetgeen soms, hoewel nimmer te verschoonen, door de hitte van den strijd verklaarbaar is; nu reeds gebeurt het, dat neergesabeld of afgemaakt worden, die recht hadden op behoud van het leven. Het gebeurt, daar men niet altijd met beschaafde mannen te doen heeft, omdat het bloed warm wordt en het gezicht van bloed sommigen verwildert; maar wanneer dit somwijlen plaats heeft, geschiedt het bij uitzondering en tegen den wil der officieren. Deze beijveren zich integendeel meesttijds, zooals hun plicht is, den gevallen vijand, indien het gevorderd wordt, te beschermen. Waar zou het echter heen, wanneer op hoog bevel een bloedbad werd aangericht; wanneer werd aangehitst tot slachting van hen, die de wapens hebben gestrekt; indien de troepen, in stede van enkel strijders te blijven, daarenboven gelijktijdig aanklagers, rechters en beulen werden; wanneer een gevecht, met een eerlijken strijd aangevangen, overging in eene *parate executie*, zonder bewezen misdrijf, zonder dat met mogelijkheid de minste zekerheid kan be-

staan, dat zij, die men laat boeten voor eene daad, daaraan eenige schuld hebben gehad? Leidt de oorlog reeds nu tot verwildering, op die wijze voert de eene gruwel tot den anderen en wordt uit de eene wedervergelding de andere geboren.

2°. *Ingeval van nood, voor eigen veiligheid.*

Naar mijn gevoelen kan er geen nood bestaan zóó hoog, welke zulk eene afschuwelijke wreedheid rechtvaardigt.

Het bezoedelt de wapeneer, om de wettige soldaten van een Staat, mannen, die de wapens voeren omdat dit hun plicht is en die, deze willende neerleggen, den strijd opgeven, in het vertrouwen op de bescherming van het oorlogsrecht, aftemaken, alleen uit vrees voor eigen veiligheid. Die vrees kan later blijken eene ijdele te zijn geweest, een spooksel der verbeelding, eene overschatting van gevaar. De moord *is* dan gepleegd, de wandaad niet te herstellen. Het geen kwartier verleenen is dus eene daad, die alleen in het *mogelijk* eigenbelang, doch in het *bepaald* nadeel van het eigen leger geschiedt; want het geldt hier niet alleen de persoonlijke schande van hem, die het bevel tot slachting heeft gegeven, maar eene onuitwischbare vlek op de wapeneer van den Staat en het opwekken van rechtmatige verbittering bij de tegenpartij, welke het einddoel van den oorlog en den vrede doet verschuiven.

In den oorlog moeten de persoonlijke belangen van den krijgsman wijken voor het algemeen belang van het vaderland.

Het weigeren van kwartier te geven, uit vrees voor eigen veiligheid, is dus — als de perken der menschelijkheid overschrijdende, — naar mijn gevoelen, krachtens het oorlogsrecht niet te billijken. Vattel zegt: »*Dès qu'un ennemi se soumet et rend les armes on ne* peut *lui ôter la vie. On* doit *donc donner quartier à ceux qui posent les armes dans un combat.*" (1) De ééne uitzondering, welke hij op dien regel stelt, is zooeven besproken; maar het moorden uit vrees wordt door hem geenszins in bescherming genomen.

Calvo (2) verwerpt nagenoeg op gelijke gronden het weigeren van kwartier zoowel als maatregel van représaille als van veiligheid. Het Fransche »*Manuel*" is zoo positief mogelijk, waar het, de représailles behandelende, zegt (3):

(1) II, 8, § 146.
(2) Calvo, §§ 859 en 860.
(3) *Manuel de droit international*, p. 25.

»Een oorlogvoerende is niet ontslagen van zijn plicht aan de wetten van den oorlog te gehoorzamen, omdat zijn tegenstander er eenige voorschriften van heeft geschonden. Integendeel, door de strikte inachtneming van zijn eigen plichten, zal hij het zekerste geraken om den vijand te houden of te brengen binnen de perken van een eerlijken strijd." In die Handleiding wordt het dooden van den ontwapenden vijand verboden, zonder eenige uitzondering op dien regel toetelaten (1). De Brusselsche Conferentie en de Handleiding van het Instituut sluiten evenzeer uitzonderingen uit.

Daar het weigeren van kwartier niet geoorloofd is, moet men er niet mede bedreigen.

De bedreiging is soms geschied om den vijand schrik aantejagen en hem aftehouden van een voornemen dat ons zéér nadeelig kan zijn.

De regel wordt ook in het Fransche »*Manuel*" aangetroffen, waar in het algemeen het dreigen met een door het oorlogsrecht verworpen oorlogsmiddel wordt verboden. »In het strafrecht" — staat daar (2) — »maakt de bedreiging met eene misdaad in sommige gevallen zelve eene te veroordeelen daad uit: in het oorlogsrecht is het niet anders."

(Wellington tegenover Cassan, de Fransche Gouverneur van Pampeluna.)

Die geen kwartier geven, hebben het recht op kwartier verbeurd.

Dat is echter geen reden om tegen dezen niet naar recht te handelen. De machtspreuk, dat hij, die zich boven de wet stelt, reeds gevonnisd is, mag niet gelden. Als tijdens den strijd de schuld of onschuld moet gewogen worden, is het veeltijds niet de gerechtigheid die de balans houdt. Na onderzoek kan men vonnissen.

g. Over de kling jagen.

Eene bezetting, die zich op genade of ongenade overgeeft, wordt krijgsgevangen gemaakt.

---

(1) *Manuel de droit international*, p. 12.

(2) Idem, 1878, p. 17. — Zie ook Guelle, *Précis des lois de la guerre*, I, p. 92.

Den 31sten Augustus 1813 gaf de bezetting van Pampeluna zich op genade of ongenade over. Zij werd krijgsgevangen gehouden.

Het is in strijd met het volkenrecht om de bezetting van eene vesting of van een fort, die zich heldhaftig verdedigt, te bedreigen dat zij, bij voortgezette verdediging, over de kling zal worden gejaagd, d. i. gedood, of wel den commandant met den dood te bedreigen.

Het was vroeger krijgsgebruik genade te weigeren aan eene bezetting, die zich naar het gevoelen van den belegeraar te lang verdedigde. Zij verloor het recht op genade — zoo redeneerde men — omdat zij, met meer moed dan oordeel, stijfhoofdig, eene zwakke sterkte verdedigde tegen een machtig leger en dus, zonder de aangeboden redelijke voorwaarden te willen aannemen, het waagde de plannen te dwarsboomen van eene Mogendheid, waaraan zij toch onmachtig was weerstand te blijven bieden. Caesar weigerde genade, wanneer de stormrammen de muren hadden gebeukt. Alva berispte Prosper Colonna, omdat deze genade betoond had aan de bezetting van een kasteel, dat slechts tot overgaaf bereid was, nadat het geschutvuur er tegen was geopend (1).

In 1805 eischte Napoleon de overgaaf van Ulm en deed dien eisch gepaard gaan met de bedreiging, dat: »zoo hij de vesting stormenderhand nam, hij verplicht zou zijn te handelen als bij Jaffa. (Daar was het garnizoen over de kling gejaagd.)

Zelfs in deze laatste helft der 19de eeuw is het over de kling jagen eener bezetting als een oorlogsrecht verkondigd.

Volgens Geisweit v. d Netten — »Krijgsgebruiken," die echter vrij verouderd zijn — heeft de bezetting van eene plaats, die stormenderhand wordt ingenomen, geen *recht* op pardon en kan de overwinnaar haar over de kling jagen.

Schuster, leeraar aan de Militaire Academie te Neustadt, nabij Weenen, gaf in 1842 als voorbeeld eener sommatie (blz. 260): *»Je vous somme commandant de rendre votre fort dans l'instant, sans cela, tout est prêt, je vous prends d'assaut et vous passe au fil de l'épée. Vous pouvez encore obtenir une capitulation honorable.*"

---

(1) Vattel, t. 2, p. 170.

Het modern volkenrecht maakt echter geen onderscheid tusschen plichtsbetrachting in het open veld of in eene vesting. Die den strijd opgeeft en de wapens nederlegt, heeft recht op lijfsbehoud, onverschillig waar die strijd is gevoerd.

h. Vorstelijke personen.

De Souvereinen en andere vorstelijke personen zijn, wanneer zij tot het vijandelijk leger behooren, of wel wanneer zij persoonlijk daadwerkelijk aan den oorlog deelnemen, tengevolge van hun rang of positie niet van de krijgsgevangenschap uitgesloten. Zij staan ook in den algemeenen strijd bloot aan de gewone gevaren van den oorlog (Bluntschli, § 596). Bijaldien leden van vorstelijke familiën krijgsgevangen worden gemaakt, worden zij òf voorwaardelijk in vrijheid gesteld òf met bijzondere onderscheiding behandeld.

i. Diplomaten.

Gezanten of andere diplomatieke agenten staan, wanneer zij zich in den strijd mengen, aan de gevaren van den oorlog bloot (Bluntschli, § 596).

Gezanten van bevriende Mogendheden, die zich in het vijandelijke leger, of in eene belegerde vesting bevinden, blijven onder de bescherming van het volkenrecht. De leden van zijn gezin, de personen, die als huisgenooten bij hem in vasten dienst zijn, deelen in zijne onschendbaarheid. Indien deze zich in gevaar begeven, staan zij ook aan de toevallen van het gevaar bloot. Worden zij daarbij getroffen, dan is dit geen beleediging den Staat aangedaan en geen verkrachting van het volkenrecht.

De geschiedenis heeft vele voorbeelden opgeleverd van groote moeielijkheden ontstaan door beleedigingen aan het bedienend personeel van Gezanten toegebracht. Generaal Halleck [1] zegt dat, om misbruiken te vermijden, de wetten van sommige en het gebruik der meeste landen

(1) Halleck's *International law*, *edition revised with notes and cases by Sir* Sherston Baker, vol. I, p. 276.

thans vorderen, dat eene officieele lijst van de huisbedienden der vreemde Gezanten aan het Ministerie van Buitenlandsche Zaken worde ingediend.

Diplomatieke agenten mogen, gedurende den oorlog, uit eene landstreek, die door het leger is bezet, omtrent de militaire toestanden en gebeurtenissen geen berichten afzenden, waarvan de vijand partij zou kunnen trekken.

Zoo zij daarmede in strijd handelen, worden zij onverwijld verwijderd en kunnen, bij groot gevaar, zelfs in hechtenis genomen en middelerwijl zorgvuldig bewaakt worden (1).

j. Vreemde officieren en dagbladcorrespondenten.

De *correspondenten* en *berichtgevers* van *dagbladen* kunnen, volgens Bluntschli, mede gevangen worden genomen, wanneer zich het troepenkorps overgeeft, waarbij zij zich hebben aangesloten. De bevelhebbers kunnen vreemde officieren, die zich bij het vijandelijke leger bevinden, en andere bezoekers in een bezet gebied, verbieden sommige feiten medetedeelen, eene controle over de correspondenten van dezen en van de dagbladberichtgevers doen houden of hen doen verwijderen. Zij kunnen hen, bij overtreding, naar bevind van zaken doen wegzenden, bewaken of voor den krijgsraad brengen (Bluntschli, § 638).

De bevelhebber is tot dit alles voorzeker in zijn recht, doch niet altijd zal het noodig of wenschelijk zijn. Tegen het verspreiden van schadelijke berichten is elk aanvoerder verplicht met de grootste gestrengheid te waken; doch het geldt hier berichtgevers, die zich in het vijandelijk leger bevonden en dus van ons niets weten, dan hetgeen aan den vijand bekend is. Een welwillend gedrag jegens de pers kan bovendien aan het leger en den Staat, welke hare sympathie weten te verwerven, voordeel aanbrengen.

Een bewijs hiervoor is in den Transvaalschen oorlog geleverd, o. a. met den correspondent van den *Standard*, die zich bij de bestorming van den Spitskop, bij de troe-

(1) Bluntschli, § 637.

> pen van Generaal Colley bevond en gevangengenomen werd, doch onmiddellijk de vrijheid herkreeg. Die goede bejegening van de Boeren ondervonden, deed aan deze meer voordeel, dan het gevangenhouden van dien man ooit kon hebben gedaan.

Controle op vreemde dagbladcorrespondenten is onmisbaar, waar die zelfs noodig is op de eigen pers. In 1870 heeft een exemplaar van de *Temps* van 25 Augustus de Duitschers ingelicht omtrent de plannen van den Maarschalk Mac-Mahon, hetgeen hen deed besluiten op Sedan te marcheeren.

In den oorlog van Afghanistan, in 1879, hebben de Engelschen de dagbladcorrespondenten aan een reglement onderworpen, dat ook door de Franschen in den oorlog tegen Tunis is gevolgd. De voornaamste bepalingen daarvan waren: Behalve de machtiging van het militair gezag moeten de correspondenten een onderscheidingsteeken dragen; gedurende hun verblijf bij het leger zijn zij aan de militaire rechtspleging onderworpen; zij worden uitgenoodigd bij voorkeur hunne inlichtingen te verkrijgen bij de militaire autoriteiten; cijferschrift is hun verboden; alle berichten, die zij verzenden, moeten tevoren aan den stafofficier, belast met de censuur over de pers, worden onderworpen; indien deze oordeelt, dat de mededeelingen schadelijk voor de legerbelangen kunnen zijn, kan hij ze achterhouden of wijzigen; elke schending van het reglement heeft, behalve bestraffing volgens de militaire wetten, de uitzetting van den schuldigen correspondent achterwaarts buiten den kring der operatiën van het leger ten gevolge; de uitgevers hebben zich bovendien verantwoordelijk te stellen voor het gedrag hunner correspondenten en moeten tevoren daartoe eene verklaring teekenen (Guelle, II, p. 57).

k. Geoorloofde en verboden oorlogsmiddelen.

Het oorlogsrecht kent aan de oorlogvoerenden geen onbegrensde macht toe omtrent de keuze der middelen om den vijand te benadeelen (§ XI Russ. voorstel; art. 12 Bruss. Conf.; blz. 9 Fr. manuel; § 4 Handl. v. h. Inst.).

Daar het aan de strijdenden vrijheid laat alle eerlijke middelen voor dien strijd te bezigen, het tevens zooveel mogelijk beoogt den vijand slechts tijdelijk ongeschikt te maken om den vijandigen Staat te sterken in diens verzet, en het elke verraderlijke daad veroordeelt, acht het *geoorloofd:*

1°. het gebruik van alle wapenen, welke bij de legers der beschaafde natiën zijn ingevoerd;

2°. het ondrinkbaar maken van water van putten, pompen of bronnen door er ongebluschte kalk, krengen, meststoffen en dergelijke weinig schadelijke middelen in te werpen (blz. 10 Fr. manuel);

Hugo de Groot [1], en na dezen Vattel [2], erkennen dit recht. Pinheiro-Ferreira wederlegt in zijne commentaren op Vattel diens gevoelen niet. De Martens, Heffter, Bluntschli en Dahn spreken er niet over.

Het doel is slechts den vijand door walging het gebruik van water te *ontzeggen*, niet hem op verraderlijke wijze te dooden. Hugo de Groot en Vattel zeggen terecht, dat het op hetzelfde neerkomt alsof men eene rivier afleidt of de aderen eener bron doorsnijdt, hetgeen geoorloofd is.

3°. het aanmoedigen tot het plegen van politieke misdrijven tegen den vijandelijken Staat [3];

De politieke moord wordt door ieder uitgesloten.

Dahn zegt omtrent het aanmoedigen tot landverraad: »*man liebt den Verrath — und verachtet die Verräther.*" Frederik de Groote kocht vóór den aanvang van den Zevenjarigen Oorlog den Oostenrijkschen Gezantschaps-Secretaris te Berlijn, von Weingarrten, en den Saksischen Kanselarij-Schrijver Menzel, door geld om.

De Italianen in Lombardije of de Legatiën, stonden vóór en tijdens den oorlog van 1859 in gemeenschap met den Minister Cavour van Sardinië.

4°. het aanwenden van krijgslisten (§ XIII Russ. voorstel; art. 14 Bruss. Conf.; blz. 11 Fr. manuel; art. 14 Handl. v. h. Inst.).

---

(1) III, 4, § 17.
(2) III, 8, § 157.
(3) Bluntschli, § 563. — Dahn, S. 4.

Een wedkamp in sluwheid en in scherpzinnigheid is niet oneerlijk, door valschheid te willen overwinnen is daarentegen verachtelijk, zegt Dahn.

Volgens Bluntschli (1) dient de list om de physieke overmacht des vijands door een tegenwicht van den geest te overwinnen.

Hinderlaag, verrassing, nachtelijke overvalling, het gebruik van spionnen of van het parool, de herkenningsteekenen en de signalen des vijands, zijn geoorloofd; zelfs gebruik van de uniformen des vijands of van neutrale Staten, wordt door sommigen tot aan de voorbereiding van den eigenlijken strijd toegelaten. Die vergunning mist thans elke practische waarde. Ook is het plaatsen van verkeerde bakens, tonnen en vuurschepen en het geven van verkeerde lichtseinen geoorloofd, zoo mede het verspreiden van valsche tijdingen. In 1870 gaven de Duitschers in Reims een *Moniteur officiel du gouvernement général* uit en in Versailles een z. g. n. *Moniteur officiel du département de Seine-et-Oise*, vol valsche berichten, die door spionnen binnen Parijs werden verspreid (2).

Een gevecht te land mag niet worden aangegaan onder vreemde uniform, vaandels en kokarde. Zoodra de wapens gebruikt worden moet alle misleiding ophouden.

Misleiding moet hier opgevat worden in den zin van bedrog. *Mis-leiden*, den vijand door list op een verkeerden weg brengen, is steeds, bedrog nimmer geoorloofd.

Verboden zijn:

1°. het gebruik van vergiftige wapenen, die na verwonding den dood onvermijdelijk maken (Considerans van de verklaring v. St.-Petersburg v. 1868);

2°. het gebruik van wapenen, projectielen of grondstoffen, die eene wond noodeloos gevaarlijk of smartelijk maken (Verkl. v. St.-Petersburg v. 1868; § XI E Russ. voorstel; art. 12 E Bruss. Conf.; blz. 13 Fr. manuel; § 9 Handl. v. h. Inst.);

Onder deze behooren de ontplofbare kogels, bedoeld bij de Conventie van St.-Petersburg (Bijlage 6); voorts pijlen met weerhaken, het vuren met hoekig gehakt lood, zoowel in stukken gelaten als weder eenigszins samengevoegd, met spijkers, hoekige stukken ijzer, glasscherven, enz.

(1) Bluntschli, S. 315.

(2) Guelle, *Précis des lois de la guerre*, I, p. 107.

De Fransche Handleiding noemt onder de verboden oorlogsmiddelen het gebruik o. a. »*de balles machées*, *de grenaille métallique*, *de petit plomb*. Men moet m. i. wel onderscheiden: Alleen datgeen is verboden, wat noodeloos gevaar of smart doet ontstaan. Hoekig gehakt lood alleen, omdat men vermeent dat die hoekige onregelmatige vorm de spierweefsels boven noodzaak verscheurt. Zoodra de wetenschap bewijst dat dit niet zoo is, houdt het verbod op. Vuren met hagel is daarom geoorloofd.

In den laatsten tijd worden proeven genomen met kogels van zeer klein kaliber, vervaardigd van hard lood of van een compound-systeem (Lorenz) van week metaal met mantel van staal of koper. Uit een humanitair oogpunt beschouwd hebben die proeven, op doode paarden genomen, bewezen, dat deze projectielen van hard metaal buiten gevecht stellen, zonder de verscheurende wonden te maken, door kogels van zacht metaal veroorzaakt (1). In hoever het koper van den mantel van compound-systeem in levende lichamen het bloed vergiftigt, is niet uitgemaakt, maar schijnt, met het oog op hetgeen in den Carlisten-oorlog heeft plaats gehad, toestemmend te moeten worden beantwoord, waar de eene partij, wegens gebrek aan lood, de kerkklokken had versmolten, hetgeen tot eene groote sterfte bij de gewonden der tegenpartij, toegeschreven aan vergiftiging door die projectielen, en dus tot protest van den commandeerenden Generaal tegen het gebruik van die kogels aanleiding gaf.

Het gebruik van minerale oliën (petroleum) tot vernielingswerk is — zegt de Fransche Handleiding — op zichzelf niet in strijd met de oorlogswetten, indien de vernieling rechtmatig is, maar het is niet geoorloofd de petroleum te bezigen voor daden van wraak of bedreiging.

3°. het vergiftigen van bronnen, alsmede het verspreiden van gift- of smetstoffen in het vijandelijke leger, met het doel daarin besmettelijke ziekten te doen uitbreken (§ XII A Russ. voorstel; art. 13 A Bruss. Conf.; § 8*a* Handl. v. h. Inst.);

Het vergiftigen van bronnen, putten, pompen enz. wordt eenstemmig door alle, zelfs de oudste schrijvers over het volkenrecht, verworpen. Vroeger rekenden sommigen dit in strijd met het Goddelijk recht.

(1) M. W. C. Gori, Eene bladzijde uit de moderne oorlogs-chirurgie, 1885.

Bij den guerilla-oorlog in Spanje tegen de Fransche overheersching had het meermalen plaats. Représaillemaatregelen tegen de bevolking waren daarvan het gevolg. De oorlog verkreeg een buitengewoon wreed karakter.

Cholera, typhus, pokken enz. in het vijandelijke leger te doen ontstaan, staat met het verspreiden van giftstoffen gelijk, daar de uitwerking dezelfde is.

Tijdens het laatste beleg van Parijs werd beweerd, dat de runderpest in den veestapel der hoofdstad door de Duitschers was aangestoken, die eenige opgevangen besmette runderen, zooals men zeide, daartoe met voordacht en — zooals er bijgevoegd werd — in strijd met het volkenrecht, 's nachts naar Parijs hadden gedreven. Dit is echter niet in strijd met het oorlogsrecht. Het doel met de insluiting van Parijs beoogd, was de stad door uithongering te doen vallen. Hoe spoediger dit doel werd bereikt, hoe eerder de oorlog zou kunnen eindigen, hoe minder menschenlevens zouden worden opgeofferd. Om dat doel te bereiken moest men trachten de levensmiddelen te vernielen. Of dit geschiedt door een magazijn in brand te schieten — hetgeen door ieder geoorloofd wordt beschouwd, of door het slachtvee te dooden, is onverschillig; de uitkomst blijft dezelfde, geen van beide middelen is onmenschelijk.

4°. het uitlokken, aanmoedigen of uitvoeren van een sluipmoord op een vijandelijk Souverein, legerhoofd of ander persoon (1);

Dahn en Bluntschli achten de daad van Leonidas en van Mucius Scævola in strijd met het modern volkenrecht. Hun gevoelen staat lijnrecht tegenover dat van Hugo de Groot. Mijns inziens is het dooden van een vijand, ***waar men hem vindt***, onder zekere voorwaarden niet met dit recht in strijd.

Die voorwaarden zijn:

1°. de dader moet *militair* en mag geen burger zijn;

2°. de militair moet de daad plegen in zijn *openbaar* karakter als zoodanig en dus van wettigen vijand. Hij mag geen valsch karakter aannemen, zich niet verkleeden, voor overlooper uitgeven enz., waardoor de daad, voorafgegaan door genoten vertrouwen, verraderlijk wordt en

(1) Bluntschli, § 561. — Dahn, S. 4.

als verraad, rebellie of spionneeren, onder de meest verzwarende omstandigheden, behoort te worden gestraft;

3°. op het oogenblik van de daad moet de dader vijand zijn, volgens de beginselen van het volkenrecht. Een gevangene of een burger is geen vijand meer;

4°. het dooden van den vijand moet *noodzakelijk* zijn, d. i. de mogelijkheid den vijand, in plaats van hem te dooden, gevangen te nemen en optelichten, moet niet bestaan;

5°. de daad moet bevorderlijk zijn om het doel van den oorlog, herstel van recht door vrede, te bereiken.

Pepin, de vader van Karel den Groote, die, in volle wapenrusting, den Rijn overging en slechts van een enkelen wachter vergezeld, zijn vijand in diens eigen tent doodde, is m. i. geen sluipmoordenaar.

Het is geen moord, wanneer een schildwacht, die zijn post slecht bewaakt, overvallen en gedood wordt, zooals o. a. bij de verrassing van het kasteel van Breda door Héraugière geschiedde. Het is aan eene sluippatrouille, die ontwaart, dat de vijand zorgeloos is, veroorloofd 's nachts in het vijandelijk leger doortedringen tot de plaats waar een of ander hoog bevelhebber overnacht en dezen te dooden, indien het onmogelijk is hem gevangen te nemen. Een burger, die zich in hinderlaag legt om iemand, die tot het vijandelijk leger behoort, te dooden, pleegt sluipmoord; de soldaat of franc-tireur in uniform, die hetzelfde verricht, doet eene wettige daad. Dit zijn openbare handelingen van vijandschap. De vijand kan zich daartegen door waakzaamheid hoeden.

5°. het vogelvrij verklaren van een vijand of het stellen van een prijs op zijn hoofd (§ IV Russ. voorstel; blz. 11 Fr. manuel);

In de middeleeuwen was het in den ban doen, waarbij ieder recht verkreeg den vogelvrijverklaarde straffeloos te mishandelen of te dooden, een gebruik. *De mensch is nimmer buiten het recht* is thans regel, zoowel in oorlog als in vrede.

Napoleon I verklaarde nog den Markies de Chasteller buiten het volkenrecht en schreef ook tegen den grooten hervormer van Pruisen, den Vrijheer von Stein, in 1808 een banbrief uit. Deze werd daardoor genoodzaakt eerst naar Oostenrijk, later naar Rusland de wijk te nemen.

6°. het misbruiken van de parlementaire vlag, van de nationale vlag of van militaire onderscheidingsteekenen en uniformen, of wel van de neutrale vlag en teekenen van het Roode Kruis, tot het misleiden van den vijand;

7°. het verbreken van het aan den vijand gegeven woord, en het niet gestand doen van de aan hem gedane belofte (§ IV Russ. voorstel; blz. 10 en 12 Fr. manuel; § 4 Handl. v. h. Inst.).

Cicero eischt reeds het gestand doen van het woord aan den vijand. Regulus te Carthago en Antonius Hambroek op het eiland Formosa.

Het schieten met kettingkogels in den oorlog te land en met gloeiende kogels in den oorlog ter zee, alsmede het werpen met pekkransen in laatstgenoemden oorlog, wordt soms onder de verboden middelen gerangschikt.

Ofschoon een bij de meeste schrijvers (1) aangenomen regel, berust deze blijkbaar op een verouderd denkbeeld. Mijnen, waardoor soms honderden tegelijk het leven verliezen of vreeselijk verminkt worden, zijn geoorloofd, doch kettingkogels zouden het niet zijn. Zij kunnen trouwens uit het tegenwoordig getrokken geschut niet geschoten worden.

Het wordt geen eerlijke strijd gerekend om in den zeeoorlog pekkransen te gebruiken, denkelijk omdat het touwwerk daardoor in brand geraakte, hetgeen bij stoom- en pantserschepen weinig hindert, doch torpedo's, sigaarschepen enz., die schip en bemanning beide in een oogwenk in de golven kunnen doen verdwijnen, zijn, evenals de vroegere branders, geoorloofd. In den landoorlog zijn pekkransen bovendien niet verboden. Van deze en van potten kokende olie werd gedurende den 80-jarigen oorlog tot het afslaan van bestorming meermalen gebruik gemaakt; bij Badajoz in 1811 mede van tonnen buskruit.

(Correspondentie tusschen de Generaals Canrobert en Osten-Sacken over *ongebruikelijke* oorlogsmiddelen, door de Russen voor Sebastopol gebezigd.)

---

(1) Bluntschli, § 560. — Heffter, p. 244.

Wanneer de tegenpartij van ongeoorloofde middelen gebruik maakt, staat het oorlogsrecht toe représaille-maatregelen te nemen [1].

Het gebruik van représailles wordt later behandeld.

Ook daarbij mag niet te ver worden gegaan. Heeft bijv. de vijand (een wilde) gemarteld tot den dood, dan staat het représaille-recht het dooden, doch niet het martelen toe.

Heffter, het recht van wedervergelding erkennende, voegt er bij, dat het vooral zal treffen, wanneer het de ware schuldigen kan bereiken.

l. Krijgsgevangenen.

1°. *Het maken van krijgsgevangenen.*

Het maken van krijgsgevangenen is een recht van den overwinnaar.

De toepassing van dat recht bestaat in het ontwapenen van den overwonnen vijand en het tijdelijk benemen van diens vrijheid, om hem te beletten zich weder bij het leger des vijands te voegen en daardoor diens weerstandsvermogen te steunen (blz. 12 Fr. manuel; § 84 Handl. v. h. Inst.).

Een overwonnen vijand houdt op een vijand te zijn. Hij mag niet worden gedood en moet menschelijk worden behandeld.

In stede van krijgsgevangenen ruw te bejegenen is het des krijgsmans plicht hen, die door het ongeluk zijn getroffen, tegen wraakoefening of beleediging van het gepeupel te beschermen. Alleen als de veiligheid zulks gebiedt, kan men ze binden; anders doet men dit niet.

(Art. 23, 3de en 4de alinea, Bruss. Conf.; blz. 12 en 73 Fr. manuel.)

Het dooden van de gemaakte krijgsgevangenen, een regel bij de ouden, geschiedde in de middeleeuwen nog door Hendrik V, die in 1415, na den slag van Azincourt, de

(1) Bluntschli, § 567. — Heffter, S. 238.

Fransche gevangenen deed ombrengen. In 1794 decreteerde de Nationale Conventie dat in het algemeen alle Engelschen, Hanoveranen en Spanjaarden, die gevangen werden genomen, ter dood moesten worden gebracht. Dat decreet is echter niet uitgevoerd. Het executeeren van de gevangenen, die in den Vendée-oorlog werden gemaakt, is berucht.

Het slecht en onmenschelijk behandelen van gevangenen was nog in deze eeuw regel. De Pruisen dwongen ze in hun leger dienst te nemen (Saksers bij Pirna); de Russen zonden ze naar Siberië; de Engelschen stopten ze op en deden ze gebrek lijden in de beruchte pontons, waardoor o. a. van het Fransche leger, dat bij Baylen kapituleerde, slechts enkelen in het leven bleven; de Italianen sloten hun gevangenen in de holen op Cabrera.

Ieder krijgsgevangene is verplicht, als hij daarnaar gevraagd wordt, zijn waren naam en rang op te geven. Hij, die dit niet doet, stelt zich aan eene beperking bloot der voorrechten, welke aan de krijgsgevangenen van zijne categorie worden toegestaan (§ XXXIII Russ. voorstel; art. 29 Bruss. Conf.; blz. 78 Fr. manuel; § 65 Handl. v. h. Inst.).

De Fr. Handl. voegt er bij dat een gevangene, wegens eene valsche verklaring, disciplinair kan worden gestraft.

Indien krijgsgevangenen, die de wapens hebben afgelegd, deze trachten terugtenemen, stellen zij zich opnieuw aan het wapengeweld van den vijand bloot.

Deze overschrijdt zijn recht echter, indien hij meer dan noodig is om het terugnemen der wapens of hun ontvluchting te beletten, tegen de gevangenen van zijne wapenen gebruik maakt.

Elke daad van insubordinatie wettigt het op hen toepassen van de noodige gestrenge maatregelen.

Zij, die met het bewaken of geleiden van krijgsgevangenen zijn belast, mogen tegen hen van de wapens gebruik maken, doch alleen bij muiterij of algemeen verzet en slechts voor zoolang die muiterij niet is onderdrukt.

2°. *Behandeling tijdens de krijgsgevangenschap.*

Souvereinen of leden van vorstelijke familiën worden, zoo zij krijgsgevangen worden gemaakt, òf voorwaardelijk in vrijheid gesteld, òf met bijzondere onderscheiding behandeld ([1]).

Dit verklaart de onderscheiding waarmede Napoleon III op Wilhelmshöhe werd behandeld.

Krijgsgevangenen zijn niet de gevangenen van hen, aan wie zij zich overgegeven hebben en kunnen dus ook van deze niet vrijgekocht of door hen vrijgelaten worden.

Zij zijn gevangenen van den Staat, die alleen het recht heeft over de voorwaarden en den tijd van hunne invrijheidstelling te beslissen (§ XXV Russ. voorstel; art. 23 Bruss. Conf.; § 61 Handl. v. h. Inst.).

Zij mogen niet worden uitgeschud. Hun moet, behalve de wapens, al wat hun toebehoort worden gelaten (art. 23 Bruss. Conf.; blz. 73 Fr. manuel; artt. 23 en 24 Ontwerp de Houdetot; §§ 63 en 64 Handl. v. h. Inst.).

Men mag hen niet noodzaken om berichten te geven of mededeelingen te doen, van welken aard ook, die den Staat, welken zij gediend hebben, kunnen schaden ([2]) (vergelijk § XXVII Russ. voorstel en art. 26 Bruss. Conf. Is zeer bepaald op blz. 76 Fr. manuel en in § 70 Handl. v. h. Inst. voorgeschreven), en men mag hen niet dwingen om aan het leger van den Staat, dat hen gevangen nam, diensten te bewijzen (§ XXVIII Russ. voorstel; art. 26 Bruss. Conf.; blz. 75 en 76 Fr. manuel; art. 71 Handl. v. h. Inst.).

Zooveel te minder mag men ze noodzaken in het hun vijandelijk leger overtegaan.

In het Tractaat van 29 Dec. 1690 tusschen de Vereenigde Nederlanden en Frankrijk werd bepaald: »Men is weder-

---

(1) Klüber, *Völkerrecht.* — Guelle, *Précis des lois de la guerre*, I, p. 194. (Zie blz. 72.)

(2) Bluntschli, § 601.

zijdts verdragen geene Gevangen van Oorlogh te dwingen om dienst te nemen, of haar te laten inschrijven, enz."

Frederik de Groote noodzaakte wel in 1756 het geheele Saksische leger, dat bij Pirna gevangen werd genomen, in zijn leger te treden, terwijl hij zelfs in 1758 aan zijn broeder Hendrik schreef: »Ik bid u overigens met aandrang er wel aantedenken, om in alle gevechten met de troepen van de »Kreits" (*des cercles*) gevangenen te verkrijgen, ten einde er recruten van te maken." Als verontschuldiging mag echter gelden, dat Duitschland toen nog in beschaving bij andere volken ten achteren stond.

Zij mogen nimmer aan het vuur hunner kameraden tot bescherming van eigen oorlogshandelingen of om eenige andere reden worden blootgesteld.

Krijgsgevangenen moeten zich naar alle verordeningen voegen, welke de Staat voor hunne bewaring en als maatregel van orde noodig acht (1).

Zij zijn gehoorzaamheid verschuldigd aan hen, die met hunne bewaking zijn belast.

(§ XXVI Russ. voorstel; art. 24 Bruss. Conf.; blz. 74 Fr. manuel; § 66 Handl. v. h. Inst.).

Zij kunnen aan dagelijksche appèls en aan bijzonder toezicht onderworpen worden. Het Fr. reglement v. 1859, op de krijgsgevangenen, schrijft voor dat een krijgsgevangene geen buitenlandsche briefwisseling mag houden, dan met open brieven, door tusschenkomst van de commandanten der gevangendepôts. In het algemeen is de briefwisseling der krijgsgevangenen — ook binnenslands — onderworpen aan het onderzoek van de militaire autoriteiten van het land, dat hen gevangen neemt. Het Fr. reglement v 1859 bepaalt echter dat zij, die op hun woord van eer krijgsgevangen zijn, binnenslands vrij met ieder briefwisseling kunnen voeren.

De Fransche officieren, in Pruisen gevangen gehouden, werden wegens reclames, het blijven na gezetten tijd in een koffiehuis, het protesteeren tegen het verbod van de *Indépendance Belge* te lezen — waarschijnlijk na herhaalde waarschuwing, — in Oost-Pruisen in eene vesting of fort geïnterneerd.

(1) Bluntschli, §§ 604 en 607.

3°. *Bestraffen van krijgsgevangenen.*

Het is strijdig met het modern oorlogsrecht krijsgevangenen, ter zake hunner militaire handelingen, als vijand van den Staat te straffen of daaromtrent wraak uitteoefenen, welke schade of welk leed door hen ook mocht zijn veroorzaakt.

(Suchet na de inneming van Tarragona, in 1811, tegenover den Gouverneur der vesting, Contreras.)

Krijgsgevangenen, die als opstandelingen met de wapens in de hand zijn gegrepen, mogen zonder vonnis van den bevoegden rechter niet worden geëxecuteerd.

(Rechtschapenheid van den Generaal De Kock tegenover den zoon van Diepo-Negoro [1].)

Krijgsgevangenen zijn niet onschendbaar. Zij kunnen wegens commune of militaire delicten, vóór of tijdens hunne gevangenschap bedreven, voor de rechtbanken van den Staat, die hen gevangen heeft, worden getrokken. Die Staat behoort echter hunne zaak naar de algemeene regelen van het recht, aldaar van kracht, te doen onderzoeken en bestraffen [2] (§ XXI Russ. voorstel; art. 28., 1ste alinea, Bruss. Conf.; blz. 76 Fr. manuel; § 62 Handl. v. h. Inst.).

Het standrecht is op krijgsgevangenen niet van toepassing.

4°. *Verpleging en arbeid van krijgsgevangenen.*

De Staat, die gevangenen maakt, is verplicht, voor zooveel noodig, voor hunne voeding en huisvesting, alsmede voor hunne gezondheid zorg te dragen.

Aan krijgsgevangenen kan in eene legerplaats, in eene stad of vesting of in elk ander oord, eene verblijfplaats worden aangewezen, met de verplichting zich daarvan niet buiten vastgestelde grenzen te verwijderen; maar zij kunnen niet worden opgesloten, tenzij de zorg voor hunne zekere bewaring

(1) Weitzel, *De Oorlog op Java*, II, blz. 440.

(2) Dahn, S. 10.

dit onvermijdelijk maakt. In dit laatste geval echter nimmer bij strafgevangenen.

De wijze van onderhoud kan door eene overeenkomst tusschen de oorlogspartijen geregeld worden.

Bestaat zoodanige overeenkomst niet, dan wordt als algemeen beginsel aangenomen, dat de krijgsgevangenen, wat voeding en kleeding betreft, op denzelfden voet worden behandeld als de troepen van het bewind, dat hen gevangen nam.

Voor hetgeen door de gevangenen uit eigen middelen kan worden bestreden, behoeft de Staat niet te zorgen.

De vermogende gevangenen, die goud, papieren van waarde en kostbaarheden bij zich hebben, moeten op eigen kosten in hun onderhoud voorzien.

(§ XXIX Russ. voorstel; art. 27 Bruss. Conf.; blz. 76 Fr. manuel; § 69 Handl. v. h. Inst.; § 85 Fr. reglement v. 1859.)

De Staat kan de onvermogende gevangenen, die hij onderhoudt, tot vergoeding, overeenkomstig hun stand, beschaving en kennis, arbeid doen verrichten.

Die arbeid mag in geen onmiddellijk verband staan met de krijgsoperatiën, niet afmattend zijn of vernederend voor den militairen graad bekleed door hen, die tot het leger behooren, noch voor de sociale of officieele positie van hen, die daarvan geen deel mochten uitmaken. Het is geen gebruik officieren tot arbeid te verplichten.

(§ XXVII Russ. voorstel; art. 25 Bruss. Conf.; blz. 74 Fr. manuel; § 71 Handl. v. h. Inst.).

Men moet zich onthouden hen bijv. aan verschansingen of fortificatiewerken te doen arbeiden.

In den oorlog van 1870—71 ontvingen de Fransche krijgsgevangen officieren voor hun onderhoud maandelijks de geringe som van 12 thaler of *ƒ* 21,60, de hoofdofficieren en generaals 25 thaler of *ƒ* 45. Bovendien ontving elk officier, die niet gekazerneerd kon worden, eene vergoeding van 5 thaler of *ƒ* 9 voor logies en brand. Mindere militairen ontvingen geen soldij. Deze werden grootendeels in kampen of barakken ondergebracht, anderdeels tot kanalisatie-werken gebezigd.

In Frankrijk ontvingen de Duitsche krijgsgevangen officieren, volgens de nota, van 28 October 1870, van den

heer de Chandordy, gedelegeerde te Tours voor de buitenlandsche zaken, maandelijks 100—333 fr. of *f* 48 tot *f* 160, en de onderofficieren en soldaten, behalve hun vivres, 0,075 fr. per dag.

Wanneer krijgsgevangenen machtiging hebben om deel te nemen aan de particuliere nijverheid, kan hun loon ontvangen worden door de autoriteit die hen gevangen houdt, welke het alsdan moet aanwenden om hun lot te verbeteren of het hun ter hand kan stellen bij hunne invrijheidstelling, na aftrek, zoo noodig, van de kosten tot hun onderhoud vereischt (vergelijk art. 25 Bruss. Conf.; blz. 75 Fr. manuel; § 72 Handl. v. h. Inst. en Fr. reglement v. 6 Mei 1859, omtrent krijgsgevangenen).

Die arbeid moet vrijwillig zijn en niet het karakter van straf, maar van belooning voor ordelijk gedrag dragen. In 1870—71 zijn de Fransche krijgsgevangenen, des verkiezende, bij industrieele- of landbouw-ondernemingen werkzaam geweest; zij konden naar goedvinden over het ontvangen loon beschikken. In Frankrijk werd, ten voordeele van den Staat, niets afgehouden voor onderhoud, maar het verdiende werkloon aan de krijgsgevangenen ten volle uitbetaald.

5°. *Ontvluchting.*

Een krijgsgevangene, die ontvlucht, kan bij de vervolging, na sommatie, als uiterst middel om hem te vermeesteren, op de vlucht gedood worden. Wordt hij weder gevangen dan mag men hem, wegens de poging tot ontvluchting, alleen disciplinair straffen of aan strengere bewaking onderwerpen (1) (§ XXX Russ. voorstel; art. 28 Bruss. Conf.; blz. 77 Fr. manuel; § 68 Handl. v. h. Inst.).

Volgens sommige schrijvers (2) is de poging tot ontvluchting geen vergrijp en dus niet strafbaar bij een gevangene, die geen belofte heeft afgelegd niet te zullen ontvluchten. Zoo zegt de officieele Russische Handleiding

---

(1) Pinheiro-Ferreira, p. 452. — Dahn, S. 11. — Bluntschli, § 609.
(2) Bluntschli, § 609.

op vraag 42: »*Une tentative de fuite n'est passible d'aucune peine, à moins qu'elle n'ait donné lieu à un crime.*" Hem mag nimmer zwaarder straf dan eene disciplinaire worden opgelegd. Tegen zóódanige straf is echter geen bezwaar, omdat de krijgsgevangene onderworpen is aan de wetten en de reglementen van het land, terwijl de poging tot ontvluchting zeker niet minder is dan de overtreding van het verbod om eene bepaalde grens te overschrijden.

Van dit gevoelen waren ter Brusselsche Conferentie de Generaals de Voigt-Rhetz (Duitsch), Arnaudeau (Fransch), Kolonel Staaff (Zweden-Noorwegen). (1)

Wanneer het krijgsgevangenen gelukt afzonderlijk of gezamenlijk na afspraak te ontkomen en zij later nogmaals krijgsgevangen worden, mogen zij, ter zake van hunne vroegere ontvluchting of de afspraak daartoe, niet gestraft worden. Zij kunnen alleen aan strengere bewaking worden onderworpen (§ XXX Russ. voorstel; art. 28 Bruss Conf.; blz. 77, punt 3, Fr. manuel; 42ste vraag Russ. Handl.).

In de Fransche Handleiding komt eene zeer goede bepaling voor, om te kunnen beslissen, of de krijgsgevangene, die na ontvluchting weder gevat wordt, valt in de termen van, ingevolge dit artikel, *niet* gestraft te mogen of, volgens het vorig artikel, *disciplinair* gestraft te kunnen worden. Wordt hij gevat vóór hij het leger van zijn land bereikt, of het territoir verlaten heeft dat bezet is door het leger, hetwelk hem gevangen nam, dan is hij strafbaar; is het den gevangene echter gelukt niet bezet of onzijdig territoir of wel troepen van de eigen oorlogspartij te bereiken, dan is de ontvluchting volbracht en, al wordt hij daar onmiddellijk weder gegrepen, dan mag hij niet gestraft worden.

Het niet strafbare van de gelukte ontvluchting wordt erkend door Dahn, blz. 11, door Bluntschli, § 609, door Heffter, blz. 251.

Eene samenrotting onder de gevangenen, tot algemeene ontvluchting of bevrijding, kan wegens het gevaar, ingevolge het krijgsrecht, worden gestraft; evenzoo een complot tot oproer tegen de autoriteit ter plaatse.

---

(1) *Actes*, p. 62 en 63.

In de ergste gevallen kan zelfs de doodstraf worden toegepast (§ XXXII Russ. voorstel).

6°. *Vrijlaten op eerewoord.*

Krijgsgevangenen kunnen op hun woord van eer worden vrijgelaten, wanneer de wetten van hun land dit toestaan (1). Zij teekenen alsdan in den regel eene verklaring (2) en zijn verplicht, met onderpand van hunne persoonlijke eer, zoowel tegenover hunne eigen regeering als tegenover die, welke hun gevangen nam, met stipte trouw, de voorwaarden te vervullen, welke zij hebben aangegaan. Hunne eigen regeering mag alsdan van hen noch eenigen dienst eischen noch aannemen, welke in strijd is met het gegeven woord (§ XXXV Russ. voorstel; art. 31 Bruss. Conf.; blz. 79 Fr. manuel).

Officieren worden meestal, mindere militairen zelden op hun woord in vrijheid gesteld.

Een krijgsgevangene kan echter niet verplicht worden zijn eerewoord te geven en eene regeering is niet verplicht krijgsgevangenen op hun eerewoord vrijtelaten (§ XXXVI Russ. voorstel; art. 32 Bruss. Conf.; blz. 79 Fr. reglement).

Die op zijn woord van eer, zonder eenige bijvoeging, is vrijgelaten, heeft stilzwijgend zich verbonden om gedurende den oorlog niet meer tegen den Staat die hem vrijliet of diens bondgenooten te vechten, tenzij tegen hem een ander krijgsgevangene mocht zijn uitgewisseld, waardoor hij zijne geheele vrijheid van handelen terugkrijgt (3).

Uit een staatsrechtelijk oogpunt verdient het afkeuring, dat officieren eene verplichting aangaan om gedurende den

(1) Het wordt in den regel verboden, dat een officier zijn lot scheide van dat zijner soldaten. Hij behoort dat te deelen, ook om voor hunne belangen te kunnen waken. De Fransche officieren, die in 1870 de vrijlating op eerewoord hadden aangenomen, zijn na den oorlog voor raden van onderzoek gebracht, waarbij dat ten sterkste werd gelaakt. Dit is echter een punt van Staats-, niet van internationaal recht.

(2) Zie Bijlage 1.

(3) Wheaton, *Eléments du droit international*, t. II, p. 3.

veldtocht niet meer tegen den vijand te dienen. In het Oostenrijksche dienstreglement voor het leger is het (zie 1ste deel, § 41) verboden.

Officieren, die op hun woord zijn ontslagen, behooren zich van elken staatsdienst te onthouden, die tot den oorlog betrekking heeft.

Bluntschli (§ 624) zegt, dat de belofte onder verpanding van het eerewoord slechts betrekking heeft op den actieven oorlogsdienst tegen den vijand, niet op den militairen dienst in het binnenste van den Staat, bijv. exerceeren van recruten, en mede niet op burgerlijke of diplomatieke diensten, ook niet op het bevechten van andere vijanden, die niet tot de bondgenooten van den Staat, aan wien het woord gegeven is, behooren.

Dahn (S. 13) zegt mede: »andere, zelfs militaire diensten, zijn door de beloften niet uitgesloten." Guelle sluit zich daarbij aan [1] en ook het Fransche »*Manuel*" bevat bepalingen in dien geest. Daarmede ben ik het niet eens. Het beginsel van vrijlaten op het woord steunt op dezen grond: »dat hij, die den krijgsgevangene vrijliet, even zeker van hem is alsof hij hem in boeien gesloten hield" [2]. Een officier, die recruten exerceert of in eene tweede of derde linie versterkingen bouwt, geeft gelegenheid dat een ander vrijkomt voor het operatieleger. In 1793 werden, na de capitulatie van Mainz, de troepen van Kleber vrijgelaten, onder belofte gedurende een jaar niet tegen de Coalitie te strijden. De Conventie zond ze naar de Vendée en kon daardoor andere troepen tegen de verbondenen doen strijden.

In den oorlog van 1870—71 zijn een aantal op hun woord vrijgelaten officieren door het Gouvernement van Tours naar Algerië geplaatst, waarvoor een gelijk getal beschikbaar kwam, dat naar Frankrijk ging om de Duitschers te bestrijden.

Gedurende het gevecht is het vrijlaten op het woord van eer niet toetestaan en van de tegenpartij niet te vorderen [3].

Wanneer bijv., in een handgemeen, een officier een vijandelijk officier gevangen neemt, doch door den heeten

(1) *Précis des lois de la guerre*, I, p. 207.
(2) Vattel, livre 3, § 150.
(3) Dahn, S. 13.

strijd bezwaarlijk tijd kan vinden dezen in veiligheid te brengen, mag hij hem niet voetstoots op zijn woord van eer vrijlaten, omdat er gedurende het gevecht voor den vrijgelatene omstandigheden kunnen voorkomen van nooddwang tot zelfverdediging, waardoor het onmogelijk zou zijn lijdelijk te blijven.

Ieder krijgsgevangene, op zijn eerewoord vrijgelaten, die wordt hervat, terwijl hij de wapens draagt tegen de regeering jegens welke hij zijn eer had verpand, kan van de rechten van krijgsgevangene beroofd en voor den rechter gebracht worden (1) (§ XXXVII Russ. voorstel; art. 33 Bruss. Conf.; blz. 80 Fr. manuel; § 68, 4de alinea, Handl. v. h. Inst.).

Art. 124 van de Amerikaansche Instructie zegt bepaald: »Het verbreken van het woord wordt met den dood gestraft, wanneer de persoon, die het verbrak, weder wordt gevat. Daarom moeten van de op hun woord ontslagen personen door de oorlogvoerenden nauwkeurige lijsten worden opgemaakt."

Ook volgens art. 204 van het »*Code Français de justice militaire*" wordt »*tout prisonnier de guerre qui, ayant faussé sa parole, est repris les armes à la main*", met den dood gestraft.

Wanneer de regeering van den Staat, tot welken de op zijn eerewoord vrijgelaten officier behoort, met de belofte geen genoegen neemt, is deze verplicht zich weder krijgsgevangen te stellen.

Neemt de vijand hem echter niet meer als krijgsgevangene aan, dan is hij van zijne belofte ontheven en zijn eerewoord gelost (Bluntschli, § 114).

Aan officieren, die zich in 's vijands land in krijgsgevangenschap bevinden, wordt in den regel eene zekere mate van vrijheid verleend. In dat geval moeten zij eene schriftelijke verklaring afleggen, waarbij zij zich op hun eerewoord verbinden eenige bepalingen natekomen (2).

---

(1) Bluntschli, § 113. — Heffter, p. 244.
(2) Zie Bijlage 2.

Bijlage 1 bevat de verklaring, welke de Fransche officieren, die zich tijdens den oorlog van 1870—71 in krijgsgevangenschap bevonden, verplicht waren te teekenen.

Toen heeft zich — naar van Pruisische zijde is medegedeeld — het ongewoon verschijnsel voorgedaan, dat een groot aantal officieren hun woord prijsgegeven hebben, door, in strijd met hunne belofte, naar Frankrijk te ontvluchten. Het Pruisisch Ministerie heeft van die officieren de namen bekend gemaakt. Op die lijst kwamen er 142 voor, waaronder drie Generaals.

Daar deze echter in het Fransche leger opnieuw een commando verkregen, moet hier wel aan misverstand worden gedacht.

Eenigermate, doch op verre na niet genoegzaam, wordt deze duistere zaak opgehelderd door Guelle (1): »*A Cologne*" — zegt hij — »*où nous avons été conduits après la capitulation de Metz, on nous a réunis un jour à la caserne, et là on nous a dit, en nous présentant plusieurs listes à signer: »Ceux qui désirent aller à Hambourg signeront sur cette feuille; ceux qui veulent aller à Altone sur celle-ci, etc." Rien autre chose. Pour notre part, nous avons signé sur la feuille de Hambourg, et en haut il y avait, en allemand, la promesse sur l'honneur de ne pas nous éloigner de cette ville. Combien ont mis leurs noms au bas de pareilles feuilles, sans se douter de l'engagement qu'ils prenaient*". Als er zulke lichtvaardigen zijn, die hunne handteekening plaatsen onder een hun door den vijand voorgehouden stuk, waarvan zij den inhoud niet kennen, is dit voorzeker eene les, nooit iets te teekenen, zonder zelf te hebben gelezen, hetgeen men onderteekent. De Amerikaansche instructiën schrijven bij het afleggen van verklaringen, die door officieren op hun eerewoord worden afgelegd, voor, dat dit geschiede met *twee* geschreven documenten, waarvan eene expeditie wordt behouden door hem, die de belofte heeft afgelegd; een goede voorzorg.

De beschuldiging van woordbreuk tegen Generaal Ducrot door de Duitschers ingebracht, wordt bij Guelle (2) als geheel ten onrechte voorgesteld, met aanhaling van bewijzen. Ook daaruit ziet men, dat het beter is dat een officier zijn woord van eer niet geeft, althans niet zóó kort na den strijd als dat door Generaal Ducrot na dien bij Sedan geschiedde. Heeft men het echter gegeven,

(1) *Précis des lois de la guerre*, I, p. 205, note.
(2) Idem, p. 210.

dan zij men eerder *veel* te nauwgezet, dan *iets* te weinig: de schijn zelfs van woordbreuk mag niet bestaan.

Hoe verachtelijk de officieren, die werkelijk hun woord schonden, zich gemaakt hebben, de maatregel, welke te dezer zake òf door den Generaal Vogel von Falckenstein op eigen gezag òf op last van de Pruisische regeering werd genomen, is — zooal, strikt genomen, niet in strijd met het geldend volkenrecht, dat de représailles nog toelaat — m. i. evenwel in strijd met de oorlogsgebruiken. Voor ieder Fransch officier, die ontvluchtte, moesten *tien* andere Fransche officieren uit hetzelfde garnizoen, daartoe door het lot aangewezen, in een fort opgesloten worden en eene zeer strenge bewaking ondergaan. Van *gematigde* toepassing van het recht is hier althans geen sprake.

Deze représailles tegen onschuldige gevangenen zijn te meer bevreemdend, daar de Duitschers de krijgsgevangenen in het algemeen *goed* behandeld hebben. In Berlijn was o. a. aan het Ministerie van Oorlog een bureel ingericht, waar men omtrent hun verblijf inlichtingen kon bekomen; zij verkregen boeken en men deed wat mogelijk was, om hun lot te verzachten.

7°. *Uitwisseling.*

Krijgsgevangenen zijn straf- noch zekerheidsgevangenen en mogen slechts zoolang de oorlog duurt in gevangenschap blijven. Tenzij zij zich middelerwijl door het plegen van vergrijpen strafschuldig hebben gemaakt, moet hun bij den vrede de vrijheid worden hergeven (§ XXV Russ. voorstel; Considerans blz. 20 Handl. Inst.; art. 56 Amerik. Instructie).

Intusschen kan ook gedurende den oorlog uitwisseling van gevangenen plaats hebben.

Dit geschiedt alsdan naar goedvinden bij conventie of cartel, tusschen de oorlogvoerende Staten.

Zonder dat dit tevoren bij verdrag is bepaald, behoeft een Staat de uitwisseling niet goed te keuren. Ook verliest eene afspraak daaromtrent tevoren gemaakt haar kracht, wanneer de andere partij zich niet aan die afspraak heeft gehouden (Bluntschli, § 100).

Zijn tevoren geen bepalingen gemaakt, of bij twijfel omtrent de bedoeling, dan wordt bij de uitwisseling het beginsel van gelijkstelling aangenomen, man voor man en rang voor rang. Verschil van wapensoort komt niet in aanmerking, evenmin of de gevangenen tot het staande leger, de linie, schutterij of landweer behooren; wel de staat van hun gezondheid. Zieken en gewonden worden slechts tegen een gelijk getal zieken en gewonden ingewisseld; de overige in mindere verhouding (1).

Voor gevangenen van hoogeren rang dan de andere partij kan tegenstellen, wordt een tevoren te bepalen getal krijgsgevangenen van minderen rang uitgewisseld.

Bij de uitwisseling wordt bepaald, wanneer de gevangenen wederkeerig opnieuw tot oorlogsdiensten kunnen worden gebezigd.

8o. *Losgeld* (2).

Het in vrijheid stellen van krijgsgevangenen door losgeld te doen betalen, is geen gebruik meer.

Bevestigd door Wheaton, als hij in zijn *Histoire des progrès du droit des gens* (p. 213) zegt, dat het gebruik van het losgeld *nog* ten tijde van Hugo de Groot gevolgd werd.

Vattel, Pinheiro-Ferreira, de Martens, Heffter en Bluntschli houden echter nog aan het betalen van losgeld vast. Dahn laat de quaestie rusten. Het losgeld evenwel is m. i. een overblijsel uit ouderen tijd en past in onze toestanden niet meer.

In elk geval heeft de practijk het vroeger gebruik veroordeeld en kan men uit eene menigte tractaten bewijzen, dat bij het sluiten van den vrede losgeld reeds sedert lang niet meer wordt gevorderd.

---

(1) Dahn, S. 12. — Bluntschli, § 101.

(2) Heffter, p. 244. — De Martens, p. 429. — Bluntschli, § 104. Vattel, livre 3, ch. 17, p. 278. — Pinheiro-Ferreira, p. 453.

II. De non-combattanten en hunne rechten.

a. Algemeen.

1°. De personen, die tot het leger behooren of die dat in eenige betrekking volgen, doch niet bestemd zijn om daadwerkelijk aan den strijd deeltenemen (*non-combattanten*, *Nichtkämpfer*), als: kanselarij- en postbeambten, telegrafisten, veld-photografen, tolken, militaire auditeurs, intendanten, kwartiermeesters, marketentsters, veldbakkers, slachters of proviandmeesters en officianten, kan men, voor zoover zij niet behooren tot het personeel der hospitalen en ambulances, in het lot doen deelen, dat het troepenkorps treft, waarbij zij dienst doen ([1]), tenzij bijzondere tractaten of capitulatie-voorwaarden hun een ander lot waarborgen ([2]).

Zij zijn ook tijdens den algemeenen strijd aan de gevaren van den oorlog blootgesteld (vuurgevecht en »*mêlée*"), doch worden slechts bij uitzondering uit noodweer afzonderlijk in een gevecht betrokken.

Omtrent de personen aan de ambulances en hospitalen verbonden, gelden bijzondere bepalingen.

2°. Zij die zich bij een leger aansluiten, zonder daartoe te behooren, bijv. leveranciers, kooplieden enz., kunnen krijgsgevangen gemaakt worden, wanneer het troepenkorps zich overgeeft, waarbij zij zich aangesloten hebben ([3]).

3°. De geestelijken en vreedzame burgers, die een troepenkorps vergezellen, dat in gevangenschap geraakt, worden van de gevangenschap vrijgelaten, tenzij bijzondere redenen het doelmatig doen schijnen, dat zij bij het gevangen korps blijven, of zij zelf verlangen in het lot van het korps te deelen.

Het uitoefenen van hun beroep behoort hun echter ook in de gevangenschap zooveel mogelijk te worden toegestaan ([4]).

(1) Bluntschli, § 590.
(2) Heffter, p. 239.
(3) Bluntschli, § 595.
(4) Bluntschli, § 599.

Daar het oorlogsrecht elke *onnoodige* schade, nadeel of leed verwerpt, iemand, wie het ook zijn moge, aangedaan, behoort men nategaan welke van de non-combattenten, uit den aard hunner betrekking, den vijand in het werkelijk materieel voeren van den oorlog nuttig en noodig zijn. Het zijn alleen de personen onder 1°. genoemd. Deze behooren dus, krachtens het oorlogsrecht, onschadelijk te kunnen worden gemaakt, door hen gevangen te houden.

b. De Conventie van Genève. Behandeling van gewonde krijgslieden, van de artsen en het overig personeel der ambulances en militaire hospitalen.

De ambulances en militaire hospitalen zullen als onzijdig erkend worden en als zoodanig door de oorlogvoerenden worden beschermd en geëerbiedigd, zoolang zich daarin zieken of gewonden bevinden.

De onzijdigheid zou ophouden, indien die ambulances of hospitalen door eene krijgsmacht werden bewaakt (art. 1 van het Verdrag van Genève van 22 Augustus 1864).

Met militair hospitaal wordt hier verstaan een hospitaal, waarin militairen worden verpleegd.

De bepaling is gemaakt om aan de gekwetsten eene veilige, onschendbare toevluchtsplaats ter verpleging te verzekeren en te voorkomen, wat meermalen plaats had, dat bij nadering van den vijand de gewonden, door eene paniek bevangen, hun heil in de vlucht zoeken, wat hunne genezing in gevaar brengt. Met de laatste alinea wordt alleen eene sterke militaire macht tot verdediging bedoeld, geenszins eene politiewacht voor de orde en om aldaar eene concentratie van troepen te voorkomen.

Zie verder het hiervolgende.

In de gevallen, voorzien bij de artt. 1 en 4 der overeenkomst, wordt de benaming van ambulance toegepast op de veldhospitalen en andere tijdelijke inrichtingen, welke de troepen op het slagveld volgen om de zieken en gekwetsten optenemen (add. art. 3 v. h. Verdrag v. 20 Oct. 1868).

De bepalingen, vervat in beide artikelen, hebben op de Bruss. Conf. tot gewichtige beschouwingen geleid (1). Generaal von Voigt-Rhetz had twee hoofdbedenkingen, de eene gold het woord *onzijdigheid* (*neutralité*), dat beter vervangen ware door *onschendbaarheid* (*inviolabilité*). »Sedert 1864" — zeide hij — »toen de Conventie van Genève werd gesloten, hebben de meeste legers veranderingen gebracht in den geneeskundigen dienst en in de organisatie der militaire hospitalen. De Conventie beantwoordt dus niet meer aan de tegenwoordige behoeften. Het woord *ambulance* beteekent in art. 1 de kleine ambulances, die de legers in eerste linie volgden. De hospitalen in het Duitsch door »*Hauptfeldlazarethe*" aangeduid, zijn of waren de groote ambulances, die tezelfder tijd gemobiliseerd waren en die volgens art. 4 der Conventie van Genève aan de oorlogswetten onderworpen blijven, terwijl de kleine, als zij genomen werden, moesten blijven toebehooren aan hun leger, omdat zij op het slagveld den eersten dienst bewezen. Thans hebben de meeste legers slechts één soort hospitalen, gelijkelijk gemobiliseerd, die natuurlijk dezelfde behandeling behooren te ondergaan. Men gebruikt er een gedeelte van in een eerste gevecht en houdt de andere in reserve, om in een tweeden veldslag gebezigd te worden. Als de evacuatie der zieken en gewonden is afgeloopen, volgen zij het leger. In 1864 ging men van het denkbeeld uit dat de gemobiliseerde *groote ambulances*, als een wezenlijk bestanddeel der hospitalen, buit werden, indien zij in 's vijands handen vielen, terwijl de tweede geneutraliseerd waren om voor de eerste oogenblikken op het slagveld eenige hulpmiddelen te laten. Er was dus reden voor dat men ze onmiddellijk op aanvraag liet vertrekken. Wat men toen heeft gedaan, zou in de tegenwoordige organisatie niet meer aannemelijk zijn. Men behoort dus eene andere onderscheiding te maken; de mobiele hospitalen vermengen zich nu met de ambulances, zooals zij georganiseerd en gebruikt zijn. De Conventie van Genève neutraliseert deze laatsten, ofschoon het onderscheid van organisatie heeft opgehouden. Dit is onaannemelijk. Die verplicht is de gewonden te verzorgen, moet het recht hebben over het genomen materieel te beschikken. Derhalve moet *al* het materieel, dat voor den oorlog dient, aan de wetten van den oorlog zijn onderworpen; het personeel blijft neutraal."

---

(1) *Actes*, p. 93 en volg.

Kolonel Staaff (Zweden en Noorwegen) verwees daarop naar het 3de· der additioneele artikelen, welke op het punt waren van te worden bekrachtigd en waarin het onderscheid tusschen de behandeling van het materieel der ambulances en hospitalen was vervallen, waarop de afgevaardigde van Duitschland hernam, dat art. 3 additioneel als uitbreiding van het bepaalde bij de Conventie, juist het tegengestelde voorschreef als hij bedoelde. Kolonel Staaff, die ook bij de Conventie van Genève Zwedens afgevaardigde was geweest, herinnerde er nog aan dat men de hoofdoorzaak, waarom deze was voorgesteld, niet uit het oog moest verliezen, namelijk de Maatschappijen voor vrijwillige hulp, voor welke elke zekerheid zou ophouden, wanneer men besloot hun het genot van neutraliteit terugtenemen.

De afgevaardigde van Zwitserland, Kolonel Hammer, verklaarde het voorstel van Generaal von Voigt-Rhetz, waardoor de bespanningen en al het materieel der ambulances buit zouden kunnen worden, gevolgen zou hebben in strijd met de humaniteit. Het algemeen belang van alle legers brengt mede dat ambulances en mobiele hospitalen neutraal blijven, als eenig middel om aan de gewonden de eerste beschikbare hulp te verzekeren.

Dat gevoelen werd weder bestreden door den Duitschen Generaal. »Tegenwoordig" — zeide deze — »zijn er na elken veldslag zoovele gewonden, dat de geheele geneeskundige dienst van een leger niet voldoende is om zijn eigen troepen te helpen. Wat moet gij nu doen als gij daarbij alle gewonden van den vijand in handen verkrijgt en diens hospitaal-materieel moet terugzenden? Het overwinnende leger zal daardoor geruimen tijd van zijn ambulances worden beroofd. Is het humaniteit om dat leger gedurende het overige van den veldtocht zonder hospitalen te laten? Wie den oorlog heeft medegemaakt moet erkennen, dat niets zoo moeielijk is als om door de ambulances, die op het slagveld zijn geweest, het leger te doen volgen, indien dat vooruitrukt. Wanneer men weet dat het materieel aan de wetten van den oorlog is onderworpen, zal men in vredestijd voor reserve-materieel zorgen, evenals voor de andere militaire diensten. Nog minder aannemelijk is het om, zooals de Conventie van Genève doet, ook de hospitalen, welke niet te velde zijn, neutraal te verklaren." De afgevaardigde besloot zijne rede met de mededeeling dat in alle rapporten, welke door de commandanten van de Duitsche legerkorpsen waren ingezonden,

er op was gewezen, dat men door het terugzenden van het materieel in de grootste moeielijkheden vervalt.

Het gevoelen van Generaal von Voigt-Rhetz werd nog bestreden door den afgevaardigde van Oostenrijk, Generaal Baron von Schoenfeld, den Russischen Generaal Leer, den Griekschen afgevaardigde Luitenant-Kolonel Manos, meest op grond, dat wanneer de theorie, door den afgevaardigde van Duitschland ontwikkeld, werd aangenomen, de Conventie van Genève in hare fondamenten zou worden aangetast. Generaal von Voigt-Rhetz beantwoordde dit met te verklaren, dat vermits de additioneele artikelen door Duitschland niet zijn bekrachtigd, deze het ook niet binden en dat bovendien de ambulances en hospitalen van particuliere gezelschappen niet in de Conventie van Genève begrepen zijn.

Het personeel der hospitalen en ambulances, waaronder begrepen zijn de intendance, de geneeskundige dienst, de administratie en de dienst voor het vervoer der gewonden, alsmede de aalmoezeniers, zullen in het genot der onzijdigheid deelen, wanneer het in de uitoefening zijner bediening is en zoolang er gewonden wegtedragen of te helpen zullen zijn (art. 2 v. h. Verdrag v. 22 Aug. 1864).

Het bovengemeld personeel moet een onderscheidingsteeken dragen, voorzien zijn van een certificaat van identiteit, het signalement en de onderteekening van den drager behelzende, zoowel als van eene machtiging door eene bevoegde autoriteit verstrekt. De personen, die aan deze voorwaarden niet beantwoorden, kunnen op de rechten van onschendbaarheid geen aanspraak maken.

Het gebruik der wapenen tot hunne persoonlijke verdediging berooft hen niet van die rechten.

Het bepaalde in de 1ste alinea geschiedt om te voorkomen, dat het personeel, met de verpleging der gewonden belast, bij nadering van den vijand wegtrekt en de gekwetsten in de ambulances aan hun treurig lot overlaat. In 1866 vonden de Pruisen in Bohemen zulke verbandplaatsen met gewonden, sedert verscheidene dagen door hunne verplegers verlaten. Moynier rekent tot het personeel, bij dit art. bedoeld, ook de *politiewacht*. De vrijwillige hulpverplegers, die bij ongenoegzaam aantal militaire

geneeskundigen in de hospitalen dienst doen, zijn mede niet in het artikel genoemd.

De tweede alinea is eene bijvoeging, welke, met het oog op de misbruiken, die van de onschendbaarheid van het Roode Kruis, vooral door personeel der vrijwillige hulpvereenigingen in den oorlog van 1870—71, zijn gemaakt, als wenschelijk op de Bruss. Conf. is aangenomen (1).

De derde alinea wordt teruggevonden in Bijlage XIII der *Actes* van de Bruss. Conf. (2)

De personen, bedoeld bij het vorig artikel, zullen, zelfs na de bezetting door den vijand, kunnen voortgaan hun dienst te doen in het hospitaal of de ambulance, waarbij zij aangesteld zijn, of zich kunnen verwijderen, om zich bij het korps te voegen, waartoe zij behooren.

In zoodanige omstandigheden, wanneer die personen hunne dienstverrichtingen zullen staken, zullen zij aan de vijandelijke voorposten overgegeven worden door de zorg van het bezettingsleger (art. 3 v. h. Verdrag v. 22 Aug. 1864).

Hun zal geen *vrijgeleide* (*sauf-conduit*) worden verstrekt, omdat het hun gelegenheid zou aanbieden in de bezette landstreek te verwijlen en berichten intewinnen. Zij worden *onder escorte* naar de vijandelijke voorposten teruggezonden.

Op dit artikel zijn ter Bruss. Conf., voornamelijk van Duitsche zijde, de volgende wijzigingen voorgesteld: (3)

1°. Men moet aan het geneeskundig personeel niet vrij laten te vertrekken, wanneer het dit goedvindt. Het moet blijven zoolang er zieken te verzorgen of te evacueeren zijn. In plaats van: *zullen kunnen voortgaan* (*pourront continuer*), dient dus gesteld: *zullen moeten voortgaan* (*devront continuer*).

2°. Het is verkeerd te vorderen dat het bezettingsleger dit personeel onmiddellijk na aanvrage naar de voorposten zendt. De bevelhebbers moeten beoordeelen, wanneer dit zonder nadeel voor de operatiën kan geschieden.

---

(1) *Actes*, p. 98.
(2) Id. p. 283.
(3) Id. p. 99.

Het in art. 2 der Conventie bedoeld personeel zal, na de bezetting door den vijand, voortgaan, naarmate der behoeften, zijne zorgen te wijden aan de zieken of gewonden van de ambulance of van het hospitaal, waarbij het dienst verricht. Wanneer het vraagt om zich te verwijderen, zal de commandant der bezettingstroepen het oogenblik van dat vertrek bepalen, hetwelk hij nochtans niet dan voor korten tijd, uithoofde van militaire noodwendigheid, zal kunnen verschuiven (art. 1 v. h. add. Verdrag v. 20 Oct. 1868).

Na een grooten veldslag is het noodzakelijk, dat het personeel der ambulances het terugtrekkend leger niet volge, maar zijne diensten op de plaats zelve blijve vervullen. Dit is vooral in 1866 na den slag van Königgrätz gebleken. Het Oostenrijksche leger voerde toen, op zijn terugtocht over de Elbe, zijne ambulances mede, doch liet zijne verbandplaatsen, voorloopige depôts van gewonden en duizenden gekwetsten, over het slagveld verspreid, achter. De Pruisische ambulances, door het overgroot aantal eigen gewonden overstelpt, konden onmogelijk die der Oostenrijkers tijdig hulp bieden: eene menigte Oostenrijksche gewonden bleef daardoor hulpeloos liggen.

Er zullen door de oorlogvoerende machten schikkingen moeten genomen worden om aan het neutraal personeel, in handen van het vijandelijke leger gevallen, het volle genot van zijn traktement te verzekeren (art. 2 v. h. add. Verdrag v. 20 Oct. 1868).

Oostenrijksche geneeskundigen, die na het gevecht bij Jicin (29 Juni 1866) bij hunne gewonden waren gebleven, ontvingen van de Pruisen niets om in hun onderhoud te voorzien. Het artikel dient om herhaling van zoodanig geval te voorkomen. Het overwinnend leger doet de uitbetaling. Billijkerwijze behoort later de tegenpartij de uitschotten, in het belang van zijne gewonden gedaan, terug te betalen.

(Zie art. XLII van het Russ. Voorstel, in de Bruss. Conf. goedgekeurd [1].)

---

(1) *Actes*, p. 101.

Daar het materieel der militaire hospitalen aan de wetten van den oorlog onderworpen blijft, zullen de personen, die aan de hospitalen zijn verbonden, wanneer zij zich verwijderen, slechts zoodanige voorwerpen mogen medenemen, die hun bijzonder eigendom zijn.

Daarentegen zal de ambulance, wanneer zij in dezelfde omstandigheden verkeert, haar materieel behouden (art. 4 v. h. Verdrag v. 22 Aug. 1864).

De inwoners van het land, die hulp aan gewonden verstrekken, zullen worden geëerbiedigd en vrij blijven.

De Generaals der oorlogvoerende Mogendheden zullen in last hebben de inwoners te verwittigen van het beroep dat op hunne menschlievendheid wordt gedaan, en van de onzijdigheid, die er het gevolg van zal zijn.

Ieder gewonde, in eene woning opgenomen en verpleegd, zal aan deze tot eene beschermende wacht strekken. De bewoner, die gewonden bij zich zal hebben opgenomen, zal worden vrijgesteld van de huisvesting van troepen, alsmede van een deel der oorlogslasten (schattingen), die mochten worden opgelegd (art. 5 v. h. Verdrag v. 22 Aug. 1864).

De eerste alinea van dit artikel heeft ten doel duidelijk te doen uitkomen, dat hulp te verleenen aan gewonden, zelfs van den vijand, geen daad van vijandschap is.

Dit artikel heeft ter Bruss. Conf. tot verscheidene bedenkingen aanleiding gegeven. Daar het volgende er mede in verband staat, zullen de voornaamste worden medegedeeld.

Overeenkomstig de bedoeling van art. 5 der Conventie en der reserves, vermeld in het protocol van 1864, wordt verstaan, dat, bij het omslaan der lasten betrekkelijk de huisvesting van troepen en der oorlogsschattingen, slechts volgens billijkheid rekening zal gehouden worden met den liefdadigen ijver door de inwoners betoond (art. 4 v. h. add. Verdrag v. 20 Oct. 1868).

Het toegevoegd art. 4 is eene toelichting van art. 5 der oorspronkelijke akte. Men heeft ingezien, dat het onmogelijk was elk huis, waar zich één gewonde bevond,

vrijtestellen van inkwartiering. De troepen zouden op die wijze op straat staan. Op onbillijke wijze zou het opnemen van soms één licht gekwetste als voorwendsel dienen, om den last der huisvesting van troepen drukkender op de overige inwoners eener gemeente of landstreek overtebrengen. Dit geschiedde o. a. te *Hagenau*. Toen de Duitschers er binnenrukten vond men op elk huis eene vlag van het Roode Kruis. Bij onderzoek bleek, dat er van de gewonden van den slag bij Wörth in elk huis één was ondergebracht. Zie Dr. Lueder, blz. 398.

Volgens den Duitschen afgevaardigde ter Bruss. Conf. zouden van art. 5 van het primitief Verdrag van 1864 verschillende punten moeten worden gewijzigd en is de aanvulling door art. 4 van het Verdrag van 1868 onvoldoende. »Liefdadige ijver" heeft in den oorlog geen zin. Men ziet slechts naar de *daden*. »Indien men het recht heeft" — zeide hij — (1) »zich door de witte vlag met het Roode Kruis te doen beschermen, wegens een gewonde, die men verzorgt, bestaat er geen reden dat men niet in elk huis van eene vesting een gewonde brengt en zoodoende het bombardement onmogelijk maakt. De bewoner moet ook verplicht zijn soldaten optenemen die rust noodig hebben. Bevinden zich in eene groote inrichting gewonden, dan kan men ze in een ander hospitaal overbrengen en op die wijze over de vrijgekomen ruimte beschikken. De inrichting moet echter onschendbaar blijven zoolang er gewonden zullen zijn, doch binnen de grens van de ruimte welke deze innemen." Dit gevoelen werd door de Russische en Italiaansche afgevaardigden gedeeld.

De gewonde of zieke militairen zullen worden opgenomen en verpleegd zonder onderscheid van nationaliteit. De opperbevelhebbers zullen de bevoegdheid hebben om de krijgslieden, die gedurende den strijd gewond zijn, terstond aan de vijandelijke voorposten overtegeven, wanneer de omstandigheden dit toelaten, en behoudens de toestemming der beide partijen.

Zij, die na hunne genezing ongeschikt voor den dienst worden bevonden, zullen naar hun land worden teruggezonden.

De anderen kunnen eveneens worden teruggezonden, op

(1) *Actes*, p. 99.

voorwaarde van de wapens gedurende den oorlog niet weder optevatten.

De ontruimingen en het personeel, daarmede belast, worden door eene volstrekte onzijdigheid gedekt (art. 6 v. h. Verdrag v. 22 Aug. 1864).

De eerste alinea heeft de strekking de *legerbevelhebbers aantebevelen* op de voorgestelde wijze te handelen.

De stellige verklaring der 2de alinea lokte bij de Bruss. Conf. bedenkingen uit (1). Men wilde (Spanje) in stede van: *zullen worden teruggezonden*, stellen: *kunnen worden teruggezonden*, omdat Generaals bijv. uitstekend van raad kunnen dienen bij de leiding der oorlogs-operatiën. — De overige bedenkingen staan bij het 5de add. art., dat hiermede verband houdt, vermeld.

Art. 5 van het add. Verdrag van 20 Oct. 1868 behelst het volgende: Bij uitbreiding van art. 6 der overeenkomst wordt bepaald, dat, met uitzondering van de officieren, wier gevangenhouding voor het lot der wapenen van invloed zou kunnen zijn, en binnen de perken door de tweede paragraaf van dat artikel vastgesteld, de in handen van den vijand gevallen gekwetsten, zelfs wanneer zij niet ongeschikt voor den dienst mochten zijn bevonden, na hunne genezing, of zelfs zoo mogelijk eerder, naar hun land zullen behooren te worden teruggezonden, op voorwaarde evenwel, dat zij gedurende den oorlog de wapens niet weder zullen opvatten.

Generaal von Voigt-Rhetz (2) deed ter Bruss. Conf. opmerken, dat de verplichting welke dit 5de add. artikel aan de oorlogspartij, welke gewonden gevangen heeft genomen, zou opleggen om deze, in elk voorkomend geval, terugtezenden, niet kan worden aangenomen, te minder omdat er staat: *na hunne genezing*. Men zou dus genoodzaakt zijn alle gewonden, in staat om de wapens te voeren, naar hun land terugtezenden. Dat is onaannemelijk. Het terugzenden der gewonden moet facultatief blijven.

---

(1) *Actes*, p. 100.
(2) Id. p. 100.

Kolonel Staaff vereenigde zich met het gevoelen der militairen, volgens welke, krachtens de ondervinding na de redactie der add. artikelen verkregen, de herstelde en lichamelijk geschikte gewonden als krijgsgevangenen moeten worden beschouwd. Er bestond geen reden voor eenige uitzondering.

Men was het echter eens, dat de gewonden of zieken, wier herstel op goede gronden geacht kon worden langer dan den duur van den veldtocht te zullen aanhouden — als deze dit verkozen — naar hun land moesten worden teruggezonden (1). Ten slotte werd de volgende redactie van Generaal von Voigt-Rhetz aangenomen (2), welke als regel kan gelden, omdat in de practijk niet anders zal worden gehandeld:

»De gewonden, die — na genezing — verminkt of bepaaldelijk ongeschikt zullen blijven voor den militairen dienst, zullen, wanneer zij den wensch daartoe te kennen geven, zoodra hun toestand dit gedoogt, naar hun land worden teruggezonden."

Eene gelijkvormige vlag zal ter onderscheiding worden aangenomen voor de hospitalen, ambulances en ontruimingen. Deze moet in elk geval van de nationale vergezeld zijn.

Eveneens zal eene armplaat voor het onzijdig verklaard personeel worden aangenomen, waarvan de uitreiking aan de militaire overheid zal worden overgelaten.

De vlag en de armplaat zullen een rood kruis vertoonen op een witten grond (art. 7 v. h. Verdrag v. 22 Aug. 1864).

De Conventie meldt niets van een teeken bij nacht. In Pruisen is voor den nachtdienst, behalve de vlaggen, eene roode lantaarn aangenomen.

Ter Bruss. Conf. bestond verschil van gevoelen over de noodzakelijkheid van de nationale vlag bij die van het Roode Kruis. Ten slotte werd het behoud van beide vlaggen *nuttig*, doch niet *noodig* gerekend (3).

De bijzonderheden van uitvoering dezer overeenkomst zullen door de opperbevelhebbers der oorlogvoerende legers worden

---

(1) *Actes*, p. 100 en 283.
(2) Id. p. 101.
(3) Id. p. 101.

geregeld naar de voorschriften hunner respectieve regeeringen, in den geest van de algemeene beginselen in deze overeenkomst uitgedrukt (art. 8 v. h. Verdrag v. 22 Aug. 1864).

c. Particuliere hulpvereenigingen van het Roode Kruis.

Aan de leden en het materieel van de particuliere hulpvereenigingen van het Roode Kruis tot verzorging van gekwetsten, is bij de tractaten geen onschendbaarheid verzekerd (1).

In 1867 werd op de Conferentie te Parijs voorgesteld die onschendbaarheid toetekennen. In 1868 te Genève werd zij echter met voordacht uit het Verdrag gelaten, omdat men vreesde dat het verleenen aan elk drager van het Roode-kruisteeken van de onschendbaarheidsrechten tot misbruiken zou leiden.

Onschendbaarheid en bescherming is echter — onder zekere beperking — in den laatsten Duitsch-Franschen oorlog meesttijds toegekend.

Het personeel der Fransche ambulance van de Pers, bestaande uit 15 geneesheeren, 90 oppassers en 16 paarden (*Staats-Courant* van 20 Aug. 1870), is echter den 19den Aug. 1870, met zijn materieel van 8 rijtuigen, bij Metz tijdelijk in beslag- en gevangengenomen, en heeft, toen de ambulance, naar Keulen overgebracht, aldaar vrij werd gelaten, door Luxemburg en België, langs een omweg, Frankrijk weder moeten bereiken.

Met de groote weldaden, die vele ambulances uit de onzijdige landen hebben verleend, schijnen ook daarbij misbruiken te hebben plaats gehad, die beperkende bepalingen noodzakelijk maken. Reeds bij punt 11 van het resumé der Intern. Conf., in April 1869 te Berlijn gehouden, werd dit algemeen erkend.

Gedurende den laatsten oorlog zijn, zoo van Duitsche als van Fransche zijde, ernstige beschuldigingen ingebracht omtrent het schenden van de bepalingen der Conventie, zoowel wat betreft het vuren op en gevangennemen van hen, die onder de vlag van het Roode Kruis gekwetsten

---

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai sur la guerre franco-allemande dans ses rapports avec le droit international*, p. 46.

verpleegden, alsdat de onzijdige vlag misbruikt werd tot militaire doeleinden. Aan de Fransche autoriteiten werd bovendien het verwijt gericht, dat de meeste officieren en soldaten in onwetendheid verkeerden omtrent de bepalingen van de Conventie. (Circulaires van Graaf von Bismarck van 9 Jan. en 17 Febr. 1871 en van de Chandordy van 25 Jan. 1871.) Enkele van die overtredingen zijn het gevolg dat door ziekenverplegers, dragers van gewonden, hospitaal-soldaten, artsen enz., wapens worden gedragen.

In die Conferentiën van 1869 te Berlijn is vastgesteld, dat de werking van de hulpvereenigingen plaats zou hebben:

a. op het slagveld *na* den strijd;

b. voor *transport* van gewonden en zieken;

c. in de *hospitalen.*

Toen is nog de wensch geuit, dat de Hooge Regeeringen, in tijd van oorlog, aan zieken en gewonden, die zich in badplaatsen bevinden, de voorrechten mochten willen schenken, welke de militairen genieten, die in het leger te velde ziek en gewond zijn, en tevens aan die inrichtingen de voorrechten, welke de hospitalen van een veldleger bezitten.

Dit zou niet alleen zijn geheel overeenkomstig den geest van het volkenrecht, maar heeft reeds précedenten gehad.

In 1759 werden zoowel van Oostenrijksche als van Pruisische zijde vrijbrieven of *sauve gardes* voor verscheidene badplaatsen gegeven.

d. Koeriers.

Koeriers, met het overbrengen van depêches of mondelinge bevelen en berichten belast, worden, voor zooverre zij in die betrekking openlijk en dus in uniform of livrei reizen, als openlijke vijanden beschouwd.

Wanneer zij de vervolging trachten te ontkomen, mag men de wapenen tegen hen gebruiken. Zijn zij opgelicht, dan worden zij als krijgsgevangenen behandeld.

Zelfs als zij de door het leger bezette landstreek met depêches voor den vijand heimelijk beproeven doortetrekken, of de voorposten trachten doortesluipen, worden zij niet met spionnen of oorlogsverraders gelijkgesteld, maar wel door den krijgsraad naar omstandigheden gestraft.

III. De dooden.

De gesneuvelden of stervenden op een slagveld mogen niet uitgeplunderd of verminkt worden (§ 19 Handl v. h. Inst.).

Ofschoon in geen tractaat of voorstel opgenomen is deze regel van positief recht zóó uit den aard der zaak voortvloeiende, dat de Fransche Handleiding de vraag stelt: »Is het noodig er bijtevoegen, dat de eerbied voor dooden en gewonden vaste regel is bij beschaafde natiën?" (1)

De dooden moeten nimmer begraven worden vóór men van hunne lichamen alle kenteekenen heeft verzameld, zooals zakboekjes, nummers, portefeuilles enz., geschikt om hunne identiteit aantetoonen.

De op deze wijze nopens de vijandelijke dooden verzamelde aanwijzingen worden aan het leger of aan de regeering, waartoe zij behooren, zoo spoedig mogelijk medegedeeld.

Regel slechts van humaniteit. Het is plicht de treurige en pijnlijke onzekerheid van de betrekkingen der strijders, die voor de eer van hun land vielen, omtrent het lot van deze, zoo kort mogelijk te doen duren. Soms staan er gewichtige maatschappelijke en burgerlijke rechten en belangen mede in verband. In 1868 waren nog 12,000 Oostenrijkers en 700 Pruisische soldaten uit den oorlog van 1866 *vermist* (2). Op de Bruss. Conf. is de regel door Kolonel Brun (3) (Denemarken) voorgesteld; later is die door het Instituut in zittingen van den Haag overgenomen (4).

De Fransche Handleiding (5) voegt bij den regel, dat *alle* kenteekenen verzameld en zoo spoedig mogelijk aan den vijand met de lijst der dooden gezonden moeten worden met alle voorwerpen, welke op de dooden zijn gevonden en hun persoonlijk eigendom waren.

---

(1) *Manuel de droit international*, p. 51. — *Ordonnance du 3 Mai* 1832, *art.* 135.

(2) Lueder, *Die Genfer Convention*, S. 323.

(3) *Actes*, p. 83.

(4) *Annuaire* 1877, p. 98.

(5) Blz. 51.

Bij ministerieele aanschrijving van 2 Sept. 1881 is in Frankrijk bepaald, dat aan ieder militair een plaatje (*plaque d'identité*) van bepaalden vorm en inscriptie moet worden uitgereikt.

IV. Rechtstoestand van het bezette en veroverde land.

Bestuur van het bezet gebied.

Een territoir wordt als bezet beschouwd, wanneer de Staat, waartoe het behoort, ten gevolge van een vijandelijken inval, feitelijk heeft opgehouden er een regelmatig gezag uitteoefenen, zoodat alleen de aanvallende Staat daar de orde kan handhaven.

De grenzen, binnen welke dat feit zich voordoet, bepalen de uitgestrektheid en den duur der bezetting.

(Art. 1 Bruss. Conf.; blz. 87 en 88 Fr. manuel; §§ 41 en 42 Handl. v. h. Inst.)

De rechten, welke uit de occupatie voortspruiten, zijn een gevolg van de onmogelijkheid, waarin het Staatsbestuur verkeert, in het overheerd gebied zelf zijne rechten te handhaven en zijne plichten te vervullen, gepaard aan de noodzakelijkheid om er orde te houden; gezag is noodig, het feitelijke treedt derhalve in de plaats van het wettige.

Een juist begrip van hetgeen onder occupatie verstaan moet worden, is van het hoogste gewicht. Bij de Bruss. Conf. heeft het begrip van occupatie en van de rechten, welke van de bezetting het gevolg zijn, tot gewichtige beschouwingen aanleiding gegeven ([1]).

De werkkring van de vreemde gezanten en diplomatieke personen, bij de vijandelijke regeering geaccrediteerd, houdt in het bezet gebied rechtens op. In het belang van het volkenrechtelijk verkeer worden deze gezanten echter, in dat gebied, door het bezettingsleger beschermd en hunne diplomatieke werkzaamheid toegelaten, even alsof zij tijdelijk bij de souvereine macht over dat leger waren geaccrediteerd ([2]).

(1) *Actes*, p. 106.
(2) Bluntschli, § 555.

De vreemde consuls, die van de vijandelijke regeering machtiging hebben verkregen in de later bezette landstreek werkzaam te blijven, worden in hun werkkring door de overwinnende legermacht zoomin mogelijk gestoord.

Zij worden behandeld alsof zij middelerwijl door de eigen staatsmacht waren aangesteld ([1]).

De regelen van courtoisie tusschen bevriende Mogendheden, immer zooveel mogelijk te betrachten, schrijven dit voor. Aan die regelen moet in verschillende voorkomende gevallen de verhouding met de vertegenwoordigers der Staten worden getoetst.

De macht, door bezetting verkregen, is slechts een rechtstoestand van tijdelijk bezit. Zoolang dat bezit feitelijk plaats heeft, is het wettig gezag geschorst en stelt de occupator daarvoor het feitelijk gezag van zijne macht in de plaats (§ I Russ. voorstel; art. 2 Bruss. Conf.; blz. 93 Fr. manuel).

Gedurende den oorlog van 1870—71 had tusschen de Duitsche autoriteiten en het gerechtshof van Nancy een conflict plaats, omtrent de formule van rechtsuitspraak na den val van het Keizerrijk.

De Pruisische burgerlijke commissaris had eerst voorgesteld dit te doen in naam der *Hooge Duitsche Mogendheden, die den Elzas en Lotharingen bezetten*, doch nam genoegen met eene formule, waarin de Keizer der Franschen werd genoemd, omdat deze, ofschoon gevangen, geen afstand had gedaan van de kroon.

Het hof van Nancy wilde echter rechtspreken in naam van de nieuwe republikeinsche regeering. Daar deze toenmaals door de Duitschers nog niet als wettig was erkend, werd dit niet toegestaan, waarop den 8sten September 1870 door het hof werd besloten: dat het dientengevolge, zonder zijne functiën nederteleggen, genoodzaakt was voorloopig zich van rechtspraak te onthouden.

De occupator, zijn gezag in de plaats stellende van dat van den wettigen bestierder, behoort alle maatregelen te nemen, die van hem afhangen, om de orde en het openbaar leven zooveel mogelijk te herstellen en te verzekeren.

---

(1) Bluntschli, § 556.

Daartoe zal hij de wetten, die in vredestijd in het land van kracht waren, handhaven en ze buiten noodzaak niet wijzigen, schorsen of vervangen.

(§§ I en II Russ. voorstel; art. 2 en 3 Bruss. Conf.; blz. 94 en 95 Fr. manuel; § 44 Handl. v. h. Inst.)

Volgens eene uitlegging, door den Baron Lambermont (België) ter Bruss. Conf. gegeven, waarmede alle leden zich hebben vereenigd (1), omvat het woord »Orde" in de § »materieele, burgerlijke, maatschappelijke, politieke orde"; terwijl openbaar leven (*vie publique*) betrekking heeft op: »maatschappelijke functiën en gewone transacties, die het dagelijksch leven uitmaken."

De bevelhebber van de overheerende krijgsmacht is bevoegd de verordeningen uittevaardigen en de politiemaatregelen te treffen, welke hij voor de bezette landstreek noodig acht. Hij zal vooral het rechtswezen niet dan om zeer gewichtige redenen doen schorsen.

De civiele en crimineele rechtspleging blijven hunnen gewonen loop houden, tenzij door het legerbestnur uitdrukkelijk anders is bepaald.

In 1870 werd door de Duitsche Gouverneurs-Generaal en de civiele commissarissen in de bezette landen afgekondigd, dat alle Fransche wetten van kracht bleven, voor zoover de oorlogstoestand de schorsing daarvan niet vorderde; dat de justitie in volle vrijheid recht zou blijven spreken; dat de gemeentelijke autoriteiten, die zich niet vijandig toonden, in hunne betrekkingen zouden gehandhaafd blijven, en dat, in den omvang van het administratief gezag, niets zou worden veranderd.

De Koning van Pruisen vaardigde, den 13den Aug. 1870, een besluit uit, waarbij hij de conscriptie afgeschaft verklaarde in de geheele uitgestrektheid van het gebied, door de Duitsche troepen bezet, met bedreiging aan de burgerlijke autoriteiten van afgezet en gevangengehouden te worden, zoo zij daartegen handelden.

Een andere maatregel, in den oorlog van 1870—71 genomen, is het verbod aan de inwoners van den Elzas en Lotharingen, op straf van verbanning en verbeurd-

(1) *Actes*, p. 110.

verklaring van alle tegenwoordige en toekomende goederen, om die bezette landstreek zonder vergunning te verlaten. Het werd bij decreet van 15 Dec. 1870 uitgevaardigd. Dit decreet vindt mogelijk aanleiding in de omstandigheid, dat de Elzas en Lotharingen reeds als door het recht van herovering in voortdurend bezit werden beschouwd; de bewoners, niets van hunne nieuwe broeders willende weten, trokken bij massa's weg, om zich bij het Fransche leger aantesluiten.

Daar de tijdelijke bezitter *absoluut* heerscher is, heeft deze als zoodanig het recht zijne tijdelijke onderdanen te verbieden, indien hij dit noodig acht, het land te verlaten.

De ambtenaren en geëmployeerden van alle klassen, die er in toestemmen hun ambt te blijven bekleeden, behooren de bescherming van den occupator te genieten.

Zij zijn altijd herroepbaar en hebben steeds het recht hunne betrekking nederteleggen.

Zij mogen slechts disciplinair gestraft worden, wanneer zij aan de verplichtingen te kort komen, welke zij vrijwillig op zich hebben genomen, en aan den rechter overgeleverd, voor het geval zij verraad plegen.

(§§ III en IV Russ. voorstel; art. 4 Bruss. Conf.; blz. 94 en 97 Fr. manuel; 87ste vraag Russ. manuel; § 45 Handl. v. h. Inst.)

De bevelhebber der bezettingstroepen kan van de ambtenaren in 's vijands land den eed van tijdelijke gehoorzaamheid vorderen en hen ontslaan, wanneer zij dien weigeren afteleggen. Het Fransche voorschrift, blz. 109, wijst er echter op, dat de eed in de laatste Europeesche oorlogen niet van de ambtenaren is geëischt.

Deze gehoorzaamheid, eene onderwerping, aan hem die feitelijk de macht heeft gezag uitteoefenen, houdt op van het oogenblik, waarop deze die macht verliest; zij wordt dus door den duur van de bezetting bepaald.

Generaal Leer (Rusland) is van meening dat de ambtenaren, die in functie blijven, een dienst aan hun land bewijzen, omdat zij nuttig kunnen wezen voor de bevolkingen (1). Wat mij betreft, ik geloof dat de orde

(1) *Actes*, p. 112.

in een door den vijand bezet gewest het meest ten bate komt van den occupator, en dat de ambtenaren, die in dienst blijven, in den regel niet hun vaderland, maar hun belang en dat des vijands dienen. Hem alle inlichtingen te moeten verstrekken, die hij vraagt en noodig heeft, is, naar mijne beschouwing, met eer en plicht jegens het vaderland onvereenigbaar en werkt zijdelings 's vijands operatiën in de hand. Hoe moeielijk het trouwens is voor hen, die in functie blijven, blijkt uit het volgende, dat aan de Fransche Handleiding is ontleend: (1) »De plaatselijke ambtenaren zullen het bijna altijd als een vaderlandslievende plicht achten in hunne betrekking te blijven. Zij moeten echter niet vergeten, dat boven de belangen der gemeente het heil van het land staat en zich wachten voor alles, wat den inval zou kunnen begunstigen. Dit gevaar is zoo ernstig, dat het wettig bewind het misschien zal trachten te voorkomen, door hun bij algemeenen of bijzonderen maatregel alle macht te ontnemen (2). In elk geval zullen zij vermijden zich eensklaps als de tusschenpersoon van den aanvaller optewerpen. Zij zullen somtijds verschooning voor hunne tusschenkomst vinden in het belang hunner gemeente, om door eene rechtvaardige verdeeling lasten, welke niet meer vermeden kunnen worden, te verlichten; maar zij zouden hun plicht verzaken, indien zij, zonder noodzaak, de verzorgers van den vijand werden, indien zij zich als zijn gemachtigden bij naburige gemeenten voordeden."

De bewoners van het bezet gebied zijn, ten gevolge van de bezetting, door overmacht, tijdelijk ontheven van hunne gehoorzaamheid aan hunnen Souverein, doch zijn begrensde gehoorzaamheid verschuldigd, voor zoover zij zich binnen het bezet gedeelte blijven ophouden, aan de overheid, die aldaar daadwerkelijk het gezag uitoefent.

De uitvoerders van het militair gezag in door het leger bezette landstreken worden door het oorlogsrecht niet ontheven van de wetten der menschelijkheid, der gerechtigheid, der eer en der krijgsgebruiken van de beschaafde volken.

---

(1) Blz. 98.

(2) Art. 79 van het Pruisisch reglement van 12 April 1813 voor den landstorm bevat het volgende voorschrift: »Indien eene stad of een dorp met zooveel spoed wordt bezet, dat de inwoners den tijd niet hebben zich te verwijderen, zullen de autoriteiten beschouwd worden als afgeschaft en niemand zal gehouden worden hun te gehoorzamen."

De eer en de familierechten, het leven en de eigendom der bijzondere personen, zoowel als hunne godsdienstige overtuigingen en de uitoefening van hunnen godsdienst moeten worden geëerbiedigd.

(§ L Russ. voorstel; art. 38 Bruss. Conf.; blz. 106 Fr. voorschrift; § 49 Handl. v. h. Inst.)

De misdaden, wanbedrijven en vergrijpen, door de bewoners van de bezette landstreek gepleegd tegen den overwinnenden Staat, diens bondgenooten, legers en tegen de personen, die de legers volgen, worden voor de krijgsraden van het bezettingsleger gebracht en ingevolge het daarbij geldend krijgswettenboek gestraft.

Het krijgsrecht wordt in de plaatsen en gedeelten van de bezette landstreek, waarvan het bezit verzekerd schijnt, minder streng toegepast dan in die, waar het gevaar en de strijd om het bezit voortduurt en nabij is, het allerstrengst in het gezicht van en op de kampplaats zelve (1).

V. Rechten op de goederen van den Staat en van de militairen.

De rechten van den occupator op de goederen, welke zich in het door hem bezet gebied bevinden, verschillen, naarmate die goederen aan den Staat of aan privaat-personen behooren, roerend of onroerend goed zijn.

Sedert als grondbeginsel van het oorlogsrecht is aangenomen, dat de oorlog slechts tusschen de Staten wordt gevoerd, heeft men onderscheid gemaakt tusschen bijzonder eigendom en Staatseigendom en is men tot de erkenning gekomen, dat het *particulier vermogen van de vreedzame burgers* niet kan worden buit gemaakt (2). Vermits de militairen niet als privaat-personen voor eigen zaak doch slechts als midden-personen van den Staat voor diens rechtzaak strijden, moet ook hun particuliere eigendom geëerbiedigd en kan deze niet buit verklaard worden.

---

(1) Bluntschli, § 543.
(2) De Martens, p. 415.

Vele schrijvers over het volkenrecht ([1]) hebben den eigendom der militairen in bescherming genomen. In de laatste oorlogen is die steeds geëerbiedigd. Hetgeen op en bij een vijand wordt aangetroffen: diens kleederen, sieraden, geld en paarden, worden hem gelaten; niet alzoo de wapens of de voorwerpen, welke van het slagveld worden opgenomen.

Op de goederen van den Staat doet de occupator het recht van verovering in volle kracht gelden, maar om dat te kunnen doen, moet hij het goed veroverd en rechtstitel verkregen hebben van bezit.

Roerend staatsgoed, onbeheerd of onverdedigd in 's vijands handen achtergelaten, kan door dezen worden medegenomen. Om het aan derden overtedragen — en diens recht van eigendom onbetwistbaar te doen worden — moet het eenigen tijd in zijn rustig bezit zijn verbleven; volgens het Romeinsch recht: in veilige plaats zijn gebracht; volgens het gebruik in de XVI[de] eeuw: gedurende 24 uren in onverstoord bezit zijn gebleven; sedert den *Code Napoléon* wordt, ook in het internationaal-recht, bezit verkregen geacht door de daad van eene zaak onder zijne macht te brengen, met het oogmerk om ze voor zich te behouden ([2]).

De tijdsbepaling van 24 uur tot rechtstitel van bezit is alleen toepasselijk gebleven op den ter zee gemaakten buit.

De rechtseigendom van *onroerend* goed van den Staat moet — evenals in het privaatrecht — worden aangetoond door een rechtstitel van eigendomsovergang, afkomstig van dengenen die gerechtigd was over den eigendom te beschikken; de eigendom door verovering verkregen door eene akte van afstand, het vredestractaat. Zoolang die akte niet bestaat is het recht van den occupator slechts een onvolmaakt, tijdelijk recht, door overmacht verkregen, dat het bezit van twijfelachtigen aard doet zijn, vermits het weder door overmacht kan moeten worden prijsgegeven.

Krachtens het oorlogsrecht kan de occupator roerende goederen en gelden, die staatseigendom zijn, in bezit nemen.

Hij zal zich dus meester mogen maken van de contante gelden, de fondsen en de opeischbare en verhandelbare waar-

---

(1) Dahn, S. 21. — Bluntschli, *Einleitung*, S. 39.
(2) Calvo, § 891. — Burgerlijk wetboek, art. 594.

den, welke den Staat in eigendom toebehooren, alsmede van de wapendepôts, voorraadmagazijnen en in het algemeen van alle roerende goederen, welke tot den oorlog kunnen dienen.

Middelen van transport (spoorwegen, stoombooten enz.), zoowel als al wat tot de telegrafen te land en de onderzeesche kabels behoort, kunnen slechts tot het gebruik van den occupator in beslag worden genomen Hunne vernieling is niet geoorloofd, tenzij dat deze door oorlogsnoodzaak wordt geboden.

Zij worden bij den vrede teruggegeven, in den toestand waarin zij zich bevinden.

Voorwerpen van kunst en wetenschap worden niet bemachtigd.

(§ VI Russ. voorstel; art. 6 Bruss. Conf.; blz. 117 en 118 Fr. manuel; §§ 50 en 51 Handl. v. h. Inst.)

Op alle eigendom van den Staat, welke onmiddellijk tot oorlogsvoering dient, zooals krijgskassen, oorlogsmaterieel, wapenen van allerlei aard, afzonderlijk of in tuighuizen, munitie, paarden, welke tot militairen dienst worden gebezigd, magazijnen met levensmiddelen, enz. (1) heeft het buitrecht de verste strekking. Daarvan kan genomen worden wat onder de hand valt, zonder te onderzoeken of het mogelijk ook gedeeltelijk privaat-eigendom is. Zoodra het gebruik van die goederen tot een militair doel onloochenbaar is, kunnen zij in beslag worden genomen. *Spoorwegmaterieel* (locomotieven, personen- en goederenwagens) behoort meesttijds aan bijzondere maatschappijen, doch de Staat heeft veeltijds contracten met die maatschappijen gesloten tot spoedvervoer van troepen en oorlogsmaterieel, en heeft of maakt gebruik van het recht van benadering. Evenzeer is dit met *stoomschepen* het geval. Gedurende den oorlog heeft men geen tijd of gelegenheid deze schakeeringen van eigendoms- of gebruiksrecht natesporen. Daar spoorwegen en stoombooten, hoewel middelen van publiek, soms van internationaal verkeer, den vijand het oorlogvoeren gemakkelijker maken, heeft de overwinnaar recht ze *voorloopig in beslag te nemen* en als eigenaar te gebruiken. Vooral is dit het geval met de spoorwegen en hun materieel. Dit schijnt een onrecht,

(1) Dahn, S. 20. — Bluntschli, § 645.

omdat het afwijkt van het beginsel, dat bijzondere personen buiten den strijd staan: maar het is zulks niet, omdat de inbeslagneming slechts tijdelijk en dus geen ontvreemding of ontrooving is, deze door het hooger oorlogsbelang noodzakelijk is geboden, en dat oorlogsbelang hoofdwet wordt, wanneer, zooals hier, niets onmenschelijks wordt misdreven. Een legerhoofd kan toch de spoorweglijnen niet onder het beheer laten van personen, die hem vijandig zijn. Bij den vrede behoort de rechtmatige eigenaar echter in al zijne rechten terugtetreden. Hierbij wordt het overgelaten om later, in vredestijd, tusschen den Staat, aan wien bij verdrag de spoorbanen blijven, en de maatschappijen over de geleden schade te onderhandelen. ***Magazijnen met oorlogswapenen*** en die met ***fourages en levensmiddelen*** voor 's vijands troepen, worden buit verklaard, al behooren ze aan particulieren. Gebruiksrecht, derhalve voorloopig beslag leggen op deze goederen, wordt door militaire noodzaak gewettigd; zoodra het bijzonder eigendom betreft, echter niet zonder betaling. Materieel dient met den vrede den particulieren bezitter te worden teruggegeven of de waarde betaald.

De magazijnen met levensmiddelen, die tot voeding van de burgerbevolking zijn bestemd, worden niet buit gemaakt.

Onder Bonaparte werden vele kunstschatten, bij wijze van krijgstropeeën, eere- of zegeteekenen, van andere landen naar Parijs overgebracht.

Na den intocht der Verbondene Mogendheden in 1815 binnen Parijs en de herstelling der Bourbons, werden zij echter door de Verbondenen teruggegeven, als zijnde ***voorwerpen, welke alle moderne veroveraars onveranderlijk hadden geëerbiedigd, als onafscheidbaar van het land, waaraan zij behoorden*** (1).

Deze volkenrechtelijke uitspraak van het Parijsche Congres van 1815, bevestigd door het constante gebruik van alle latere oorlogen, doet het boven twijfel verheven zijn, dat het modern oorlogsrecht het buitmaken van kunstwerken niet meer toelaat.

Veel is gedurende den oorlog van 1870—71 aan de Duitschers verweten, doch tot hun eer moet worden gezegd, dat zij aan de voorwerpen van kunst geen hand hebben geslagen. De galerijen van Versailles en Fontainebleau zijn, nadat zij maanden lang in handen der Duitschers waren geweest, onaangeroerd gebleven. Thans geldt

---

(1) Wheaton, *Eléments du droit international*, p. 13.

meer en meer het beginsel onder de beschaafde volken, dat *alleen* wat tot den oorlog dient door den overwinnaar of occupator kan worden prijsverklaard.

De occupator vervangt in de bezette landstreek, zoolang de bezetting duurt, den Staat in diens beheer over alle *onroerende* goederen, welke staatseigendom zijn. Hij treedt diensvolgens feitelijk als *vruchtgebruiker* van die goederen op.

Hij zal slechts de belastingen, rechten en tollen heffen, welke reeds door den Staat zijn ingesteld, of het équivalent daarvan, wanneer het onmogelijk is ze te innen, en zulks zooveel mogelijk volgens de bestaande gebruiken. De daaruit voortkomende gelden zal hij, zooveel noodig, aanwenden om in de kosten van het beheer des lands te voorzien, in de mate als de wettige regeering daartoe verplicht was.

Als vruchtgebruiker exploiteert hij de domeingoederen.

De exploitatie behoort echter regelmatig te geschieden.

(§ V Russ. voorstel; art. 5 Bruss. Conf.; blz. 102—104 Fr. manuel; §§ 57 en 58 Handl. v. h. Inst.)

De tijdelijke bezitter is niet als de wettige Souverein een regeerder, die geacht wordt voor het publiek welzijn te leven; zijn eigenbelang staat op den voorgrond, en hij zal, waartoe hij ook volkomen recht heeft, liever de opbrengst der belastingen tot eigen voordeel aanwenden, dan ze te besteden b. v. aan onderhoud van publieke werken. Wat de *exploitatie van domeinen* betreft, zijn gedurende den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—71 klachten gerezen, omtrent het roofkappen door de Pruisen van de domaniale bosschen nabij Nancy. De Pruisische administratie heeft zich genoodzaakt gezien zich daaromtrent te verantwoorden.

Tot in 1877 heeft dit geleid tot merkwaardige processen. (Zaak van de Berlijnsche bankiers Samelson en Sackur.)

Goederen van gemeenten, van godsdienstige of liefdadige gestichten, van inrichtingen van onderwijs of van kunsten en wetenschappen, kunnen niet worden benaderd.

Elke toeëigening, vernieling of opzettelijke beschadiging van dergelijke inrichtingen, van historische gedenkteekenen, archieven, kunstwerken of wetenschappelijke zaken is for-

meel verboden. Alleen de vernieling van gebouwen kan in militaire noodzaak verschooning vinden.

(§ VIII Russ. voorstel; art. 8 Bruss. Conf.; blz. 118 en 119 Fr. manuel; § 53 Handl. v. h. Inst.)

Buit (vaandels, kanonnen, munitie, wapens, geweren, in het algemeen alle oorlogstuig en krijgskassen) mag nimmer toegeëigend worden door hem, die den buit maakte, doch moet den bevelhebber worden opgebracht, om aan den Staat te worden uitgeleverd.

De Staat bepaalt gewoonlijk eene premie voor den aangebrachten buit, of kent vrijwillig een zeker aandeel in den buit als belooning toe aan het troepenkorps of den militair, die hem behaalde. De verdeeling van deze buitpremie geschiedt alsdan volgens vastgestelde regelen naar rang.

Vooral bij buit geldt de rechtsregel: *En fait de meubles possession vaut titre.*

Het is aan militairen niet geoorloofd het geld en de kleinoodiën van door hen overwonnen vijanden als oorlogsbuit te nemen. Aan hen alleen wordt soms, bij wijze van uitzondering, toegestaan, hetgeen tot de oorlogsuitrusting van de gevangenen behoort, als wapens, paarden, veldflesschen of ander veld-équipement, zich toe te eigenen.

In nood is het een recht; ook als zegeteeken en herinnering aan eene bijzondere daad: de gevangenneming van een hoog bevelhebber of beroemd persoon b. v., wiens sabel of pistool men bewaart. De Denen b. v. hebben in 1864 aan krijgsgevangen Pruisische officieren de paarden doen teruggeven, welke die officieren verklaarden, dat privaateigendom waren.

Tot nu toe berust deze quaestie op convenances en regelen van courtoisie. Generaal von Moltke stond op verzoek van Generaal von Wimpffen 3 Sept. 1870 toe dat deze en de officieren van diens gevolg de paarden, die hun bijzonder eigendom waren, in krijgsgevangenschap medetenemen.

Wanneer bij gesneuvelden gelden of kostbaarheden worden gevonden, wordt het, bij volkomen onbekendheid met de erfgenamen en onzekerheid of voor dezen het goed te redden zal zijn, als een recht erkend zich dat geld en die kostbaarheden toeteëigenen, liever dan ze te doen begraven.

Zoo zegt Bluntschli: [1] Het is echter duidelijk dat dit tot misbruik aanleiding geeft. Is er tijd, dan moet men door het nommer of het merk der kleederen, of uit zakboekjes, de identiteit der gesneuvelden nasporen, en die boekjes vooral, met de kostbaarheden, voor hunne betrekkingen opleggen. Het afnemen der geldswaarden van gesneuvelden, zoowel als van gevangenen, gewonden of non-combattanten, moet zelfs, volgens Dahn (S. 22), voor de krijgsraden gebracht en, onder bezwarende omstandigheden, met den dood gestraft worden. De geldswaarden op de lijken gevonden moeten, volgens hem, aan het regiments-commando worden afgegeven, om later aan de erven uitgereikt of tusschen den vinder en de regimentskas verdeeld te worden.

VI. Rechten op de burgers van den vijandelijken Staat.

a. Algemeen.

Het oorlogsrecht verwerpt elke onnoodige wreedheid, alle barbaarsche handelingen, elke woord- of trouwbreuk ook tegen den vijand, elke daad van persoonlijke wraakzucht, alle handelingen van hebzucht; voorts het schenden van vrouwen, het plegen van knevelarijen, het onnoodig plunderen en vernielen van den eigendom der inwoners. Het beschouwt die als barbaarsche en onrechtmatige handelingen, welke de eigen wapeneer bezoedelen en die, als zij worden ontdekt, door den rechthebbende gestreng moeten worden gestraft [2].

b. Binnen het Rijk gevestigd.

Aan de burgeronderdanen van den vijandelijken Staat wordt vergund het land te verlaten.

Indien de noodzakelijkheid daartoe bestaat kunnen zij verwijderd worden.

(1) *Das moderne Völkerrecht*, § 659.

(2) Zie den 7den titel van het Crimineel wetboek voor het krijgsvolk te lande en art. 84 van de Handleiding van het *Institut de droit international.*

Het gevangenzetten of tijdelijk opgesloten houden van burgeronderdanen der tegenpartij, die in het land verblijf houden, is — ofschoon Calvo (1) dat als strikt recht erkent — slechts onder zeer buitengewone omstandigheden te wettigen.

Zij staan echter bloot aan het toepassen van maatregelen, welke in het belang der oorlogsoperatiën noodig worden geacht.

Wanneer als preventieve maatregel tot tijdelijke opsluiting van vreemdelingen wordt overgegaan, behoort dit steeds in beleefde vormen te geschieden. Zij hebben op eene voorkomende behandeling, goede huisvesting en verzorging aanspraak.

Gedurende den oorlog van 1854—56 in de Krim bleven de Russen in Engeland en Frankrijk ongestoord. Tijdens den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—71 werden de Franschen, die in Duitschland woonden, ongemoeid gelaten. Bij het uitbreken van den oorlog werd te dien opzichte van de Fransche zijde, blijkens aankondiging van de regeering in het *Journal officiel* van 21 Juli 1870, hetzelfde beginsel gehuldigd. Frankrijk dacht toen echter den oorlog op Duitschen bodem te voeren.

Vrees, zij het dan ook overdreven of ongegrond, voor spionneering, deed later bij ordonnantie van 4 Aug. 1870 van den Prefect van politie aan de Duitschers de verplichting opleggen eene *vergunning tot verblijf* aantevragen. Deze zeer verstandige politiemaatregel is te billijken.

Bij het uitbreken van den oorlog werd voorts aan de Duitschers, die in Frankrijk verblijf hielden, *belet* dat Rijk te verlaten. (Rede van den Fr. Minister van Binnenl. Zaken Chevreau, 12 Aug. 1870, in het Wetgevend Lichaam gehouden.) Die maatregel is eene schending van het volkenrecht genoemd, zelfs door Franschen (Pelletan). Dat was hij echter niet voor zoover hij hen trof, die in Duitschland militairen dienstplicht te vervullen hadden. De Gezant der Vereenigde Staten van Noord-Amerika te Parijs, belast met de belangen der onderdanen van den Duitschen Bond — de heer Washburne, — erkent in zijne correspondentie met den Hertog de Gramont te dezer zake het *recht* van Frankrijk om zoodanig te handelen, doch beweerde dat het internationaal gebruik dit recht had gematigd (2). De maatregel was genomen om de

(1) Calvo, § 719.
(2) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 65.

inlijving der dienstplichtigen bij het Duitsche leger te voorkomen. De Staat, die oorlog voert, heeft natuurlijk het recht in het eigen land al wat den vijand versterken of diens leger voordeel aanbrengen kan, terugtehouden (1).

Het in vredestijd aanhouden van lijsten der vreemdelingen, die zich in het land bevinden, met aanwijzing van ouderdom en militairen dienstplicht, is, als politie- en controlemaatregel, aantebevelen.

Aan hen, die in 's vijands krijgsmacht niet dienstplichtig zijn, kan de vergunning om het land te verlaten rechtens niet worden onthouden. Zij zijn daar op goed vertrouwen gekomen. Die toestaat het land binnen te komen, er te vertoeven en te wonen, staat tevens stilzwijgend den niet-militair, die dus geen vijand is, vrijheid en zekerheid toe om terug te gaan (2).

Omstreeks half Aug. 1870 werd tot de geleidelijke uitzetting van de Duitschers uit Parijs besloten. Het geschiedde als voorzorg tegen verspieding, waarvan de meest overdreven geruchten in omloop waren.

In 1813 lieten de Duitschers eerst de geboren Franschen, waarvan velen in Duitschland burgerlijke ambten hadden bekleed, te Frankfort bijeenbrengen. Deze moesten daar blijven. Den 26sten Dec. liet Blücher ze echter allen gezamenlijk uit Frankfort zetten en naar Mainz brengen, waar ze aan de Fransche voorposten werden overgeleverd. Dit geschiedde in het belang der voorgenomen oorlogsoperatiën: de overtocht van den Rijn, op 1 Jan. 1814 bepaald.

Den 28sten Aug. 1870 werd bij besluit van den Gouverneur van Parijs aan alle onderdanen van de vijandelijke Staten bevel gegeven de stad en het Departement van de Seine binnen drie dagen te verlaten.

Dit besluit is gewettigd door de omstandigheid, dat het beleg van Parijs aanstaande was, vooral indien men weet, dat de Gouverneur van Parijs vier dagen te voren reeds de verwijdering van de »*bouches inutiles*," meest Fransche vrouwen, had bevolen.

Hier te lande geldt, omtrent dit punt, art. 46 der Instructie voor de plaatselijke Commandanten, gearresteerd bij besluit van den Souvereinen Vorst van den 11den Jan. 1815, luidende: »De Gouverneur of Kommandant van eene vesting heeft de macht om op hooger bevel, of wanneer

---

(1) Calvo, § 720.

(2) Vattel, III, 4, § 63.

de vijand tot minder dan drie dagen marsch de vesting is genaderd, dadelijk alle vreemdelingen, verdachte en nuttelooze lieden, te doen vertrekken." Bij § 56 der Instructie voor vesting- en fort-Commandanten, vastgesteld bij Zr. Ms. besluit van 18 Nov. 1875, is o. a. bepaald:

»Naarmate de nabijheid des vijands zulks urgent doet zijn, moet aan verdachte personen, wier aanwezigheid de rust en de veiligheid van de plaats in de waagschaal stelt, het verblijf in de vesting ontzegd worden."

Waar het tijdelijk *gevangen* houden van vreemdelingen voorkwam, had men altijd met een maatregel van représaille te doen.

Exceptioneele oorlogsnoodzaak, een geheime marsch b. v., kan, voor een korten tijd, opsluiting zelfs van eigen onderdanen noodzakelijk maken, zooveel te meer dus die des vijands.

c. Op het operatietooneel.

Het oorlogsrecht waarborgt — behoudens de uitzonderingen — volkomen veiligheid van personen en goederen aan de burgers in eene bezette landstreek, zoolang zij de bescherming van dat recht niet verbeuren, door vijandschap te plegen tegen de bezettingstroepen.

§ 34 en art. 23 van het Tractaat van 1785 tusschen Pruisen en Noord-Amerika. Proclamatie van den Koning v. Pruisen v. 11 Aug. 1870.

De bevolking van een bezet grondgebied kan niet tot het afleggen van den eed van gehoorzaamheid en trouw aan de vijandelijke Mogendheid gedwongen worden (§ XLIX Russ. voorstel; art. 37 Bruss. Conf.; blz. 108 Fr. voorschrift; § 47 Handl. v. h. Inst.).

De bijzondere eigendom te land moet door den occupator in zooverre worden geëerbiedigd, dat deze niet door hem kan worden buit verklaard of in bezit genomen (§ V Russ. voorstel; artt. 5 en 6 Bruss. Conf.; blz. 120 Fr. manuel; § 54 Handl. v. h. Inst.).

De rechtsgronden zijn:

1e. het beginsel dat de occupator, in den strijd tegen den Souverein van het bezet grondgebied, zijne macht in de plaats stellende voor die van den rechtmatigen gebieder, hem niet iets kan ontnemen, wat deze zelf niet had: de vrije beschikking over den bijzonderen eigendom zijner onderdanen;

2e. de overweging dat het, om het einddoel van den oorlog te bereiken, niet noodig is de particulieren, tegen welke geen strijd wordt gevoerd, van hun goed te berooven.

Generaal von Hartmann is het met dit beginsel echter niet eens. Met onderscheid tusschen »vijandelijke personen" en »vreedzame bewoners in het vijandelijk land" en eerbiediging van de privaat-rechten der laatsten houdt hij zich niet op (1), dat is van een oorlogvoerende niet te vergen en veel te lastig (2).

Gunstig steekt daartegen af wat de beroemde Amerikaansche Generaal Halleck zegt (3): »De algemeene theorie van den oorlog is, dat alle bijzondere eigendom door den veroveraar kan worden genomen. Zoo was ook de *vroegere* practijk. Doch het *modern* gebruik is, *niet* te raken aan privaat-eigendom te land, zonder vergoeding te verleenen, behalve in enkele bijzondere gevallen."

Het legerbestuur is, tijdens den oorlog, op het terrein der operatiën in het algemeen, doch voornamelijk binnen den kring, waar een gevecht afgewacht of waarschijnlijk geleverd zal worden, gerechtigd tot alles wat uit een militair oogpunt wordt gevorderd, voor zoover de bevolen maatregelen in overeenstemming zijn met humanitaire beginselen en met de oorlogsgebruiken der beschaafde volken (4).

Verkeert eene stad of landstreek in staat van beleg, of is zij het terrein van den oorlog, dan kunnen, des noodig, de vrijheid van drukpers opgeheven, eene censuur ingesteld, het recht van vereeniging en vergadering geschorst, alle exceptioneele politie-maatregelen gelast, huizen en andere eigendommen op militairen last ten allen tijde

---

(1) Von Hartmann, S. 32.
(2) Idem, § 33.
(3) Halleck's *international law.* Baker's *edition*, II, 108.
(4) Bluntschli, § 40. — Dahn, S. 6.

binnengetreden en de bewoners gedwongen worden hun voorraad slachtvee, paarden, voertuigen, schuiten enz. te verwijderen, of wel levensvoorraad op te doen; bruggen kunnen afgebroken, verschansingen opgeworpen, hout gekapt, rivieren en beken opgestuwd of afgeleid, landerijen onder water gezet worden, enz.

Met de vernieling van eigendom mag echter nimmer verder worden gegaan dan noodzakelijk is. De maatregelen moeten steeds binnen de grenzen der menschelijkheid blijven en zijn slechts wettig, voor zoover die noodig schijnen om met oorlogsmiddelen het doel van den oorlog te bereiken. In dat geval kan men huizen slechten of tot verdediging inrichten, de bewoners dwingen die te ontruimen, wapens, levensmiddelen, paarden of voertuigen opeischen, vaartuigen in den grond boren, enz.

Het omhouwen van *vruchtboomen* en het uitrukken van *wijngaarden*, waardoor de oogst voor vele jaren wordt vernield, worden echter steeds als barbaarsche handelingen beschouwd, wanneer deze, zooals meesttijds het geval zal zijn, uit haat, balddadigheid of wraakzucht geschieden (1).

Bij de toepassing van oorlogsmaatregelen moet als leidend beginsel gelden en den legeraanvoerders op het gemoed worden gedrukt: zich van elke verwoesting in 's vijands land te onthouden, wanneer men zich niet voor zijn eigen geweten verantwoorden kan, dat men in het eigen land, uit militaire noodzaak, geheel eveneens zou hebben gehandeld."

Een uitroeiings- of verdelgingsoorlog is met het modern volkenrecht in strijd.

Bluntschli (§ 535) beperkt dit verbod, en acht zulk een oorlog alleen onrechtmatig »tegen levensvatbare en beschaafde volkeren en stammen." Hij nadert hiermede het gevoelen van Heffter, doch voegt er in de toelichting op zijne stelling terecht bij: »Ik zie daarin nog eene leemte in het tegenwoordig volkenrecht. Daar de wilden menschen zijn, moeten zij ook menschelijk behandeld worden, en behoort men hun de rechten als mensch niet te ontnemen."

Wat mij betreft, ik schaar mij ten deze aan de zijde van Dahn (S. 3), die in het veroordeelen van den verdelgingsoorlog geen uitzondering maakt.

Intusschen is het in brand steken van dorpen, dessa's of kampen van onbeschaafde stammen soms onvermijdelijk om

---

(1) Vattel, III, 9, p. 197.

hen voor gepleegde wandaden te tuchtigen, of als alleen dat middel overblijft, om hun verzet te breken en ze tot onderwerping te brengen. Alleen in zoodanig geval wordt het, in uiterste oorlogsnoodzaak, gewettigd; men wachte zich dus daartoe anders overtegaan, daar het dan eene tegengestelde uitwerking heeft, het langdurig verzet van de van alles beroofde bevolking veroorzaakt en haat en weerwraak op het jongere geslacht worden overgeplant.

Tot bereiking van een oogenblikkelijk en voorbijgaand oorlogsdoel een belangrijk gedeelte van een territoir te vernielen of te verwoesten, door er alles te verbranden of zoodanig door het vernielen van sluizen of doorsteken van dijken onder water te doen loopen, dat de groote omvang der verwoesting onherstelbare schade veroorzaakt, is in strijd te achten met het modern volkenrecht.

Het geweld der wateren, door het verbreken der sluizen of het doorsteken der zeedijken, niet meer te keeren, zou met één slag eene calamiteit, onberekenbaar in de gevolgen, over een gansch gewest uitstorten en het leven der bewoners onverhoeds verraderlijk bedreigen.

Wanneer zulke wandaden mogelijk blijven, kunnen de onredelijkste eischen worden gesteld, door er mede te dreigen en de bevolkingen met schrik en ontzetting te vervullen. Den 15[den] October 1799 werd uit Schagerbrug vanwege den Hertog van York, Opperbevelhebber van het Engelsche leger, dat in Noord-Holland was geland, en zich in moeielijke omstandigheden bevond, in eene nota aan Generaal Brune het volgende geschreven: »*Quelque nuisible, quelque désastreuse que soit pour les habitants et pour le pays la mesure d'inondation, nous serons obligés de faire usage des moyens épouvantables qui sont en notre pouvoir. Entièrement maîtres des digues de la mer, soit du côté de l'Océan, soit du côté du Zuyderzee, aussi bien que des digues de l'interieur, nous serons dans ce cas réduits à la terrible nécessité d'inonder tout le pays de la Nord-Hollande, et d'ajouter à cette calamité tous les maux qui resulteraient des tentations que l'ennemi ferait pour nous forcer à la retraite ou pour nous contrarier dans celle que nous ferions.*"

Om een beginsel van humanitair en vaderlandsch belang wortel te doen vatten, werd in 1875 eerst in eene brochure (1)

(1) *Neêrland's belang bij de Conferentie te Brussel en te St.-Petersburg.* Breda 1875.

en later bij de zittingen van het Instituut te 's Hage (Aug.) door mij voorgesteld, zoodanige vernieling onder de verboden oorlogsmiddelen op te nemen.

Dit had ten gevolge dat in den jaargang van 1877 [1] de aanbeveling van het Instituut voorkomt: »*d'ajouter à l'énumération des moyens de guerre interdits, la destruction ou le ravage, par voie d'inondations, d'incendies etc. dans un but momentané de guerre, d'une partie considérable du territoire ou des productions durables du sol ennemi.*"

Vernieling of beschadiging van inrichtingen tot openbaar verkeer, zooals stationsgebouwen, bruggen, vooral spoorwegbruggen, spoorbanen, zeehavens, lichttorens, riviermondingen enz. is eene wederrechtelijke handeling, zoodra zij niet door uiterste militaire noodzaak wordt gewettigd.

Het vernielen van spoorwegbruggen komt in den oorlog dikwerf voor. Het zijn *kunstwerken*, waaraan meesttijds jaren achtereen is gearbeid en die millioenen hebben gekost.

Zulks doet ter zake niets af, zoodra de vernieling uit een militair oogpunt bepaald noodzakelijk is, doch legt een groot gewicht in de schaal, indien die noodzakelijkheid twijfelachtig schijnt, omdat door zulke werken te vernielen aan de welvaart van de inwoners, zelfs *nadat* de vrede weder tot stand is gekomen, een gevoelige slag wordt toegebracht.

d. Oorlogsgebruiken bij den vesting-oorlog.

Het is oorlogsgebruik eene vesting op te eischen, alvorens men het vuur tegen haar opent.

De commandant van eene vesting kan deze door de burgerbevolking doen ontruimen, wanneer hij dit in het belang der verdediging acht. Vermeent de belegeraar echter, dat door die ontruiming de belegering gerekt, en dus het doel der militaire operatie verschoven zou worden, dan heeft deze het recht de burgers aftewijzen en de ontruiming te verhinderen.

Gaat hij tot dezen gestrengen maatregel over, welke echter niet met het volkenrecht in strijd is, dan is de commandant

(1) p. 97.

eener vesting verplicht hare bewoners weder optenemen (Bluntschli, § 553).

Vóór de belegering van Parijs, 24 Aug. 1870, werd door Generaal Trochu aan de »*bouches inutiles*" gelast om Parijs te verlaten. In Nov. 1870 werd door de Duitschers voor Parijs aan niemand meer vergund de liniën doortetrekken.

Zelfs het verzoek, na het begin van het bombardement, den 13den Jan. 1871, door de gezamenlijke Gezanten te Parijs gedaan, dat de burgerinwoners, onderdanen der onzijdige Staten, Parijs zouden mogen verlaten, werd geweigerd. Alleen als eene zaak van internationale courtoisie jegens de neutrale Staten, niet als een recht, werd nog aan de leden van het *Corps diplomatique* het verlaten van Parijs vergund.

Vóór den aanvang van het beleg van Straatsburg werden vele Duitschers door den commandant der vesting, Generaal Uhrich, uitgezet. Later bood Generaal von Werder den Bisschop Räsz van Straatsburg aan om de vrouwen, kinderen en grijsaards uit de stad te doen trekken. Dit werd echter door de Franschen van de hand gewezen, onder voorgeven dat uit 80000 inwoners geen schifting was te maken.

Het is verboden eene plaats of eene vesting uit te plunderen, of, bij de bestorming van eene vesting, de soldaten aantesporen met de belofte hun de veroverde plaats ter plundering prijstegeven (Bluntschli, *Kriegsrecht*, § 146; § XVII Russ. voorstel; art. 18 Bruss. Conf.; blz. 23 Fr. manuel; § 32, punt *a*, Handl. v. h. Inst.; vraag 25 Russ. voorschrift).

Gedurende den 80-jarigen en den 30-jarigen oorlog was die aansporing regel.

Gewoonte had dit een recht doen worden. Het heette, dat dit geschiedde om den soldaat de ongemakken, bij de belegering ondervonden, te vergoeden. Thans, bij gansch andere samenstelling der legers, strijden de militairen niet meer uit onedele drijfveeren van winst. Vattel [1] spreekt nog van de plundering eener stad als van een recht, dat somtijds aan den soldaat wordt gelaten. Zelfs

(1) III, 9, § 164.

Heffter (p. 253) beweert, dat buit — bij uitzondering — van burgers kan behaald worden: »wanneer b. v. eene vesting of gewapende plaats, ten gevolge van eene hardnekkige verdediging, op bevel van de chefs ter plundering is prijsgegeven." Overblijfsel van barbaarschheid: ook in den vijand moet men plichtsbetrachting eerbiedigen.

Napoleon schreef den 12den Dec. 1808 in zijne legerorder: »*le pillage anéantit tout, même l'armée qui l'exerce.*"

»*Le pillage déshonore*" — zegt het Russ. voorschrift — »*une armée et transforme les soldats en maraudeurs. Les lois de la guerre défendent même comme moyen déloyal, la menace de livrer au pillage telle ou telle localité; savoir: si le Chef d'une armée, d'un détachement promet à ses soldats en cas de succès de leur donner pleine liberté de piller une localité, un camp, une forteresse. Une promesse de ce genre est illicite, en outre elle donne une idée désavantageuse de la discipline et de l'esprit d'une armée, puisqu'il faut employer un moyen si déloyal pour exciter le courage des soldats. Il est d'autant plus blâmable de piller de paisibles habitants dans les villes et les villages qui n'ont offert aucune résistance, n'ont commis aucune acte d'hostilité.*"

Bij de bestorming van eene vesting is de bevelhebber van het belegeringskorps verplicht voorzorgsmaatregelen te treffen en alle middelen te zijner beschikking aantewenden, om, na den storm, het plunderen der stad te voorkomen.

(Plundering in 1813 van San Sebastian in Spanje door de Engelschen en Portugeezen en verontschuldiging daaromtrent door Wellington.)

e. Inkwartiering en requisities.

Het recht om, waar dit door oorlogsnoodzaak wordt gevorderd, in de bezette landstreek inkwartiering en requisities te vorderen, is eene uitzondering op den regel, dat de bijzondere eigendom der ingezetenen moet worden geëerbiedigd.

Daarom kan van de gemeenten en de bevolking inkwartiering en leveringen in natura (van levensmiddelen, wagens, paarden, kleedingstukken en van al wat verder tot onderhoud van het leger noodig is), alleen gevorderd (gerequireerd)

worden, voor zoover zij betrekking hebben op algemeen erkende oorlogsbehoeften en in verhouding zijn met de hulpbronnen des lands (§§ LII en LIII Russ. voorstel; art. 40 Bruss. Conf.; blz. 124 en 125 Fr. manuel; § 56 Handl. Inst.).

Requisities kunnen niet anders worden opgelegd dan met machtiging van hem, die in de bezette plaats het bevel voert.

Voor het gerequireerde zal schadevergoeding verleend of een bewijs van ontvangst afgegeven worden.

(Art. 42 Bruss. Conf.; §§ 56 en 60 Handl. Inst.)

Sedert de stelregel van Napoleon: *la guerre doit nourrir la guerre*, algemeen in toepassing is gebracht tot gedeeltelijke vervanging van uitsluitende verpleging uit magazijnen, is het tot verzorging van de troepen noodig om, indien de leveringen, waarvoor contracten zijn aangegaan, achterblijven, requisities te heffen. Bij oorlogsnoodzaak geschiedt deze heffing rechtmatig. Hieruit volgt echter niet dat levensmiddelen, vee, paarden, wagens, in het kort, een anders eigendom, zonder betaling mag worden genomen. Wanneer de bevolking zich vreedzaam gedraagt, staat zij, in 's vijands land, gelijk aan die van het eigen land; zij heeft dezelfde verplichtingen, doch ook dezelfde rechten.

Bluntschli behandelt de *wijze van betaling* dezer schadeloosstelling. »Dikwerf ontbreken aan het overwinnend leger de geldmiddelen," zegt hij, »en is de bevelhebber in veel gevallen genoodzaakt voor de ontvangst *eene quitantie te geven* en de *betaling in de toekomst* voortespiegelen, terwijl hij zich bovendien op zijn vermeend recht kan beroepen, dat de tegenpartij, met de oorlogskosten, ook de betaling van deze dienstverrichtingen behoort overtenemen en dus voor de schadeloosstelling van zijne onderhoorigen heeft te zorgen. Op dezen grond zal dikwerf de verplichting tot betaling door den overwinnaar worden ontkend en de houders der bons verwezen worden naar de tegenpartij. Deze erkent echter gewoonlijk zijne verplichting tot schadeloosstelling evenmin, omdat hij *de levering niet begeerd en niet ontvangen heeft*, en den oorlog, die tegen hem gevoerd is geworden, niet als rechtmatig erkent. Dientengevolge beschouwt hij de opgelegde requisities als een *ongeluk*, dat van den oorlog onafscheidelijk is, en dat gedragen moet worden door hem, dien het treft. Alleen met het oog op de billijkheid en meesttijds slechts als de financieele toestand van het land zeer gunstig is, zal die Staat zich laten vinden."

De commissie, den 12[den] September 1814 in Frankrijk benoemd, om uit de daarvoor beschikbaar gestelde gelden op de betaling van de bons en recepissen van de in 1813 en 1814 gedane buitengewone verstrekkingen en requisities eenigen regel te stellen, besliste, dat de requisities, door de Verbondenen genoten, niet konden worden betaald. Volgens haar »waren zij niet wettig en slechts door het geweld geheven. Met er aan te voldoen, had men zijn leven of het overschot van zijn fortuin teruggekocht en zich gevrijwaard tegen eene militaire en gewelddadige executie" (¹).

Hoe het volgens de practijk dikwijls gaat heeft Bluntschli aangetoond; Dahn (S. 21) voert soortgelijke redeneering.

Tijdens den oorlog van 1866 schreven de Pruisische officieren spottenderwijze op de bons: »Frans Joseph *wird es bezahlen.*"

Bovendien wordt de waarde van het gerequireerde soms door den requirant zelf bepaald en in de bons ingevuld, veeltijds zonder eenigen regel, ver beneden de wezenlijke waarde (²). Oorlogsnoodzaak kan hier niet worden aangevoerd.

Requisities te heffen, zonder betaling, is stelselmatige roof. Voor de gemeenten, die op de étappelijnen liggen, worden zij eene georganiseerde uitplundering.

Het niet betalen van requisities, of het toekennen van een fictieven prijs, is m. i. in strijd met het oorlogsrecht, omdat het is eene practijk van kwade trouw en omdat het aandruischt tegen de belangen van den oorlog, daar de ondervinding heeft bewezen, dat de troepen nimmer van alles zulk een overvloed hebben, als wanneer het benoodigde steeds wordt betaald.

(Wellington in 1813 Frankrijk binnenrukkende, stelde bij proclamatie van 8 Oct. orde op de betaling. Verklaring van Pellot, commissaris van Soult.)

Uit den loop der beraadslaging bij de Conf. te Brussel in 1874 bleek, dat ieder het eens was, dat de requisities niet verder mogen loopen, dan over hetgeen voor de behoefte van het leger noodig is, hetzij naar den maatstaf van de bepalingen van den wettigen of van den tijdelijken bestierder, en dat wat genomen wordt, betaald moet worden, hetzij contant (³) hetzij met quitantie, waar-

---

(1) Fleury, *Histoire de l'invasion en* 1814, p. 572.

(2) *Daily News*, 31 Dec. 1870.

(3) *Actes*, p. 183.

van de betaling bij den vrede geregeld wordt, doch gewoonlijk opgedragen blijft aan de overwonnen partij [1].

In dien geest is ook het Fransche officieele voorschrift: »*De même*" — staat daar — [2] »*que les réquisitions de services sont contraires au respect dû aux personnes, de même les contributions impliquent toujours une atteinte au respect de la propriété privée. Aussi n'y doit-on recourir qu'en cas de nécessité, et lorsque les besoins de l'armée l'exigent impérieusement. Alors même, l'occupant est tenu par les lois de la guerre et de l'humanité de ne pas excéder une juste mesure. Il commettrait un excès condamnable s'il exigeait des prestations hors de proportion avec les ressources disponibles du pays. D'autre part, il doit se borner, même dans les plus riches contrées, aux prestations nécessaires pour assurer à ses hommes le régime et les fournitures dont ils ont réellement besoin, et ne jamais y voir une source de superflu.*"

Het officieele Russische voorschrift geeft op vraag 97: »*Peut-on exiger que la population indigène fournisse des vivres, des vêtemens, des chaussures, en général tous les objets indispensables à l'entretien de l'armée d'occupation?*" als antwoord: »*On peut exiger ces fournitures, mais avec prudence et modération, et en tenant compte des ressources du pays; l'armée d'occupation paie comptant les objets fournis ou délivre des quittances pour les payer plus tard. On ne doit pas se permettre de ne pas payer, même lorsque la population refuse de fournir les objets demandés et qu'on est obligé d'en venir à la violence pour les avoir.*"

Bij het uitblijven van bevolen leveringen of verstrekkingen van levensmiddelen, kleeding, wapens en gereedschappen, waaraan het leger dringend behoefte heeft, kan het legerbestuur in de noodzakelijkheid komen, des noods met dwangmiddelen, beslag te moeten leggen op haver, stroo, leder, schoenen, dekens, granen of andere levensmiddelen in pakhuizen of magazijnen opgeslagen, welke particulier eigendom zijn. Dat kan echter niet dan tegen schadevergoeding geschieden.

Het legerbestuur behoort derhalve aan den eigenaar òf geld òf wel een »bon" of quitantie voor diens afgeleverde of opgevorderde bezitting aftegeven.

---

(1) *Actes*, p. 181 en 182.

(2) p. 124.

Het verdient opmerking, dat het recht op schadevergoeding in dit geval ook wordt erkend door schrijvers als bijv. Bluntschli (§ 655), die deze voor de gewone requisitie niet onmisbaar achten.

Militairen mogen zonder bevel geen bijzonderen eigendom wegnemen of moedwillig en uit wraakzueht beschadigen. Slechts onmiddellijke behoefte rechtvaardigt bij uitzondering de toeëigening van noodzakelijke voedingsmiddelen en kleeding, voor het geval door de militaire overheid daarvoor niet is gezorgd.

Diefstal of roof in het kwartier of op marsch van gelden of kostbaarheden wordt in elk leger, waar krijgstucht heerscht, streng gestraft. Komt echter de soldaat vermoeid en hongerig in het kwartier, dan treedt, volgens eene uitdrukking der Duitschers in den oorlog van 1870—71, de *zelfverpleging* in werking. Na een vermoeienden marsch, na een gevecht of veldslag, is het niet te vermijden, en het wordt door de vingers gezien, dat de soldaat zich haast om honger en dorst te stillen, en niet afwacht tot hem mogelijk een karig deel wordt toegemeten. In het algemeen belang, maar in dat van zijn eigen vooral, zorgt hij dat zijne krachten zoo spoedig mogelijk hersteld zijn. Bier- of wijnhuizen, bakkers, kruideniers of slachterswinkels mogen echter niet geplunderd worden. Hetgeen hij, die daar niet in kwartier is, neemt, moet worden betaald.

f. Oorlogsschattingen.

De occupator kan geen buitengewone oorlogsschattingen (geld-contributies) heffen, dan in vervanging van boeten, van niet betaalde belastingen of van niet in natura geleverde requisities.

De geldcontributies kunnen alleen op bevel en onder de verantwoordelijkheid van den leger-commandant, of van den oppersten burgerlijken gezaghebber in het bezet grondgebied, worden opgelegd, zooveel mogelijk naar de regels der verdeeling en naar den maatstaf van de in werking zijnde belastingen.

(§ LIV Russ. voorstel; art. 41 Bruss. Conf.; blz. 127—131 Fr. voorschrift; § 58 Handl. Inst.; vraag 98 Russ. voorschrift.)

Het heffen van oorlogsschatting, geldcontributiën, was nog gedurende de Napoleontische oorlogen een onbetwistbaar recht. Alle vroegere schrijvers erkenden het als wettig. Thans niet meer. Bluntschli (§ 654) en Dahn veroordeelen het ten stelligste. De laatste zegt: »Het heffen van geldcontributiën, onder bedreiging van platschieten of plundering (brandschatting) van bezette steden of landstreken, wordt door het modern volkenrecht niet meer toegelaten." Hij laat er echter op volgen: »Met recht begrenst men de geldcontributiën — behalve die, welke als straf zijn opgelegd — tot de gevallen van geheele of gedeeltelijke vervanging der dikwerf niet optebrengen leveringen in natura tegen geld."

Dat gevoelen wordt door de Duitsche aanvoerders gedeeld. Bewijs daarvoor levert punt 4 der proclamatie van 1870, waar wel niet van oorlogsschatting, maar toch reeds van schadeloosstelling in geld voor niet te leveren requisitie in natura sprake is. Ter Bruss. Conf. vond dit beginsel groote tegenkanting, vooral bij de afgevaardigden Lambermont (België), Van Lansberge (Nederland), Hammer (Zwitserland). — Generaal von Voigt-Rhetz lichtte de bedoeling er van toe (1).

Mijn gevoelen, dat oorlogsschattingen alleen te rechtvaardigen zijn wanneer ze later in mindering komen van de oorlogskosten, bij den vrede te betalen, heb ik bevestigd gevonden in het Fransche voorschrift, waar wij blz. 128 lezen: »*La guerre pouvant être considérée comme une sorte de procès d'où ressort le droit du vainqueur, il est naturel que le vaincu en supporte les frais; on est arrivé, par suite, à regarder les contributions comme un prélèvement anticipé que l'occupant exerce sur le montant de ces frais*".

De *omvang* der oorlogsschatting mag nimmer drukkend zijn voor de bevolking, die haar dragen moet.

Een besluit van het Duitsch gouvernement van Rheims regelde de oorlogscontributie aldaar voor 1871 volgenderwijze: De Fransche belastingen werden vervangen door één enkele directe contributie van gelijk bedrag als het totaal dier belastingen, met bijvoeging eener som van 50 franc per hoofd. De *maires* waren belast de te betalen som onder de inwoners hunner gemeente te verdeelen. Die belasting werd bij twaalfde gedeelten, bij het begin van elke maand, geheven (2).

Volgens Napoleon »is deze schatting zelden zoo hoog

(1) *Actes*, p. 186.
(2) *La Campagne du Nord*, p. 164. Paris, Tanera, 1873.

als die, welke gedurende een jaar door den Souverein wordt geheven."

Na den slag van Jena, in 1806, werden door Napoleon aan Pruisen en zijn bondgenooten zware oorlogsschattingen opgelegd. Ook de Pruisen hebben in den oorlog van 1866 oorlogsschattingen geheven, evenals in dien van 1870—71. In laatstgenoemden oorlog waren enkele oorlogsschattingen tot *vergoeding van bepaald aangewezen schade* bestemd. Zoo werden bijna 7 millioen francs geheven tot gedeeltelijke vergoeding van de schade, door de uit Frankrijk verdreven Duitschers geleden.

Bedreiging van platschieten of plundering van gemeenten tot het heffen van deze schattingen wordt niet meer door het oorlogsrecht der beschaafde volken toegelaten.

De benaming *brandschatting* is dus thans niet meer juist. Tot waarborg der betaling kunnen *gijzelaars* worden genomen, die, zoodra de betaling is geschied, worden ontslagen. Bij weigering van betaling kan, in stede van tot de militaire, tot de *administratieve executie*, d. i. tot publieken verkoop der eigendommen of tot inlegering (*garnisaires*) worden overgegaan; evenzeer als dit in vredestijd van staatswege plaats heeft bij wanbetaling der aan het Rijk verschuldigde belasting. In 1871 werden te Nancy, zelfs nog na het teekenen der vredes-preliminairen, zware inlegering van 15—20 soldaten bij de rijkste burgers gelegd, wegens het niet betalen der opgelegde oorlogsschatting.

g. Persoonlijke diensten.

Ofschoon men moet vermijden van de bevolking eener bezette landstreek persoonlijke diensten te eischen, verleent echter oorlogsnoodzaak aan het militair gezag het recht sommige tegen betaling te vorderen.

De occupator mag nochtans de bevolking niet dwingen om hem te helpen in zijn aanvals- en verdedigingswerken of om werkzaam deel te nemen aan de militaire operatiën tegen haar eigen land.

(§ XLVIII Russ. voorstel; art. 36 Bruss. Conf.; § 48 Handl. Inst.; blz. 110 Fr. manuel.)

Persoonlijke diensten kunnen, binnen zekere grenzen, geëischt worden. De grenzen zijn, dat daartoe *bepaalde oorlogsnoodzaak* besta, dat het niet diensten of handelingen van *daadwerkelijke vijandschap* zijn, en dat zij *buiten* het

bereik van het vijandelijk kanonschot plaats hebben. Het pressen van gidsen en van voerlieden bij het requireeren van spandiensten is b. v. door het gebruik en de oorlogsnoodzaak gewettigd. De oorlogsnoodzaak vordert dikwerf diensten, waarvoor onvermijdelijk over werkkrachten moet worden beschikt, die in het leger volstrekt niet worden aangetroffen en die men dus bij de burgerbevolking moet zoeken.

In den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—71 heeft het pressen van arbeiders tot militaire doeleinden plaats gehad. Voor het herstel der voor de Duitschers hoogst belangrijke spoorwegbrug bij Fontenay, die door de franc-tireurs was vernield, werden 500 arbeiders gerequireerd. Uit de orders van den Duitschen Prefect, van het departement van de Meurthe, van 23 en 24 Jan. 1871, blijkt onder welke gestrenge bedreigingen zulks geschiedde. Voor goed- en spoedwerk moeten vrijwillige, geen gedwongen arbeiders worden gebezigd. Zoo werden tot den spoedbouw van den spoorweg van Remilly naar Pont-à-Mousson, 14 Aug. 1870 begonnen en 23 d. a. v. geëindigd, 5000 bergwerkers uit Saarbrücken ontboden. Daarentegen werden, na de overwinning, die de Franschen bij *Coulmiers* hadden behaald, de bewoners der landstreek gedwongen, met al het voorhanden personeel en materieel, de talrijke coupures, welke in de wegen waren gemaakt en den marsch van de Duitsche troepen zeer belemmerden, te dichten (1).

Geheel anders is het pressen van burgers tot het doen arbeiden aan aanvals- of verdedigingswerken voor eene belegerde vesting, of tot het aanleggen van veldwerken nabij den vijand, op een terrein waar men slag wil leveren. Dit is in strijd met de beginselen van het volkenrecht; want daarbij stelt men den burger bloot aan het vuur van eigen landslieden; men brengt den gepreste met hen in conflict, als deze den schansarbeid willen beletten of vernielen, en brengt hem tevens in verzoeking bij een uitval zijne landslieden te helpen, waardoor hij als rebel doodschuldig wordt.

h. Bombardement.

Het bombardement van eene vesting is geoorloofd (§ XIV Russ. voorstel; art. 15 Bruss. Conf.; blz. 20 Fr. manuel; § 32, punt *c*, Handl. Inst.).

---

(1) Von Hartmann, *Kritische Versuche*, II, S. 62.

In den oorlog van 1870—71 is meer dan ooit van bombardement gebruik gemaakt. De Franschen zijn 2 Aug. 1870 begonnen voor Saarbrücken het station van de voorstad St.-Johann te bombardeeren, vervolgens den 19den Aug. Kehl. Geen dezer punten was bevestigd. Daarop hebben de Duitschers eene reeks van bombardementen geopend: Marsal (16 Aug.), Straatsburg (19 Aug.), Verdun, La Ferté, Phalzburg (24 Nov.), Thionville (22 Nov.), Montmédy (12 en 13 Dec.) en Parijs.

Zeer verschillend is dat bombardement beoordeeld.

De Chaudordy verwijt in de circulaire van den 29sten Nov. 1870 aan de Pruisen, dat zij, om de bevolkingen met schrik te vervullen, zijn overgegaan tot een middel, éénig in de geschiedenis: het bombardement van *open* steden. Hij beweert dat op eene stad spring- en brand-projectielen te werpen slechts in uiterste en bepaald aangewezen omstandigheden als wettig wordt erkend (1). Guizot schreef uit Engeland, dat het bombardement van Parijs eene daad was in strijd met het volkenrecht; dat Straatsburg gebombardeerd is, werd als een gruwel aangemerkt, vooral het verbranden van de kostbare bibliotheek en de beschadiging aan de domkerk.

Graaf von Bismarck beriep zich, in zijne depêche van 17 Jan. 1871, op het gevoelen van Vattel (2), om het recht der Duitschers, tot het bombardeeren van Parijs, te verdedigen. »De ongewone, in de nieuwere geschiedenis eenige maatregel," zegt hij, »om de hoofdstad van een groot land in eene vesting en hare omgeving met bijna drie millioen inwoners in een verschanst kamp te veranderen, heeft voor deze laatste ongewone en zeer betreurenswaardige toestanden ten gevolge gehad. Parijs is de gewichtigste vesting des lands en Frankrijk heeft daarin zijn voornaamste leger bijeengebracht. Dit grijpt daaruit, met de bevolking van Parijs, door uitvallen en geschutvuur, de Duitsche legers aan."

Wat Graaf von Bismarck hier schreef is juist: het recht der Duitschers, om Parijs te bombardeeren, ten einde het te bemachtigen, kan hun op redelijke gronden niet worden ontzegd.

Hoewel het bombardement geoorloofd is, moet men, zoolang de burgerbevolking niet in massa aan den strijd deelneemt, en alleen de regelmatig georganiseerde militaire

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 14.
(2) III, 9, p. 199.

macht van den Staat oorlog voert, zich, zoo mogelijk, bepalen tot het bewerpen der walgangen en vestingwerken, der kazernes, arsenalen, militaire laboratoriums, kruitmagazijnen en voorraadschuren.

De inwoners van Antwerpen zonden aan de Conferentie te Brussel eene petitie, opdat deze, als tot een humanitair doel bijeen, als beginsel zou aannemen, dat, wanneer voortaan eene vesting wordt gebombardeerd, het artillerievuur slechts tegen de forten en niet tegen de woningen van de burgers worde gericht. Ofschoon dit hoofdbeginsel werd beaamd, werd eene bepaalde beslissing niet genomen (1).

Somtijds zal het bezwaarlijk zijn de particuliere huizen en gebouwen van kunst te sparen. Indien het bewerpen op groote afstanden plaats heeft, is men niet zeker van een worp, vooral indien de vesting van een oud-systeem is en de huizen nabij den walgang liggen. Bovendien worden scholen of andere groote gebouwen veeltijds tot berging van levensmiddelen ingericht. De aanvaller is volkomen in zijn recht die te vernielen; maar daar hij in het onzekere verkeert waar de voorraad is opgeslagen, mag, in een uiterst geval, ook op de hoofdgebouwen, die men onderstelt dat tot magazijnen dienen, het vuur worden gericht.

Neemt de burgerbevolking deel aan den oorlog, stelt zij zich, als bij eene volkswapening het geval is, in massa tegen den vijand als oorlogspartij, dan neemt zij ook alle risico en schaden daarvan op zich; òf wel heeft het militair bestuur van den verdediger niet gezorgd voor een voldoend getal kazernes en bomvrije lokalen, onder en bij den walgang, zoodat de bezetting onbeschut in particuliere huizen wordt gehuisvest, dan is het van den aanvaller niet te eischen, dat hij die huizen spaart, maar kan hij, als uiterst middel, mede de particuliere woningen beschieten, om de kracht van 's vijands tegenstand te breken.

In den oorlog van 1870—71 zijn de Duitschers meesttijds niet als een uiterst middel tot het bombardeeren van eene stad overgegaan, maar zij begonnen er mede. Het was een gevolg van de slechte constructie der vestingwerken en de verre dracht van het tegenwoordig geschut. Zoodra de bevelhebber van een belegeringskorps over een voldoend aantal vuurmonden kon beschikken, had hij het in de hand, in weinige dagen, de vesting door bombardement te bemachtigen, die hij anders, bij een geregeld beleg, soms in geen maanden en niet dan ten koste van

(1) *Actes*, p. 41, en *Annexe* N°. IV, p. 273.

groote verliezen zou hebben vermeesterd. De Duitsche bevelhebbers waren dus volkomen in hun recht een middel te bezigen, dat het eind van den oorlog bespoedigde.

In die Fransche vestingen, volgens verouderd systeem, hadden de bevelhebbers overigens kunnen handelen, zooals Generaal-majoor Lundung in den Duitsch-Deenschen oorlog van 1864 deed. Reeds den 9den Maart had deze de geheele burgerbevolking, met het grootst gedeelte van haar mobilair, de vesting Fredericia doen ontruimen en naar het eiland Funen overbrengen. Den 20sten begon het bombardement; een vijftigtal huizen werd in de asch gelegd, doch thans zonder eenig militair gevolg, zoodat het spoedig werd gestaakt.

Coehoorn was een groot voorstander van het bombardement. Volgens Brialmont (1) is het zeker, dat in de toekomst, evenals in het verleden, deze wijze van aanval telkens zal worden gebezigd, wanneer men kans ziet daardoor den langzamen gang en de moeielijkheden van een geregeld beleg te vermijden.

Het oorlogsgebruik verlangt dat de belegeraar, alvorens tot het bombardement over te gaan, zijn voornemen daartoe aan den commandant der vesting bekend make, opdat de vrouwen en kinderen verwijderd of in zekerheid gebracht kunnen worden.

Die waarschuwing mag alleen achterwege worden gelaten, wanneer men door een verrassenden aanval, gepaard met een bombardement, eene vesting vermeent te kunnen overrompelen.

(§ XV Russ. voorstel; art. 16 Bruss. Conf.; blz. 21 Fr. manuel; § 33 Handl. Inst.)

Eene voorafgaande waarschuwing is bij elk bombardement noodzakelijk. Dat de Duitschers dit bij sommige steden hebben nagelaten, verdient afkeuring. Zonder waarschuwing is, volgens het rapport van den kapitein-ter-zee Plance, commandant van La Fère, die stad, na eene insluiting van 14 dagen, op het onverwachts gebombardeerd. Het bombardement van Parijs is evenmin aangezegd. De Gezanten der neutrale Staten in Parijs vonden daarin, den 13den Jan. 1871, dan ook aanleiding een collectief vertoog bij den Noordduitschen Bondskanselier intezenden.

---

(1) *Traité de fortification polygonale*, p. 161 à 176.

Bij beschaafde volken wordt het een plicht gerekend de bevolking te waarschuwen, dat men zich genoodzaakt acht tot dezen buitengewonen oorlogsmaatregel overtegaan ([1]). De oorlog begint niet zonder aankondiging; eene vesting wordt opgeëischt, alvorens een schot is gelost; zoo ook moet het bombardement te voren worden aangekondigd. Op de vraag 31 van het Russ. voorschrift: »*Celui qui veut bombarder doit-il proposer à l'assiégé de se rendre?*" luidt dan ook het antwoord: »*Il doit le faire, même s'il était sûr que sa proposition ne serait pas acceptée; l'honneur et l'humanité l'exigent.*"

Die waarschuwing is noodig, om aan de vrouwen en kinderen gelegenheid te geven zich te verwijderen of te bergen.

(Belegering van het kasteel van Alicante in 1708 door de Fransche troepen, onder den Ridder d'Asfeld.)

Ingeval van bombardement moeten de gebouwen aan godsdienst, kunsten en wetenschappen gewijd, de weldadigheidsgestichten, de hospitalen en de plaatsen, waar zieken en gekwetsten bijeengebracht zijn, zooveel mogelijk worden gespaard. Die gebouwen mogen echter, rechtstreeks noch zijdelings, tot oorlogsdoeleinden worden gebezigd, en door van verre kenbare teekenen, welke aan den belegeraar worden medegedeeld, worden onderscheiden (§ XVI Russ. voorstel; art. 17 Bruss. Conf.; blz. 22 en 23 Fr. manuel; § 34 Handl. Inst.).

Op de hospitalen en ambulances komt het daarvoor bij de Conventie van Genève aangenomen teeken: de witte vlag met het roode kruis. Diezelfde vlag mag echter niet op de andere gebouwen worden gesteld.

Wanneer eenig onschendbaar gebouw zoodanig gelegen is, dat het onmogelijk door het artillerievuur gespaard kan worden, geschiedt daarvan tijdig waarschuwing, opdat het, zoo noodig, kunne worden ontruimd.

Van Fransche zijde werd, bij het beleg van Straatsburg, de toren van de domkerk tot observatiepost gebezigd. De Duitschers waren dus in hun recht haar te beschieten.

Steden of andere bewoonde plaatsen, die niet bezet zijn of niet verdedigd worden, mogen niet worden gebombardeerd,

(1) Bluntschli, § 44. — Calvo, § 846.

tenzij het behoud van de eigen troepenmacht zulks onvermijdelijk maakt (§ XIV Russ. voorstel; art. 15 Bruss. Conf.; blz. 20 Fr. manuel; § 32, punt *c*, Handl. Inst.).

De aan het slot voorkomende restrictie is er door mij bijgevoegd. Het oorspronkelijke Russische voorstel bevat eene onderscheiding tusschen *open* en *bevestigde* steden. Ter Bruss. Conf. deed de heer Van Lansberge dientengevolge, namens de Nederlandsche regeering, het voorstel te bepalen: Voor open stad zal gehouden worden elke stad, welke niet van eene omwalling of muur (*enceinte*) is omringd, maar omgeven door gedetacheerde forten, onder voorwaarde dat zij geen troepen bevat en dat de inwoners aan de verdediging der forten geen deelnemen.

Na discussie werd aangenomen dat »elke open stad, welke in de nabijheid van een fort ligt en tot hare verdediging bijdraagt, evenals eene vesting kan worden beschoten, maar dat zij, als ze niet bijdraagt tot de verdediging, niet kan worden gebombardeerd." (1) Het Fransche voorschrift zegt terecht, dat er in zooverre geen onderscheid bestaat tusschen open en versterkte plaatsen, dat beide *niet* beschoten kunnen worden, zoodra zij niet worden verdedigd.

Vroeger dacht men er anders over. Nelson schoot in 1801 het onbevestigde Kopenhagen met congrevische vuurpijlen in brand. Cauchy noemt deze daad »afschuwelijk en verraderlijk, door niets te verontschuldigen." In 1834 werd Greytown (Nicaragua) door eene Noordamerikaansche korvet gebombardeerd en in 1866 Valparaiso, dat zonder eenige verdediging open lag, door het Spaansche eskader onder den Admiraal Mendez-Nunez.

In 1870 hebben de Franschen het station van St.-Johann bij Saarbrücken en Kehl, beide open plaatsen, gebombardeerd of beschoten. Het station was voor de Duitsche operatiën van gewicht; terwijl bij, en achter Kehl, Badensche batterijen tegen Straatsburg waren opgeworpen en de plaats zelve door de Duitschers, als wapenplaats tegen de vesting en tot observatie, werd gebezigd. De Franschen waren dus in hun recht hunne vijanden geen rustige gelegenheid te laten daar hunne voorbereidingen te treffen. Noch het bombardement van het station van St.-Johann noch dat van Kehl waren derhalve met het oorlogsrecht in strijd.

(1) *Actes*, p. 37.

VII. Buitengewone rechtsmiddelen.

a. Het Standrecht.

Het invoeren van een buitengewoon gestrenge rechtspleging — het zoogenaamd standrecht — is slechts op grond van een ernstig en dringend gevaar te billijken en moet te voren zijn afgekondigd.

De standrechtelijke krijgsraden mogen niet willekeurig en niet naar inspraken van haat, verbittering of wraak handelen, maar zijn verplicht de grondregelen van gerechtigheid in acht te nemen.

In het bijzonder zullen zij de beklaagden eene vrije verdediging toestaan, hen geen folteringen doen ondergaan, de beschuldiging — zij het dan ook op bespoedigde — toch op onpartijdige wijze onderzoeken en slechts straffen opleggen in evenredigheid met het misdrijf.

De standrechtelijke krijgsraden zijn niet verplicht de strenge vormen van de gewone militaire rechtspleging in het oog te houden. Zij geven een kort en spoedig recht en kennen in den regel slechts één straf: de doodstraf door den strop of den kogel.

Navolgenswaardig is de volgende bepaling van art. 12 van de *Instructions for the government of armies of the United States in the field:* »De doodstraf behoort zonder bekrachtiging van het Hoofd van den Staat niet te worden voltrokken, behalve waar de drang der omstandigheden eene snellere voltrekking noodzakelijk maakt, en alsdan slechts na bekrachtiging van den Opperbevelhebber."

b. Overloopers, spionnen, oorlogsverraders, oorlogsrebellen, roovers, maraudeurs.

Overloopers. Overloopers (deserteurs naar den vijand) zijn, indien zij gegrepen of krijgsgevangen worden, aan het militair strafrecht onderworpen. De eigenschap van krijgsgevangene dekt noch wischt hun vroegere misdaad van desertie uit.

Spionnen. Als spion kan alleen de persoon beschouwd worden, die op heimelijke wijze of onder bedrieglijke voorwendsels, in de plaatsen, die door den vijand bezet zijn, berichten inwint of tracht intewinnen, met het voornemen, die aan de tegenpartij medetedeelen (art. 19 Bruss Conf.).

Het *trachten* wordt meesttijds bewezen aangemerkt, wanneer iemand vermomd in een kamp, bivak, kantonnement of vestingwerk wordt aangetroffen. Art. 207 van den Franschen *Code de justice militaire* bepaalt: »*Est puni de mort tout ennemi qui s'introduit déguisé dans un des lieux désignés en l'article précédent*," zijnde de door mij genoemde. Het verdient opmerking, dat zoowel in het Russ. voorstel als in de Bruss Conf. gezegd wordt: »in plaatsen, die door den vijand zijn bezet." Hier moet aan eene vergissing gedacht en gelezen worden: in plaatsen, die door de eigen troepenmacht zijn bezet. De tegenpartij van den vijand is het eigen leger; men straft niet hen, die het 's vijands plannen of posities mededeelen.

Als spionneering wordt slechts gerekend het verspieden tijdens de oorlog reeds verklaard of uitgebroken is.

Zij, die vóór dien tijd de militaire positiën mochten hebben opgenomen en den toestand van het leger, of de uitrusting van versterkte plaatsen hebben trachten uittevorschen, om zulks den vijand te berichten, kunnen — al bevinden zij zich tijdens het uitbreken van den oorlog nog op het grondgebied van den Staat — niet als spion worden gestraft (1).

Vóór het begin van den oorlog kunnen zij, indien daartoe termen zijn, voor de gewone rechtbanken worden getrokken; na het uitbreken van den oorlog slechts gevangen gehouden worden.

Bespieding tijdens eene wapenschorsing of een wapenstilstand wordt als spionneering gestraft.

De spion, die op heeterdaad wordt betrapt, wordt gevonnisd en behandeld volgens de wetten, welke in het leger, dat hem heeft gegrepen, van kracht zijn.

---

(1) Dahn, S. 17.

(§ XIX Russ. voorstel; art. 20 Bruss. Conf.; blz. 25 Fr. manuel; § 25 Handl. Inst.)

Ook hij is niet buiten de wet en kan dus zonder vonnis niet worden opgehangen of gefusilleerd. (Generaal von Voigt-Rhetz ter Bruss. Conf.) (1). Tot voor weinige jaren dacht men het recht te hebben hem, zooals men het noemde: »zonder vorm van proces op te knoopen." Thans is men tot andere inzichten gekomen.

De militair die bij het leger, waartoe hij behoort, na de spionneering volbracht te hebben, is teruggekeerd, of de burger, wien het gelukt is het niet door den vijand bezet gebied te bereiken, nadat hij in dat bezet gebied heeft gespionneerd, — kunnen, als zij later in 's vijands handen vallen, voor hunne vroegere daden van spionneering niet ter verantwoording worden geroepen. De militair wordt alsdan als krijgsgevangene behandeld. Voor het geval volkomen zekerheid bestaat, dat de burger als spion den vijand heeft gediend, kan hij — echter zonder hem eenige straf op te leggen — zekerheidshalve, om herhaling van het feit te voorkomen, tijdelijk van de vrijheid worden beroofd. De wijze van behandeling moet alsdan zijn die van een krijgsgevangene, niet die van een strafgevangene (§ XXI Russ. voorstel; art. 21 Bruss. Conf.; blz. 34 Fr. manuel; § 26 Handl. Inst.).

Hier, als bij de krijgsgevangenschap, wischt het gelukken, de ontkoming, de vroegere daad uit. De straf, op spionneeren gesteld, is zóó zwaar, dat alleen op deugdelijk bewijs mag gevonnisd worden. Slechts één bewijs is geldig: het betrappen op heeterdaad.

Dit beginsel is algemeen geldend. Het Russ. voorschrift bepaalt: »*Tout espion pris sur le fait doit être puni avec toute la sévérité des lois de la guerre, même s'il échoue dans ses tentatives; mais s'il accomplit sa mission avec succès, rejoint l'armée dont il fait partie, est fait prisonnier plus tard, on doit le traiter en prisonnier de guerre et il n'est passible d'aucune peine pour ses actes antérieurs*" (2).

---

(1) *Actes*, p. 43.
(2) *Question* 80.

Zij, die tot een van de strijdmachten der oorlogvoerenden behoorende, *niet* vermomd in de zone van operatiën van den vijand zijn doorgedrongen, mogen evenmin als de areonauten en de boden of estafetten, die officieele depêches bij zich hebben, doch hunne zending openlijk volbrengen, als spion worden beschouwd (§ XXII Russ. voorstel; art. 22 Bruss. Conf.; blz. 33 Fr. manuel; § 24 Handl. Inst.).

Beschouwing over spionneeren.

Ofschoon spionneering, krijgsverraad, landsverraad en oorlogsrebellie niet even strafbaar zijn, worden die daden echter veeltijds met dezelfde en wel met de doodstraf bedreigd. Bij een goed recht behoort de straf geëvenredigd te zijn aan het misdrijf. Het opleggen van eene éénige straf voor verschillende niet gelijksoortige feiten, schijnt derhalve onbillijk.

Het feit van spionneeren zelf kan een zeer verschillend karakter dragen. Die door den vijand goed is ontvangen, diens vertrouwen heeft weten te verwerven, doch van dat vertrouwen misbruik maakt, en wat hij zag of hoorde voor geld overbrengt, is verachtelijk en verdient de doodstraf. Zelfs hij, die in een door den vijand bezet gebied is blijven wonen, doch van de rust en den vrede, dien deze hem daar laat, misbruik maakt tot spionneeren, is, ten aanzien van den tijdelijken gebieder, strafbaar, want hij heeft zich aan eene misdraging schuldig gemaakt, al kan men de daad niet trouweloos noemen, omdat de occupator geen aanspraken van trouw kan doen gelden. De burger daarentegen uit een door den vijand niet bezet gebied, die, zonder eenig vertrouwen gezocht of verworven te hebben, uit liefde tot zijn vaderland, 's vijands stellingen opneemt of, den marsch van diens colonnes bespeurende, zich haast daarvan kennis te geven aan den commandant van het leger, die man doet eene eerlijke daad, soms zelfs die van een waarachtig held. Al noemt men hem spion en al heeft men aan dien naam eene verachtelijke beteekenis gehecht, de occupator kan den man niets anders verwijten dan dat hij als burger zich met den oorlog, die tusschen de erkende strijdkrachten der Staten wordt gevoerd, niet had behoeven intelaten. Aan zijn vaderland bewijst hij soms op eerlijke wijze een grooteren dienst, dan in de gelederen kan bewezen worden. Doch juist dit is oorzaak, dat de legerhoofden, door uiterste strafmiddelen,

een afschrik hebben in het leven geroepen, en dat zij, minder op logica dan op hun belang lettende, getracht hebben *algemeen* aan de daad het eerloos karakter te geven, dat alleen den verraderlijken spion toekomt. De straf des doods door den kogel of den strop, den spion meest altijd opgelegd, werkt zoowel preventief als repressief.

Het oorlogsrecht ziet echter slechts naar het gevaar dat de verspieding kan opleveren. Het is daarbij onverschillig of zij van een misdadigen of edelen aard is. De vijand is geen strafrechter, die op bedoelingen let; hij zorgt slechts voor zijn eigenbelang en handelt strenger, naarmate dat eigenbelang meer bij de zaak is betrokken; vandaar dat alle spionneering met den dood wordt gestraft. Volgens Bluntschli (§ 628) is dit echter niet het geval. Hij zegt: »dat de practijk van den nieuweren tijd ook hierin milder is geworden, en zich dikwerf met geringer straffen, vooral met gevangenisstraf, vergenoegt." Die mildere practijk is mij niet gebleken.

Bluntschli zegt omtrent spionneeren: »De doodstraf mag slechts als *uiterste* bestraffing in de gevaarlijkste gevallen worden toegepast. In zeer veel gevallen zou zij *onevenredig* hard zijn." Het eenige, dat ik nog anders zou wenschen, is, in stede van het woord »*gevaarlijkste*", te stellen »*verraderlijke*." Het verraad, niet het gevaar, moet het criterium uitmaken tot beoordeeling.

Volgens art. 78 van het Nederlandsch Crimineel Wetboek wordt ieder, die in den tijd van oorlog uit of in een legerkamp, belegerde stad, vesting of eenige andere verschanste plaats, in de nabijheid van den vijand gelegen, mocht komen langs een anderen dan den gewonen weg, poorten, bruggen of barrières, voor spion gehouden en met den strop gestraft, tenzij uit de omstandigheden van zijne onschuldige of minschuldige inzichten mocht blijken.

(Gevallen van den bierbrouwer Göker te Metz, in 1870, van kapitein Hale en van majoor André, in den Amerikaanschen vrijheidsoorlog. Zie *Oorlogsrecht*, 2de uitg., blz. 302.)

Krijgsverraad. Krijgsverraad in internationalen zin is elke handeling van burger-ingezetenen eener door het leger bezette landstreek in den vijandelijken Staat, indien die handeling ten doel heeft dat leger te benadeelen.

Het verraad bestaat niet uit een zedelijk-, maar uit een rechtsbegrip, omdat, krachtens het oorlogsrecht, de be-

woners van eene bezette streek tijdelijk gehoorzaamheid verschuldigd zijn aan het krijgs- en burgerlijk gezag, door den overwinnenden Staat ingesteld. Men laat de burgers te midden van dat leger vertoeven en met dat leger in goede trouw verkeeren. Zij mogen het dus — al is het hun vijand — niet benadeelen.

Het denkbeeld van verraad wordt ontleend aan het feit, dat iemand door den occupator in het door hem bezet gebied, »als non-combattant behandeld en geëerbiedigd, van deze positie misbruik maakt om in het geheim de vijandelijke daden van zijne regeering te ondersteunen" (Fr. manuel, blz. 36).

Krijgsverraad is: wanneer iemand berichten, die hij, zelfs zonder heimelijke of slinksche middelen te gebruiken, heeft verkregen (op slinksche wijze wordt het spionneering), ten nadeele van het leger, dat de landstreek heeft bezet, waarin hij zich bevindt of zijn verblijf houdt, aan den vijand van dat leger mededeelt ([1]), of wanneer iemand berichten, tijdingen of geruchten verzint of verspreidt, strekkende om de militairen te ontmoedigen, te misleiden of te verleiden ([2]), of wel wanneer een gids den troep met voordacht misleidt ([3]).

Het wordt door eene militaire rechtbank onderzocht en volgens het oorlogsrecht zwaar, dikwerf met den dood gestraft ([4]).

Voor krijgsverraad als voor spionneering geldt de regel, dat de straf het misdrijf op den voet moet volgen ([5]).

Op dien regel is geen uitzondering.

Wanneer het iemand, die zich aan krijgsverraad schuldig heeft gemaakt, gelukt het leger te bereiken, waartoe hij behoort of dat zijn vaderland dient, mag hij, wanneer men hem later weder gevangen neemt, voor die vroegere daad van spionneering of krijgsverraad niet worden gestraft, doch kan hij, als bijzonder gevaarlijk, opgesloten en aan eene strenge bewaking onderworpen worden ([6]).

---

(1) Dahn, S. 18. — Bluntschli, § 631.

(2) Crimineel Wetboek, art. 65.

(3) Bluntschli, § 636.

(4) Dahn, S. 18. — Amerikaansche krijgsartikelen, art. 91.

(5) Dahn, S. 19.

(6) Bluntschli, § 633. Zie blz. 144.

Oorlogsrebellen. Oorlogsrebellie wordt gepleegd, wanneer de bewoners eener landstreek zich gewapend verzetten tegen de legermacht, welke deze landstreek bezet heeft, of tegen het bestuur, dat tijdelijk daar is gevestigd, of wanneer zij op eenigerlei wijze den occupator daadwerkelijk benadeelen.

> Gewapend verzet tegen rechtmatig gezag is rebellie. Hier wordt het woord in zijne oorspronkelijke beteekenis van *oorlog hernieuwen* (*qui rebellat*) gebezigd. Daar de vijand in eene bezette landstreek wettig gezag uitoefent, is opstand tegen hem, in oorlogstijd gepleegd, oorlogsrebellie, en wordt, als eene schending van het oorlogsrecht, als misdaad gestraft (1).

Tot oorlogsrebellie wordt gebracht:

Gewapende opstand van de bevolking eener stad of van eene landstreek, door den vijand bezet, het gevangennemen van vijandelijke militairen of het bevorderen daarvan;

het oplichten van koeriers;

het afbreken van telegraaflijnen, vernielen van spoorwegen, van bruggen, enz.

Het misdrijf wordt gestreng, in uiterste gevallen met den dood, gestraft.

Gaat het gepaard met eene misdadige handeling, of met poging daartoe, dan is dit eene verzwarende omstandigheid, die de doodstraf onvermijdelijk maakt.

Roovers en maraudeurs. Gewapenden of ongewapenden, die op eigen gezag, uit geldzucht, uit wraak of uit haat, plunderen, den brand in huizen of gewas steken, verwonden, rooven, moorden, bruggen en kanalen vernielen, telegraaf- en spoorlijnen verbreken en andere schaden veroorzaken, worden, wanneer zij in de macht der troepen vallen, als roovers, en dus in ernstige gevallen met den dood gestraft.

Maraudeurs, die het leger volgen om buit te zoeken, die uit onbewoonde huizen de goederen weghalen, en op een slagveld de lijken uitschudden, worden, volgens oorlogsrecht, zeer gestreng, naar omstandigheden met den dood gestraft.

---

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 29.

In den nacht, na den slag bij Sedan, werden door onverlaten, die van de Belgische grenzen waren gekomen en als Johanniter-ridders waren vermomd, niet alleen de lijken uitgeschud, doch zelfs de verwonden verminkt en vermoord, om zich van hunne goederen van waarde meester te maken. Dezulken worden met den strop gestraft.

c. Représailles tijdens den oorlog.

Het nemen van représaille gedurende den oorlog wordt nog door het oorlogsrecht als wettig erkend, wanneer de vijand:

1°. de erkende krijgsgebruiken minacht of van verboden oorlogsmiddelen gebruik maakt;

2°. weigert kwartier te geven;

3°. tot misleiding beschermende onzijdigheidsvlaggen bezigt voor militaire doeleinden.

In 1870 werden verschillende Duitsche handelsvaartuigen door de Fransche marine prijs gemaakt en vier kapiteins der genomen schepen gevangen naar Clermont gevoerd. Hierop werden, als maatregel van représaille, den 2den en 3den Dec. 1870, door de Duitschers veertig notabele ingezetenen van Dijon, Gray en Vesoul, gearresteerd en naar Bremen in gijzeling gezonden, waar zij als krijgsgevangenen werden behandeld, met dit onderscheid, dat hun geen geld voor onderhoud werd verstrekt. Daarbij bleef het niet. Den 12den Jan. 1871 liet de Bondskanselier aan de onzijdige Staten mededeelen, dat, ten gevolge van het door de Fransche marine in open zee verbranden van de prijsgemaakte Duitsche koopvaarders *Ludwig*, *Vorwärts* en *Charlotte*, de Duitsche marine bevel zou ontvangen ten aanzien van de Fransche schepen représaille te nemen.

Het nemen van représaille is formeel verboden, wanneer de schade, waarover men zich te beklagen heeft, is hersteld.

(Handl. Inst. Zie verder over représailles de §§ LXIX, LXX en LXXI van het Russ. voorstel en Bijlage N°. 12 van de *Actes de la Conférence de Bruxelles.*)

d. Solidaire aansprakelijkheid.

De solidaire aansprakelijkheid is een gebruik geworden van den oorlog, doch in strijd met het gevoel van recht en billijkheid.

Napoleon I schreef, den 1sten Dec. 1806, uit Posen aan den Opperrechter Regnier (1): »Ik vind dat de wet, die de gemeenten aansprakelijk stelt voor hetgeen bij haar voorvalt, eene militaire wet en van dat oogenblik eene oorlogswet is. Vreemd aan het land, treedt de veroveraar in geen bepleiting, doch stelt de geheele burgerschaar verantwoordelijk."

Napoleon zegt wel, dat de »veroveraar vreemd is aan het land", maar zoodra eene landstreek is bezet, komt zij onder gezag en beheer van den overwinnenden Staat, en houdt, zoolang de bezetting duurt, de staatsrechtelijke vreemdelingschap op.

De solidaire aansprakelijkheid, in 1806 door de Franschen in Pruisen ingevoerd, is in 1870 door de Duitschers op Frankrijk verhaald. Toen zijn in ruimer mate dan vroeger, in de bezette landen, de individueele misdrijven gewroken op het algemeen, en de repressieve maatregelen tot uitersten gedreven, die hun doel voorbijstreefden.

Volgens punt 3 van de, reeds in Aug. 1870, door de Duitsche legeraanvoerders uitgevaardigde proclamatie, werden de gemeenten, tot welke de schuldigen behoorden, zoowel als die op welker grondgebied de strafschuldige daad werd verricht, bedreigd met het opleggen van oorlogsschatting. Dahn tracht dit te vergoelijken, door aantevoeren: »*Die cumulative Androhung war wohl nur ein Schreckniss.*"

Het bleef echter niet bij schattingen. Bij eene proclamatie, van 10 Dec. 1870, van Generaal Wenden, werden alle gemeenten, op welker grondgebied vijandelijkheden door franc-tireurs werden bedreven, voor die daden aansprakelijk gesteld. Bovendien werd geëischt, dat de maires uit den omtrek den Pruisischen detachements commandant, die het naast bij was, onverwijld moesten waarschuwen, als zich in hunne gemeenten franc-tireurs vertoonden. Indien zij dit niet deden, zouden de huizen of dorpen, die aan de franc-tireurs onderkomen hadden verleend, of van waar de Duitsche troepen werden aangevallen, worden in brand gestoken of gebombardeerd. Tevens werden de

(1) *Correspondance* 11334.

gemeenten verantwoordelijk gesteld voor alle schaden aan telegrafen, spoorwegen, bruggen en kanalen. Eene boete werd opgelegd en bij wanbetaling met brandschatting bedreigd.

(Zie over de wraak der Duitschers op Ablis en Fontenoy, in 1870, en over het ombrengen van weerlooze burgers te *Vaux: Oorlogsrecht*, 2[de] uitg., blz. 310 en 312.)

Rolin-Jaequemyns veroordeelt de proclamatie van Generaal Wenden. »Zij strekt," zegt hij terecht, »om de gemeentebesturen van de bezette landstreek te veranderen in agenten, zooal niet in spionnen, van het aanvallend leger, en zij zet aan dit bevel de vreeselijke bedreiging bij, alle huizen en dorpen te verbranden, die aan de franc-tireurs schuilplaats hebben verleend. Op die wijze baat het niets aan de maires en de inwoners, of zij al eene volstrekt onzijdige en lijdzame houding hebben aangenomen. Er wordt nog gevergd, dat de maire zich haast de vijandelijke troepen interoepen tegen zijn eigen landgenooten, op straffe van, zoo hij aarzelt, het geheele dorp te zien afbranden."

De Amerikaansche Generaal Halleck zegt, dat eene bezette landstreek moet gelijkgesteld worden aan iemand, die op zijn woord gevangen is (1); dat is dus lijdzaam. Evenmin als men een gevangene mag noodzaken in 's vijands krijgsdienst overtegaan of mededeelingen te doen welke den Staat, dien hij gediend heeft, kunnen schaden, mag dit van de bevolking eener bezette landstreek worden geëischt.

Bij alle oorlogsdaden moet men gedachtig zijn aan het Amerikaansche krijgsartikel 15: »Al nemen de mannen tegen elkander in den openbaren oorlog de wapens op, zij houden toch niet op zedelijke wezens te zijn, en zij blijven aan de andere menschen en aan God verantwoording schuldig voor hunne daden."

De solidaire aansprakelijkheid moet m. i. verworpen worden:

1°. omdat zij niet noodig is voor de veiligheid, die, zooals andere oorlogen hebben bewezen, door andere meer rechtvaardige middelen kan verkregen worden en, bij minder hardvochtigheid en uiterste gestrengheid, ook minder zal worden bedreigd;

2°. omdat het gebleken is, dat de benden franc-tireurs door die geweldmaatregelen niet verminderd, maar integendeel vermeerderd zijn, en zij zich, door de wraakneming op de bevolking, niet van oorlogshandelingen hebben doen terughouden, zoodat deze doelloos werd;

(1) Rolin- Jaequemyns, *Second essai*, p. 28.

3°. omdat het terugkeeren tot den vrede, door het stijgen van de verbittering en van den volkshaat, wordt bemoeilijkt;

4°. omdat, ook nà den vrede, door den opgewekten volkshaat, een dorst naar wederwraak wordt opgewekt, en het opnieuw uitbarsten van den oorlog daardoor kan worden: *à merci d'un incident.*

e. Gijzelaars.

Gijzelaars worden in den oorlog soms, door een Staat of door de bevolking van eene gemeente, aangeboden en *gegeven*, om als borg te strekken, dat eene belofte of eene gesloten overeenkomst zal worden nagekomen, b. v. het betalen van eene oorlogsschatting, de overgave eener vesting, enz. Zij kunnen ook door het vijandelijk leger worden *genomen*. Dit geschiedt echter slechts bij uiterste noodzaak [1], als voorzorgsmaatregel voor de veiligheid der troepen en de rust in de bezette landstreek; om een waarborg te ontvangen, dat de opgelegde oorlogsschatting zal worden betaald; bij hooge uitzondering, als maatregel van représaille of retorsie.

Het nemen van gijzelaars behoort nog tot de oorlogsgebruiken.

Te Orleans dreigde Generaal von der Thann vijftig gijzelaars te nemen als niet nog denzelfden dag 600000 francs werden betaald [2].

Als voorzorgsmaatregel van rust, en om te beletten dat de burgerbevolking vijandelijkheden tegen de bezettingstroepen zou plegen, werden door den Duitschen commandant van het detachement, dat belast was St.-Quentin te bezetten, den 4den Dec. 1870, twee leden van den gemeenteraad als gijzelaars geëischt en verkregen [3].

Tot gijzelaars worden bij voorkeur notabelen of personen genomen, die de meeste achting bij de bevolking genieten, om door hun invloed eenigen waarborg te verkrijgen, en dus niet noodig te hebben tot de gestrengste maatregelen

(1) Bluntschli, § 600.
(2) Guelle, II, p. 216.
(3) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 16.

overtegaan. Vrouwen, kinderen of grijsaards neemt men nimmer meer in oorlogsgijzeling.

Eene belofte, door aangeboden gijzelaars bekrachtigd, moet zoo spoedig mogelijk worden nagekomen.

Gijzelaars moeten evenals krijgsgevangenen worden behandeld. Onder geen voorwendsel mag hun het leven worden benomen. Zij moeten uit de gijzeling ontslagen en in vrijheid gesteld worden, zoodra de voorwaarde, die hen in gijzeling deed komen, is vervuld (1).

Ook de behandeling van gijzelaars is volgens het modern rechtsbegrip menschelijker dan vroeger. Napoleon schreef nog in zijne *Mémoires* (VIII): »De gijzelaars zijn een der krachtigste middelen om de bezette provinciën in bedwang te houden; maar daartoe moeten zij talrijk en uit de invloedrijksten gekozen worden. De bevolking moet bovendien overtuigd zijn, dat de dood der gijzelaars onverwijld het gevolg is van het schenden harer belofte."

f. Notabelen op locomotieven en als telegraafwachters.

Het is in strijd met het modern oorlogsrecht, de notabele burgers, met hun leven en goederen, voor de veiligheid van spoorwegen en telegrafen verantwoordelijk te stellen.

In den oorlog van 1870—71 zijn door de Duitschers notabele burgers genoodzaakt om de ***militaire transporten per spoortrein, op de locomotieven***, te vergezellen. Het geschiedde te Weissemburg, Rheims en op andere plaatsen. De proclamatie te Weissemburg, den 21sten Oct. 1870, aangeplakt, hield in, dat deze maatregel »een gevolg was van de herhaalde vernieling van de spoorwegen, en ter kennis van alle inwoners werd gebracht, opdat deze zouden vernemen, dat hun eigen medeburgers het slachtoffer van de beschadigingen aan de spoorwegen zouden worden." De notabelen van Nancy moesten de treinen vergezellen tot Toul, die van Toul tot Commercy, die van Commercy tot Barle-Duc, enz.

---

(1) Rolin-Jaequemyns, *Second essai*, p. 16.

De maatregel werd met de uiterste gestrengheid uitgevoerd. Een President van het hof te Nancy, die weigerde op de locomotief plaats te nemen, werd er door vier gendarmes opgezet; herhaaldelijk waren grijsaards genoodzaakt die reizen, gedurende den nacht, in sneeuwjacht of snijdende koude, op de open locomotief te doen (1). Deze maatregel wordt m. i. terecht door Rolin-Jaequemyns eene daad van geweld en onrecht genoemd (2). Een lid van den gemeenteraad van Rheims werd het onschuldig slachtoffer van dezen maatregel, niet ten gevolge van het opbreken van rails, doch ten gevolge van een verzuim der Duitsche spoorwegbeambten. Op eene locomotief naar Epernay geplaatst, kwam de trein met een anderen personentrein in botsing. De man verloor het leven. De burgers mogen niet tot préservatief strekken, zooals dit volgens de woorden van de proclamatie het doel was, tegen eene oorlogshandeling. Wanneer eene vijandelijke patrouille of een vrijkorps gelegenheid heeft een spoorweg te vernielen, is dit eene wettige oorlogshandeling. Wil men daartegen gevrijwaard zijn, dan moet men den weg door militairen laten bewaken, maar men mag niet, om patrouilles uittesparen, vreedzame burgers blootstellen, die vreemd aan den oorlog zijn en aan wie veiligheid van personen als een recht der beschaafde volken toekomt.

De Hoogleeraar Dahn vermeldt de middelen, in 1870 toegepast, tot beveiliging der telegraafdraden. »Op plaatsen", zegt hij, »waar beschadigingen plaats hebben gehad of te vreezen zijn, worden, op bepaalde afstanden, bekende, gezeten inwoners als wachters opgesteld, welke voor iedere op het hun toevertrouwde gedeelte aangebrachte beschadiging *met hun leven* verantwoordelijk worden gesteld: behoudens de gevallen van dadelijke aanwijzing en waarschuwing, bewijs van hooger geweld, verrassing buiten schuld, enz. Deze enkele posten moeten niet verder dan gezichtsafstand van elkander staan: ontbreekt de post, hetzij door misdadigers (?) ontvoerd, gevangengenomen of gedood, of geeft hij tijdig het waarschuwingsteeken, dan houdt de trein halt; laat de aanwezige post den trein doorrijden en lijdt deze schade, dan treft den wachter de dood; deserteert de wachter, dan wordt het vermogen verbeurdverklaard." Zóó werden dus de telegraaflijnen beveiligd, ofschoon het doorsnijden van zulk een draad geen enkel

(1) Calvo, § 870.
(2) *La guerre actuelle*, p. 32.

leven in gevaar brengt. Indien men als *regel* aanneemt, op die wijze spoorwegen en telegrafen te doen bewaken, zou men dit ook kunnen met bruggen, défilés, doorwaadbare plaatsen, achterwaarts gelegen magazijnen, estafetten enz. en ze allen onder de wacht der burgeringezetenen plaatsen.

Die leer is m. i. in strijd met het beginsel van het volkenrecht, dat de burgers buiten den rechtsstrijd staan, die alleen door partijen (de Staten) en de hun rechtens vertegenwoordigende (de gewapenden) wordt gevoerd. Op grond van oorlogsnoodzaak kunnen zulke maatregelen niet worden verdedigd. Deze zou een geval van uitzondering kunnen wettigen, niet — zooals hier — een stelselmatig, georganiseerden veiligheidsdienst, door burgers verricht.

g. Bemanning van luchtballons.

De bemanning van luchtballons is aan de gevaren van den oorlog onderworpen.

Is de ballon opgelaten uit eene door het leger ingesloten vesting, of uit eene *niet* door dat leger bezette landstreek, dan wordt de bemanning naar omstandigheden naar de vesting teruggewezen of krijgsgevangen gehouden.

Heeft de oplating uit eene door het leger bezette landstreek plaats gehad, dan kan de bemanning voor eene militaire rechtbank worden gebracht. Het doel der luchtvaart beslist alsdan omtrent de mate der strafschuldigheid.

(Vergelijk hetgeen, ten aanzien der luchtreizigers, vermeld is in de *opmerking* na § XXII Russ. voorstel; 3de alinea van art. 22 Bruss. Conf.; § 24 Handl. Inst.)

In den oorlog van 1870—71 is de luchtvaart voor het eerst toegepast, om uit belegerde vestingen gemeenschap met het overig gedeelte des lands te openen. Vooral uit Parijs zijn veel ballons opgelaten. Met één dezer verliet Gambetta de ingesloten hoofdstad om de verdedigingsmiddelen van Frankrijk in de provinciën te organiseeren.

Enkele ballons werden door de Duitschers bemachtigd. De vraag rees, hoe de luchtreizigers moesten behandeld worden; krijgsgevangen gehouden of wel als strafschuldigen voor eene dier rechtbanken gebracht, waarvan de meesten niet anders terugkeerden, dan om het over hen uitgesproken doodvonnis te ondergaan? Sommigen stemden voor

het laatste. Deze luchtreizigers waren volgens hen spionnen. Zij hadden toch op onregelmatige wijze, niet langs de daartoe bestemde wegen, de liniën van het leger overschreden. Graaf von Bismarck schreef 19 Nov. 1870 (1), in eene nota aan den Gezant der Vereenigde Staten: »Ik maak van de gelegenheid gebruik u te waarschuwen, dat verscheidene ballons, van Parijs verzonden, in onze handen zijn gevallen en dat de personen die haar bemanden, volgens de krijgswetten zullen worden gevonnisd. Ik verzoek u dit aan de Fransche regeering medetedeelen en daarbij te voegen, dat zij die van dien weg gebruik zullen maken, om onze liniën zonder machtiging te overschrijden, of om briefwisseling ten nadeele van onze troepen te onderhouden, zich, zoo zij in onze macht vallen, aan dezelfde behandeling blootstellen, als hen treft, die soortgelijke pogingen langs den gewonen weg doen."

In het eerste nommer der *Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine* bespreekt Professor Dahn de luchtvaart. Ook hij vindt daarin eenige, ofschoon geringe overeenkomst met het *doorsluipen* en *insluipen* van de liniën der legers, dat aan spionneeren doet denken. Meer toepasselijk acht hij de bepaling van *verrader*, vooral volgens de Amerikaansche krijgsartikelen.

Bij het onderzoek of een feit, dat van een spion is, behoort (Bluntschli § 629) op *wijze* en *doel* beide te worden gelet. De wijze moet zijn: heimelijk, onder vermomming of met bedrieglijk voorgeven; het doel: berichten inwinnen om die den vijand medetedeelen. Het door Dahn bedoelde art. 90 van de Amerikaansche instructiën, betreffende krijgsverraad, luidt: »Een verrader volgens het oorlogsrecht, of een krijgsverrader, is een persoon in eene plaats of district onder de oorlogswet, die, zonder machtiging van den militairen bevelhebber, den vijand eenigerlei inlichtingen geeft of gemeenschap met hem onderhoudt."

De wijze — hier de tijd — der luchtvaart kan geschieden bij klaarlichten dag en helder weêr, des daags bij mistig weêr en bij nacht. Bij dag en heldere lucht heeft de vaart openlijk, ten aanschouwe van ieder, plaats. Er is beweerd, dat bij mist en donkeren nacht het *heimelijke* aanwezig was. Hoog boven een vijandelijk kamp zwevende, kan bij mist of bij de duisternis van den nacht niets worden bespeurd. Verspieden is dus onmogelijk.

---

(1) *Journal officiel*, 25 Nov. 1870.

Niet om heimelijk te zien, maar om zelf niet gezien te worden, wordt die tijd soms gekozen. In geen geval is hier dus het heimelijke of slinksche aanwezig, dat het eigenaardig karakter uitmaakt van poging tot verspieden. Bovendien — indien men aan de letter der bepaling blijft hechten — gaat de ballon niet *door* of *in*, maar *over* de liniën van het leger heen.

Het doel der luchtvaart kan zijn:

a. eene belegerde vesting te verlaten, uitsluitend om zich aan de gevaren van bombardement, uithongering, epidemie, te ontrekken;

b. voor een hooggeplaatst militair of staatsman de vesting te verlaten, ten einde de oorlogsbelangen in een ander gedeelte van het Rijk te bevorderen;

c. berichten overtebrengen, al of niet gepaard met verkenning der vijandelijke stelling, waarvan alsdan, door medegevoerde postduiven, melding aan de verlaten vesting geschiedt;

d. uit een door het vijandelijk leger bezet gebied te ontkomen.

Bij verdenking van verspieden moet het doel bewezen worden. Dit kan geschieden uit in beslag genomen papieren, teekeningen, enz. De gevangene behoeft niet te bewijzen, dat hij geen spion is; de aanklager dient zijne aanklacht door bewijzen te kunen staven.

De gevallen sub *a* en *b* hebben met verspieden geen schijn van overeenkomst. Men kan de areonauten terugwijzen, of wel, indien — bij personen van gewicht — het belang der oorlogsoperatiën dit medebrengt, en het dus kan strekken om den vrede te bespoedigen, krijgsgevangenen houden.

Sub *c* zou tot spionneeren zijn te brengen, indien het bedrieglijke, valsche, verraderlijke, vermomde, heimelijke, niet ontbrak, dat daartoe wordt gevorderd. Daar de daad *openlijk* plaats heeft, staan de luchtreizigers, indien het doel der vaart uitsluitend is berichten, brieven, depêches, overbrengen, gelijk met *koeriers die openlijk reizen.* Zij moeten dus als zoodanig behandeld worden.

Dat doel kan gepaard gaan met dat van de stelling te verkennen. De *wijze* waarop de verkenning geschiedt, moet alsdan niet uit het oog worden verloren. Het is eene openlijke verkenning, zonder eenige verraderlijke handeling. Militairen in uniform — dit lijdt geen twijfel — kunnen in dit, zoowel als in elk ander geval, niet anders dan krijgsgevangen worden gemaakt. Hoe echter met de burgers te handelen? Dahn stelt hen gelijk met *spionnen*

en vordert de doodstraf. Hij erkent wel, dat juist de *openlijke* luchtvaart eene sterke afwijking uitmaakt van het begrip van spionneering, doch zet dat rechtsbezwaar ter zijde, omdat, volgens hem, het *gevaar* dezer ondernemingen voor het leger, evenals bij spionneeren, eene afschrikwekkende straf noodig maakt. Ik kan dit niet beamen. Hier is van toepassing wat Bluntschli (§ 549) schreef, met aanhaling van het 15de Amerikaansche krijgsartikel: »Nimmer houdt de werkzaamheid der moraal op, gesteld zelfs dat de regelmatige rechtstoestand tijdelijk schade mocht lijden."

Bovendien schijnt het gevaar dezer soort van verkenningen te worden overschat. Tijdens een veldslag kunnen verkenningen, door officieren met *bevestigde* ballons verricht, nut aanbrengen, — burgers, die in een lossen ballon, door de onzekere windrichting, worden voortgedreven en slechts korten tijd hoog boven een belegerend leger zweven, kunnen weinig opnemen, dat niet reeds bij de tegenpartij bekend is. Indien de luchtreizigers niet in uniform zijn, geschiedt dit niet om daardoor aan het oog des vijands te ontsnappen. Voor hen blijft, binnen het bereik des vijands het gevaar, aan hunne openlijke daad verbonden, bestaan. Ten einde elken twijfel voor sommigen wegtenemen, schijnt het echter geraden deze luchtreizigers steeds, door indeeling bij een korps en uniform, een militair karakter te geven. Ook deze burgers moeten m. i. als krijgsgevangenen, hoogstens, onder sommige omstandigheden, als strafgevangenen worden behandeld.

Sub *d.* Vertrekt de bemande ballon *uit* eene bezette streek en is het verlaten zonder verlof daarvan verboden, dan is dit een vergrijp tegen de *gehoorzaamheid* aan het rechtmatig gezag verschuldigd. Het is strafbaar, doch niet met den dood. Gaat het gepaard met poging tot overbrengen van berichten naar den vijand, dan is dit *krijgsverraad* en als zoodanig strafbaar, zelfs — onder verzwarende omstandigheden — met den dood.

Dat alleen het *verraderlijke* der handelingen, voor het krijgsrecht, strafschuldig maakt, blijkt ten overvloede uit de bepaling, vervat in § 18 van het Strafwetboek voor het Pruisisch leger, van 3 April 1845, luidende: »In oorlogstijd zijn aan het militair recht onderworpen.... 4°. alle onderdanen van den Pruisischen Staat of vreemden, die, op het oorlogstooneel, aan de Pruisische troepen, door eene verraderlijke handeling, gevaar of nadeel toebrengen."

B. Onderhandelingen tusschen vijanden.

a. Veiligheidspassen, vrijgeleiden en beschermende wachten.

Een vrijbrief of veiligheidspas voor personen of een vrijgeleide voor goederen kan door den opperbevelhebber van een leger worden verleend, en strekt om dengeen, of hetgeen in dien brief wordt genoemd, het recht te verleenen, vrij door de landstreek te trekken, welke door het leger is bezet of in den vrijbrief is aangewezen.

Zij behoort volkomen het karakter van goede trouw te dragen en beveiligt niet, wanneer zij is uitgegeven of gebezigd tot verraderlijke doeleinden.

Zie het geval van majoor André, blz. 146.

Een veiligheidspas kan in sommige gevallen door eene der strijdvoerende partijen aan de andere partij worden aangevraagd, ten dienste van officieren met eene zending belast, hooggeplaatste personen, Vorsten, leden van de vorstelijke familie, diplomatieke onderhandelaars, ook wel voor escorte van gewonden.

Beschermende wachten (*sauve-gardes*) zijn wachten, die in 's vijands land, door het bezettingsleger, aan steden, dorpen, landgoederen, gebouwen, kunstwerken, enz., worden verleend, om ze tegen de nadeelen van den oorlog te beschutten.

Die wachten moeten van schriftelijke machtiging of bevelen, door den opperbevelhebber geteekend, voorzien zijn.

Een afschrift van die machtiging wordt op eene zichtbare plaats aangeplakt.

Sauve-gardes en vrijgeleiden staan onder bescherming van het oorlogsrecht. Is een gewapend geleide verstrekt, dan voert het eene witte vlag. Het is raadzaam met den vijandelijken veldheer omtrent de *sauve-gardes* te onderhandelen, bij

conventie de wederzijdsche gedragslijn te bepalen en de onzijdigheidsteekenen vasttestellen, ten einde schennis van volkenrecht, uit onwetendheid, worde voorkomen.

De geldigheid van den veiligheidspas houdt op met het verstrijken van den tijd in den pas aangeduid.

In de meeste gevallen wordt daarom geen tijdsbepaling gemaakt. Ook wanneer de tijd is verstreken, wordt op de goede trouw acht geslagen, wanneer de houder van den pas, door omstandigheden buiten zijn wil, overmacht, verhinderd is geworden.

b. Conventiën en cartels.

Tusschen de verschillende Mogendheden kunnen niet alleen in vredestijd, voor het geval van oorlog, maar ook tijdens den oorlog militaire conventiën en cartels worden gesloten.

Zij betreffen het gebruik van sommige oorlogswapenen of vernielingswerktuigen; den handel en de visscherij; den loop der posten; de beschermende wachten (*sauve-gardes*), parlementairs, enz.; het uitwisselen van krijgsgevangenen, het in vrijheidstellen van sommigen hunner, of het begraven der dooden (1).

Conventiën omtrent de uitwisseling van krijgsgevangenen verkrijgen meesttijds den naam van *cartels* (2).

De conventiën of cartels moeten, wanneer zij tijdens den oorlog of voor een bepaalden oorlog zijn gesloten, den tijd bevatten, gedurenden welken zij van kracht blijven: òf voor den geheelen oorlog, òf voor een zeker aantal jaren. In het laatste geval houdt hunne werking met het sluiten van den vrede op (1).

c. Parlementairs.

Parlementairs zijn militaire gezanten. Zij verschillen van de politieke hoofdzakelijk hierin, dat zij niet gezonden zijn

(1) De Martens, p. 429.
(2) Dahn, S. 12.

van Souverein tot Souverein, doch van het eene legerhoofd tot het andere, meesttijds slechts tot overbrenging van eene schriftelijke kennisgeving of een verzoek; somtijds tot het aanknoopen van onderhandelingen.

Als parlementair wordt beschouwd de persoon, die door een der oorlogvoerende partijen gemachtigd is om met de andere in onderhandeling te treden en die zich met eene witte vlag vertoont, vergezeld van een trompetter (hoornblazer of tamboer) of ook van een vaandeldrager.

(§ LVII Russ. voorstel; art. 43 Bruss. Conf.; §§ 27 en 28 Handl. Inst.)

Een parlementair is in den regel een officier, meesttijds te paard, tot de voorposten vergezeld van een of twee trompetters. Hij of een van de trompetters voert, aan eene lans of een staak, eene witte vlag, als teeken van vredelievende bedoeling. De officier en zijn geleide zijn gewapend. Nabij den vijand wordt stapvoets gereden, en bij het naderen van de vijandelijke voorposten, of telkens indien dit noodig wordt geacht, om de aandacht op het vredesteeken te doen vestigen, worden met korte tusschenpoozen signalen, gewoonlijk: *ophouden met vuren*, geblazen en de witte vlag duidelijk zichtbaar omhoog gehouden.

Bij eene belegerde vesting wordt gemeenlijk één der uitgangen naar 's vijands zijde voor het doorlaten van de eigen parlementairs bestemd. Als het signaal door een signaal van den vijand is beantwoord, verlaat de parlementair zijne beschutting (wal, poort of barricade) en wacht ergens den officier der vijandelijke voorposten af, die voor den parlementairdienst is aangewezen. Bij het beleg van Parijs in 1870 was het punt van samenkomst der wederzijdsche parlementairs gewoonlijk bij de brug naar Sèvres (1).

Ook bij het *terugrijden* moet de parlementair stapvoets rijden, telkens laten blazen en de vlag duidelijk zichtbaar doen voeren. In antwoord op eene klacht dat van Duitsche zijde uit Schiltigheim, bij Straatsburg, op een Franschen parlementair was geschoten, schreef Generaal von Werder, 20 Aug. 1870, aan Generaal Uhrig: »Eene van de postenlinie terugkeerende patrouille zag, op den straatweg, twee ruiters in galop naar de vesting rijden en bespeurde de

(1) d'Hérisson, *Journal d'un officier d'ordonnance*, p. 173.

de vlag niet. De schuldigen zullen voor den krijgsraad komen en naar volle gestrengheid der wet gestraft worden. Wanneer ik ten slotte iets mag verzoeken, is het dat U Hooggeboren de parlementairs zult onderrichten in stap terugterijden en gedurende het heen- en terugrijden te laten blazen."

Een parlementair en zijn geleide zijn onschendbaar (1) (§ LII Russ. voorstel; art. 43 Bruss. Conf.; §§ 27 en 28 Handl. Inst.).

In vroeger tijd gebruikte men veeltijds uitsluitend trompetters als parlementairs, zonder ander geleide. Deze bepaalden zich alsdan tot het overhandigen van depêches. Ten gevolge daarvan spreken de Martens, Vattel e. a. over trompetters, in den zin van parlementairs.

De bevelhebber, aan wien een parlementair wordt gezonden, is niet verplicht dezen steeds te ontvangen. Hij kan voorzichtigheids-maatregelen nemen, opdat de parlementair van zijne zending niet tot nadeel van het leger of de operatiën gebruik make, en ook te voren verklaren dat hij, binnen een bepaalden tijd, geen parlementairs zal ontvangen. De vijandelijke parlementair, die zich, na zoodanige kennisgeving, zou vertoonen, verliest het recht op onschendbaarheid (§§ LVIII en LIX Russ. voorstel; art. 44 Bruss. Conf.; §§ 29 en 30 Handl. Inst.).

Gedurende den nacht worden geen parlementairs ontvangen. Toen de Franschen, 26 Juni 1672, voor Aardenburg verschenen, liet de vaandrig Beekman, op den trompetter, die 's nachts de stad kwam opeischen, schieten, omdat — staat in het verhaal van een ooggetuige — »men wist dat het geheel tegen het militair gebruik streed, dat eene stad des nachts werd opgeëischt" (2).

Nadeel kan plaats hebben door het opnemen van de wijze waarop de voorpostendienst wordt verricht; door aan het uiterlijk voorkomen der troepen te zien of zij lijden door gebrek; welke de geest is der troepen; hoe de toestand is van belegerings- of aanvalswerken, enz. De parlementair wordt dus, om dit te voorkomen, als hij binnen

(1) Bluntschli, § 681.

(2) Scheltema, Geschied- en letterkundig mengelwerk, dl. 5.

de liniën wordt toegelaten, aan den uitersten voorpost geblinddoekt.

Het nadeel kan bovendien plaats hebben door, in gesprekken, slechte tijdingen te verspreiden; soms zelfs door te trachten een geest van oproer en verzet onder de troepen te brengen.

Dit geschiedde o. a. in 1799, toen, 21 Aug., kolonel Maitland en kapitein Wenthrop door den Admiraal der Engelsche vloot, met den kotter de *Coburg*, als parlementairs naar den schout-bij-nacht Story, commandant der Bataafsche vloot op de reede van Texel, en den kolonel Gilquin, commandant van den Helder, werden afgezonden. De schout-bij-nacht had de onvoorzichtigheid aan die parlementairs, onder geleide van een zijner zeeofficieren, eene wandeling door zijn schip de *Washington* toetestaan. Dit werd later door den Hoogen Zeekrijgsraad, die bij besluit van het uitvoerend bewind van 28 Oct. 1799 werd samengesteld, als hoogst misdadig beschouwd.

Kolonel Maitland maakte van die gelegenheid misbruik om eene oproerige proclamatie van den Generaal Abercrombie aan een officier van de *Ambunade* in de hand te spelen. Dit was de eerste aanleiding tot het oproer onder het scheepsvolk. Het gevolg was de overgaaf der vloot.

Het uitvoerend bewind maakte daarop bekend, dat het, wegens het gedrag van kolonel Maitland, geen parlementairs meer ontvangen, maar hen als krijgsgevangenen beschouwen zou.

Een parlementair mag met niemand in gesprek worden toegelaten dan met den bevelhebber, diens chef van den staf, of, in eene belegerde stad, den raad van defensie.

Napoleon I schreef daaromtrent in 1809 aan zijne onderbevelhebbers: »Wij hebben hier niet het gebruik der parlementairs. Gij moet er geen ontvangen. In uw toestand leidt het tot niets. De brieven moeten aan de cavalerie-voorposten worden afgegeven. Voor de uitwisseling van Dodon mag geen enkel Oostenrijker de vedettenketen van Generaal Montbrun overschrijden. Als een Oostenrijksch parlementair (*trompette*) zich aanmeldt, moet een officier van Generaal Montbrun hem tegemoet gaan; maar geen enkel Fransch officier of soldaat mag met hem spreken, behalve de Generaal Montbrun of de officier, dien deze zal aanwijzen. Dat gesprek moet buiten de lijn der voorposten plaats hebben."

De aanleiding tot dit verbod blijkt uit het volgende gedeelte van Napoleon's vroegere correspondentie: »Het

zou", zegt hij, »in een Fransch leger noodig zijn, dat elk geparlementair bij de wet was verboden. Onze soldaten zijn zoo goed, zoo dadelijk gereed tot vriendschap, en onze officieren zoo gemakkelijk te misleiden, dat de vijand ze onophoudelijk om den tuin leidt."

Naar aanleiding van eene vraag van den Zwitserschen kolonel Hammer is op de Bruss. Conf. beslist, dat de partij, die zijn tegenstander niet gewaarschuwd heeft, dat hij geen parlementairs zal ontvangen, gehouden is ze te ontvangen (1).

Wanneer het bewezen wordt, dat de parlementair van zijne positie misbruik heeft gemaakt om te spionneeren, tot opstand aantezetten, of nadeelige geruchten te verspreiden, verliest hij zijn recht op onschendbaarheid. In dat geval kan hij krijgsgevangen gehouden en zelfs, volgens het krijgsrecht, gestraft worden (§ LX Russ. voorstel; art. 45 Bruss. Conf.; § 31 Handl. v. h. Inst.).

Toen, bij de opeisching van het fort Issy, 30 April 1871, op bevel van Maarschalk Mac-Mahon, gedreigd werd, dat, bij geen spoedig en voldoend antwoord, het geheele garnizoen over de kling zou worden gejaagd, antwoordde de kolonel Rossel, gedelegeerde voor oorlog te Parijs, den 1sten Mei:

»Waarde Kameraad! Den eersten keer, dat gij u veroorlooft ons eene zoo beleedigende opeisching toetezenden als uw brief van gisteren, zal ik uw parlementair volgens oorlogsgebruik laten fusilleeren.

»Uw toegenegen kameraad Rossel."

Zeer ten onrechte wordt hier het doen fusilleeren van een parlementair op het oorlogsgebruik of recht gegrond. Wel staat het oorlogsrecht nog het nemen van représaillemaatregelen toe, maar daaruit is geen aanleiding te vinden een geschonden oorlogsgebruik op den parlementair te wreken.

Op een parlementair en diens geleide mag nimmer met opzet worden geschoten.

---

(1) *Actes*, p. 50.

Met het vertoonen van de parlementaire vlag behoeft de tegenpartij echter niet altijd het vuur te doen staken.

Wordt een parlementair of zijn geleide, in een gevecht, toevallig getroffen, dan geeft dit geen grond zulks als eene schennis van het volkenrecht te beschouwen [1].

De regel van de 2de alinea is gesteld om misbruik van de parlementaire vlag te voorkomen.

Dikwerf is er, bij het zenden van een parlementair, eene nevenbedoeling in het spel. Daaraan moet gedacht worden. Toen de Denen, den 5den Febr. 1864, de Danewerken ontruimd hadden, was hun alles gelegen om den vijand daarvan zoolang mogelijk onkundig te laten, ten einde een voorsprong te verkrijgen. Daartoe meldde zich, 's avonds te 6 uren van genoemden dag, een Deensch parlementair bij den Oostenrijkschen voorpost te Fahrdorf, met verzoek om den volgenden dag, 's morgens vroeg, het vuur niet te openen, ten einde gelegenheid te geven de dooden en gewonden, die bij Bustorf lagen, van het terrein optenemen. Toen de Oostenrijksche officier met het antwoord van den Generaal Gablenz terugkwam, dat tot 's morgens 8 uren van den 6den, in die richting, op ongewapende ziekendragers niet zou worden geschoten, was de parlementair verdwenen en bemerkte de officier, die naar hem zocht, 's nachts om 1 uur eerst, dat de tegenoverliggende schansen verlaten waren [2].

Wanneer in het hevigst van den strijd, de verliezende partij het recht zou hebben, door het uitzenden van een parlementair, het gevecht te doen staken, zou het doel van den strijd verloren kunnen gaan. In zoodanig geval behoeft het algemeen gevecht niet te worden gestaakt; ook dan moet men echter steeds het mogelijke doen om den parlementair niet te treffen.

Uit den Duitsch-Franschen oorlog van 1870—71 blijkt, dat den parlementair geen volstrekte onschendbaarheid te waarborgen, hoe billijk soms uit een krijgskundig oogpunt, tot misbruik kan leiden. Van Fransche zijde werd, volgens de Duitsche rapporten, herhaaldelijk op parlementairs gevuurd, o. a. vóór Metz, den 19den Aug. 1870, op den luitenant-kolonel von Verdy en den kapitein von Winterfeld, beiden van den Generalen Staf. De trom-

(1) Bluntschli, § 684.

(2) Streffleur, *Oesterr. milit. Zeitschrift*, Sept. 1870.

petter werd gewond en de parlementairs moesten aftrekken, zonder hunne zending te kunnen volbrengen. Vóór Toul werd een trompetter doodgeschoten; vóór Verdun werd op den ritmeester von Stechow, vóór Straatsburg op den overste von Lescinsky, allen in parlementaire zending, gevuurd. In zijne depêche van den 28sten Januari 1871 worden door Graaf von Bismarck niet minder dan 21 gevallen genoemd, waarbij op de Duitsche parlementairs zou zijn gevuurd. Van de andere zijde beklagen zich de Franschen evenzeer, o. a. dat den 2den December 1870, voorwaarts van Champigny, een geestelijke, de heer Bauwer, aalmoezenier van de ambulance van de Pers, die zich, op machtiging van Generaal Ducrot, met twee trompetters te paard, voorzien van onzijdige vlaggen, gevolgd door een gedeelte van het personeel der ambulance, als parlementair voor de Pruisische voorposten vertoonde, met het doel om dooden te begraven en gewonden optenemen, door de Pruisen met eene levendige fusillade werd ontvangen, ongeacht de trompetters viermaal kort achtereen appèl bliezen. Evenzeer werd op den parlementair, die den Amerikaanschen Generaal Burnside uit Parijs naar het Duitsche leger terug geleidde, gevuurd (1).

Dit is ten hoogste te laken. Het is een volkenrechtelijke plicht den onschendbaren persoon van den parlementair te eerbiedigen. Deze is het éénig erkend middel van gemeenschap tusschen de vijandelijke legers, en dat éénige middel mag niet op eene lichtzinnige wijze ontnomen worden.

d. Wapenschorsing en wapenstilstand.

Oorlogvoerende partijen kunnen, gedurende den oorlog, eene wapenschorsing of een wapenstilstand toestaan.

1°. De *wapenschorsing* (*suspension d'armes*) heeft ten doel de vijandelijkheden slechts voor korten tijd te doen staken, meesttijds slechts voor enkele uren. Zij geldt niet voor het geheele operatietooneel, soms zelfs niet voor het geheele leger, daar hare verbindende kracht, naarmate het doel met de wapenschorsing beoogd, tot enkele troepengedeelten, voor eene bepaalde terreinstrook of voor een aangewezen vestingfront beperkt kan worden.

---

(1) d'Herisson, *Journal d'un officier d'ordonnance*, p. 177.

Zij kan door den opperbevelhebber of door den commandant van een legerkorps of van eene voorpostenlinie worden toegestaan.

Vóór Parijs werd aan den Bondskanselier eene wapenschorsing tot het begraven van dooden aangevraagd. Het verzoek werd, wegens gebrek in den vorm, uit politieke overweging geweigerd; doch te kennen gegeven, dat de commandanten der voorpostenliniën, wanneer hun de vraag werd gedaan, zoodanige aanvragen konden toestaan.

Gewoonlijk wordt zij aangevraagd om ongestoord gesneuvelden te begraven of gewonden van het slagveld optenemen.

Indien zij kan verleend worden zonder nadeel voor de oorlogsoperatiën, vooral wanneer zij aangevraagd wordt tot menschlievende doeleinden, wordt zij gewoonlijk toegestaan. Kunnen nevenoogmerken, b.v. het doen uitrusten van zeer afgematte troepen, het doen aanvoeren van munitie, het gereedmaken van verdedigingswerken, of het rustig aftrekken uit eene bedreigde stelling, worden ondersteld, dan behoort zij te worden geweigerd.

Bij het beleg van Sebastopol werd, na den grooten uitval in den nacht van 22 op 23 Maart 1855, door den Generaal Osten-Sacken, eene wapenschorsing verzocht om de dooden te begraven. Zij werd vastgesteld integaan den 24sten, op het middaguur. Toen dat uur geslagen had, werd van alle zijden »ophouden met vuren" geblazen en de witte vlag geheschen. Gedurende *drie uren* bewogen zich op het terrein van den strijd ongewapende Fransche en Russische detachementen, belast met het ter aardebestellen van de gevallenen.

Na den slag bij de Tchernaia (Aug. 1855) werd, tot het begraven der dooden, de door Prins Gortschakoff aangevraagde wapenschorsing tot *twee* dagen verlengd.

De door de Denen in Febr. 1864 aangevraagde wapenschorsing, tot het begraven der dooden, werd slechts toegestaan voor eene beperkte terreinstrook. Het verzoek bleek later eene krijgslist te zijn.

(Merkwaardig voorbeeld van eene *stilzwijgende* wapenschorsing bij de belegering van San-Sebastian in 1813.)

2°. Een *wapenstilstand* heeft ruimer beteekenis dan eene wapenschorsing. Zij kan zijn *beperkt* tot het tijdelijk staken der vijandelijkheden tusschen de twee legers, die deze overeenkomst sluiten (*armistice*), of *algemeen*, en alsdan verbindend voor alle legers der oorlogvoerende partijen, voor het geheele operatietooneel (*trève*), tenzij daarbij bepaalde gedeelten of operatiën worden uitgesloten.

3°. Een *beperkte wapenstilstand* wordt gewoonlijk slechts voor enkele dagen gesloten, b. v. wanneer, bij het beleg van eene vesting, onderhandelingen nopens de overgave worden geopend.

Zij kan niet door den bevelhebber van een legerkorps, of ander onderdeel van het leger, eigenmachtig worden gesloten, doch slechts door den opperbevelhebber van het leger, of door hem, dien deze of de Staat daartoe heeft gedelegeerd.

Toen, 5 Febr. 1861, bij het beleg van Gaëta, een groot kruitmagazijn in de vesting sprong, verzocht de Koning van Napels aan Generaal Cialdini een wapenstilstand van 60 uren, om de lijken onder de puinhoopen te kunnen doen weghalen. Omdat het doen ophouden der operatiën voor den aangevraagden termijn, bij de opgegeven reden, niet gebruikelijk was, wilde Cialdini eerst het verzoek niet toestaan, doch werd door den Prins de Carignan van zijn voornemen teruggebracht, daar het mogelijk was dat de vesting, ten gevolge van de ramp, zou worden overgegeven.

4°. Een *algemeene wapenstilstand* wordt gewoonlijk slechts gesloten, wanneer het te voorzien is, dat, ten gevolge van de oorlogsoperatiën of politieke gebeurtenissen, het openen van vredesonderhandelingen tot eene gewenschte uitkomst zullen leiden.

Zij kan slechts, namens de regeering van den Staat, door den opperbevelhebber of door een diplomatiek afgevaardigde, voor zoover zij daartoe behoorlijke volmachten bezitten, worden gesloten, omdat dit eene souvereine handeling is, die een politiek doel tot grondslag heeft (1), welke handeling buiten de macht van een legeraanvoerder ligt.

In vroeger tijden werd een algemeene wapenstilstand zelfs voor een groot aantal jaren gesloten (het Twaalfjarig Bestand). Thans geschiedt dit niet meer.

Den 12den Aug. 1831 werd, nadat, bij het zegevierend voortrukken van de Nederlandsche troepen, onder den Prins van Oranje, het Belgische leger, onder de Ticken, binnen de muren van Leuven was teruggeworpen, door tusschenkomst van den Britschen gezant, Sir Robert Adair, die meldde dat ook de Franschen gereed stonden België ter hulp te komen, een wapenstilstand gesloten, onder beding, dat Leuven zou worden ontruimd.

---

(1) Hugo de Groot, III, 22, § 8. — Vattel, III, 16 § 237.

Na den slag van Custozza, 23 Juli 1848, werd door den Oostenrijkschen Veldmaarschalk Radetzky, met Koning Karel Albert van Sardinië, den 4den Aug. een wapenstilstand (*trève*) voor zes weken gesloten, die echter verlengd werd, tot zij ten laatste door genoemden Koning, den 12den Maart 1849, werd opgezegd.

Den 28sten Jan. 1871 werd een algemeene wapenstilstand voor drie weken tusschen Frankrijk en Duitschland gesloten.

De operatiën van het Duitsche leger, van Generaal von Werder, tegen het Fransche, onder Generaal Bourbaki, en tegen de vrijscharen van Garibaldi, alsmede het beleg van Belfort, waren van dezen wapenstilstand uitgesloten.

5°. *Wapenstilstand met evenredige proviandeering.* In het begin van Nov. 1870 werden voor Parijs, door Graaf von Bismarck met den heer Thiers, gedurende vijf dagen te vergeefs onderhandelingen gevoerd over het sluiten van een wapenstilstand, welke door de Duitschers uiterlijk voor den tijd van 28 dagen, op grondslag van den militairen *statu quo* was aangeboden, ten einde de verkiezingen voor eene nationale vergadering te doen plaats hebben, welke ook in de bezette gedeelten van Frankrijk zouden worden toegelaten.

Van Fransche zijde werd eene voor dat getal dagen evenredige proviandeering van Parijs gevorderd. Dit werd van Duitsche zijde onaannemelijk geacht. In zijne circulaire van 8 Nov. 1870 aan de Gezanten van Frankrijk, heeft Jules Favre dit als eene hatelijke en onrechtmatige daad voorgesteld, en trachten aan te toonen, dat de proviandeering een noodzakelijk gevolg van den wapenstilstand was, daar deze, zonder aanvoer van levensmiddelen, met eene capitulatie op een vooraf bepaald tijdstip gelijk zou staan. Ook Guizot schreef, 8 Nov. 1870, in de *Times*, dat de weigering der Duitschers, om Parijs voor den duur van den wapenstilstand van proviand te voorzien, met het volkenrecht in strijd was.

De waarheid is, m. i., dat de tijd tot het aangaan van dezen wapenstilstand nog niet gekomen was. Een wapenstilstand, voor zulk een geruimen tijd als 28 dagen, behoort niet anders gesloten te worden, dan wanneer er gegrond vooruitzicht op het sluiten van den vrede bestaat. Dat uitzicht bestond niet. De macht tot verzet van Parijs was verre van gebroken. Blijkbaar zou minder het Duitsche geschutvuur dan de hongersnood de wereldstad kunnen doen vallen; toch was Parijs voor de Duitschers het naaste

doel van den oorlog geworden. Bij eene gesloten vesting is proviand hoofdzaak. De Franschen konden dus evenmin den wapenstilstand *zonder*, als de Duitschers *met* proviandeering aannemen. De eersten zouden, anders handelende, zelf hun val verhaasten; de laatsten de beslissing noodeloos op eene voor hen hoogst gevaarlijke wijze verschuiven, en dus het sluiten van den vrede op een niet verwijderd tijdstip in gevaar brengen.

Het weigeren der proviandeering was dus met het volkenrecht niet in strijd, omdat dit eene oorlogspartij nimmer tot handelingen dwingt, welke deze tegen hare belangen acht, en omdat niemand anders daaromtrent te beslissen heeft dan zij zelve.

De tijd, voor welken de wapenstilstand wordt gesloten, wordt in de optemaken akte der conventie bepaald, en moet alsdan zoo duidelijk worden aangewezen, dat misverstand omtrent een zekeren termijn, het aantal dagen, weken of maanden, onmogelijk is.

Vattel (1) wijst op de noodzakelijkheid om daarbij gebruik te maken van de woorden *inclusivement* en *exclusivement*, of, zooals in onze taal gebruikelijk is,.... *van en met.... tot en met....* Bij internationale overeenkomsten wordt, volgens Hugo de Groot (2), met een *dag* de natuurlijke niet de burgerlijke dagindeeling genomen.

De dag begint dus bij het opgaan van de zon en duurt 24 uren. Geringe verschillen van vroegeren of lateren zonsopgang worden echter verwaarloosd, zoodat b. v. een wapenstilstand, voor 100 dagen gesloten, eindigt met den zonsopgang van den 101sten dag.

De wapenstilstand kan ook, tot nader opzeggens, voor onbepaalden tijd worden gesloten. In dat geval dient echter een zekere tijd in de akte te worden vermeld van wederzijdsche waarschuwing, alvorens tot de vijandelijkheden mag worden overgegaan.

Zoodra een wapenstilstand is gesloten, moeten, overal waar hij van toepassing is verklaard, de vijandelijkheden ten spoedigste ophouden.

De bevelhebbers zijn verplicht hunne troepen, en soms de tegenpartij, zoo snel mogelijk van het staken der vijandelijkheden kennis te geven.

---

(1) III, § 244.
(2) III, 21, § 4.

De vijandelijkheden behooren, op het ontvangen van de tijding, zelfs te midden van een gevecht, onverwijld optehouden.

Vijandelijkheden, die uit onbekendheid met de gesloten overeenkomst plaats hebben, maken geen schennis van het volkenrecht uit.

Is het tegendeel niet uitdrukkelijk overeengekomen, dan blijft, tijdens den wapenstilstand, het militaire *statu quo ante* gehandhaafd en wordt de stand en stelling der partijen aangenomen, zooals deze was op het oogenblik, dat de overeenkomst werd aangegaan, of — voor verwijderde plaatsen — dat de tijding is ontvangen.

(Art. 1 van den wapenstilstand van Parijs, 28 Jan. 1871.)

Het militaire *statu quo*, zijnde de wederzijdsche belofte den toestand te laten zooals die is, vereischt nadere toelichting. De werking van een wapenstilstand is in het algemeen eene negatieve, eene van onthouding. De mate van die onthouding dient men duidelijk te kennen.

Om te beoordeelen wat al of niet, tijdens den wapenstilstand, geoorloofd is, behoort men het verschil tusschen *stategische* en *tactische* oorlogshandelingen in het oog te houden. De eersten hebben buiten de werking van het kanon, buiten het gezicht van de tegenpartij plaats. Voor deze handelingen is contrôle op het nakomen der conventie dikwerf bezwaarlijk. Om de partijen wederkeerig de gelegenheid tot schending der conventie-bepalingen te ontnemen, behoort een breede grondslag, eene ruime opvatting aangenomen en, binnen zekere grenzen, eene groote vrijheid toegestaan te worden. Het aannemen van eene *démarcatie-* of *scheidslijn* tusschen de partijen biedt daartoe het middel aan. Die lijn mag door geen der partijen worden overschreden. Soms wordt zelfs bepaald, dat zij door de voorposten, tot een aangewezen afstand, niet mag worden genaderd (art. 1 van den wapenstilstand van Parijs, 28 Jan. 1871), of wel wordt voor *elke* partij eene lijn vastgesteld en de tusschengelegen terreinstrook onzijdig verklaard (art. 4 van den wapenstilstand van Villafranca, 8 Juli 1859).

Is zulk eene scheidslijn van bezettingsgebied aangenomen, dan behoort aan elke partij, *binnen* dat gebied, *volkomen vrijheid van handelen* te worden gelaten. Vóór den wapen-

stilstand had zij recht en vrijheid van beweging in de door haar bezette streek; de wapenstilstand kan dat recht niet verkorten.

Zoowel het aanleggen van vestingwerken en nieuwe verschansingen, het versterken van reeds bezette stellingen, als het verplaatsen van troepen in alle richtingen, is dus binnen de démarcatielijn geoorloofd. Door de *richting* van deze scheidslijn en den *tijd* van duur van den wapenstilstand, is men bij machte te verhinderen, dat de vijand strategische punten bezette of verdedigingswerken van zoodanig belang opwerpe, dat het bereiken van het einddoel des oorlogs daardoor wordt vertraagd. Voor bijzondere gevallen kunnen in de conventie bepalingen worden opgenomen.

De tactische handelingen liggen binnen het bereik van het kanonvuur. *Buiten* dat bereik is alles geoorloofd; want ook wanneer er geen wapenstilstand of wapenschorsing ware gesloten, zouden handelingen, die buiten het waarnemingsvermogen en verder dan de dracht van het geschutvuur plaats hebben, niet kunnen worden belet. Binnen kanonschotsafstand daarentegen mag geen enkele wijziging in of een versterken van de stelling des vijands worden toegelaten.

Het dichten van de bres, het verzwaren of herstellen van de borstwering, van schietgaten, geschutstanden enz. is dus niet geoorloofd. Evenmin mag de aanvaller batterijen opwerpen of bewapenen, aan de naderingen doen werken, enz. De wapenstilstand breidt toch evenmin de rechten der partijen uit, als deze daardoor worden verkort. De bevoegdheid om straffeloos binnen kanonschotsafstand een arbeid te verrichten, dien de vijand, indien geen wapenstilstand ware gesloten, geenszins zou hebben toegelaten, is eene niet te verdedigen uitbreiding van recht, eene miskenning van het karakter van onthouding, dat de wapenstilstand draagt, en eene schending van het beginsel, dat elke oorlogshandeling tot het bereiken van het einddoel van den oorlog bevorderlijk behoort te zijn.

Daarentegen is het opwerpen van barricaden, het in staat van verdediging stellen van het *inwendige* van eene vesting, zoo dit buiten het gezichtsveld des vijands en het bereik van diens direct schot plaats heeft, niet met het oorlogsrecht in strijd.

Gedurende den wapenstilstand kan aan de bewoners van de bezette landstreek, naar omstandigheden, vrij of beperkt verkeer, van of naar 's vijands zijde, toegelaten of wel alle verkeer ontzegd worden.

De conventie dient daaromtrent bepalingen te bevatten. Is dit niet geschied, dan kan als regel, ook bij stilzwijgende overeenkomst, gelden, dat bij eene wapenschorsing, die slechts korten tijd duurt, alle verkeer van en naar 's vijands zijde verboden blijft. Een wapenstilstand van langen duur is echter reeds een overgangstoestand tot den vrede; vandaar dat daarbij het wederkeerig overschrijden der démarcatielijn door de burgerbevolking kan worden toegelaten. Wanneer een wapenstilstand voor geruimen tijd wordt gesloten tusschen oorlogspartijen, wier legers in elkanders onmiddellijke nabijheid blijven, b. v. bij eene ingesloten vesting, zal, in den regel, slechts een beperkt verkeer met voorzorgsmaatregelen worden toegelaten (art. 10 van den wapenstilstand van Parijs, 28 Jan. 1871).

Is het tegendeel niet bedongen, dan kan het legerbestuur in eene bezette landstreek, gedurende den *beperkten* wapenstilstand, voortgaan: requisities te vorderen (echter niet dan op regelmatige wijze, door tusschenkomst van de gemeentebesturen) en de vastgestelde oorlogsschattingen te heffen, zonder die te mogen verzwaren. Het kan boeten opleggen bij overtredingen, welke buiten bereik der militaire rechtbanken blijven.

Bij den *algemeenen* wapenstilstand is het vorderen van oorlogsschatting in strijd met de beginselen van het modern oorlogsrecht.

Een *beperkte* wapenstilstand kan een stap zijn tot den vrede, doch deze ligt nog te zeer in het verschiet om dien reeds verzekerd te achten. Het overwinnend leger handhaaft dus in de bezette streek het *statu quo*, ook ten opzichte van de administratieve maatregelen van beheer. De toestand laat echter meer gematigdheid toe, zoowel bij politiedwang als bij rechtspraak.

Een *algemeene* wapenstilstand draagt meer het karakter van vredestoestand. Zoo immer, dan thans, moeten in die periode alle vorderingen beperkt worden tot hetgeen voor het onderhoud der bezettingstroepen strikt noodzakelijk is. Oorlogsschatting te blijven vorderen mist, bij den spoedig te verwachten vrede, het doel, dat haar m. i. alleen rechtmatig doet zijn; ook zou zij op den duur voor de bevolking te bezwarend worden en derhalve eene door het oorlogsrecht veroordeelde onderdrukking zijn. Toen,

na het sluiten der vredes-préliminairen, 26 Febr. 1871, de wapenstilstand tusschen Frankrijk en Duitschland werd verlengd, bevatte art. 3 der daartoe gesloten overeenkomst: »De Duitsche troepen zullen zich voortaan onthouden in het door hen bezet gebied geldcontributiën te heffen".

Het schenden van den wapenstilstand door een der partijen geeft aan de tegenpartij het recht onverwijld, zonder aankondiging of waarschuwing, de vijandelijkheden te hervatten; doch zij kan dit niet doen, wanneer die schending plaats had door enkele personen, die daarbij op eigen gezag gehandeld hebben, zonder dat zij door het vijandelijk legerbestuur goedgekeurd of begunstigd is. Men kan dan eischen, dat de schuldigen worden gestraft.

e. Capitulatiën.

1°. *In het algemeen.* Capitulatiën zijn overeenkomsten, tijdens den oorlog tusschen de strijdende partijen gesloten, waarbij de voorwaarden geregeld worden, volgens welke de bezetting van eene vesting, of van eene andere sterkte, deze aan de tegenpartij overgeeft, of volgens welke eene troepenmacht in het open veld de wapens nederlegt (1).

Deze overeenkomsten behooren tot de meest belangrijke, welke tusschen oorlogspartijen kunnen worden gesloten. Geeft eene sterkte of een leger in het open veld zich over, dan kunnen de voorwaarden, die bedongen worden, of waaronder dit geschiedt, op den verderen gang van den krijg overwegenden invloed uitoefenen.

Capitulatiën zijn volkenrechtelijke handelingen, in zooverre als zij de verhouding van de daarbij betrokken oorlogspartijen tot elkander regelen. Zij zijn tevens staatsrechtelijke handelingen, in zooverre als elk bevelhebber daarbij gebonden blijft aan zijne instructiën, of aan de wetten van den Staat, en hij voor de daad, waartoe hij overgaat, aan zijn Souverein verantwoording schuldig is. Wanneer, of onder welke omstandigheden, een bevelhebber al dan niet mag capituleeren, is b. v. eene zaak van zuiver staatsrecht, en zou, als geen internationaal karakter dra-

(1) Zie over capitulatiën de *Instructie voor vesting- en fort-commandanten*, gegeven bij Koninklijk besluit van 18 Nov. 1875, N°. 9.

gende, hier buiten beschouwing moeten blijven, wanneer dit werk niet voornamelijk bestemd ware voor militairen, en het nuttig is dat dezen althans ergens de goede beginselen voorgehouden worden, waarnaar een bevelhebber zich moet gedragen, indien zijne eer en die der zijnen hem lief is.

2°. *Eene capitulatie in het open veld*, zonder dat eene ernstige poging is gedaan zich doorteslaan, mag nimmer geschieden. De bevelhebber en de legerafdeeling, die ze zouden sluiten, zijn eerloos. Hun plicht is strijden, niet capituleeren. Wanneer men zich heeft laten insluiten, blijft er niets over dan zich doorteslaan. Of er kans van slagen of niet slagen is, doet ter zake niets af. Slaagt men, dan is alles gewonnen en een glorierijk wapenfeit verricht; slaagt men niet, dan kan men ten minste schrijven met Frans I: »*Tout est perdu*, *fors l'honneur*." Napoleon spreekt dan ook in zijn *Mémorial de Sainte-Hélène* een beslist afkeurend vonnis er over uit. De capitulatie van Generaal Dupont bij Baylen, in 1808, werpt een smet op de Fransche wapenen. De Generaal werd voor den krijgsraad gebracht en onderging een onteerend vonnis. De Fransche »*Code de justice militaire*" bepaalt in art. 210: »*Tout général, tout commandant d'une troupe armée qui capitule en rase campagne est puni:* 1°. *de la peine de mort avec dégradation militaire*, *si la capitulation a eu pour résultat de faire poser les armes à la troupe ou si*, *avant de traiter verbalement ou par écrit*, *il n'a pas fait tout ce que lui prescrivent le devoir et l'honneur;* 2°. *de destitution dans tous les autres cas*." Op grond van deze bepaling werd Bazaine in 1873 door den krijgsraad met algemeene stemmen ter dood veroordeeld, met ontzetting van zijn militairen rang enz., wegens de capitulatie in het open veld, waardoor zijn leger en Metz in handen van de Duitschers vielen.

3°. *Eene capitulatie van eene verdedigings-stelling* zal, in den regel, evenmin mogen plaats hebben als eene in het open veld. Als de stelling verdedigbaar is moet zij tot het uiterste verdedigd worden (liniën van Torres-Vedras, Duppeler-stelling); is ze het niet, en brengt ze het leger in gevaar, dan moet ze tijdig worden verlaten, na verwijdering of vernieling zoo mogelijk van al 't materieel (Danewerken); maar capituleeren komt niet te pas, vooral niet omdat ze meesttijds zóó gekozen en zóó uitgestrekt is, dat ze niet kan worden ingesloten. Wanneer b.v. een van de vaste punten uit de stelling van de Nieuwe Hollandsche Water-

linie, van de linie van Amsterdam, van de Monden van de Maas en 't Haringvliet of van 't Hollandsch Diep, tot het uiterste gebracht, zou bezwijken, zou het mogelijk kunnen zijn dat dat ééne punt, van alle zijden ingesloten, gedwongen werd te capituleeren, maar dat mag geen reden zijn voor de andere deelen der stelling dit ook te doen. Wat dan moet geschieden hangt van omstandigheden af; capituleeren echter nooit.

4°. *Eene capitulatie van eene vesting of fort* mag alleen dan geschieden, als alle middelen ter verdediging volkomen uitgeput zijn. Nimmer mag eene capitulatie plaats hebben, dan na goedkeuring van den raad van defensie. Is er één lid tegen, gelooft dit lid, dat het nog mogelijk is de verdediging voorttezetten, dan moet ze voortgezet worden, en al waren alle leden voor de overgave, dan ontslaat dit nog den commandant der sterkte niet van zijne zware verantwoordelijkheid. Zoolang er leven is, is er hoop. Evenzeer als het om die reden de plicht van den geneesheer is het leven van den doodelijk kranke te rekken, zelfs in de schijnbaar laatste ure nog met den dood te worstelen en den strijd niet optegeven, evenzeer is zulks de plicht van elk bevelhebber aan wien de verdediging van eene vesting of fort is toevertrouwd. Iederen dag, elk uur, dat die verdediging gerekt wordt, kan er, hetzij voor de vesting, hetzij elders iets geschieden, waardoor die sterkte of het land gered wordt. Hij bedenke, dat hij iets verdedigt van nog hooger waarde dan materieele belangen, dan het *leven* van hem en van hen, die zich binnen de sterkte bevinden: dat hij is de hoeder van de *eer* van het vaderland. Op een der pleinen van Metz staat het standbeeld van Maarschalk Fabert, de heldhaftige verdediger dier stad ten tijde van Lodewijk XIV, en op het voetstuk er van zijn de woorden, die hij tot zijn Koning sprak, in het gesteente gegrift: »*Si, pour empêcher qu'une place que* »*le Roi m'a confié ne tombât au pouvoir de l'ennemi, il fallait* »*mettre à la brêche ma personne, ma famille et tout mon* »*bien, je ne balancerais pas un moment à le faire.*"

5°. *Voorwaarden eener capitulatie.* Wanneer tot eene capitulatie wordt overgegaan, moet elk Generaal trachten voor zijne partij de meest gunstige voorwaarden te bedingen. De omstandigheden moeten beslissen, wat de overwinnaar daartoe in het eene, wat hij in het andere geval zal moeten en kunnen vorderen. Zijne eischen worden geregeld naar hetgeen op het oogenblik van de over-

eenkomst het meest tot het einddoel leidt. Om deze te zien ingewilligd zullen somtijds concessiën moeten worden verleend, die in andere gevallen zouden moeten worden geweigerd. Custine eischte, 20 Sept. 1792, Mainz op. Zijne macht was te gering om de vesting met kracht van wapenen te vermeesteren. »*Si je ne parviens pas à prendre Mayence*," schreef hij in zijn rapport van den 18den, »*j'aurai toujours fait une tentatative d'une grande audace.*" Den volgenden dag reeds toonde de Generaal von Gymnich, Gouverneur der vesting, zich bereid te capituleeren. Custine haastte zich derhalve aan het garnizoen *vrijen aftocht* toetestaan, onder voorwaarde van binnen een jaar niet tegen Frankrijk te dienen.

In 1800 was het voor de Oostenrijkers van het grootste belang Genua, dat reeds geruimen tijd belegerd was, te bemachtigen, alvorens Bonaparte met het reserve-leger uit Frankrijk tot ontzet kon opdagen. Op hetzelfde oogenblik, dat de order tot opbreken van het beleg werd ontvangen, kwam Massena's parlementair berichten, dat deze geneigd was te onderhandelen. Bij de capitulatie, die den 14den Juni daarop geteekend werd, toen in Genua alle mondvoorraad was uitgeput, werd aan het Fransche leger, dat zich binnen de vesting bevond, en zich maanden achtereen op de schitterendste wijze had verdedigd, *vrije aftocht* naar Frankrijk toegestaan.

In vrijen aftocht van troepen zal anders zelden worden toegestemd, vooral wanneer het eene aanzienlijke troepenmacht des vijands geldt.

Daarentegen handelt de overwinnaar goed, wanneer hij het den vijand zoo aannemelijk mogelijk maakt te capituleeren. Elke voorwaarde, die de eer van 's vijands wapenen noodeloos benadeelt, die voor het gevoel kwetsend is, of die het lot van de militairen of van de burgers, in de capitulatie begrepen, verzwaart, moet dus worden vermeden.

6°. *Onderhandeling omtrent de capitulatie-voorwaarden.* Merkwaardig zijn die voor Sedan, in den avond na den veldslag gevoerd, tusschen Generaal de Wimpffen van Fransche en Graaf von Bismarck met Generaal von Moltke van Pruisische zijde, en die bij Metz gevoerd (1).

(1) Medegedeeld door den Generaal de Wimpffen, in zijn werk: *Sedan.* Zie *Oorlogsrecht*, 2de uitg., blz. 403.

Volgens het proces-verbaal van den krijgsraad, 28 Oct. 1870 door Bazaine voor Metz bijeengeroepen, was de Generaal Jarras, die van Fransche zijde met de onderhandeling omtrent de voorwaarden werd belast, met volmachten voorzien, niet alleen van den Maarschalk Bazaine als opperbevelhebber, maar ook van den geheelen krijgsraad, en heeft die raad later ook het protocol der capitulatievoorwaarden bekrachtigd, hetgeen overbodig was, daar alleen de Maarschalk verantwoordelijk bleef ([1]).

Bij die onderhandeling verzocht Generaal Jarras aan Generaal von Stiehle, Chef van den Generalen Staf van het Duitsche insluitingsleger, dat een detachement van elk wapen, als: 1 bataljon infanterie, 1 eskadron cavalerie en 1 batterij artillerie, met wapens en bagage zou mogen af- en binnen Frankrijk terugtrekken, onder belofte, gedurende dezen oorlog niet meer aan den strijd deeltenemen. Generaal von Stiehle weigerde dit, op grond dat de voorloopige regeering van Frankrijk weinig waarborgen voor het nakomen dezer belofte aanbood.

Een der eischen van Generaal von Stiehle was, dat ook de officieren de degens en sabels zouden afgeven. Van Fransche zijde werd dit als eene diepe vernedering, een bijna ongehoord feit beschouwd en ernstig op wijziging dezer voorwaarde aangedrongen. Generaal von Stiehle verklaarde, dat de Koning, verontwaardigd, dat verscheidene Fransche officieren vroeger hun woord geschonden hadden, aan het Duitsche leger, hetwelk de verontwaardiging des Konings deelde, eene genoegdoening wilde geven, door voortaan aan de Fransche officieren de gunst, den degen te behouden, te ontzeggen.

Op herhaalden aandrang werd hieromtrent echter nader naar den Koning te Versailles getelegrapheerd, die op zijne gestrenge uitspraak terugkwam.

7°. *Waarop bij eene capitulatie moet worden gelet.* Hij, die capituleert, moet in de eerste plaats trachten de strijdkrachten, waarover hij beveelt, voor den dienst van den Staat te behouden, voorts zorgen, dat, door de voorwaarden van overgaaf, geen smet op de eer der wapens worde gelegd; daarna moet hij trachten de meest gunstige voorwaarden voor het lot zijner officieren en manschappen te bedingen; eindelijk, wanneer eene vesting wordt overgegeven, zal hij voor de belangen der burger-bevolking heb-

(1) *Metz, Campagne et négociations*, p. 364, en *Procès* Bazaine, p. 200.

ben te waken en voor die van allen, die op eenigerlei wijze aan de verdediging hebben deelgenomen.

Ofschoon een enkel precedent geen rechtsregel stelt, kunnen er omstandigheden voorkomen, waarbij het van gewicht is, dat de onderhandelende officier zich dadelijk voor den geest stelle, welke voorwaarden voormaals bij soortgelijke omstandigheden zijn verleend, alsmede dat ieder een duidelijk begrip hebbe van de usantiën en de rechtsgevolgen eener bedongen voorwaarde.

Hoe noodig dit is, zien wij uit de capitulatie van Metz, toen Bazaine, 28 Oct. 1870, bij dagorder aanbeval de wapens en het materieel niet te beschadigen, omdat, zeide hij, Frankrijk deze, krachtens de oorlogsgebruiken, na den vrede moest terugontvangen (1). Bazaine kon weten, dat, daar die bepaling niet in de capitulatie-voorwaarden was opgenomen, geen enkele regel van het volkenrecht die teruggave voorschreef. Zoo werd op Generaal Uhrich, door eene commissie van *enquête* de blaam gelegd, dat hij, vóór de overgave van Straatsburg, de wapens niet had doen vernielen. »Ik kan mij begrijpen", was diens verdediging, »dat de bevelhebber van een militairen post, gelijk eene citadel, indien hij de verdediging niet langer kan voortzetten, zijne stukken vernagelt, zijn kruit onder water zet en, de poort openende, tot de belegeraars zegt: »Komt binnen, mijne heeren! ik geef mij over." Maar heeft men eene bevolking van 80,000 zielen achter zich, dan moet men met den vijand onderhandelen, eene verzachting trachten te verkrijgen van het lot der ongelukkigen, die reeds zooveel in hunne personen en goederen verloren hebben. Vóór het sluiten der overeenkomst kan men niet tot het vernielen van zijne ammunitie overgaan, want de voorwaarden der belegeraars zouden van zoodanigen aard kunnen zijn, dat men zich eerder zou moeten doodvechten, dan ze aannemen. Is echter de overeenkomst aangegaan, dan is de bevelhebber der vesting verbonden, dan heeft hij zijne eer verpand om de stad in den toestand, waarin zij zich op het oogenblik van de onderteekening der capitulatie bevond, overtegeven. Dit althans is mijne zienswijze, die ik met het recht en de eer overeenkomstig acht."

Generaal Uhrich heeft recht in hetgeen hij aanvoert, omtrent het vernielen van wapenen en munitiën na het sluiten der overeenkomst; de bewering echter, dat vóór

(1) *Procès* Bazaine, p. 203.

de capitulatie niet tot het onbruikbaar maken van oorlogsmaterieel kan worden overgegaan, is ongegrond.

Mogen de omstandigheden soms niet gedoogen, dat al het materieel, tot de laatste patroon toe, wordt vernietigd, het zal altijd mogelijk zijn de kanonnen en den voorraad in magazijnen of tuighuizen voor oorlogsgebruik ongeschikt te maken. »*A quel moment faut-il détruire l'e matériel*"? vroeg Bazaine in den krijgsraad die over hem richtte. »*Au moment où vous alliez capituler, quand vous vous voyiez à la dernière limite*", antwoordde hem de Hertog van Aumale, voorzitter van den krijgsraad (1).

De bewijzen zijn in den laatsten oorlog geleverd. De luitenant-kolonel de Kerhor, commandant van Nieuw-Breisach, liet, alvorens hij tot de capitulatie der vesting overging, een grooten voorraad buskruit in het water werpen en de getrokken kanonnen, benevens de geweren en meer dan een millioen patronen, vernielen. Hetzelfde deed de commandant Planche, vóór de overgave van La Fère.

De luitenant-kolonel Taillant had gedurende vier maanden Pfalsburg met groote geestkracht verdedigd. Gebrek aan levensmiddelen dwong hem de stad overtegeven. Alvorens te capituleeren deed hij echter zijne kanonnen, affuiten, munitiën, geweren, alles wat den vijand in den oorlog tegen zijn vaderland zou kunnen dienen, of door deze als tropee worden medegenomen, vernietigen. Toen liet hij de poorten van Pfalsburg openen en gaf zich met zijn garnizoen op genade of ongenade (*à discrétion*) over.

Op edelmoedige wijze betoonden de overwinnaars hunne hulde aan deze dappere verdedigers. De officieren behielden degen en bagage, de soldaten den ransel. Bovendien werd hun de keuze der plaats van gevangenschap gelaten.

Zich overtegeven op genade, wanneer men tot het uiterste zijn plicht jegens het vaderland heeft gedaan, is slechts een schrikbeeld voor hem, die, onbekend met het oorlogsrecht der beschaafde volken, de gevolgen van zulk eene daad overschat, die niet weet wat hem of de stad rechtens te wachten staat. Zoo plukt de Staat, die niet zorgt dat zijne officieren hunne rechten en verplichtingen kennen, daarvan vroeg of laat de wrange vruchten.

Talrijk zijn de voorbeelden uit dienzelfden oorlog, dat verzuimd is het materieel te vernietigen, alvorens tot de

---

(1) *Procès* Bazaine, p. 201.

capitulatie overtegaan. De raad van enquête over de capitulatiën, na den vrede, onder voorzitterschap van den Maarschalk Baraguay-d'Hilliers, door de Fransche regeering benoemd, heeft daarover echter telkens, waar het voorkwam: bij Marsal, Vitry-le-Français, Toul, Laon, Soissons, Schlettstadt, Montmedy en Thionville, zijne afkeuring uitgesproken (1).

8°. *Voorwaarden bij verschillende capitulatiën bedongen.* Daar de oorlogsgebruiken in zooverre invloed op het recht uitoefenen, dat zij, zoolang zij niet met nieuwere en betere begrippen van oorlogsrecht in strijd komen, als regel kunnen gelden en als precedent bij voorkomende gelegenheid worden aangevoerd, worden hier de meest belangrijke capitulatiën van de nieuwere oorlogen vermeld, gerangschikt naar de meer of minder groote voordeelen, welke door de overwonnenen zijn bedongen.

I. *Het behouden van de strijdkrachten voor den Staat.*

a. Vrije aftocht der bezetting met militaire eer (d. i. vliegende vaandels, slaande trom en het spelen der muziek, defileerende voorbij de belegeraars, die, in orde van bataille, het geweer presenteeren, als eene hulde voor betoonde dapperheid), behoud van wapens, veldkanonnen, voertuigen en bagage. — Toegestaan bij de capitulatie van Belfort, 15 Febr. 1871.

b. Vrije aftocht der bezetting met behoud van wapens, veldgeschut en bagage, en vrijheid zich aantesluiten bij de overige troepen van den Staat. — Toegestaan, voor een gedeelte van het garnizoen, bij de capitulatie van Genua, 4 Mei 1800.

c. Vrije aftocht der bezetting met militaire eer, vergunning om zich te begeven werwaarts zij verkiest, doch onder belofte van, gedurende den veldtocht of een bepaalden tijd, niet meer tegen den vijand te dienen. — Toegestaan bij de capitulatie van Mainz, 21 Sept 1792.

d. De bezetting trekt met alle krijgseer uit, geeft hare wapens over en stelt zich daarna krijgsgevangen; verricht dit echter eerst op een bepaalden dag en een bepaald uur. Zij behoudt zich het recht voor om, wanneer zij vóór dien tijd ontzet of met genoegzame macht bijgestaan wordt, vrij met alle wapens uittetrekken en zich bij het ontzettingsleger te voegen. — Toegestaan bij de capitulatie van

(1) *Rapport officiel du conseil d'enquète sur les capitulations.*

Ulm, 18 Oct. 1805, en bij die van Gorkum, 7—20 Oct. 1813. Zulk eene capitulatie wordt genoemd: op gebeurlijke voorwaarden (*à conclusion éventuelle*). De tenuitvoerlegging wordt daarbij afhankelijk gesteld van eene bepaalde gebeurtenis, binnen een gestelden termijn.

e. De bezetting trekt met krijgseer uit, legt daarna de wapens op het glacis af en stelt zich krijgsgevangen. Zij zal zich echter naar haar vaderland kunnen begeven en de wapens terugontvangen, wanneer aan zekere gestelde voorwaarde wordt voldaan. — Toegestaan bij de capitulatie van de citadel van Antwerpen, 23 Dec. 1832.

f. Overgaaf der vesting met archieven, oorlogsmaterieel, voorraad enz., onder uitdrukkelijk beding, dat zij met dit alles, bij het sluiten van den vrede, weder aan den Staat, waartoe zij behoort, worde teruggegeven. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun, 8 Nov. 1870.

II. *Eer der wapens.*

Het behouden van de krijgseer hangt niet zoozeer af van de voorwaarden der capitulatie, als van de omstandigheden, waaronder zij is gesloten. De commandant van Mainz, die, na de eerste opeisching, vrijen aftocht met krijgseer verkreeg, verbeurde zijn eer en werd door den krijgsraad veroordeeld; terwijl de commandant van Pfalsburg, die zich in 1870, na dapperen weerstand, op genade of ongenade overgaf, van den raad van enquête den hoogsten lof oogstte en door den President der Fransche Republiek met het commandeurskruis van het Legioen van eer werd begiftigd.

Vorst van Hohenlohe werd bij Prenzlau door den Groothertog van Berg gevleid en zijn roem verheven; toch gevoelde hij zelf het vernederende van zijne handeling, en antwoordde hij terecht: »Die roem eindigt met dezen dag." Ook wanneer het uiterste voor de eer der wapenen is gedaan, blijft eene capitulatie voor hen, die er toe genoodzaakt zijn, uiterst smartelijk, en het is van den bevelhebber, die er toe overgaat, een ***plicht***, al het mogelijke te doen om die daad zoomin kwetsend mogelijk voor zijne manschappen te doen zijn, en vooral om de wapeneer van den Staat, die van zijne onderhoorigen en die van zich zelf, voor tijdgenoot en nakomeling, zelfs van verdenking, te vrijwaren.

Blücher begreep dit, toen hij, den 7den Nov. 1806, genoodzaakt werd zich met zijne legermacht bij Ratkau

aan de Franschen overtegeven. Zijne troepen moesten de wapens neerleggen en zich krijgsgevangen stellen. Hij zond toen kapitein von Müffling naar Bernadotte met het ontwerp der overeenkomst, waarvan de aanhef luidde:

»Daar Generaal Blücher aan brood, fourage en munitie gebrek heeft, neemt hij de capitulatie aan, welke de Maarschalk Prins van Ponte Corvo hem heeft laten aanbieden."

Toen de Fransche Generaals tegen dit hoofd der akte aanvoerden, dat het geen krijgsgebruik was in de capitulatie te vermelden, om welke reden zij werd gesloten, verklaarde Blücher, dat dit voor zijn eer en die van zijn korps noodzakelijk was, en voegde kapitein von Müffling er bij, dat het, bij de vastheid van karakter van den Generaal, te voorzien was, dat hij liever tot den laatsten man zou strijden, dan in zulk een gewichtig punt toegeven. Er werd in toegestemd, dat Blücher de reden als onderschrift zou plaatsen. Zelf schreef hij daarop:

»Ik capituleer, omdat ik geen brood en geen munitie heb.

»Blücher."

Bij de capitulatie van Metz had Generaal Jarras met moeite verkregen, dat het Fransche leger, alvorens de wapens neerteleggen, met krijgseer zou mogen uittrekken. Maarschalk Bazaine stond er echter op, dat dit alleen in het protocol opgenomen, doch niet uitgevoerd zou worden.

De Pruisische Generaal von Stiehle verheelde zijne verbazing daarover niet en verklaarde, dat men in Pruisen gewoon was alle bepalingen eener capitulatie stipt natekomen, en dat dus één van beide, de bepaling òf geheel uit het protocol weggelaten òf, zoo zij er in bleef, uitgevoerd moest worden. Zij werd er daarop uitgelaten. Generaal Jarras, wien er veel aan gelegen was de schande dezer capitulatie zooveel mogelijk te verzachten, bewerkte daarop, dat aan het slot van art. 4 der conventie werd gevoegd: »dat in het behoud van degens en eigendommen der officieren was toegestemd, als erkenning van den moed, door de troepen gedurende den veldtocht betoond."

Alvorens overtegaan tot het onderhandelen over eene capitulatie, waarbij het zich laat aanzien, dat de troepen zich gevangen zullen moeten geven, behooren de *vaandels* en *standaarden* te worden verbrand, opdat die tropeeën niet in 's vijands handen vallen. In den buitengewonen krijgsraad voor het proces van Bazaine zeide Generaal

de Rivière als rapporteur: »*L'honneur d'une armée se symbolise dans les drapeaux. Le devoir d'un général, si la fortune des armes lui devient contraire, est de les soustraire aux humiliations de la défaite*" (1). Zijn eens de onderhandelingen begonnen, dan is het veeltijds te laat (2).

III. *Zorg voor de belangen der officieren en manschappen.*

Art. 67 van de Instructie voor de plaatselijke commandanten, van 11 Jan. 1815, geeft daartoe aan het Nederlandsche leger een uitmuntend voorschrift. De commandant bepaalt — staat daar — het tijdstip, de wijze en voorwaarden der capitulatie; daarbij in acht nemende, om er geen aantenemen, waardoor zijn lot van dat zijner troepen zou afgescheiden worden. Deze bepaling waarborgt het behartigen van de belangen der capituleerende troepen.

Een andere waarborg is, dat de officieren niet van de manschappen worden gescheiden, dat ook zij steeds het lot van hunne onderhoorigen deelen, d. w. z., dat de officieren niet naar hun vaderland terugkeeren, terwijl de onderofficieren en soldaten gevangen naar 's vijands land worden weggevoerd. Het is noodig, dat bij de capitulatievoorwaarden b. v. de volgende voorwaarden worden bedongen: »De officieren zullen, met genot van de vrijheid van beweging, die gewoonlijk aan krijgsgevangen officieren wordt toegestaan, in dezelfde plaats als hunne onderhoorige troepenafdeeling verblijfhouden. Zij hebben tot dezen vrijen toegang, ten einde voor de belangen van hunne onderhoorigen te kunnen blijven zorgen." De officieren, aan wie deze vergunning wordt verleend, behooren eene schriftelijke verklaring afteleggen, dat zij hun woord van eer verpanden niet te zullen ontvluchten, noch hunne onderhoorigen tot de vlucht of eenige handeling van wederstand, verzet of oproer aantezetten of door hunne goedkeuring aantemoedigen.

Onder de volgende voorwaarden zijn capitulatiën gesloten:

a. De legermacht stelt zich krijgsgevangen. De officieren behouden hun zijdgeweer, worden op hun eerewoord, dat zij tot hunne uitwisseling niet meer tegen den vijand zullen

---

(1) *Procès* Bazaine, p. 133.

(2) Bij de onderhandelingen voor de capitulatie van Metz zeide Generaal von Stiehle tot Generaal Jarras: »*En tout cas, tout ce qui n'est pas détruit, tout ce qui n'est pas brûlé de drapeaux à cette heure nous appartient.*" *Procès* Bazaine, p. 654.

dienen, ontslagen en kunnen zich begeven werwaarts zij verkiezen. Aan eene bepaalde categorie van onderofficieren wordt gelijke gunst verleend. — Toegestaan bij de capitulatie van Prenzlau, 28 Oct. 1806.

b. Alle Generaals en officieren, zoomede hoogere beambten met officiersrang, die eene schriftelijke verklaring teekenen, dat zij zich op hun woord van eer verbinden tegen den Staat, die hen gevangen nam, gedurende den oorlog, die gevoerd wordt, niet meer te zullen strijden of op eenigerlei wijze tegen diens belangen te handelen, behouden hunne wapens en goederen en worden vrijgelaten. Die haar niet teekenen, blijven krijgsgevangen. — Toegestaan bij de capitulatie van Sedan, 2 Sept. 1870; van Straatsburg, 28 Sept. 1870; van Metz, 27 Oct. 1870, en van Verdun, 8 Nov. 1870.

De raad van *enquête* over de capitulatiën heeft het in Generaal de Wimpffen ten hoogste gelaakt, dat in de overeenkomst de bepaling is opgenomen, waardoor aan de officieren, met het geven van hun eerewoord, de vrijheid werd gelaten. Die gunst — verklaarde de raad — is eene premie voor kleinmoedigen, welke den officier in zijn plichtsgevoel en weerstandsbetoon verzwakt (1).

De bevelhebbers van Straatsburg, La Fère en Soissons, die dezelfde voorwaarde in de akte der capitulatie hadden doen opnemen, ontvingen deswege mede eene berisping. Daarentegen werd het in de commandanten van Schlettstadt en Nieuw-Breisach geprezen, dat zij er niet in hadden toegestemd, dat de officieren een ander lot dan de soldaten zouden verkrijgen.

c. De officieren behouden bovendien hunne bagage en paarden, de manschappen hun ransel. De regimentskassen worden hun gelaten. — Toegestaan bij de capitulatie van Prenzlau, 28 Oct. 1806, en van Ulm, 18 Oct. 1805.

Wij zien hier bij twee belangrijke capitulatiën, de eerste waarbij het Oostenrijksche leger zich aan het Fransche overgaf, dat de officieren de paarden, die hun in eigendom toebehoorden, behielden. Bij de capitulatie van Sedan, 2 Sept. 1870, was verzuimd deze voorwaarde te bedingen.

Daar dit recht nog niet algemeen is erkend, dient het niet onder een algemeenen term te worden begrepen, doch afzonderlijk vermeld. Dit is geschied bij de capitulatie van Verdun, 8 Nov. 1870.

---

(1) *Rapport officiel du conseil d'enquête sur la capitulation de Sedan*, p. 11.

IV. ***Belangen der burgers en der vestingverdedigers, voor zoover deze niet tot de gewone legermacht behooren.***

a. De leden der schutterij (nationale garde) en der scherpschutters- en weerbaarheids-vereenigingen (*franc-tireurs*) worden, na hunne wapens te hebben afgelegd, vrijgesteld tegen schriftelijke op hun woord afgelegde verklaring dat zij, gedurende den oorlog, die gevoerd wordt, de wapens niet meer zullen voeren. — Toegestaan bij de capitulatie van Straatsburg, 28 Sept. 1870.

De bedoelde schriftelijke verklaring wordt in de capitulatie-akte eenvoudig »*Revers*" genoemd.

b. De gendarmerie (*maréchaussée*) is vrij en behoudt hare paarden. De meester-werklieden bij de korpsen worden niet als militairen beschouwd en zijn vrij. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun, 8 Nov. 1870.

c. Geen der verdedigers van de vesting zal wegens deelneming aan de verdediging mogen worden vervolgd. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun (als voor).

De burgers evenmin ter zake hunner staatkundige gevoelens. — Toegestaan bij de capitulatie van Genua, 4 Mei 1800.

Ieder burger is vrij, met al wat hem toebehoort, de stad te verlaten. Daartoe wordt hem op zijne aanvraag een paspoort verleend voor ...... maanden. — Toegestaan bij de capitulatie van Genua (als voor).

d. Aan de stad worden oorlogs-contributiën noch requisities van geld opgelegd.

Personen, eigendommen, burgerlijke en godsdienstige inrichtingen, worden geëerbiedigd.

De troepen zullen zooveel mogelijk in militaire gebouwen worden ondergebracht, uitgenomen bij doormarsch van troepen. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun, 8 Nov. 1870.

e. Alle openbare ambten, gerechtshoven, alsmede het notariaat, blijven gehandhaafd. Vrije uitoefening van handel en industrie wordt gewaarborgd. — Toegestaan bij de capitulatie van Verdun (als voor).

f. Requisities in natura zullen beperkt blijven tot hetgeen tot onderhoud van de troepen der bezetting wordt gevorderd. Zij geschieden uitsluitend door tusschenkomst

van het gemeentebestuur. — Toegestaan bij de capitulatie van Chartres, 21 Oct. 1870.

Het gerequireerde wordt aanstonds of uiterlijk bij den vrede, door den Staat betaald, die de requisitie genoot.

Algemeene bepalingen.

Représaille-maatregelen mogen noch tegen de krijgsgevangenen noch tegen de bevolking worden genomen.

Dit is eene zekerheidsvoorwaarde, die, zoolang het nemen van représailles niet als onrecht wordt erkend, met het oog op het bepaalde in art. 7 der proclamatie van Vorst von Schwartzenberg, van 10 Maart 1814, en van de représailles in 1870 tegen de inwoners van Dijon, Gray en Vesoul uitgeoefend, haar gewicht kan verkrijgen.

Aan officieren, die zich in krijgsgevangenschap begeven, zal, in de plaatsen waar zij gevangen worden gehouden, vrij verkeer worden toegestaan, onder verklaring een bepaalden omtrek niet te overschrijden. Zij zullen slechts strenger behandeld en vervolgd kunnen worden, ter zake van overtredingen, die zij zelf hebben begaan.

Eene zekerheidsbepaling, met het oog op de behandeling der in 1870 en 1871 in Duitschland krijgsgevangen Fransche officieren, niet zonder gewicht.

Bij twijfel omtrent de uitlegging dezer overeenkomst, geschiedt deze ten voordeele van de partij, die capituleert. Eene slotvoorwaarde, die nimmer verzuimd moet worden. Zij is gesteld bij de capitulatie van Metz, 27 Oct. 1870.

9°. *Bevoegdheid tot het sluiten van capitulatiën.* Capitulatiën kunnen gesloten worden tusschen:

a. opperbevelhebbers van legers;

b. den commandant van een zelfstandig troepengedeelte — indien deze, ten gevolge van de gebeurtenissen van den oorlog, in de onmogelijkheid is gebracht van hooger gezag bevelen te vragen of goedkeuring der conventie interoepen — met den hoogst commandeerenden officier van de vijandelijke troepen ter plaatse;

c. den commandant van eene ingesloten of belegerde vesting of van een belegerd fort met den commandant van het insluitings- of belegeringskorps.

Hugo de Groot zegt (1), dat hij, die gezag toekent, daarbij tevens, voor zooveel het hem gegeven is, alles schenkt wat zedelijk noodig is om dat uitteoefenen.

Vattel stelt op den voorgrond, dat eene overeenkomst, om rechtsgeldig te zijn, met voldoend gezag moet zijn gesloten.

Volgens hem is een kolonel of officier van minderen rang der troepen te velde niet bevoegd capitulatiën te sluiten; kent Heffter die bevoegdheid alleen toe aan een opperbevelhebber; spreekt Bluntschli slechts van den bevelhebber van een berennings- of belegeringskorps. Voor verschillende gevallen blijft dus onzekerheid. Die gevallen kunnen zich vooral voordoen in een leger als het Nederlandsche, waarbij, ter verdediging van het grondgebied van den Staat, vele zelfstandige detachementen, door officieren met lageren dan den generaalsrang, gecommandeerd zullen worden. (Zie omtrent het gebeurde na den slag van Magenta: *Oorlogsrecht*, 2de uitg., blz. 417.)

De commandant van een fort, met eene zelfstandige strategische werking, heeft dezelfde bevoegdheid als de commandant van eene vesting; de commandant van een fort of andere versterking, waarvan de werking samengrijpt met andere, die gezamenlijk een geheel vormen, echter geenszins, tenzij ook zoodanig fort, geheel ingesloten, van de gemeenschap met de overige forten en troepen is afgesneden en daardoor in den toestand van eene sterkte met zelfstandige werking wordt teruggebracht.

In den veldtocht van 1799, in Noord-Holland, is de naam van *capitulatie* gegeven aan de overeenkomst, den 18den Oct. te Alkmaar gesloten tusschen de Engelsche en Fransche bevelhebbers. Feitelijk was het geen capitulatie, maar een algemeene wapenstilstand. Waarschijnlijk is eerstgemelde naam slechts aan de overeenkomst gegeven, omdat de Fransche Generaal Brune daarbij zijne bevoegdheid in hooge mate overschreed (2).

Eene andere vraag omtrent de *bevoegdheid* is deze:

Heeft een commandant van een leger of legerkorps het recht en de bevoegdheid om, als hij capituleert, troepengedeelten, die onder hem ressorteeren, maar tijdelijk afwezig zijn, in de capitulatie te begrijpen, en is hij, die de gede-

(1) III, 22, § 2.

(2) Zie de voorwaarden dezer capitulatie bij Kraijenhoff, *Geschiedk. beschouwing van den oorlog op het grondgebied der Bataafsche Republiek in 1799*, blz. 231.

tacheerde troepen aanvoert, bevoegd zich aan het bevel, om die troepen over te geven, te onttrekken?

Die vraag heeft zich voorgedaan bij de capitulatie van Baylen. Het 116de regiment was van de divisie Dupont gedetacheerd naar Cuenza, om eenige Spaansche benden te tuchtigen, welke een konvooi met Fransche zieke soldaten hadden vermoord. Eene sectie artillerie en een eskadron jagers te paard waren er aan toegevoegd. Op den terugweg naar de divisie verneemt Kolonel Rouelle, die over dit detachement het bevel voerde, de capitulatie. Hij wordt namens zijn divisie-commandant gelast zich aan de Spanjaarden overtegeven, daar hij volgens de voorwaarden in de capitulatie begrepen was, evenals de troepen van Generaal Védel, die op anderhalf uur afstands nabij Baylen had gestaan en zich hadden overgegeven. Kolonel Rouelle weigert echter dit bevel te gehoorzamen. Wegens de groote verantwoordelijkheid dezer daad roept hij de officieren voor en zegt: »*On veut nous forcer à nous rendre, nous qui n'étions pas à cette malheureuse affaire, nous dont on n'a pu disposer que par un abus de pouvoir et un excès de lâcheté, nous enfin qui avons des armes! Le souffrirons-nous, mes amis?*" — Die toespraak werd door de officieren met teekenen van goedkeuring ontvangen, toen de »*Sous-lieutenant*" Bugeaud — later de beroemd geworden Maarschalk — zich niet kunnende bedwingen, uitriep dat de overgave eene schande zou wezen, dat de Kolonel op allen kon rekenen, en hij om de eer verzocht van met zijne compagnie, waarvan de kapitein en de luitenant gesneuveld waren, de achterhoede op dien gevaarlijken tocht naar Madrid te commandeeren. Dit werd toegestaan. Vijf dagen duurde de marsch van deze dapperen, onder zonnehitte, gebrek aan water en aanhoudende gevechten van de achterhoede tegen de Spaansche ruiterij. Eindelijk wordt niet Madrid, dat middelerwijl in opstand was gekomen, maar het legerkorps van Jourdan bereikt, aan wien Kolonel Rouelle mededeelt, waarom hij aan de bevelen van zijn chef niet heeft gehoorzaamd (1). Jourdan keurde die handeling goed.

Is zij uit een rechtsoogpunt te verdedigen? Naar mijn gevoelen, buiten eenigen twijfel, ofschoon zulks door eenigen in twijfel is getrokken. Al wat in strijd met de eer is, wordt ook door het recht, als in strijd met de natuur, verworpen. Een officier moet in de eerste plaats waken

---

(1) Lorédan Larchey, *Suites d'une capitulation*. Paris 1885.

voor zijne eer, voor die zijner soldaten en voor die der wapenen van den Staat. De inspraak van zijn eer- is tevens die van zijn rechtsgevoel. Vóór alles moet hij daaraan gehoorzamen, daarnaar zich steeds gedragen. Zelfs buiten aanmerking latende dat, waar eene capitulatie in het open veld *niet* geoorloofd is, hij, die daartoe toch overgaat, de bevoegdheid verliest anderen te gelasten de ongeoorloofde daad te verrichten, is het zeker, dat de gecapituleerd hebbende bevelhebber, in handen des vijands, de physieke en moreele eigenschappen en de vrijheid van handelen mist, welke onafscheidelijk aan het recht van bevel moeten zijn verbonden. Van het oogenblik dat hij in de macht des vijands is, staat hij onder overmacht en vervalt zijn gezag over anderen.

Een ander geval is dat van den Kapitein-ter-zee Koopman bij de capitulatie van de citadel van Antwerpen, in Dec. 1832.

Toen de citadel, ten gevolge van de moreele en physieke uitputting der bezetting, na langdurig bombardement en dapperen strijd, moest capituleeren, had de flotille van 12 kanonneerbooten, welke onder den Kapitein-ter-zee Koopman op de Schelde vóór Antwerpen lag, nog weinig of niet geleden. Kolonel Koopman, die onmiddellijk onder de bevelen van Generaal Chassé stond, had zich, den 22sten Dec., toen in den raad van defensie dezerzijds o. a. werd voorgeslagen, dat de scheepsmacht een vrijen aftocht zou hebben, tegen de capitulatie niet verzet. Toen dit voorstel door de Franschen echter verworpen en andere voorwaarden daarvoor in de plaats gesteld werden, volgens welke de vaartuigen zouden worden overgegeven, verklaarde hij dat art. 80 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te water hem verplichtingen oplegde daarmede in strijd, en verzocht hij, nog vóór de onderteekening der capitulatie, èn als lid van den raad van defensie èn als commandant der zeemacht, ontslagen te worden van het bevel van Generaal Chassé, ten einde, op zich-zelf staande, vrij te zijn in zijne handelingen. Toen Generaal Chassé zich, door hem die vrijheid van handeling te verleenen, ontslagen had van zijne eigen bevoegdheid, onttrok Kolonel Koopman zich aan de capitulatie en werd in een additioneel artikel aan het slot der akte van 23 Dec. gesteld: »*La flottille de douze canonnières, stationnée devant Anvers, sous les ordres de M. le colonel* Koopman, *n'est pas comprise dans la présente capitulation.*"

Kolonel Koopman, nu geheel vrij, gelastte, ten einde

te verhoeden dat zijne schepen in 's vijands handen vielen, aan zijne officieren de booten te vernielen, in den grond te kappen of te verbranden, of wel zoo mogelijk naar Holland weg te komen. Die bevelen werden stipt uitgevoerd, zoodat slechts één kanonneerboot, die te vergeefs trachtte te ontkomen, door windstilte en laag water in handen der Franschen viel.

Door deze krachtige handeling heeft Kolonel Koopman de eer der Nederlandsche wapenen nog in de laatste ure van het beleg der citadel opgehouden.

Bij overeenkomsten moeten de woorden niet naar hunne spraakkunstige waarde, in letterlijken zin, maar naar het *gewoon gebruik* worden opgevat, tenzij het gezond verstand noopt daaraan een anderen uitleg te geven. Bij kunst- of technische termen wordt de bepaling der technici gevolgd. Zijn uitdrukkingen, afzonderlijk of in verband beschouwd met andere, voor verschillenden uitleg vatbaar, dan wordt de bedoeling bij gevolgtrekking afgeleid. Hierbij moet worden gelet op den *aard van het onderwerp*, de *gevolgen* en het *verband met andere woorden*, door dezelfde personen gebezigd.

HOOFDSTUK III.

DE OORLOGVOERENDEN TEGENOVER DE NEUTRALEN.

I. Begrip van neutraliteit.

Neutraal zijn de Staten, die aan den oorlog, ontstaan tusschen andere Staten, in geen enkel opzicht deelnemen en op hun gebied geen handelingen toelaten, welke met dien oorlog in verband staan.

II. Verschillende neutraliteits-toestanden van een Staat.

De neutraliteit kan zijn vrijwillig of verplichtend.

Zij is *vrijwillig*, wanneer de Staat, die haar aanneemt daartoe door geen verdrag is gebonden; zij is *verplichtend*, wanneer bij internationale verdragen is verklaard, dat het gebied van den Staat steeds onzijdig zal zijn. Deze laatste wordt de *duurzame* neutraliteit genoemd. Haar doel is: beperking van mogelijkheid tot en localiseering van den oorlog, door niet toetelaten, dat vijandelijkheden worden gepleegd op grondgebied van Staten, die door hunne geographische ligging of verscheidenheid van taal en volksstam, op zich-zelf of gepaard aan onvoldoend verdedigingsvermogen tegen omringende machtige Rijken, veeltijds tusschen deze een twistappel zijn geweest of aan deze tot operatietooneel hebben gestrekt. Een Staat, wiens neutraliteit verplichtend en bij tractaten gewaarborgd is, verkeert daardoor buiten de mogelijkheid met een anderen Staat een of- en defensief verbond te sluiten.

In Europa zijn verplichtend:

a. De neutraliteit van Zwitserland, ingevolge het Weener-Tractaat en de bijzondere verklaring van 20 Nov. 1815.

b. Die van België, sedert eeuwen het geliefkoosd worstelperk tot beslechting van Europeesche geschillen. Zij werd bij art. 7 van het Londensche Tractaat, van 19 April 1839, gewaarborgd.

In Aug. 1870 werd, bij tractaten tusschen Engeland met Pruisen en met Frankrijk gesloten, waarbij Oostenrijk toetrad, opnieuw de handhaving der onafhankelijkheid en onzijdigheid van België bevestigd. De contracteerende Mogendheden verbonden zich de neutraliteit, zoo die door de andere oorlogvoerende partij werd geschonden, met hare maritieme en militaire strijdkrachten te doen verzekeren. Rusland bleef ongenegen toetetreden, daar het zich terecht, door het Tractaat van 1839, verbonden achtte. Deze bijzondere neutraliteitsverklaring was slechts verbindend gedurende den oorlog, die gevoerd werd en 12 maanden na de ratificatie van het vredesverdrag. »Na dien tijd zal," stond in het verdrag, »de onafhankelijkheid en neutraliteit van België voortdurend, gelijk tot nu toe, gegrond blijven op art. 1 van het vijfvoudig verdrag, van 19 April 1839" (1).

België zelf was, om het niet in moeielijkheden te brengen, buiten de onderhandeling en de overeenkomst gelaten, ofschoon het er kennis van droeg en de regeering er zich ten hoogste ingenomen mede betoonde (2).

c. Die van het Groothertogdom Luxemburg, in 1867 te Londen bij verdrag, ook door Nederland, gewaarborgd en onder collectieve garantie der contraheerenden, met uitzondering van België, als zelf neutraal, gesteld.

d. Die van Krakau, door art. 6 der Weener-congresakte.

e. Die der Jonische Eilanden, door art. 2 van het verdrag, den 14den Nov. 1863 gesloten tusschen Frankrijk, Groot-Britannië, Oostenrijk, Pruisen en Rusland.

Een Staat is òf oorlogspartij òf neutraal, een middentoestand bestaat niet.

---

(1) De inhoud van het verdrag en de beraadslaging daarover in het Engelsche Lagerhuis worden aangetroffen in de *Staats-Courant* van 1870, n°. 191.

(2) Zie de rede van den Heer d'Anethan, toen Belgisch Minister van Buitenlandsche Zaken, in de *Staats-Courant* van 1870, n°. 195.

De politiek ziet echter onderscheid in eene volstrekte en in eene afwachtende, in eene gewapende en in eene beschermde neutraliteit.

De *volstrekte* is die, welke een Staat aanneemt, die besluit, zoolang de oorlog duurt, zich buiten den strijd te houden, mits zijne neutraliteit geëerbiedigd blijve.

De *afwachtende* is die, waarbij de Staat verklaart zich zóólang buiten den strijd te zullen houden, als zijne belangen geen inmenging vorderen.

De volstrekte en de afwachtende kunnen al of niet met wapening gepaard gaan.

Gewapende neutraliteit is de gewapende toestand van den Staat, die de afwachtende houding heeft aangenomen.

Beschermde neutraliteit is de toestand van den Staat, die volstrekt onzijdig wil blijven en zijne neutraliteit, om ze te kunnen handhaven en de plichten te vervullen, welke deze hem oplegt, door toereikende verweermiddelen schraagt.

1°. *Volstrekt*, *strikt* of *streng* neutraal te blijven, duidt aan de meest ernstig gemeende onthouding aan den strijd. Men verklaart daarmede van den aanvang af voornemens te zijn *nu* noch *later* aan den oorlog te zullen deelnemen, onverschillig welke partij moge zegevieren, zoolang de neutraliteit geëerbiedigd blijve. In den regel is deze de uit een politiek oogpunt meest aantebevelen vorm van neutraliteit voor Staten van den tweeden en lageren rang, die geen andere dan *nationale* belangen hebben optehouden en te beschermen.

In 1870 verklaarde de Nederlandsche regeering reeds vóór den oorlog: »dat zij, mocht er een oorlog uitbreken, besloten heeft eene strikte neutraliteit aantenemen en te handhaven" [1]. Zweden en Noorwegen namen het besluit *streng* neutraal te blijven.

2°. Bij de *afwachtende* of voorwaardelijke neutraliteit is de Staat niet tot den oorlog gestemd, besluit zelfs zich voor alsnog niet in den strijd te mengen; doch bij de mogelijkheid,

(1) *Staats-Courant* van 1870, n°. 166.

dat belangen en rechten, welke hij voorstaat buiten die van eigen gebied, en waarbij hij is betrokken, bij den schok der partijen worden gekrenkt, behoudt hij zich voor: den loop der gebeurtenissen aftewachten en partij te kiezen, zoodra die belangen en rechten zulks vorderen.

Deze vorm van neutraliteit wordt gewoonlijk aangenomen door Staten van keizerlijken rang en titel, Groote Mogendheden, die niet alleen nationale belangen te beschermen hebben, maar ook invloed uitoefenen op de verschillende Staten- en wereldverhoudingen.

Rusland en Oostenrijk namen deze neutraliteit in 1870 aan. De Russische regeering verklaarde: »De Keizer heeft besloten tegenover de beide oorlogvoerende Mogendheden de neutraliteit in achttenemen, zoolang de belangen van Rusland niet door de eventualiteiten van den oorlog getroffen worden" (1). De verklaring van Oostenrijk was bijna gelijkluidend.

Zich toerusten tot den oorlog, zelfs het opstellen van troepen nabij de grenzen, beteekent niet dat de Staat, die dit doet, aan den oorlog wil deelnemen (2). Het feit, dat een neutrale Staat zijne lichtingen oproept, die, volgens de wet, alleen bij oorlog of buitengewone omstandigheden mogen genomen worden, geeft geen recht de onzijdigheid verdacht te beschouwen. Integendeel, de Staat, die zich niet wapent, is niet bij machte de plichten te vervullen, die de toestand van oprecht gemeende neutraliteit oplegt. In 1870 hebben Nederland, België en Zwitserland, zich volledig tot den oorlog toegerust, om hunne neutraliteit te handhaven. De gebiedende noodzakelijkheid van volledige wapening is toen aan de beide laatstgenoemde gebleken. Geen dezer Staten heeft aan den oorlog deelgenomen.

3°. *Gewapende* neutraliteit kan zijn met of zonder provocatie. Zij is met provocatie, indien eene der oorlogvoerende partijen met den oorlog wordt bedreigd, wanneer deze handelingen pleegt in strijd met door den neutralen Staat aangenomen beginselen (b. v. van het volkenrecht).

---

(1) *Staats-Courant* van 26 Juli 1870, n°. 174.
(2) Bluntschli, § 748.

Zoodanig is de *Gewapende neutraliteit van* 1780 geweest (zie bij: *De vlag dekt de lading*), alsmede de *Tweede gewapende neutraliteit*, zijnde het verbond in 1800, met het oog op wederrechtelijke handelingen van Engeland, tusschen Rusland, Zweden, Denemarken en Pruisen, gesloten tot handhaving der beginselen van 1780 (1).

Zij is zonder provocatie, wanneer bedreiging achterwege blijft en eene algemeene wapening geen offensief karakter draagt.

Zoodanig was de neutraliteit van Oostenrijk in 1870. Zie de rede in het Huis van Afgevaardigden van den Hongaarschen Landdag, den 28sten Juli, door den President-minister Graaf Andrassy gehouden (2).

Het gebruik van eene terminologie, die geen misverstand toelaat, is van het hoogste gewicht, vooral voor kleine Staten.

Bluntschli noemt *gewapende* neutraliteit wat door mij *beschermde* is genoemd. De uitdrukking van gewapende neutraliteit, in den zin van beschermde gebezigd, zou aan eene Groote Mogendheid, indien haar belang dat medebrengt, tot voorwendsel kunnen strekken om den kleinen Staat verdachte voornemens toetedichten, en dezen met schijn van recht in den oorlog te betrekken. Voor mijne opvatting voer ik het gevoelen aan van den Engelschen President-minister Gladstone. »Ik kan mij niet vereenigen," zeide hij den 1sten Aug. 1870 in het Lagerhuis, »met het gezegde van den spreker, dat *gewapende neutraliteit* onze houding behoort te zijn. Die uitdrukking, opgevat in haren historischen zin, past volstrekt niet op de tegenwoordige tijdsomstandigheden. Gewapende onzijdigheid beteekent eene gezindheid, veel verschillende van die, welke wij ons nog steeds, hoop ik, zonder voorbehoud mogen toeschrijven, namelijk ondubbelzinnige vriendschap voor de beide geschilvoerende partijen. Gewapende neutraliteit beduidt gewoonlijk een staat van zaken, waarin een Staat oorlog verwacht, in gevaar van oorlog meent te zijn, maar nog geen partij heeft gekozen, zich nog niet verklaard heeft. Geheel iets anders is eene beveiligde onzijdigheid, geschraagd en gerugsteund door het bezit van toereikende weermiddelen. Ik kan de uitdrukking gewapende onzijdigheid niet goedkeuren en het doet mij leed dat zij den spreker ontvallen is."

(1) Ortolan, *Diplomatie de la mer*, 4e édition. 1864. t. 2. p. 409.
(2) den Beer Poortugael, *Oorlogsrecht*, 2de uitg., blz. 426.

III. Recht op neutraliteit.

Elke Staat heeft het recht te beslissen of hij aan den oorlog deelneemt of neutraal blijft.

Dit recht is volstrekt en onbegrensd voor Staten, die tot geen bondgenootschap behooren en zich niet door tractaten hebben verbonden; het is betrekkelijk voor Staten, die verdragen tot wederkeerige hulp hebben aangegaan.

Niet altijd verplicht het bondgenootschap met eene oorlogspartij tot deelneming aan den oorlog. De akte, waarbij die bond is gesloten, kan bepalingen bevatten, welke het behouden der neutraliteit toelaten.

Oostenrijk, in 1859, in en buiten den Duitschen Bond, voerde toen niet als Bondsstaat voor Duitsche, doch als Groote Mogendheid voor zijne bijzondere Italiaansche belangen krijg. De Duitsche Staten waren door de Bondsakte van 1815 (art. XI) slechts gehouden: »zoowel geheel Duitschland als iederen bijzonderen Staat tegen eenigen aanval in bescherming te nemen en het bezit van ieders grondgebied te waarborgen." Zoolang Duitschlands grondgebied niet werd geschonden, hadden deze Staten dus geen verplichting. Zij bleven neutraal.

In 1864 voerden Oostenrijk en Pruisen tegen Denemarken alleen als Groote Duitsche Mogendheden oorlog, niet als uitvoerders van eene bonds-executie. De overige Staten bleven onzijdig; vele teekenden zelfs protest aan tegen den doormarsch van Oostenrijksche en Pruisische troepen door Holstein.

In 1866 kampten de twee Groote Duitsche Mogendheden om de hegemonie. Nederland had, den 11den Juni, te Frankfort, met Pruisen, tegen de mobielverklaring gestemd. Het bleef neutraal.

Hoewel aankondiging van neutraliteit rechtens niet gevorderd kan worden, is toch het afleggen van eene neutraliteitsverklaring een goed gebruik (1). Twijfel en onzekerheid worden er door opgeheven. Zonder aankondiging van onzijdigheid kan elk oogenblik eene oorlogsverklaring worden verwacht, met deze minder.

---

(1) Hautefeuille, I, p. 405.

In 1870 legden alle Staten dergelijke verklaringen af. Nederland deed dit, door tusschenkomst zijner diplomatie, aan alle Hoven en in de *Staats-Courant*, zelfs vóór de oorlog uitbrak: een maatregel van wijze staatszorg.

Dè voortdurende neutraliteit van een Staat houdt op, zoodra deze zelf als oorlogspartij optreedt of zich bij eene andere oorlogspartij aansluit.

Een Staat, die, bij verdrag met andere Staten, zich heeft verbonden om de voortdurende neutraliteit van een Rijk of van eene zee te waarborgen, is gehouden die neutraliteit met kracht van wapenen te beschermen.

Zijn echter, sedert het sluiten van het verdrag, onvoorziene omstandigheden ingetreden, welke in de statenverhouding eene belangrijke wijziging hebben gebracht, dan kunnen deze van zoodanigen aard zijn, dat het tractaat toelaat den Staat van diens verplichtingen te ontheffen. Deze heeft alsdan recht neutraal te blijven.

Blijkens art. 2. van het Londensche Tractaat, van 11 Mei 1867, is Luxemburgs onzijdigheid onder den *gezamenlijken* waarborg gesteld van Nederland, Oostenrijk, Frankrijk, Engeland, Italië, Pruisen en Rusland. Over de beteekenis van de verplichtingen, die Engeland met het medeonderteekenen van dat waarborgend verdrag op zich had genomen, geïnterpelleerd, antwoordde Lord Stanley, den 24sten Juni 1867 (1), dat de collectieve garantie slechts zóólang bindend was, als de gezamenlijke onderteekenaars van het conventieprotocol voor deze optraden.

In Dec. 1870, na Graaf von Bismarck's nota, waarin de gedragslijn werd ontvouwd, welke door Pruisen nopens de neutraliteit van Luxemburg zou worden gevolgd, verklaarde Engeland echter, dat de onder collectieve garantie staande onzijdigheid van dat Rijk niet kon worden opgeheven door eenzijdige klachten of verklaringen van ééne der Mogendheden.

Wanneer een gewest tot twee Staten behoort en het aan den oorlog van één dezer Staten deelneemt, verliest de andere Staat daardoor het recht op neutraliteit.

(1) *Unsere Zeit. Deutsche Revue der Gegenwart. Herausg. von* Gottschall. 1870. S. 617.

Vóór 1866 behoorde de Nederlandsche provincie Limburg ook tot den Duitschen Bond. Nederland zou niet onzijdig hebben kunnen blijven, indien bij een oorlog van Duitschland met een ander Rijk, het contingent, dat Nederland voor Limburg, krachtens de Bondswet, verplicht was te leveren, deel aan den strijd had genomen. Zulke gewrongen toestanden zijn te onnatuurlijk om niet tot rechtsgeschillen aanleiding te geven. Alleen politiek belang zou Duitschlands tegenpartij er toe hebben kunnen brengen de neutraliteit van Nederland te eerbiedigen, wanneer dit zich strikt tot het leveren van het contingent bepaalde.

Wanneer twee Staten met elkander niets gemeens hebben dan den Souverein, heeft de eene Staat recht neutraal te blijven, al voert de andere Staat oorlog.

Elke souvereine Staat is volkenrechtelijk een zelfstandig rechtspersoon. De een kan dus in vrede leven, terwijl de andere oorlog voert (1). Bluntschli (§ 754) zegt, dat de Nederlanden onder den Stadhouder Willem III niet in de oorlogen van Engeland behoefden te zijn getrokken. Nederland en Luxemburg verkeeren thans nog in dat geval. Luxemburg is staatsrechtelijk aan Nederland volkomen vreemd. Beide landen hebben alleen denzelfden Souverein (persoonlijke unie). Het waarnemen, volgens het verdrag met Luxemburg gesloten, van diens belangen bij vreemde Mogendheden, door Nederlandsche Vertegenwoordigers, doet aan dit begrip afbreuk en kan het middel worden om Nederland in moeielijkheden te wikkelen. Nederland kon, vóór het waarborg-verdrag van 1867, geheel vreemd blijven aan de rechtsgeschillen van Luxemburg. Ten gevolge van den neutraliteits-waarborg, kan het geroepen worden die neutraliteit te helpen beschermen. Dit is echter eene omstandigheid, geheel afgescheiden van de stelling.

IV. Plichten der neutralen.

De plichten der neutralen vloeien voort uit het feit, dat de onzijdige Staten als zoodanig aangemerkt willen worden.

Zij zijn drieërlei:

---

(1) Heffter, § 145.

1°. *Plichten van onthouding.* De Staat mag *zelf* geen enkele daad verrichten, waardoor hij rechtstreeks of zijdelings aan den oorlog zou deelnemen;

2°. *Plichten van niet toelaten.* Hij mag niet *gedoogen* of toelaten, dat òf zijne onderdanen òf eene der oorlogvoerende partijen zijn toestand van onthouding schenden;

3°. *Plichten van onpartijdigheid.* De Staat moet volkomen *onpartijdig* blijven tusschen de oorlogvoerenden.

a. Plichten van onthouding.

Een neutrale Staat mag aan geen der oorlogspartijen troepen, oorlogsschepen, wapens of eenig ander oorlogsmaterieel ter beschikking stellen, evenmin geld. In het algemeen behoort hij zich streng te onthouden de oorlogvoerenden eenige feitelijke ondersteuning tot krijgsoogmerken te verleenen.

Hij mag dus niet gelijkmatige hulp aan beide verleenen. Volkomen onthouding is noodig, omdat men, wanneer aan beide partijen hetzelfde wordt gegeven, toch altijd de eene meer helpt dan de andere (1). Zij sluit in zich het niet overbrengen van berichten omtrent oorlogszaken door zijn rijkstelegrafen naar de oorlogspartijen, tenzij bij tractaat met oorlogvoerende Staten, vóór den oorlog gesloten, anders mocht zijn overeengekomen.

b. Wat wel en wat niet mag worden toegelaten.

1°. *Aan onderdanen of vreemdelingen.* De regeering van een neutralen Staat is verplicht er tegen te waken, dat de gezanten of consuls van de oorlogspartijen op haar gebied handelingen verrichten in strijd met de onzijdigheid; dat door deze, of door wie ook, voor eene oorlogspartij wervingen op zijn grondgebied geschieden of dat vrijwilligers zich op militaire wijze organiseeren, ten einde zich bij het leger van eene der oorlogspartijen te voegen.

---

(1) Vattel, III, 7, § 104.

Wanneer echter onderdanen van onzijdige Staten, afzonderlijk, op eigen gezag, zonder vergunning van de regeering, in vreemden krijgsdienst treden, is dit geen schending der neutraliteit.

In 1870 was te Bucharest door den Franschen Consul-Generaal een aanvang gemaakt met het vormen van guerillabenden. Dit werd, op protest van den Pruisischen Consul-Generaal, verboden, als eene handeling in strijd met de neutraliteit.

In Dec. 1870 zond Graaf von Bismarck eene nota aan Luxemburg, wegens de handelingen van het Fransche Consulaat. De Luxemburgsche regeering verwierp echter deze klacht als ongegrond, vermits, volgens haar, de werkzaamheid van den Franschen Consul zich had bepaald tot het verleenen van ondersteuning aan hulpbehoevende Franschen, die naar een ander neutraal land, België, reisden.

Eene regeering kan echter niet verder, dan hare macht reikt, instaan voor handelingen van bijzondere personen. Toch hebben bij het uitbreken van den oorlog van 1870—71 verscheidene regeeringen de bevolkingen verboden in militairen dienst bij eene der oorlogvoerende partijen te treden: Denemarken, bij aankondiging van 27 Juli 1870, in het officieel blad; Rusland bij Keizerlijk besluit van 3 Aug. 1870; Amerika bij de neutraliteits-proclamatie van den President. Op het zonder vergunning der regeering in militairen dienst treden bij eene vreemde Mogendheid wordt in vele Staten bij de wet eene straf gesteld; in Nederland wel geen straf, doch, om den Staat voor moeielijkheden te vrijwaren, het verlies van den staat van Nederlander (art. 10 der wet van 29 Juli 1858; *Staatsblad* N°. 44). Is hij, die den vreemde dient, geen Nederlander meer, dan kan hij de neutraliteit van Nederland niet in gevaar brengen.

Ofschoon de bevolking van een neutralen Staat het recht heeft voor een der oorlogvoerende partijen medegevoel te uiten, behoort dit binnen grenzen te geschieden, en handelt de regeering van zoodanigen Staat verstandig scherpe veroordeelingen of beleedigingen voor een der strijdende partijen zoo mogelijk te keeren.

Terecht zegt Bluntschli [1] dat neutraliteit niet synoniem is met onverschilligheid. Daar tegenover staat, dat eene ondersteuning even goed eene moreele als eene materieele kan zijn. Aan elke neutraliteit is het denkbeeld verbonden van *volkomen* onthouding, dus ook van moreelen steun.

Bluntschli vermeent, dat de onzijdige *Staat* zijn levendig medegevoel voor de eene en zijn misnoegen en afkeuring over handelingen van de andere partij openlijk en onverbloemd uitspreken mag, mits de vorm niet beleedigend zij, *daar dit tot oorlog kan leiden*. Waar is de grens? Wie bepaalt wat beleedigend is en wat niet? Hoe gevaarlijk wordt die onbepaaldheid! Eene harde waarheid aantehooren klinkt sommigen, bij hooggestemd gevoel van eigenwaarde, reeds als eene beleediging, openlijk geuit als een moreele steun der tegenpartij verleend.

In 1870 maakte de Zweedsche regeering de dagbladen opmerkzaam op het wenschelijke, dat door het verspreiden van geruchten — welke het vertrouwen van het buitenland op de bedoelingen der regeering konden benadeelen — de toestand en houding der regeering niet werden bemoeielijkt.

Toen werden door den Pruisischen Gezant bij de Belgische regeering opmerkingen gemaakt omtrent de houding van een deel der *dagbladpers*. Deze was in het oog van Pruisen van dien aard, dat zij stoornis in Duitschlands vriendschappelijke gezindheid jegens België zou kunnen doen vreezen. De Gezant verklaarde, dat de taal van sommige dagbladen de strekking had Frankrijk tot wederstand aantemoedigen en den oorlog langer te doen duren. Dit was, volgens hem, kwalijk met de onzijdigheid overeentebrengen.

De Belgische regeering wees op de vrijheid van drukpers en de onafhankelijkheid der dagbladen. Deze verontschuldiging werd toen aangenomen.

(Pruisisch regeeringsblad van 4 Jan. 1871.)

Het recht der *bijzondere* personen, om hun gevoelen openlijk bekend te maken, is onbetwistbaar. De President der Vereenigde Staten van Noord-Amerika verklaarde in zijne neutraliteits-proclamatie: geen inbreuk te willen maken op ieders recht om vrijelijk zijn gevoelen of zijne sympathie te uiten. Dit *recht* staat vast en is door de feiten bewezen. Ierland was tijdens den Fransch-Duitschen oorlog van 1870—71 door de Boyne in twee partijen

---

(1) Bluntschli, *Das moderne Völkerrecht* 1868, § 753.

verdeeld. Te Dublin, Cork en Limerick werden demonstraties gehouden ter eere van den Franschen Keizer, te Belfort en Londonderry ter eere van de Duitschers. Tijdens denzelfden oorlog verbood de Oostenrijksche regeering de in de steden Villach, Gratz en Weenen voorgenomen feesten ter eere der Duitsche zegepralen. Dahn zegt dat die handeling niet te rechtvaardigen zou geweest zijn, indien daarbij de veronderstelling tot grondslag lag, dat iedere uiting van sympathie der Duitsch-Oostenrijkers met hunne stamverwante broederen de neutraliteitsplichten schond. De Oostenrijksche regeering verdedigde den maatregel echter, door in den Rijksdag van 14 Maart 1871 te verklaren »dat hij voor de handhaving der openbare orde was geboden" (1).

Toch is het voor Staten, vooral zoo zij nabij het oorlogstooneel zijn gelegen, *wenschelijk*, dat ook de bijzondere personen van de zijde der regeering gewaarschuwd worden de betuiging van hunne sympathieën of antipathieën te matigen en intetoomen.

Die waarschuwing is in 1870 geschied door de regeering van Zweden, door die van Spanje — waar verboden werd op de openbare wandelplaats het Fransche volkslied, de *Marseillaise*, uittevoeren — en door die van Zwitserland. (Circulaire van den Bondsraad, van 20 Aug., aan de kantons-regeeringen.) (2)

De neutrale Staat is rechtens niet verplicht te beletten, dat door zijne onderdanen wapens en munitiën naar eene oorlogspartij worden verzonden.

Particulieren zijn volkomen bevoegd om in alles handel te blijven drijven, zelfs in wapens en munitiën, onder risico dat deze met het vervoermiddel verbeurdverklaard worden, bijaldien de oorlogspartij ze bemachtigt, waartoe deze evenzeer bevoegd is. De neutrale Staat blijft daar buiten. Eene andere vraag is: of het *belang* van dien Staat medebrengt wapen- en munitie-verzendingen *in het groot* toetelaten? Dit is eene quaestie niet van recht, maar van politiek en dus *à priori* niet te bepalen. Wel mag men aannemen, dat een kleine Staat in den regel voorzichtig handelen zal met den uitvoer van wapens in het groot te verbieden.

Het bezit van wapens toch is een eerste vereischte om oorlog te kunnen voeren. Het gemis daarvan had in 1814

(1) *Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine* 1872, N°. 14, blz. 134.
(2) Zie bij den Beer Poortugael, *Oorlogsrecht*, 2de uitg., blz. 443.

voor Napoleon zeer nadeelige gevolgen. In 1870 daarentegen maakten de groote wapenaanvoeren uit Amerika en Engeland het den Franschen mogelijk, na de capitulatiën van Sedan en Metz, nieuwe legers te bewapenen. Zulk een aanvoer in het groot wordt noode door de tegenpartij gezien en wekt wrevel op tegen hen, die haar vijand van wapens voorziet, al zijn deze daartoe in hun recht. Zoodanige stemming leidt licht tot de onderstelling, dat de neutrale Staat de verzendingen niet slechts toelaat, doch begunstigt en dus den vijand bedektelijk ondersteunt (1). Wat het *recht* betreft, verklaarde in Aug. 1870 de Amerikaansche Minister van Buitenlandsche Zaken te Washington, dat wapenen en ammunitie altijd waren beschouwd als artikelen van rechtmatig handelsverkeer der onzijdigen in oorlogstijd. De Vereenigde Staten achtten zich dus gerechtigd om daarvan alle oorlogvoerenden zonder onderscheid te voorzien. Gedurende den oorlog van 1854—56 in de Krim liet Pruisen den vrijen uit- en doorvoer van wapenen en ammunitie naar Rusland toe. In Engeland is het verbod tot het verkoopen van wapenen en ammunitie aan oorlogspartijen niet opgenomen in de wet van Aug. 1870 tegen schending van neutraliteit. Velen, zelfs de *Times*, waren echter van gevoelen, dat dit moest geschieden.

Zeker is het, dat het bij de Duitschers, in den oorlog van 1870—71, eene groote verbittering tegen Engeland veroorzaakte, dat — zooals beweerd wordt — vele van de door hen buitgemaakte geweren met Engelsche gouvernementsmerken waren voorzien. Het is aantenemen, dat alleen dringend staatsbelang den Duitschers weerhield Engeland dientengevolge den oorlog aantedoen (2).

Graaf Bernstorff, Pruisen's gezant te Londen, beschouwde de wapenleveringen der Engelsche fabrikanten als eene schending der neutraliteitsplichten, hetgeen tot wisseling van vele depêches met Lord Granville leidde, die dit niet toegaf. Graaf Bernstorff beweerde niet, dat het niet verbieden van wapenuitvoer een nalaten van een internationalen plicht was; hij beweerde slechts dat de Engelsche regeering tot het beletten van dien uitvoer geen gebruik maakte van de bevoegdheid, welke de wetgeving haar aan de hand gaf en dat ze in strijd met hare precedenten handelde.

België, met zijne talrijke wapenfabrieken, heeft in 1870,

(1) Bluntschli, § 766.
(2) Dahn, *Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine* 1872, n°. 14.

uit een politiek oogpunt, wijselijk den uit- en doorvoer van wapenen en oorlogs-ammunitie van alle soort verboden. (*Moniteur* van 6 Aug. 1870.) Zwitserland deed dit eveneens (1).

De *kleinhandel* in wapenen oefent op den loop van den oorlog slechts geringen invloed uit. Een toevoer in geringen getale wordt niet als hulp beschouwd en is trouwens niet te beletten.

Het is niet in strijd met den plicht van een neutralen Staat, wanneer deze toestaat, dat aan beide oorlogspartijen levensmiddelen worden verkocht.

Omdat deze bij uitnemendheid eene levensbehoefte zijn, onder alle zoowel vredes- als oorlogstoestanden.

Uit den aard der zaak moet de vergunning van vrijen aankoop over alle soorten van levensmiddelen uitgestrekt en aan beide partijen verleend worden (*onzijdigheid met onpartijdige vergunning* (2). Omstandigheden zullen echter veeltijds veroorzaken, dat de eene Staat wel, de andere niet van deze vergunning gebruik maakt.

In 1870 b. v. zijn in Nederland bijna uitsluitend voor de Duitsche legers aankoopen gedaan van slachtvee en varkensvleesch.

2°. *Aan troepen van een der oorlogspartijen.* Doortocht over en verblijf op neutraal grondgebied van alleen-reizende militairen, behoorende tot oorlogvoerende partijen, kan naar omstandigheden toegelaten of geweigerd worden.

Wanneer vreemde burgers, met het klaarblijkelijk doel om zich bij een der strijdvoerende legers te voegen, zich gedurig op stelselmatige wijze en in zulk een getale van het neutraal territoir bedienen, dat hierdoor het nemen van den weg over het onzijdig gebied nadeelig voor de andere partij blijkt te zijn, dan behoort de neutrale Staat, ook aan deze burgers, den doortocht over zijn gebied te ontzeggen.

---

(1) Marc-Monnier, *La Suisse pendant la guerre. Revue des deux mondes*, Mai 1871.

(2) Hübner, *De la Saisie des batiments neutres*, I, p. 43.

Gewapende militairen mogen nimmer worden toegelaten. *Enkele* over neutraal gebied alleen-reizende militairen, die van verlof terugkeeren, kunnen zelfs in *uniform*, doch ongewapend worden toegelaten, zonder de plichten der neutraliteit te schenden. Officieren, die eene zending verrichten van diplomatieken aard, kunnen in uniform, met behoud van degen of sabel, over neutraal gebied reizen. Aan een groot getal reizende militairen, die hoewel ongewapend echter in uniform zijn, deze vergunning te verleenen, zou met grond aan de oprechtheid der neutraliteit doen twijfelen. Dit mag niet worden toegestaan. Het begrip van hoeveelheid is echter betrekkelijk; de grens tusschen groot en klein bezwaarlijk te bepalen. Meestal zal het dus geraden zijn omtrent in *uniform* reizen op neutraal gebied van de hier bedoelde militairen het beginsel van *onpartijdige weigering* toetepassen.

Buitengewoon toezicht op de handelingen van vreemdelingen, soms agenten van oorlogspartijen, wier belang medebrengt den onzijdigen Staat te compromitteeren, is dus van dezen een aangewezen plicht. In de circulaire van 20 Aug. 1870 van den Zwitserschen Bondsraad, aan de kantonsregeeringen gezonden, stond: »Wij verzoeken u een waakzaam oog te houden op hetgeen in openbare herbergen, met name aan de grenzen, voorvalt, en aan het publiek den raad te geven ten aanzien van vreemdelingen voorzichtigheid inachttenemen. Verdachte vreemdelingen moet gij laten gadeslaan en naar bevind van zaken over de grenzen zenden."

In Nederland kunnen *toegelaten vreemdelingen*, gevaarlijk voor de publieke rust, op 's Konings last, worden uitgezet (art. 12 der wet tot regeling der toelating en uitzending van vreemdelingen) of hun eene bepaalde verblijfplaats worden aangewezen (art. 13 id.).

Geschiedt *doortocht* van vreemde burgers, stelselmatig en in menigte, met het kennelijk doel zich bij een der oorlogvoerende legers te voegen, dan wordt het neutraal gebied aangewend tot doeleinden, welke anders door de tegenpartij zouden zijn belet. Die doortocht mag derhalve niet worden toegelaten.

Tijdens den oorlog van 1870—71 heeft Zwitserland omtrent den doortocht over zijn gebied, in hoofdtrekken, de volgende beginselen toegepast:

1°. Vrijen doortocht verleenen aan personen zonder wapenen en zonder uniform, die gedeelten van gebied overtrekken, waar zich hun natuurlijke en gewone weg bevindt.

2°. Niet toelaten dat eene der oorlogspartijen zich stel-

selmatig van het onzijdig territoir bedient om oorlogspersoneel, op min of meer bedekte wijze, te vervoeren.

Den 20sten Nov. 1870 kwamen ruim honderd Fransche werklieden uit Mühlhausen, onder geleide van officieren in burgerkleeding, op Zwitsersch gebied, om Lyon te bereiken en zich aldaar bij het Fransche leger te voegen. De Zwitsersche regeering verbood den doortocht als *onbestaanbaar met de onzijdigheid.* Ter wille der onpartijdigheid gaf zij daarop aan de Badensche regeering kennis, dat militairen van de oorlogvoerende Mogendheden niet over Zwitsersch gebied mochten reizen, zelfs niet als zij ongewapend en zonder uniform waren. Tot handhaving van het verbod tegen Baden werden detachementen langs de grenslinie van het kanton Bazel geplaatst. Onpartijdige weigering, met oordeel toegepast, schijnt omtrent dit punt verkieslijk boven onpartijdige vergunning.

Uit het feit, dat Zwitserland deze beginselen toepaste, is niet het gevolg te trekken, dat ook andere Staten zich daaraan moeten houden, m. a. w., dat het positief volkenrechtelijke regelen zijn. Daaruit blijkt niets anders dan dat Zwitserland — hetwelk in 1870, om tal van redenen, bijzondere voorzichtigheid in acht moest nemen om zijne neutraliteit te kunnen behouden, — de plichten der neutralen op die wijze — welke o. a. door Dahn zeer wordt geprezen (1) — opvatte en meende te moeten toepassen. De Zwitsersche toepassing levert een merkwaardig precedent en verdient vooral voor kleine Staten, die meer dan groote Rijken voorzichtigheid moeten inachtnemen, in den regel aanbeveling.

Het gebied van een neutralen Staat mag niet tot krijgsoogmerken worden gebezigd. Deze mag dus aan eene oorlogspartij het doortrekken van zijn grondgebied met troepen of oorlogsmaterieel niet toestaan en is verplicht zich tegen schending zijner neutraliteit, des noods met de wapens, te verzetten.

Dit is een van de belangrijkste plichten der neutralen. Kon eene der oorlogspartijen hare krijgsmacht straffeloos over onzijdig gebied doen trekken, dan werd de tegenpartij, die zich van die zijde gedekt rekent, aan overrompeling of ander gevaar blootgesteld. Vandaar dat zoodanige

(1) *Jahrbücher* 1872, N°. 14.

schending van zulk een ernstigen aard is, dat deze in sommige omstandigheden, d. i. moedwillig, met eene aanzienlijke troepenmacht, over een gewichtig terrein-gedeelte gepleegd, een *casus belli* uitmaakt; maar vandaar ook dat de onzijdigheid van een Staat, die niet door voldoende machtsontwikkeling toont gereed te zijn zijne neutraliteit te handhaven, gevaar loopt niet te worden erkend, en dat een neutrale Staat, wiens gebied aan het operatietooneel grenst, verplicht is zijne neutraliteit door voldoende verweermiddelen te schragen.

Worden verschillende deelen van een Rijk gescheiden door andere Rijken, dan is meesttijds, bij verdrag, het gebruik van militaire wegen over het tusschenliggend gebied gewaarborgd. Dit gebruik is alsdan geen schending van neutraliteit, mits de doortocht van troepen en materieel beperkt blijve tot de wegen, welke bij het verdrag zijn aangewezen. In 1859 spoorde het 1ste Oostenrijksche legerkorps (Clam Gallas) van Praag over Dresden, Leipzig, Neurenberg en München naar Innsprück, marcheerde verder naar Botzen en vervolgde toen den opmarsch per spoor naar Milaan. De militaire weg voerde dus over het neutrale Saksen en Beieren naar Italië.

Het overschrijden der grenzen door enkele gewapenden van eene oorlogspartij, individueel of als een troep vereenigd, is — ofschoon daadwerkelijke schending van onzijdig grondgebied — niet altijd een *casus belli*.

Gematigdheid bij hunne terugwijzing is plicht, alvorens de schending van het gebied door de wapens worde gekeerd.

Aan de landzijde wordt het grondgebied of territoir bepaald door de grenzen, zooals die bij internationale tractaten, overeenkomsten enz. zijn geregeld. De grensscheiding is op of langs de wegen aangeduid door merken, *grenssteenen*. Indien de strijdmacht van eene oorlogspartij de grens van een neutralen Staat nadert, is het, tot voorkoming van toevallige schending, wenschelijk, dat die grens op de wegen door in het oog vallende teekens worde aangewezen.

Doelmatig zijn palen met opschriften, 's nachts verlicht door lantaarns, of anders het uitsteken van de nationale vlag.

Wordt de grens door patrouilles van eene oorlogspartij of door enkele gewapenden overschreden, dan is het mogelijk

dat dit zonder voordacht geschiedt, uit onwetendheid of verdwaald raken. De observatietroepen van den onzijdigen Staat behooren dus niet aanstonds van het denkbeeld uittegaan, dat schending opzettelijk plaats hebbe. Overijling, zucht naar krijgsroem, opgewekte hartstocht, antipathie enz. mogen nimmer het algemeen welzijn in de waagschaal stellen.

Een officier behoort — liefst met witte vlag en hoornblazer — den troep tegemoet te gaan, in beleefde termen te waarschuwen, dat de patrouille zich op neutraal gebied bevindt, te verzoeken onverwijld terugtekeeren en, bij weigering, te wijzen op de ernstige gevolgen eener schending van neutraal gebied. Eerst wanneer op dit alles geen acht wordt geslagen, moet tot het door wapens keeren der schending worden overgegaan.

Een rapport van het voorval behoort onverwijld aan de regeering te worden gemaakt, zoo mogelijk geconstateerd door een burgerlijk regeeringsbeambte als getuige.

Zulk een op zich-zelf staand feit heeft — ook wanneer de schending door de wapens is gekeerd — nog niet onvermijdelijk den oorlog ten gevolge.

Het is toch mogelijk, dat de bevelhebber, die de schending pleegde, dit zonder last deed, doch zijne dwaling en onwetendheid achter overmoed heeft trachten te verbergen. De onzijdige Staat kan derhalve beginnen bij de regeering der schendende oorlogspartij protest in te dienen en, bij ernstige overtreding, genoegdoening te eischen. Van de houding dezer regeering hangt het alsdan af, welke volkenrechtelijke gevolgen uit de schending zullen voortvloeien.

(Overvalling, op Belgisch territoir, 6 Dec. 1870, van de Pruisische veldpost, die, begeleid door Pruisische Uhlanen in uniform, depêches overbracht, door *franc-tireurs.*)

Het verrichten van loodsdiensten door loodsen van neutrale Staten op oorlogsschepen van oorlogspartijen, anders dan binnen neutraal zeegebied of bij zeegevaar, mag door den onzijdigen Staat niet worden toegelaten.

Loodsen zijn in rijksdienst. Het verstrekken van loodsen aan eene oorlogspartij begunstigt diens operatiën. De neutrale Staat is verplicht zich daarvan te onthouden. Binnen neutraal zeegebied mogen echter geen oorlogshandelingen worden gepleegd. Oorlogspartijen mogen met hunne schepen neutraal kustgebied doorvaren en in onzijdige havens of zeegaten binnenvallen. Die schepen mogen dus *binnen* dat gebied geloodsd worden.

In Juli 1870 werd aan alle Helgolandsche loodsen, door den Engelschen Gouverneur van dat eiland, verboden loodsdiensten aan boord van vreemde oorlogsschepen te verrichten en tevens bevolen dat, wanneer vreemde oorlogsschepen in het gezicht zijn, de Helgolandsche vischkotters of andere vaartuigen het eiland niet mochten verlaten.

3°. *Omtrent schepen van oorlogvoerende Staten.* In neutrale havens worden koopvaardijschepen van alle volkeren toegelaten, onverschillig of die sehepen behooren aan onderdanen van oorlogvoerende of van onzijdige Staten ([1]).

Krachtens het asylrecht (hetwelk daarin bestaat, dat, uit een humaniteitsbeginsel, de havens van een Staat steeds tot toevlucht (asyl) openstaan voor een kortstondig verblijf van *elk* schip, dat in nood verkeert) worden oorlogsschepen of kapers van oorlogvoerende Staten — voor beide partijen op denzelfden voet, — doch gewoonlijk slechts voor korten tijd en in beperkt getal, in de havens van een neutralen Staat toegelaten, om zich van benoodigdheden te voorzien.

De neutrale Staat is bevoegd voor die toelating zoodanige beperkingen aantekondigen, als hij voor zijn veiligheid noodig acht.

Op neutraal gebied toegelaten oorlogsschepen van oorlogspartijen behooren zich aldaar vredelievend te gedragen en geenerlei vijandelijkheid uitteoefenen tegen de schepen der tegenpartij, al zijn dat oorlogsschepen of kapers ([2]).

Een neutrale Staat mag niet toelaten of dulden, dat oorlogsschepen van oorlogspartijen, op neutraal gebied, hunne wapening of uitrusting en ammunitie vermeerderen, matrozen

(1) Travers Twiss, *Time of war*, p 445.
(2) Hautefeuille, II, p. 103.

aanwerven of hunne bemanning versterken. De ingezetenen, en nog veel minder de burgerlijke of militaire gezagvoerders mogen aan deze schepen oorlogsbehoeften leveren.

> Reparatiën aan oorlogsmaterieel — b. v. aan de pantsering — behooren niet tot die, welke krachtens het asylrecht worden toegelaten.
> Art. 6 der bepalingen door de Nederlandsche regeering uitgevaardigd, 20 Juli 1870.
> Art. 6 van het Tractaat van Washington, April 1871.

Oorlogsschepen van oorlogspartijen mogen, van de havens van een neutralen Staat uit, de tegenpartij niet aanvallen. Zij mogen aldaar geen wacht houden om berichten in te winnen omtrent schepen van de tegenpartij. Ontdekken zij die, dan mogen zij de haven niet uitloopen om die schepen aan te vallen.

Zij mogen, gedurende den tijd van hun verblijf, geen geweld of list gebruiken om prijzen te heroveren, die in de macht des vijands zijn, of hunne land- of partijgenooten te verlossen, die krijgsgevangen zijn gemaakt.

Zij mogen niet op de loer (*embuscade*) gaan liggen in baaien, kreken of achter eilanden of voorgebergten verscholen, om aldaar de schepen der tegenpartij af te wachten en jacht op hen te maken.

Zij mogen, wanneer een schip van de tegenpartij de haven of reede verlaat, waarin zij zich bevinden, niet dan 24 uren later vertrekken.

De neutrale Staat is verplicht te waken, dat van deze bepalingen niet worde afgeweken.

Is van ieder der strijdvoerende partijen een oorlogsschip binnengevallen, dan heeft het schip, dat het eerst is binnengekomen, het recht het eerst uitteloopen (1).

Daar echter een schip niet langer in de haven kan worden gehouden dan strikt noodig is, mag — indien het eerst

---

(1) Hautefeuille, *Droits et devoirs des nations neutres*, II, 117. — Ortolan, *Diplomatie de la mer*, II, p. 202.

binnengekomen schip geen toebereidselen tot vertrek maakt, — het laatst binnengekomen het eerst vertrekken, mits de kapitein van zijn voornemen 24 uren te voren aan den commandant der havenplaats kennis geve. Deze zendt daarvan alsdan bericht aan den commandant van het eerst binnengekomen schip, opdat deze van zijn recht om eerst te vertrekken nog kunne gebruik maken. Zoo deze het niet doet, kan het andere schip, binnen de volgende 24 uren, de haven verlaten. Geeft hij echter binnen dat tijdsverloop aan zijn voornemen geen gevolg, dan is eene volgende kennisgeving en eene nieuwe gedwongen rust van 24 uren noodzakelijk.

Van dezen *Regel van 24 uren* wordt afgeweken ten behoeve van oorlogsschepen, wier commandanten zich op hun eerewoord verbinden, geen der zich in de haven bevindende of in zicht zijnde schepen, binnen den verboden tijd, te zullen vervolgen (1).

De neutrale Staat kan aan de bemanning van oorlogsschepen van oorlogspartijen de vrije gemeenschap met het land ontzeggen (2), en verbieden dat zij gewapend of met gewapende sloepen en barkassen aan wal komt.

De officier of adelborst, die haar geleidt, kan echter met sabel of ponjaard gewapend blijven.

Die Staat zal ook zooveel mogelijk tegengaan, dat door ongewapende manschappen van deze bodems op zijn gebied berichten worden ingewonnen omtrent hetgeen tot oorlogsoperatiën ter zee betrekking heeft.

Hij mag zich geen prijsrechter stellen of toelaten dat binnen zijn gebied prijsgericht worde uitgeoefend, dat verkoop, ruiling, wegschenking van prijzen of van voorwerpen daarvan afkomstig en van buitgemaakte goederen, noch het onttakelen en de verkoop van oorlogsschepen of kruisers van eene oorlogspartij in zijne havens of zeegaten plaats hebbe, tenzij die schepen niet meer zee kunnen bouwen of de verkoop voor slooping geschiede.

---

(1) Hautefeuille, II, p. 118.
(2) Halleck, II, p. 182. — Travers Twiss, II, p. 445.

Zie de bepalingen door de Nederlandsche regeering uitgevaardigd, 20 Juli 1870.

De neutrale Staat is verplicht alle waakzaamheid aan te wenden om, binnen de grenzen zijner jurisdictie, den bouw, de wapening of de uitrusting van elk schip te voorkomen, dat met reden kan verdacht worden bestemd te zijn tot kruiser of tot eene vijandelijke handeling tegen eene oorlogspartij.

Hij is voorts gehouden, binnen de grenzen zijner jurisdictie, het uitloopen van een kruiser te verhinderen, bijaldien die kruiser, binnen zijn gebied, geheel of gedeeltelijk tot den oorlog uitgerust is geworden.

(Punt 1 van het 6de artikel van het Tractaat, in April 1871 te Washington, tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, gesloten.) Het werd toegestemd dat de scheidsrechters voor de »*Alabama-claims*" zich daarnaar konden richten.

c. Van onpartijdigheid.

Een neutrale Staat is verplicht zich omtrent elk der oorlogvoerende partijen in alle opzichten als bevriende Mogendheid te gedragen en eene volkomen onpartijdigheid in acht te houden.

Men onderscheidt de onzijdigheid in eene ***met onpartijdige vergunning*** (***d'impartiale concession***), en in eene ***met onpartijdige weigering*** (***d'impartial refus***). Bezwaren zijn aan beide verbonden. 't Veiligst schijnt elken maatregel met oprechte goede trouw te toetsen, of deze al dan niet eene der partijen feitelijk in het voortzetten van den oorlog begunstigt. Omtrent het eene punt kan dus de onzijdigheid met onpartijdige vergunning, omtrent het andere die met onpartijdige weigering worden aangenomen.

Doorzicht, ervaring en kennis van oorlogstoestanden wordt gevorderd om de partijdigheid buiten verdenking te houden.

Uit vreemde krijgsgevangenschap ontvluchte militairen behooren door de regeering van een neutralen Staat, op wiens

grondgebied zij zich bevinden, noch vervolgd noch tot terugkeer naar hun vaderland in staat gesteld te worden. Zij kunnen worden geïnterneerd.

De neutrale Staat kent op zijn gebied geen krijgsgevangenen, slechts vreemdelingen en ingezetenen. De staatsrechtelijke bepalingen tot regeling der toelating en uitzetting van vreemdelingen zijn dus op hen van toepassing: in Nederland de wet van 13 Aug. 1849 (*Stsbl.* N°. 39). Bezitten zij geld of kunnen zij eenig middel van bestaan aanwijzen, en is daarbij het doel van hunne komst niet erkend-vijandig aan eene oorlogspartij, dan kunnen zij als gewoon reiziger worden toegelaten. In het tegengesteld geval moeten zij, krachtens art. 9 der genoemde wet, over de grenzen worden gezet. Daar art. 12 dier wet bepaalt, dat *toegelaten* vreemdelingen, die over de grenzen worden gebracht, zoo mogelijk over die grens verwijderd worden welke zij zelf aanwijzen, moeten *niet toegelaten* vreemdelingen verwijderd worden over de grens waarover zij zijn gekomen.

Soms — vooral wanneer ontvluchting veelmaals of in grooten getale tegelijk plaats heeft — worden de vluchtelingen op onzijdig gebied geïnterneerd.

België heeft dit in 1870 gedaan (1).

Dahn (2) maakt er der Luxemburgsche regeering een verwijt van, dat deze in 1870 — wat hij noemt — hare *verplichting* tot interneering der Franschen, die in Duitschland aan de krijgsgevangenschap waren ontvlucht, niet had vervuld.

Art. 53 der Bruss. Conf. spreekt alleen van het interneeren van *troepen* (*des troupes*); art. 79 der Handl. Instit. van *troepen* of *individus*.

Heeft de neutrale Staat zich niet door cartels met een oorlogvoerenden Staat verbonden tot uitlevering van deserteurs, dan wordt zijne onzijdigheid niet verzaakt door deze op zijn grondgebied toe te laten.

Nederland heeft zich met geen enkele Mogendheid door cartels tot uitlevering van deserteurs verbonden. Het

(1) Zie omtrent het proces, waartoe het aanleiding gaf: den Beer Poortugael, *Oorlogsrecht*, 2de uitg., blz. 471.

(2) *Jahrbücher* 1872, N°. 14, S. 138.

laatste cartel was met den Duitschen Bond. In 1867 was het niet meer van kracht. Pruisen heeft toenmaals de hernieuwing gewenscht. Daarin is echter niet bewilligd. Zoeken deserteurs eener oorlogspartij in Nederland eene wijkplaats, dan zouden zij, zoo noodig, ontwapend en overgeleverd moeten worden aan het hoofd der politie der naastbijzijnde plaats, die alsdan met hen handelt overeenkomstig de wet van 13 Aug. 1849 (*Stbl.* N°. 39), d. i. zooals nopens ontvluchte krijgsgevangenen is vermeld.

Die met de practijk der grenspolitie bekend is, weet dat het niet aangaat den vreemdeling, die — omdat hij geen middel van bestaan heeft, — wordt verwijderd, de keus te laten van de grens, waarover dit geschiedt. Een Staat endosseert zijne lastposten niet aan een anderen Staat, die er niets mede te maken heeft. De grenspolitie van dat Rijk zou ze dadelijk terugzenden. Trouwens, het zijn geen *toegelaten* vreemdelingen, aan wie alleen, volgens onze wetsbepalingen, de keuze van de grens verblijft.

Het niet bestaan van een cartel kan beschouwd worden te hebben bijgedragen, dat de deserteur op neutraal gebied veiligheid zocht. Uitzetten wordt echter vermomde uitlevering. Deze voert den vreemdeling tot den dood. Desertie in tijd van oorlog is, uit een militair oogpunt, een zwaar vergrijp, doch slechts gepleegd tegenover de oorlogspartij, waartoe de deserteur behoort, niet tegenover de menschheid.

Redenen van humaniteit pleiten er dus voor de deserteurs toetelaten.

Wanneer beschouwd kan worden, dat transporten van zieken en gewonden, langs de spoorwegen over neutraal gebied, de operatiën van eene der oorlogspartijen begunstigen, behoort het gebruik van dat gebied tot zoodanige transporten te worden ontzegd (1).

Indien het leger van eene oorlogspartij op neutraal gebied uitwijkt, om aan de vervolging of de krijgsgevangenschap te ontkomen, is de neutrale Staat bevoegd dat leger voorwaardelijk of onvoorwaardelijk optenemen, evenzeer als hij

(1) Zie over de transporten Duitsche en Fransche gekwetsten, in Aug. 1870, die over een gedeelte van het onzijdig gebied van Luxemburg en België werden vervoerd: den Beer Poortugael, *Oorlogsrecht*, 2de uitg, blz. 474.

volkomen bevoegd is aan de vreemde troepen het overschrijden der grens te weigeren en dit des gevorderd met kracht van wapenen te beletten.

Worden de troepen toegelaten, dan moeten zij onverwijld ontwapend en buiten de gelegenheid gesteld worden verder aan den oorlog, die gevoerd wordt, deeltenemen.

De neutrale Staat zorgt voor de verpleging dezer troepen. De kosten moeten worden terugbetaald.

Vooral belangrijk is in den oorlog van 1870—71 het uitwijken naar Zwitserland van het Fransche Oosterleger, sterk 2110 officieren en 82271 onderofficieren en manschappen, onder bevel van Generaal Clinchant, opvolger van Bourbaki.

De bondsregeering had bevel gegeven aan elken doortocht van gewapende troepenkorpsen tegenweer te bieden.

Den 30sten Jan. 1871 werd daarop tusschen Generaal Clinchant en een stafofficier, die door Generaal Herzog, commandant van het Zwitsersch observatieleger, met volmacht was voorzien, eene conventie gesloten, waarbij werd overeengekomen:

1°. dat geen enkele troep of eenig militair, gewapend of ongewapend, op Zwitsersch gebied zal kunnen doordringen, en dat zij, zoo zij dit mochten beproeven, aan de grens, door de troepen die haar bewaken, gearresteerd en naar de Fransche posten zullen worden teruggevoerd;

2°. dat de gewonden en de zieken, *die geen besmettelijke ziekte hebben*, op Zwitsersch gebied toegelaten zullen worden, doch uitslutend bij Les Verrières.

Toen echter kort daarop bij het Fransche hoofdkwartier bericht kwam, dat de voor Parijs gesloten wapenstilstand het Oosterleger niet betrof, en de Pruisen inmiddels dat leger meer en meer inknelden, werd nog in den nacht van 31 Jan. 1871 te Verrières, Zwitsersch grensdorp, naar de zijde van Pontarlier, de onderhandeling gevoerd tusschen den Franschen Kolonel Chevals, door Generaal Clinchant afgezonden, en Generaal Herzog, omtrent de voorwaarden, waarop het geheele Fransche leger Zwitserland zou kunnen binnentrekken. (Zie Bijlage 11.)

Elke neutrale Staat heeft, krachtens zijne souvereiniteit, recht om, wanneer hij dat noodig acht, aan een vreemd

schip den toegang tot zijn zeegebied te weigeren (1). Hij heeft boven alles te zorgen voor zich-zelf en moet weten wat tot zijn bestaan en welzijn noodig is. Als neutrale Staat heeft hij slechts toetezien, dat zijne daden met het karakter van onzijdigheid in overeenstemming blijven. Redenen van humaniteit en politieke overwegingen zullen echter meestal den Staat nopen niet aftewijken van het internationale gebruik, volgens hetwelk omtrent de toelating van de strijdkrachten van oorlogspartijen op maritiem gebied juist het omgekeerde geschiedt van hetgeen te land plaats heeft.

De reden daarvoor is, dat het leger, als vertegenwoordiger van een vreemd Souverein, rechtstreeks met het neutraal territoir in aanraking komt, terwijl van het oorlogsschip slechts het omhulsel wordt ontvangen. Wat *binnen* dat schip omgaat is den onzijdigen Staat onverschillig; het blijft onder de jurisprudentie van den Staat, wien het schip behoort.

Heffter (§ 150) grondt de toelating der oorlogsschepen op het beginsel: schip is territoir. De toelating heeft bovendien, ook volgens Ortolan (2), eene natuurlijke oorzaak. Eene strijdmacht te land heeft slechts te doen met den vijand, eene ter zee bovendien met het element. Op het land worden levensmiddelen en drinkwater aangetroffen, ter zee kan de voorraad slechts in havens worden aangevuld Averij kan het leven der opvarenden in gevaar brengen. Reparatiën aan het schip moeten dus, evenals het koopen van victualiën en het innemen van drinkwater, uit een menschlievend oogpunt, in bevriende havens worden toegestaan.

Oorlogsschepen van oorlogspartijen, in neutrale havens toegelaten, behooren zich aan de politievoorschriften te onderwerpen, welke voor de havens bestaan of worden verordend.

Krijgsgevangenen, in onzijdige havens aan wal gezet, herkrijgen bij het betreden van neutraal territoir hunne vrijheid of worden geïnterneerd.

---

(1) Hautefeuille, II, p. 99. — Travers Twiss, II, p. 452.
(2) *Diplomatie de la mer*, II, p. 241.

Op neutraal gebied toegelaten koopvaardij- of oorlogsschepen mogen daar niet worden aangevallen of prijsgemaakt.

Het gevecht in open zee aangevangen moet binnen neutraal zeegebied worden gestaakt; vervolging evenzeer.

Een oorlogsschip, dat den strijd op neutraal gebied ontwijkt en binnen eene neutrale haven de vervolging ontvlucht, moet worden op- en in bescherming genomen door den onzijdigen Staat.

Deze zou echter het schip, dat op zijn gebied eene wijkplaats tegen oorlogsgevaar zoekt, volgens de regelen voor den oorlog te land, behooren te ontwapenen, en te verhinderen, dat het, gedurende den oorlog, verder aan den strijd deelneemt.

Die regel geldt echter niet voor den oorlog ter zee.

Indien een oorlogsschip met een genomen prijs in eene onzijdige haven eene schuilplaats zoekt tegen de vervolging van eene vijandelijke macht, moet het prijsgemaakt schip worden vrijgelaten.

Wanneer oorlogsschepen van oorlogspartijen een neutraal zee- of kustgebied doorvaren, is dit schending van onzijdigheid, als die vaart, ongeacht een bijzonder verbod van de zijde van den neutralen Staat, wordt voortgezet.

> Zie Bluntschli (§ 772), Heffter (§ 147) en Ortolan (1).

Die Staat is bevoegd:

1°. bij elken oorlog, binnen de grenzen der algemeene volkenrechtelijke regelen, bijzondere bepalingen te maken betreffende het internationaal verkeer, en regelen vasttestellen omtrent het toelaten van de oorlogsschepen der oorlogspartijen op zijn gebied;

2°. het ankeren, stilliggen of kruisen op de kust, binnen zijn zeegebied — mits voor beide partijen hetzelfde geschiede, — aan oorlogsschepen van oorlogspartijen te ontzeg-

(1) *Diplomatie de la mer*, III, p. 240.

gen, te meer wanneer die oorlogsbodems vergezeld zijn van transportschepen met landingstroepen bemand;

3°. naar goedvinden toetelaten of te verbieden, dat oorlogsschepen of kapers van eene oorlogspartij met prijzen in zijne havens of zeegaten binnenloopen.

Heeft hij niet aangekondigd, dat prijsgemaakte schepen niet worden toegelaten, dan sluit dit het recht in voor oorlogsschepen om in de havens met prijzen binnenteloopen (1).

Niet elke overtreding van bijzondere personen, wel eene grove of doorgaande nalatigheid in het verhinderen of bestraffen daarvan, kan den neutralen Staat als schending der neutraliteitsplichten worden toegerekend.

In dit laatste geval kan de oorlogspartij, die daardoor is benadeeld, genoegdoening of schadevergoeding vorderen en, in zeer ernstige gevallen, verklaren de neutraliteit niet meer te eerbiedigen.

V. Eigendom der neutralen op het oorlogsterrein.

Hoewel de eigendom van onzijdigen, welke zich op het oorlogsterrein bevindt, aan de kansen van den oorlog is onderworpen, moet het inbeslagnemen, op vijandelijk grondgebied, van den eigendom der onderdanen van onzijdige Staten zooveel mogelijk worden vermeden.

Buitengewoon dringende oorlogsnoodzaak kan alleen het toepassen van het *droit d'angarie* rechtvaardigen, zijnde het recht hetwelk een oorlogvoerende Staat, volgens velen bezit, om ingeval van overwegende noodzaak, tot zelfbehoud, beslag te leggen tot eigen gebruik, op de goederen — met name de schepen — van neutralen.

Steeds behoort de inbeslagneming, waar die voorkomt, te geschieden met inachtneming der vormen van courtoisie, welke aan de onderdanen van bevriende Mogendheden is verschuldigd en met betaling der volle goederenwaarde en volledige schadeloosstelling aan daardoor benadeelde personen (2).

---

(1) Halleck, II, p. 183. — Travers Twiss, II, p. 450.

(2) Zie over het nemen, 21 Dec. 1870, van 5 Engelsche kolenschepen·

VI. Recht van handeldrijven tusschen oorlogvoerenden en neutralen.

Een oorlogvoerende Staat kan omtrent de scheepvaart en handel der neutralen op rivieren, welke de grens van het oorlogs- of van het operatietooneel uitmaken of daar doorheen stroomen, de beperkende bepalingen vaststellen, welke hij voor de veiligheid zijner operatiën noodig acht, al bestaan omtrent de vaart op die rivieren internationale verdragen, welke haar tot gemeen goed maken.

(Proclamatie, van Mei 1877, van den Opperbevelhebber van het Turksche leger, nopens de maatregelen op den Donau genomen.)

De onderdanen van neutrale Staten hebben het recht, gedurende den oorlog, evenals in vredestijd, met de onderdanen van oorlogvoerenden handel te drijven.

Op dezen regel bestaan echter, ten gevolge van den oorlogstoestand, twee uitzonderingen: de contrabande voor sommige artikelen en de blokkade voor sommige plaatsen.

Het oorlogsrecht kent aan oorlogspartijen het recht toe den bijzonderen eigendom ter zee der onderdanen van den *vijandelijken* Staat te nemen.

De onzijdige vlag dekt echter de vijandelijke lading, met uitzondering van contrabande, terwijl ook de onzijdige lading, met uitzondering van de contrabande, onder vijandelijke vlag niet is te nemen.

Beide beginselen zijn bij de verklaring van Parijs in 1856 aangenomen.

a. De oorlogscontrabande.

De onzijdigen mogen aan oorlogvoerende partijen geen oorlogscontrabande aanvoeren.

---

die te Duclair, in de Seine, in ballast lagen, door de Duitschers, om die rivier voor naderende Fransche kanonneerbooten te versperren: den Beer Poortugael, *Oorlogsrecht*, 2de uitg., blz. 495.

Gewoonlijk onderscheidt men, op het voetspoor van Hugo de Groot, de oorlogscontrabande in twee categorieën.

De eerste omvat de handelsartikelen, die algemeen, zonder dat eenig verdrag daartoe wordt vereischt, in alle tijden en omstandigheden, volstrekt als oorlogscontrabande zijn en moeten worden erkend; de tweede de voorwerpen, waarvan de contrabande veelmaals in twijfel getrokken of ontkend wordt. De beslissing daaromtrent wordt, door hen die deze categorie erkennen, geacht afhankelijk te zijn van tijd en omstandigheden (*contrabande par accident*).

Algemeen als contrabande erkend zijn de voorwerpen, die uitsluitend tot oorlogsgebruik *vervaardigd* zijn en dienen, zooals oorlogswapenen, oorlogswerktuigen en munitie.

Hevig bestreden, dikwerf ontkend en slechts accidenteel als contrabande beschouwd, zijn *grondstoffen* en overige handelsartikelen, die zoowel tot vredes- als tot oorlogsdoeleinden kunnen dienen, als:

1°. ijzer, staal, lood, salpeter, zwavel, constructiehout voor schepen, hennep, teer, zeilen;

2°. paarden, steenkolen;

3°. goud, zilver en koper, gemunt of in staven.

Levensmiddelen en al wat tot de eerste levensbehoeften behoort, zooals kleedingstukken, zijn, m. i., en ook volgens Ortolan, *nimmer* contrabande, gevallen van blokkade of insluiting eener vesting uitgezonderd.

Ofschoon algemeen wordt aangenomen, dat levensmiddelen (*provisions*) geen contrabande zijn, is het bij de Britsche admiraliteit gebruik ze als vatbaar voor prijsverklaring te beschouwen, wanneer hunne bestemming en voorgenomen gebruik daartoe aanleiding geven [1]. *Kaas*, tot marinegebruik, en bestemd voor eene marine-haven, werd in het geval van het Hollandsch schip *Zelden Rust* verbeurd verklaard [2].

Gemunt geld wordt tegenwoordig niet meer als contrabande beschouwd.

---

(1) Halleck, vol II, p. 262.
(2) Phillimore, vol III, p. 353.

De *militaire telegraphie* is in de jongste Engelsche wetsbepalingen tegen schending van de plichten der onzijdigheid opgenomen onder de zaken, waaromtrent de vrijheid van handel beperkt is.

Steenkolen worden door eenigen wel, door anderen niet als contrabande beschouwd. Ten gevolge van de uitgebreide toepassing van den stoom op de oorlogsschepen van den tegenwoordigen tijd is de partij, die geen steenkolen bezit, ter zee machteloos. Vandaar dat Engeland heeft getracht overal in den Oceaan steenkolen-stations te bezitten. Steenkolen kunnen dus als wapen worden beschouwd, vooral bij rammen. Staten, die zelf steenkolenmijnen bezitten en Staten waar geen kolenlagen worden aangetroffen, zullen, wanneer deze een zeeoorlog met elkander voeren, gewoonlijk omtrent het al of niet toelaten van den aanvoer van steenkolen eene verschillende uitspraak doen. Engeland verbood, tijdens den Krim-oorlog van 1854—56, den uitvoer van steenkolen naar Rusland. In 1864 rekende Denemarken noch de Duitsche Staten de steenkolen tot de contrabande. In 1870 verklaarde Frankrijk uitdrukkelijk, dat het steenkolen niet als contrabande beschouwde. Pruisen daarentegen wel. Het verbood handel en uitvoer van dat artikel. Naar Nederland werd, 11 Aug. 1870, door Pruisen de uitvoer van steenkolen langs den Rijn en over land — niet ter zee — weer toegestaan, doch slechts ten behoeve van spoorwegen en fabrieken (*établissements industriels*) en onder voorwaarde, dat door de Nederlandsche gezagvoerders ter plaatse bewijs werd afgegeven, dat de steenkolen de aangewezen bestemming werkelijk hadden bereikt.

Op klachten van Duitsche zijde, dat Engeland de Franschen door toevoer van munitie, paarden en steenkolen begunstigde, antwoordde de Engelsche Minister van Buitenlandsche Zaken, bij circulaire van 11 Aug. 1870, o. a.: »Welke artikelen oorlogscontrabande zijn is eene vraag, die door verschillende natiën, op verschillende tijden, verschillend wordt beantwoord. Zij is niet door eenig algemeen besluit gemaakt: zoo worden er b.v. tegen den uitvoer van steenkolen naar Frankrijk nadrukkelijke vertoogen gedaan, doch door Pruisische schrijvers van grooten naam is geleerd, dat steenkolen geen contrabande zijn, en dat zij niet door ééne Mogendheid, onzijdige of oorlogvoerende, voor contrabande verklaard kunnen worden" ([1]).

(1) Vergelijk de noot van Sir Sherston Baker op Halleck's *International law*, vol. II, p. 258.

Oorlogsdepêches — dat zijn bevelen van een veldheer of vlootvoogd aan verwijderde troepen-commando's of eskaders — den vijand aantevoeren, wordt door Wheaton (1) gelijkgesteld met het transport van algemeen erkende artikelen van contrabande, evenzoo door Ortolan (2). Daartoe mogen de diplomatieke depêches van een gezant of consul der oorlogspartij, die bij den neutralen Staat is geaccrediteerd, niet gerekend worden. In 1854 waarschuwden Engeland en Frankrijk de neutrale Staten, dat zij het vervoer van oorlogsdepêches niet zouden dulden.

De Nederlandsche regeering verklaarde, 24 Juli 1870, dat onder oorlogscontrabande ammunitie, kruit, zwavel, salpeter en lood moet verstaan worden. Den 20sten te voren had zij reeds op het gevaar gewezen, waaraan scheepsbevelhebbers, reeders en inladers zich blootstelden, door voor eene der oorlogvoerende partijen bestemde *depêches* te vervoeren. Er stond niet *oorlogs*depêches. Wheaton spreekt mede slechts van »*depêches au servi de l'ennemi.*"

Personen kunnen ook contrabande zijn, wanneer zij namelijk tot het leger of de marine van eene oorlogspartij behooren. In Aug. 1870 werd een groot aantal Duitsche dienstplichtigen uit Amerika, voor den oorlog opgeroepen, met Engelsche schepen overgebracht. Ook volgens Calvo (§ 2325) konden die schepen deswege door Fransche kruisers worden prijsverklaard. Wheaton (3) voegt daarbij, dat het moeielijk is vasttestellen hoeveel militairen noodig zijn om een schip te doen confisqueeren. Dit te doen voor enkele ondergeschikte militairen zou chicaneeren zijn. Daar staat tegenover, dat een enkel Generaal van naam en ondervinding soms van meer gewicht is dan een geheel regiment soldaten. Het vervoer van *burgeronderdanen* van een oorlogvoerenden Staat, onverschillig of zij al dan niet als agent of lasthebbende in zending reizen, is geen contrabande (4).

Het transport van een *ambassadeur*, gezant of zaakgelastigde, is geen zaak van contrabande.

Ofschoon uit een rechts-oogpunt de handel in *paarden* kan worden vrijgelaten, zal de onzijdige Staat, indien hij zich tot

(1) *Eléments du droit international*, II, p. 210.

(2) *Diplomatie de la mer*, II, chap. 6, p. 197.

(3) *Eléments de droit international*, II, p. 161.

(4) Zie de depêche van Thouvenel, van 3 Dec. 1861, in de zaak van *de Trent*, bij Ortolan's uitgave van 1864.

handhaving van zijne onzijdigheid wapent, meesttijds den uitvoer van paarden verbieden.

Art. 1 der wet van 24 Juli 1870 (*Stbl.* N°. 143) bepaalt: De uit- en doorvoer van paarden, hooi, stroo, haver, steenkolen en cokes, kunnen door Ons, geheel of gedeeltelijk, tijdelijk worden verboden. Ten gevolge daarvan werd bij Koninklijk besluit van denzelfden datum (*Stbl.* N°. 144) de uit- en doorvoer van paarden, met uitzondering van veulens, tot nadere beslissing verboden.

Onzekerheid of de aanvoer van een handelsartikel naar eene oorlogspartij vrij of verboden is, geeft rechtsgrond tot vrijverklaring.

De vraag blijft: wie bepaalt wat contrabande is? Hugo de Groot acht dit recht een natuurlijk gevolg van de eigenschap van oorlogspartij, die de reeks van verboden voorwerpen naar omstandigheden, d. i. de oorlogsnoodzaak, kan uitbreiden. Hautefeuille (1) beweert daarentegen, dat het verbod geen recht van eene oorlogspartij, doch een plicht is van den neutralen Staat. Lord Granville verklaarde in zijne circulaire van 11 Aug. 1870: »Er wordt verlangd.... dat Groot-Britannië zelf beslisse, welke artikelen contrabande zijn, en zoodanig toezicht op zijne havens houde, dat de uitvoer van zulke goederen daaruit onmogelijk zij. Dat dit eene taak is wier vervulling kwalijk van eene onzijdige Mogendheid gevergd kan worden, is licht in te zien.... enz." Hij gaat verder en verklaart dat steenkolen »niet door ééne Mogendheid, onzijdige of oorlogvoerende, voor contrabande verklaard kunnen worden." Wat voor steenkolen waar is, geldt natuurlijk voor alle artikelen van dezelfde categorie, d. i. van de accidenteele relatieve contrabande.

Contrabande is alleen datgene wat naar eene vijandelijke, niet wat naar eene neutrale plaats is bestemd.

De handel tusschen neutralen is volkomen vrij. Het schaadt het karakter van neutraliteit geenszins, wanneer uit de eene neutrale haven wapenen en munitiën naar de andere worden verscheept. Dit transport is rechtmatig. Contrabande kan

(1) *Nations neutres*, II, p. 360.

alleen als zoodanig beschouwd en genomen worden, wanneer zij, *en flagrant délit*, op reis naar eene vijandelijke haven, gegrepen wordt (1). De Engelsche en Amerikaansche schrijvers en prijsrechters zien echter slechts op de wezenlijke, de eindbestemming. Deze moet *bona fide* onzijdig wezen. Blijkt zij daarentegen eene vijandelijke plaats te zijn, dan wordt de reis door eene voorgewende bestemming naar eene neutrale haven gedekt noch gewettigd.

(De zaak van de *Springbok*, Engelsch schip, tijdens den oorlog tusschen de Noordelijke en Zuidelijke Staten van Noord-Amerika, in 1863, op reis van Londen naar de onzijdige haven Nassau, door den Noordamerikaanschen kruiser *Sonoma* opgebracht en met de lading prijsverklaard.)

Zie over deze beruchte zaak: L. Gessner, *De la réforme du droit maritime de la guerre*, in de *Revue de droit international*, 7e *année*, N°. 11, p. 241 en 258; — Calvo, § 1120, — en *Jugements des cours de prises des Etats-Unis d'Amérique dans l'affaire de la barque anglaise »Springbok" et de son chargement, commentés par* D. C. L. Paris.

Contrabande is vrij, wanneer zij zich in zulk eene geringe hoeveelheid aan boord van schepen bevindt, dat zij geacht kan worden slechts te strekken tot lijfsweer van het scheepsvolk of de gewone uitrusting van het schip.

Vergelijk Ortolan (2), Bluntschli (§ 804), Molster (3) en art. 12 van het Deensche reglement van 16 Febr. 1864.

Hoewel de contrabande door eene oorlogspartij in beslag genomen en prijsverklaard kan worden, mag strafrecht wegens het vervoer niet worden uitgeoefend.

Het schip, dat de contrabande voert, kan worden prijsverklaard:

1°. wanneer het bewezen is, dat de eigenaar van het schip weet, dat de in beslag genomen goederen contrabande zijn verklaard, en te eerder, wanneer in dat geval de eigenaar van het schip tevens eigenaar is der contrabande;

(1) Vergelijk Wheaton, *Eléments du droit international*, II, p. 165, en de depêche van Lord Russell in de zaak van *de Trent*, bij Ortolan.

(2) *Diplomatie de la mer*, II, chap. 3, p. 172.

(3) Voorlezingen over de neutraliteit, blz. 40.

2°. wanneer het transport der contrabande plaats heeft onder bedrieglijke omstandigheden, van valsche of dubbele papieren en eene valsche bestemming.

Op de terugreis kan een schip, dat contrabande heeft vervoerd, deswege niet worden genomen.

Dwang op een neutraal schip, door eene oorlogspartij uitgeoefend tot vervoer van personen of goederen van contrabande, vrijwaart dat schip niet tegen veroordeeling of verbeurdverklaring.

Het recht van benadering of van voorkeur (*right of preemption*, *droit d'achat*), aan oorlogvoerenden op sommige artikelen van twijfelachtige contrabande door Engelsche schrijvers en prijsrechters, Phillimore [1], Sir Stenton Baker [2], Sir Travers Twiss [3] e. a., toegekend, wordt door die van de meeste andere natiën ernstig betwist.

Zij, die twee klassen van contrabande aannemen, beschouwen het terecht eene mildere toepassing van het recht der oorlogvoerenden, volgens welke de algemeen als contrabande erkende artikelen worden verbeurdverklaard, doch alle twijfelachtige of toevallige slechts benaderd. Uit den aard der zaak wordt dit recht door hen, die de accidenteele contrabande verwerpen, ontkend.

b. Het recht van blokkade.

Het recht van blokkade is het recht van oorlogvoerende Staten om, in een bijzonder geval, aan de schepen der onzijdigen den toegang tot vijandelijke kusten, havens en zeegaten te ontzeggen, en wordt door oorlogsnoodzaak gewettigd.

De blokkade moet feitelijk zijn om geëerbiedigd te worden. Zij is dit, wanneer ten gevolge van een voldoend aantal oorlogsschepen, welke gestationneerd zijn of zich slechts momentaneel van hunne standplaats verwijderen, een zeer groot gevaar (*danger éminent*) bestaat om de geblokkeerde haven in- of uitteloopen.

Feitelijke blokkade (*blocus effectif*), in tegenstelling van de fictieve, of die op het papier (*blocus de cabinet*, *sur le*

(1) Vol. III, p. 362. — (2) Noot bij Halleck, vol. II, p. 264. — (3) *The law of nations*, vol. II, p. 281.

papier, per notificationem), welke vroeger zeer in gebruik was. Zij bestond in eene verklaring, bij kabinetsorde, dat een aangewezen kustgebied in staat van blokkade verkeerde. Feitelijk was dit echter meesttijds niet het geval. De koopvaarders waagden het dus dikwerf zulke op het papier geblokkeerde havens binnenteloopen, hetgeen aan kapers en kruisers een ruim veld tot buit verschafte. Geen Staat heeft van de fictieve blokkade meer misbruik gemaakt dan Engeland (1).

In het vonnis van een prijsgericht, door James Mariott in 1780 tegen Nederlandsche schepen uitgesproken, leest men: »Gij zijt verbeurdverklaard, zoodra gij zijt genomen. Groot-Britannië blokkeert, door zijne geographische ligging als eiland, op natuurlijke wijze alle havens van Spanje en van Frankrijk. Het heeft het recht, om van die ligging partij te trekken als van eene gift haar door de Voorzienigheid geschonken."

De willekeurige rechtsopvatting van Engeland — niet het minst op het punt van oorlogscontrabande — deed, op initiatief van Catharina II, Rusland met Zweden en Denemarken vereenigen tot eene *Gewapende onzijdigheid*, bekend onder den naam van *Neutralité armée du Nord*, of *Neutralité armée de* 1780.

De **Verklaring van de Gewapende onzijdigheid in** 1780 blijft een hoogst merkwaardig verschijnsel in het volkenrecht.

De genoemde Mogendheden toch verklaarden zich in den oorlog aantesluiten tegen de oorlogvoerende partij, die een der volgende door haar aangenomen beginselen zou schenden:

1°. de vlag dekt de lading, met uitzondering van contrabande;

2°. het visiteeren van een onzijdig vaartuig, door een oorlogsschip, behoort met alle mogelijke onderscheiding te geschieden;

3°. alleen oorlogsmunitie, kanonnen, draagbare wapens, buskruit, kogels enz. zijn contrabande;

4°. iedere Staat heeft het recht van konvooi. De verklaring van den commandant van het geleidend oorlogsschip is voldoende, om vlag en lading van de schepen onder zijn geleide te doen eerbiedigen en de schepen voor visitatie te vrijwaren;

5°. eene haven wordt door eene zeemacht slechts geblokkeerd, als op het oogenblik, dat het schip voor de haven komt, het gevaar tot binnenloopen werkelijk be-

(1) **Molster, Voorlezing over de neutraliteit, blz. 46.**

staat; zoodat een schip niet genomen kan worden, wanneer de blokkeerende oorlogsbodem zich tijdelijk heeft verwijderd, onverschillig om welke reden: weder, gebrek aan proviand (steenkolen) enz. ([1]). »*Ils ne regarderaient comme bloqués*," staat in de conventie, »*que les lieux devant lesquels se trouveraient* des bâtiments arrêtés et suffisamment proches *pour qu'il y ait danger à vouloir y accéder.*"

In 1801, na den aanval op Kopenhagen om de Gewapende onzijdigheid van het Noorden te verbreken, sloot Engeland met Rusland een verdrag, waarbij het behendig, in stede van de woorden *des bâtiments arrêtés* et *suffisamment proches*, wist te doen opnemen: »*des bâtiments arrêtés* ou *suffisamment proches.*" Gesteund door de eigen prijsrechters wist het op die wijze de effective blokkade te ontduiken. Reeds in 1793 had het, door de coalitie, *alle* havens van Frankrijk in staat van blokkade doen verklaren. In 1806 verklaarde het kabinet van St.-James de kusten van Frankrijk, van de monden der Elbe tot Brest, opnieuw in staat van blokkade.

Merkwaardig in menig opzicht is het decreet van Napoleon, daarop te Berlijn, den 21sten Nov. 1806, als maatregel van retorsie, tegen Engeland uitgevaardigd. (Continentaal stelsel.)

Sedert 1815 erkennen de Europeesche Staten alleen de feitelijke blokkade als verbindend. Door de verklaring van Parijs, van den 16den April 1856, hebben zij zich voorts plechtig daartoe verbonden, vermits art. 4 dier verklaring bepaalt:

»De blokkade moet, om verplichtend te zijn, feitelijk wezen, d. w. z., door eene voldoende macht gehandhaafd, om de nadering van het vijandelijk kustgebied inderdaad te ontzeggen." (Bijlage 5.)

Ernstig gevaar kan bij eene zeehaven veroorzaakt worden door landbatterijen of door gestationneerde oorlogsschepen ([2]). Hoeveel kanonnen of oorlogsbodems voor het blokkeeren noodig zijn, is niet vooruit te bepalen. (Bluntschli, § 829.)

Eene blokkade moet zijn aangekondigd om te worden erkend. Men onderscheidt eene algemeene en eene bijzondere aankondiging.

---

(1) *Mémoires de* Napoleon, p. 161. — De Pistoye et Duverdy, I, p. 374.

(2) Handelstractaat van 1753, gesloten tusschen de Republiek der Vereenigde Nederlanden en de Beide Siciliën. — Ferguson, vol. II, p. 477.

De algemeene geschiedt door den Staat, die tot de blokkade overgaat, aan de onzijdige Staten langs diplomatieken weg of door openbare kennisgeving; de bijzondere geschiedt door den Commandant der blokkade, schriftelijk aan de autoriteiten en aan de Consuls in de geblokkeerde haven. Zij geschiedt bovendien aan elk neutraal schip, dat de geblokkeerde linie, onbewust van de blokkade, nadert, door de kruisers of gestationneerde oorlogsschepen van de blokkeerende oorlogspartij, soms door hare loodsen.

Aan de onzijdige schepen wordt daarbij kennis gegeven, dat de havens, waarheen zij koers zetten, zich in staat van blokkade bevinden. Deze bijzondere kennisgeving wordt, wanneer zij door officieren geschiedt, op de scheepspapieren aangeteekend.

De loodsen melden de namen van de door hen gewaarschuwde schepen aan hunne havenmeesters.

Onbekendheid met den blokkadetoestand wordt aangenomen, wanneer de notificatie er van, tijdens de uitvaart, nog niet in de haven bekend was, welke het schip het laatst heeft verlaten.

In buitengewone omstandigheden kan oorlogsnoodzaak het blokkeeren van eene maritieme *vesting* vorderen, alvorens de aankondiging ter kennis is gekomen van belanghebbenden. Dit wordt eene *vooruitgeloopen* (*geanticipeerde*) *blokkade* genoemd ([1]). De oorlogspartij kan alsdan naar omstandigheden wel het doorvaren naar de haven beletten of belemmeren, doch heeft geen recht een onzijdig koopvaardijschip optebrengen, tenzij aan zijne waarschuwing geen gevolg is gegeven.

De *algemeene* aankondiging is noodig om het charteren en bevrachten van neutrale schepen naar geblokkeerde havens te voorkomen; de *bijzondere* is noodzakelijk voor de kapiteins der koopvaarders, die tijdens de algemeene aankondiging in volle zee waren of zich in ver-afgelegen havens bevonden en daardoor, zonder bijzondere kennisgeving, het gevaar onbe-

(1) Bluntschli, § 831.

wust in den mond zouden loopen. Rechtsvermoeden, dat de schepen met de blokkade bekend zijn, kan alleen bestaan, wanneer zij uit havens afkomstig zijn, waar de blokkade algemeen bekend is (1).

Bij het instellen der blokkade is meermalen aan neutrale schepen, die zich in geblokkeerde havens bevinden, eene tijdruimte — gewoonlijk *tien* of *veertien* dagen — vergund om hunne lading te voltooien en de haven te verlaten.

De blokkade eener haven is opgeheven van het oogenblik, dat het gevaar om haar in- of uitteloopen niet meer bestaat. Eene tijdelijke stoornis in de feitelijke blokkade is echter geen opheffing. Is de stoornis voorbij, dan moet de blokkade — wil zij erkend blijven — onverwijld worden hersteld. Dit geschiedt zonder nadere aankondiging.

De blokkeerende oorlogsmacht heeft het recht het schip te nemen, dat de feitelijke blokkade tracht te schenden.

Dit mag echter alleen tijdens de poging tot schenden geschieden.

Een onzijdig schip, dat de blokkade heeft geschonden, mag, indien de vervolging dadelijk begint, ook buiten de geblokkeerde wateren worden genomen, mits het schip niet uit het oog zij verloren.

Aan neutrale schepen *kan*, bij zeegevaar, vrijheid worden gelaten in eene geblokkeerde haven eene toevlucht te zoeken.

De bemanning van een opgebracht onzijdig schip moet worden vrijgelaten.

Wordt de blokkade opgeheven, dan behoort daarvan door den Staat, die het gelast, aan de onzijdige Staten kennis te worden gegeven.

VII. Het visitatierecht.

Het visitatierecht is het recht, dat iedere oorlogspartij bezit, om door zijne oorlogsschepen een onderzoek te doen instellen naar de nationaliteit, de lading en de bestemming

(1) Bluntschli, § 832.

van alle koopvaarders, die zij in open zee of binnen het eigen zeegebied aantreffen.

Oorlogsschepen zijn niet aan visitatie onderworpen.

Dit recht van visitatie (*droit de visite*, *right of visit and search*) is een gevolg van het recht, dat eene oorlogspartij bezit, om de schepen des vijands te nemen en het vervoer van contrabande door onzijdigen naar den vijand te beletten.

Het omvat het recht van aanhouding (*arrêt*), onderzoek (*visite*), doorzoeking (*recherche*) en opbrengst (*saisie*) der koopvaarders, in aangewezen gevallen.

Het kan slechts worden toegepast in tijd van oorlog, door een oorlogvoerenden Staat op de plaatsen, waar hij schepen nemen mag, d. i. in de wateren der oorlogspartijen, voor zoover deze bij tractaat niet onzijdig zijn verklaard, en in open zee (1), doch uitsluitend tegen koopvaarders.

De visitatie begint met het onderzoek der scheepspapieren. Alleen wanneer deze niet in orde zijn of het onderzoek gegronde achterdocht heeft doen ontstaan, is de officier, die de visitatie doet, gemachtigd, des gevorderd met geweld, tot de *doorzoeking* van het schip over te gaan.

Pakket-, mail- of andere stoombooten, die in geregelde vaart belast zijn met het internationaal brievenvervoer, zijn nog, door gemis aan conventioneele bepalingen, evenals andere schepen, aan het recht van visitatie onderworpen, maar het wordt reeds door verschillende schrijvers en staatslieden veroordeeld, deze stoomers, anders en langer dan om zeer overwegende redenen noodzakelijk is, optehouden en lastig te vallen.

Eveneens is het *recht* op vrijstelling van visitatie voor onder eigen convooi van één of meer oorlogsschepen varende koopvaarders, nog niet positief erkend en vastgesteld.

---

(1) Phillimore, vol. III, p. 424. — *Projet de règlement international des prises maritimes*, § 14.

HOOFDSTUK IV.

HERSTEL VAN DEN VREDE.

I. Vredesverdrag.

Een oorlog eindigt:

1°. zonder verdrag, door het staken der vijandelijkheden;

2°. zonder verdrag, door verovering van den overwonnen Staat, of

3°. door het sluiten van een vredesverdrag.

In het eerste geval maakt de feitelijke toestand van het oogenblik, dat de strijd ophoudt, den grondslag uit van den vrede; in het tweede gaat het souverein recht over het aangehecht gebied van den overwonnen Staat op den overwinnaar over.

Is de inlijving zonder genoegzamen rechtstitel of de verovering wederrechtelijk geschied, doch heeft het bezit gedurende eene reeks van jaren ongestoord voortgeduurd, zoodanig, dat de feitelijke toestand door de bevolking van het overheerd gewest als noodzakelijk en goed is aangenomen, dan wordt geacht dat de reinigende macht des tijds het oorspronkelijk onrecht in een geldenden rechtstoestand heeft veranderd.

Eindigt de oorlog met een vredesverdrag, dan vormt dit de basis van den nieuwen rechtstoestand tusschen de Staten, die het hebben gesloten.

De geldigheid van door den vrede verkregen rechten kan niet in twijfel getrokken worden op grond, dat die onder den druk van des overwinnaars overmacht zijn verworven, of dat afstand van onbetwistbare rechten is opgelegd, of wel dat de oorlog, door den overwinnaar aangevangen, onrechtvaardig was begonnen.

Het vredesverdrag maakt aan den oorlog op de regelmatigste wijze een eind, omdat alsdan het tijdstip duidelijk blijkt, waarop de oorlogstoestand in den nieuwen vredestoestand overgaat, en de akte de onloochenbaar gestelde voorwaarden bevat, waarop de vrede is hersteld.

Is, tijdens de onderhandeling, dwang op de gevolmachtigden van de tegenpartij uitgeoefend, of zijn deze niet in het volle bezit van hunne geestvermogens, dan zijn de door hen gesloten verdragen rechtsgeldig noch verbindend.

Volkenrechtelijk vertegenwoordigt de hoogste macht in den Staat dezen bij het sluiten van verdragen.

De grondwet van iederen Staat beslist door wien vrede kan worden gesloten. Daar een verdrag niet geldig is, waarbij hij, die het maakte en onderteekende, zijne bevoegdheid heeft overschreden, is, wanneer de grondwet van den Staat, met wien vrede is gesloten, de bekrachtiging van bijzondere staatsmachten eischt, de vrede rechtens niet gesloten, zoolang die machten hare goedkeuring niet hebben verleend.

Bij de meeste Monarchieën is het recht tot sluiten van den vrede, evenals tot het verklaren van den oorlog, een recht van de Kroon; in de constitutioneele Staten echter doorgaans met deze beperking, dat zoodra lasten opgelegd of wettelijke bepalingen gewijzigd worden, de vertegenwoordigers des lands aan het toestaan van zoodanige voorwaarden hunne goedkeuring moeten hechten.

Volgens art. 57 van de Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden maakt en bekrachtigt de Koning vredes- en andere verdragen met vreemde Mogendheden. Verdragen, welke hetzij afstand of ruiling van eenig grondgebied des Rijks in Europa of in andere werelddeelen, hetzij eenige andere bepaling of verandering, wettelijke rechten betreffende, inhouden, worden door den Koning niet bekrachtigd, dan nadat de Staten-Generaal die bepaling of verandering hebben goedgekeurd.

In 1870 had in Frankrijk de regeering der Nationale Verdediging zich-zelf opgeworpen. Zij bezat geen mandaat en oefende slechts een noodgezag uit. Met haar kon op

deugdelijken grondslag geen vrede worden gesloten. Frankrijk, later in het bezit komende van een wettig gezag, kon de vredesvoorwaarden verworpen hebben, zonder dat het 't verwijt van woord- en trouwbreuk kon treffen.

Het moest derhalve, alvorens de Duitschers in 1870 met dat Rijk vrede konden sluiten, in het bezit zijn van een wettig geconstitueerd staatsgezag. Den 28sten Jan. 1871 werd dan ook een wapenstilstand aangegaan, met het doel de regeering der Nationale Verdediging in de gelegenheid te stellen eene vrij gekozen vertegenwoordiging bijeenteroepen, welke de vraag had te beslissen of de oorlog voortgezet of onder welke voorwaarden de vrede gesloten zal worden.

Bij eene vredesonderhandeling kan als grondslag worden aangenomen [1]:

a. de feitelijke toestand (*status quo*) van een of ander oogenblik;

b. de toestand vóór het begin van den oorlog (*status quo strict*);

c. de toestand op het oogenblik der onderhandeling (*uti possidetis*).

Dit laatste geschiedde bij art. 4 van de vredespréliminairen, 1 Aug. 1864 te Weenen gesloten.

Vredespréliminairen zijn de hoofdvoorwaarden, waarop de oorlogspartijen voorloopig overeengekomen zijn den vrede te sluiten. Zij behooren gelijke bekrachtiging te ontvangen als de vredesverdragen.

Zoodra zij die ontvangen hebben zijn zij voor beide partijen verbindend.

De vredespréliminairen maken den grondslag uit van het definitief vredesverdrag [2].

Zijn de oorlogspartijen het eens omtrent alle voorwaarden, dan kan dadelijk tot het doen teekenen van het vredesverdrag worden overgegaan. Is er sprake van afstand van grondgebied, dan moeten velerlei belangen worden

---

(1) De Martens, § 333.
(2) Id. § 332.

geregeld. Voor de bijzonderheden worden nog verschillende beraadslagingen, soms onderzoek vereischt. De begeerte, om aan den oorlog een einde te maken, kan echter zóó sterk worden gevoeld, dat tot het sluiten van den vrede wordt overgegaan, zoodra men omtrent de hoofdvoorwaarden tot een vergelijk is gekomen. Beide partijen onderstellen daarbij, te goeder trouw, ook omtrent de meer ondergeschikte punten of wel de punten, die nog onderzoek behoeven, eene schikking te kunnen treffen.

Préliminairen werden gesloten o. a. te Breslau 1742, te Aken 1748, te Hubertsburg 1763, te Leoben 1797, te Villafranca 1855, te Weenen 1864, te Versailles 1871.

Ofschoon préliminairen verbindend zijn voor partijen, is de vrede niet gewaarborgd, alvorens het vredesverdrag is geteekend. Vóór dien tijd blijft de mogelijkheid bestaan, dat de toetreding tot de eindschikking omtrent onbeslist gelaten punten bezwaren oplevert.

Wordt die eindregeling verschoven en onzeker, ten gevolge van inmiddels intredende onvoorziene gebeurtenissen, dan kan de toestand van onzekerheid voor de maatschappelijke verhoudingen van een der partijen zóó nadeelig worden, dat deze, boven langer bestendiging van dien toestand, de voorkeur geeft aan het weder opvatten der wapens.

Die moeielijkheden deden zich in 1871 voor. Zij betroffen vooral de betalingswijze der oorlogskosten. De onderhandelingen, in Brussel aangevangen, voerden niet tot gewenschten uitslag. Een oogenblik dreigde de vrede opnieuw te worden verstoord. Prins von Bismarck besloot toen persoonlijk de leiding der onderhandelingen in handen te nemen. Deze werden den 6den Mei, te Frankfort, voortgezet tusschen hem en den Franschen Minister van Financiën Poyer-Quertier. Zij leidden tot de gewenschte eindschikking. Den 10den Mei werd het vredestractaat gesloten, dat den 16den d. a. v. door den Keizer van Duitschland en den 18den door de Nationale Vergadering te Versailles werd bekrachtigd.

Het vredesverdrag maakt aan den rechtsstrijd der oorlogspartijen een eind, al blijft de strijdvraag onbeslist.

Elke verdere daad van vijandschap is ongeoorloofd.

Tot waarborg van bedongen vredesvoorwaarden kan het verdrag bepalingen bevatten omtrent het geheel of gedeeltelijk bezet houden van gebied of het geven van vestingen als onderpand.

Het krijgs(stand)recht wordt van stonde aan opgeheven.

Alle troepenaanvoerders behooren, zoodra zij van het sluiten des vredes kennis ontvangen, de vijandelijkheden te staken; requisities en oorlogsschattingen mogen niet meer worden geheven, de achterstallige zelfs niet meer worden ingevorderd (1).

Hoewel geen nieuwe daden van vijandschap mogen worden bedreven, is het leger niet plotseling in zijne haardsteden overgebracht. Maatregelen tot onderhoud en veiligheid gedurende den afmarsch blijven noodig. De troepen moeten zich na den vrede echter gedragen als in bevriend land en ook door de bevolking als bevriende troepen worden behandeld.

Het vredesverdrag is eene handeling van den Staat voor alle leden in het algemeen en voor ieder in het bijzonder bindend (2).

Ditzelfde geldt voor de korpsen, die, na den vrede, tijdelijk als bezetting achterblijven. Na den vrede van Parijs van 1815 zijn sommige gedeelten van Frankrijk, door de Bondgenooten, en na den vrede van Frankfort in 1871 door de Duitschers, geruimen tijd bezet gehouden.

De korpsen, daartoe bestemd, moet men tijdelijk als vredesgarnizoenstroepen van den Staat, waarin zij verblijf houden, beschouwen. Zij worden ook door dien Staat onderhouden en mogen requisities in natura noch geldschattingen heffen.

Bij een vredesverdrag, zelfs bij het sluiten van een algemeenen wapenstilstand, wordt soms vastgesteld, dat oorlogsschattingen, die niet zijn betaald of waarvan de termijn van betaling niet ten volle is verstreken, worden kwijtgescholden. (Art. 3 der overeenkomst van 26 Febr. 1871, na het aannemen der vredespréliminairen te Versailles, tot verlenging van den wapenstilstand gesloten.)

Bluntschli (§ 717) stelt als rechtsregel, dat het achterstallige, van het oogenblik dat de vrede is gesloten, niet meer mag worden ingevorderd.

Volgens Vattel (3) moeten de schattingen, die reeds *beloofd* en nog niet opgebracht zijn, ook na den vrede worden betaald en kunnen zij als eene *schuld* worden ingevorderd.

Gemeentebesturen moeten dus, zonder nooddwang, nimmer *belofte* tot betaling afleggen. Te Nancy gaf zoodanige

(1) Bluntschli, § 717.
(2) Hugo de Groot, III, 20, § 32.
(3) IV, 3, § 29.

belofte den Pruisischen Generaal von Bonin aanleiding om toen, ten gevolge van de conventie, achterstallige oorlogsschatting niet meer van de gemeente opvorderbaar was, die als *persoonlijke schuld* van de leden van het gemeentebestuur opteëischen, met bedreiging van executie tegen de persoonlijke schuldenaars. Rechtens staat hier *vroegere* belofte van het *gemeentebestuur* van Nancy tot betalen tegenover de *latere* belofte van het *Duitsche Rijk*, bij de conventie afgelegd, tot kwijtschelding.

Daar aan den abnormalen rechtstoestand, door den krijg ontstaan, zoo spoedig mogelijk een einde moet komen, treedt het oorlogsrecht met zijne gestrenge eischen terug. Zoodra de vrede is gesloten, herneemt het gewone recht zijne werking, ook in de landstreek, die nog krachtens de bepalingen van het vredesverdrag bezet blijft. Blijkt echter uit feiten, dat de rechtspraak van den Staat te kort schiet, om in diens bezet gebied voldoende veiligheid voor de troepen te waarborgen (soms bij *juries*), dan kan het legerbestuur, in uiterst geval, de rechtspraak weder in handen nemen. Hiervan behoort te voren afkondiging te geschieden.

Zijn, na het sluiten van den vrede, door onderbevelhebbers vijandelijkheden bedreven, dan moet de aangebrachte schade vergoed of zoo mogelijk hersteld worden.

Vijandelijkheden uit onbekendheid met het sluiten van vrede, te goeder trouw bedreven, geven geen aanleiding tot rechtmatige klacht. Die ze bedreef draagt echter, ofschoon onwillekeurig, schuld. Hij behoort de schade te vergoeden, de sedert den vrede bezette plaatsen, forten of vestingen te ontruimen, prijsgemaakte schepen en in bezit genomen kassen weder te geven.

Het vredesverdrag verleent, uitdrukkelijk of stilzwijgend, *algemeene amnestie* voor alle schaden, nadeelen of gewelddadigheden, tijdens den oorlog, door onderhoorigen van de oorlogspartijen veroorzaakt of aangericht.

Handelingen, in strijd met de wijze van oorlogvoeren tusschen beschaafde natiën, worden tegenwoordig veeltijds van de amnestie uitgesloten.

Amnestie is een overblijfsel van den tijd, toen tegen den vijand alles geoorloofd was en de oorlogstoestand tot

dekmantel diende om aan ongebreidelde hartstochten vrij spel te laten. Voor de hoofden van plunderbenden was het van groot belang, dat zij met den vrede niet meer tot verantwoording over hunne wanbedrijven konden worden geroepen. Zij zorgden dus voor het opnemen van amnestie-bepalingen in de verdragen. Het haken naar vrede en rust en het verlangen om den geesel des oorlogs afgewend te zien, maakte ook later toegeeflijk, waar het geleden rechtsverkrachtingen betrof, te meer daar men tegen rechtsverkrachting in de toekomst niet was gewaarborgd.

Het algemeen belang, althans dat van het oogenblik, scheen dus met de amnestie gebaat. Bij de menigte euveldaden in een oorlog gepleegd, zou de reeks van aanklachten wegens vergrijpen licht tot hervatten van oorlog kunnen leiden. De amnestie lag aan al die klachten het zwijgen op.

Ook thans vindt men de amnestie in meest alle vredesverdragen onder de voorwaarden uitdrukkelijk opgenomen, en voor het geval dat niet is geschied, wordt zij toch stilzwijgend erkend.

De feitelijke toestand, tijdens het sluiten van den vrede, maakt, omtrent de souvereine en eigendomsrechten, den grondslag uit van den nieuwen vredestoestand, tenzij het tegendeel in het vredesverdrag uitdrukkelijk is bepaald.

Krijgsgevangenen worden met den vrede rechtens ontslagen.

Omtrent de maatregelen tot het invorderen van de door hen gemaakte schulden kunnen tusschen partijen bepalingen worden gemaakt.

De verdragen, tijdens den oorlog geschorst, treden met het sluiten van het vredesverdrag stilzwijgend weder in werking, in zooverre zij door dat verdrag niet zijn opgeheven, gewijzigd of zaken betreffen, die sedert den oorlog zijn veranderd of niet meer bestaan.

Aan afstand van grondgebied is de afstand verbonden van alle rechten, door het staatsgezag, binnen het afgestaan gebied, uitgeoefend, van alle inkomsten, die de Staat daaruit trok en van alle archieven, die op het afgestaan gebied betrekking hebben. Privaatrechten blijven van kracht. Zij kunnen echter, volgens de regelen van het privaatrecht, dat in den nieuwen Staat geldt, worden gewijzigd, wanneer dit

voor het nieuwe staatsverband noodzakelijk is. Staatsburgerlijke rechten worden opgeheven (1).

1°. De inkomsten, die met het gebied worden afgestaan, rekenen slechts van het oogenblik, dat de afstand is geschied. De Staat, die den afstand deed, behoudt derhalve aanspraak op de vroegere inkomsten, die nog invorderbaar zijn. Dit kan het geval wezen bij inkomsten, waarover wordt geprocedeerd.

Archieven behooren tot het land.

Overgave van archieven, documenten en registers, op het burgerlijk, militair en rechterlijk beheer der door Frankrijk aan Duitschland afgestane gewesten, werd bij art. 3 van het Vredesverdrag van Frankfort bepaald bedongen.

Volgens art. 4 van dat Verdrag behoorde Frankrijk, binnen zes maanden na de uitwisseling der bekrachtiging, aan Duitschland uittekeeren:

a. de gelden, die door de departementen, gemeenten en openbare inrichtingen van het afgestaan gebied in bewaring waren gegeven;

b. de werf- en afkoopsommen, behoorende aan soldaten en zeelieden, geboren binnen het afgestaan gebied, voor zoover zij zich voor de Duitsche nationaliteit verklaarden;

c. de borgtochten van de rekenplichtige ambtenaren uit dat gebied;

d. de gerechtelijke consignatiegelden, tot dat gebied betrekking hebbende.

2°. Een rechtspersoon kan geen rechten afstaan, die hij zelf niet bezit. De Staat dus evenmin. Slechts het staatsrechtelijk gezag en het eigendomsrecht op staatsdomeinen of bezittingen kan worden overgedragen. Privaatrechten niet. Overgang van staatsgezag oefent echter een grooten invloed uit op alles waarmede de Staat in aanraking komt, derhalve zijdelings ook op sommige rechten. Twijfel komt steeds ten gunste van den bestaanden toestand. De staatsburgerlijke rechten en vrijheden van de inwoners (kiesrecht, recht van vereeniging, vrijheid van godsdienst, van drukpers, gelijkheid voor de wet, enz.) verkeeren in toestand van overgang en onzekerheid. Die rechten zijn allen bij verovering den veroveraar prijsgegeven.

---

(1) Hugo de Groot, III, 20, § 22. — Bluntschli, § 707. — Heffter, § 181.

Wordt bij het vredesverdrag grondgebied afgestaan en aan een anderen Souverein overgedragen, dan verliest de bevolking, die op dat gebied haar domicilie heeft, hare staatsburgerlijke rechten en verkrijgt die van den Staat, aan welken het gebied overgaat, tenzij het vredesverdrag daaromtrent anders bepaalt. Daarom is het noodig dat daarbij aan de bevolking vrijheid worde verleend zich te verklaren tot welken Staat zij wenscht te behooren.

Verlangt zij het afgestaan territoir te verlaten en tot den Staat te blijven behooren, tot welken zij tot dusverre in gemeenschap stond, dan moet haar in redelijkheid tijd gelaten worden, om hare bezittingen over te brengen.

Het vredesverdrag moet daaromtrent duidelijke bepalingen bevatten, met aanwijzing van voldoende tijdruimte, ten einde de bevolking voor verholen dwang te behoeden.

De mensch behoort aan zich-zelven, niet aan of tot den grond, waarop hij is geboren of woont.

Aanhoorigheid is een verouderd feodaal begrip, de lijfeigenschap zelfs is in Rusland afgeschaft.

In Engeland is de *allegiance* (band van den onderdaan tot den Souverein) nog overblijfsel van middeleeuwsch begrip.

Daar een rechtsband tegen den wil der personen dezen niet aangelegd wordt, ontvangen zij bij het vredesverdrag vergunning te blijven of om met hun goed het land te verlaten.

Teruggave van bezet gebied beteekent teruggave in den toestand, waarin het zich tijdens het sluiten van het vredesverdrag bevindt, met alle archieven en bescheiden, die tot dat gebied betrekking hebben.

Dadelijk na die teruggave treedt de Staat terug in alle rechten van souvereiniteit en oppergezag, die hij op en in dat gebied bezat, alvorens het door het vijandelijk leger werd bezet, en herkrijgen de staatsrechterlijke wetten van stonde af hare werking.

Bij deze teruggave behoeft geen vergoeding te worden verleend voor aangebrachte schaden, of voor tijdens den oorlog

gebruikt en verbruikt staatseigendom, tenzij dit in het vredesverdrag is bepaald.

De legermacht, die het bezet gebied verlaat, bezit het recht de door haar aangebrachte verdedigingswerken te slechten en alles in den vorigen toestand terugtebrengen.

Maakt zij van dat recht geen gebruik, dan geeft dit haar geen aanspraak op terugbetaling van gemaakte kosten.

Teruggave van oorlogsbuit, van verzamelingen van wetenschap en kunst, van schilderijen, beelden of tropeeën, kan rechtens niet worden gevorderd. Daar omtrent het buitmaken van voorwerpen van kunst en wetenschap nog verschil van gevoelen kan bestaan, is het wenschelijk dat dit in het vredesverdrag bepaaldelijk worde bedongen.

Is geen termijn aangenomen, binnen welken aan de bepalingen van het vredesverdrag uitvoering behoort te worden gegeven, dan moet dit zoo spoedig mogelijk geschieden.

Vredebreuk, alvorens het vredesverdrag is bekrachtigd, of daarna, ten gevolge van het niet nakomen van het vredesverdrag, geeft aan de tegenpartij het recht om, na vergeefsche aanmaning, den oorlog onverwijld voorttezetten.

Eene bepaling, die onmogelijk is te vervullen, kan geen aanleiding geven tot vredebreuk.

Het vredesverdrag vormt een geheel. Die een enkel artikel schendt, schendt het verdrag en stelt zich aan den oorlog bloot, tenzij in het verdrag uitdrukkelijk anders is bepaald.

II. Postliminium.

Het recht van postliminium, is het recht volgens hetwelk een Rijk, een gewest, eene bevolking, personen en goederen, die gedurende den oorlog uit 's vijands macht zijn bevrijdt, in hun vroegeren rechts- of bezitstoestand worden hersteld.

1°. Etymologie. *Postliminium* is samengesteld uit: *post* (latijn), dat *achter*, en *limen* of *limes* (latijn), dat *grenzen* beteekent; het geheel geeft dus te kennen: achter de grenzen, in de opvatting van: weder achter de grenzen zijn aangekomen, of teruggekeerd in het vaderland.

2°. Postliminium is afkomstig van het Romeinsch recht. Een Romein verloor, indien hij krijgsgevangen werd, alle burgerlijke rechten, als gevolg van zijn overgang in slavernij. Zijn testament werd alleen geldig verklaard, indien het vóór de gevangenneming was gemaakt. Wist de gevangene echter zijne vrijheid te herwinnen, dan werd aangenomen dat hij nimmer in krijgsgevangenschap verkeerd en dus voortdurend het bezit van zijne rechten behouden had. Deze denkbeeldige toestand, die werd aangenomen, zoodra de gevangene binnen de grenzen teruggekomen en dus, met het betreden van het Romeinsch grondgebied, weder Romein was geworden, werd postliminium genoemd.

3°. Uit het oud burgerlijk recht is de uitdrukking op het internationaal recht overgeplant. De krijgsgevangene verliest echter thans niet meer zijne burgerlijke rechten, hij wordt alleen tijdelijk verhinderd sommige dier rechten uitteoefenen.

Postliminium in het volkenrecht heeft dus eene andere beteekenis. Het wordt toegepast op personen en op zaken. Personen keeren, volgens dat recht, terug; zaken worden herkregen. Een gewest, van tijdelijke overweldiging bevrijd, herneemt zijne rechten. De schorsing van die rechten heeft echter eene gaping, iets onbestemds en onzekers kunnen achterlaten, een onregelmatigen rechtstoestand veroorzaakt. Het recht van postliminium strekt bij het regelen van dien toestand tot beginsel.

Ontruimt de vijand vrijwillig een door hem tijdelijk bezet gedeelte van het staatsgebied, of wordt hij daaruit door de krijgsmacht van den eigen Staat of van diens bondgenooten verdreven, dan herneemt de Staat onverwijld weder al zijne rechten en plichten, het vijandelijk oorlogsrecht treedt buiten werking, de vroegere rechtsverhoudingen worden hervat.

Door sommigen, b.v. Bluntschli (§ 729), wordt nog aangenomen, dat wanneer de vijand verdreven wordt door eene andere krijgsmacht, die zich, als derde, partij stelt, en ofschoon geen bondgenoot van den Staat toch als openlijk vijand tegen den vijand van den Staat optreedt, ook die bevrijdende macht alsdan recht heeft haren invloed bij het regelen van staatkundige toestanden te doen gelden, doch, zonder achtteslaan op den wil der bevolking, niet duurzaam

en willekeurig over vreemd gebied macht mag blijven uitoefenen: een regel, welke tot groote willekeur aanleiding heeft gegeven. (Aanhechting van de Zweedsche provinciën aan Pruisen.)

Het recht van postliminium kan niet worden ingeroepen ten gunste van volken of Souvereinen, die zich aan den vijand hebben onderworpen en daarbij afstand van hunne onafhankelijkheid of rechten hebben gedaan. Met het herkrijgen hunner onafhankelijkheid of hun gezag wordt een nieuwe politieke toestand geboren,

De toepassing van het recht van postliminium heeft in zaken van publiek recht slechts gedurende den oorlog plaats. Met den vrede houdt zij op [1].

Het vredesverdrag maakt den grondslag uit van een nieuwen rechtstoestand. Wat door den oorlog is gewijzigd, kan in het vredesverdrag worden bekrachtigd.

Die toestand wordt dus als rechtmatig aangenomen en erkend. Daarop is niet terugtekomen.

Heeft de vijand, krachtens het recht van bezetting, in eene overheerde landstreek regeeringsdaden verricht en heeft hij souverein gezag uitgeoefend, zonder daarin bij den vrede te worden bevestigd, dan blijven, na zijne verwijdering, de daden van bestuur in *administratief beheer* of rechtsuitspraak, voor zoover zij het privaatrecht of het strafrecht betreffen, van kracht.

De Staat heeft geen recht, na herneming van het gezag over een bezet gebied, belastingen optevorderen, die gedurende 's vijands bezetting, volgens de voor gewone tijden geldige wetten van den belastingplicht, verschuldigd zouden zijn geweest [2].

Krachtens postliminium worden rechten terugontvangen. Om te kunnen terugontvangen moet men hebben bezeten. Tijdens 's vijands bezetting verliest de Staat, met de macht, het recht om belastingen te heffen. Dat recht is tijdelijk

---

(1) Vattel, III, 14, § 216.
(2) Heffter, III, § 188.

overgegaan op den vijand, die er naar goedvinden, al of niet van gebruik maakt. Herstel in staatsgezag schenkt derhalve geen recht op invordering van belastingschuld, ontstaan tijdens de bezetting. Evenmin kan de verkoop van bijzonderen eigendom worden verbroken, indien die verkoop, binnen de grenzen van het oorlogsrecht, wegens weigering van belasting- of schattingplicht door het tijdelijk besturend krijgsgezag is gelast (administratieve executie).

Belastingschuld, die reeds met den aanvang der bezetting bestond, kan echter — als elke andere schuld — worden opgeëischt.

Het recht van postliminium strekt zich uit over onroerende goederen. Roerende goederen (Staatseigendom) worden door het recht van postliminium niet teruggekregen. Zij behooren den vijand, die zich daarvan meester heeft gemaakt, als buit (1).

Dit recht herstelt den Staat, zoowel als den bijzonderen eigenaar, in al zijne rechten van het oogenblik, dat het tijdelijk bestuur is verdreven. Vaste goederen te koopen, waarop het recht van postliminium kan worden toegepast, is gewaagd. De verkooper had op die goederen geen volstrekt recht van bezit en van vervreemding; postliminium vernietigt den koop. De kooper weet dit of kon het weten; hij heeft dus geen recht op schadevergoeding; zijne onderneming was speculatief; uit vrijen wil heeft hij zich aan mogelijk verlies blootgesteld. Alleen het vredesverdrag kan de vervreemding bekrachtigen en een nieuwen deugdelijken rechtstitel schenken (2).

Krijgsgevangenen, die op hun woord volkomen vrij zijn gelaten, kunnen, op grond van het recht van postliminium, van dat woord niet worden ontslagen (3).

Hier wordt bedoeld, dat eene stad of een gewest, waarin zich zoodanige krijgsgevangenen bevinden, door den Souverein van deze genomen of hernomen wordt. Die gevan-

(1) Heffter, III, § 190.
(2) Vattel, III, 14, § 212. — Bluntschli, § 739. Zie ook blz. 118.
(3) » III, 14, § 211.

genen kunnen alsdan niet in hun vroegeren toestand worden hersteld, vermits de groote vrijheid, die hun te goeder trouw is verleend, om zich te begeven werwaarts zij verkozen, zelfs toeliet dat zij naar hunne vroegere woonplaats terugkeerden. Het moet dus als hun eigen vrijen wil worden beschouwd, dat zij zich begeven hebben in plaatsen, die aan herovering blootstonden.

Krijgsgevangenen, die slechts hun woord hebben gegeven niet te ontvluchten, herkrijgen door het recht van postliminium hunne vrijheid, wanneer de oorlogspartij, waartoe zij behooren, zich van de hun aangewezen verblijfplaats meester maakt.

Zij verbreken hun woord niet. De vijand verliest door kracht van wapenen het recht, dat hij door de wapenen had verkregen.

Krijgsgevangenen, die door het verbreken van hun eerewoord hunne vrijheid herwonnen hebben, kunnen aan den vijand worden uitgeleverd.

Het recht van postliminium onderstelt eene eerlijke daad. Het erkent geen woordbreuk. Hoewel die breuk allermeest den vijandelijken Staat geldt, aan wien het woord werd verpand, is die daad zóó aanstootelijk, dat ook de Staat, tot wien de woordbreker behoort, gerechtigd is dezen te verloochenen en aan den vijand uitteleveren.

AANHANGSEL.

A. IETS OMTRENT DEN ZEEOORLOG.

Alvorens een zeestrijd aanvangt moet de vlag geheschen en de waarheid der vlag door een kanonschot bekrachtigd worden.

Als krijgslist is het geoorloofd tot aan de voorbereiding van den eigenlijken strijd vreemde vlaggen te bezigen Zoodra echter de wapens gebruikt worden, moet alle misleiding ophouden. De commandant van een oorlogsschip eener oorlogspartij, die een gewapend vaartuig ontwaart, is, zoolang hij dat nog niet verkend heeft, op zijne hoede. Om het te verkennen nadert hij het zoo dicht als raadzaam schijnt, en hijscht daarop zijne vlag in top, terwijl gelijktijdig een kanonschot wordt gelost, scherp geladen, doch — zoolang het niet bekend is of men met een vijand heeft te doen — op eenige kabellengten vóór of achter het schip gericht (*coup d'assurance*). Dit schot is eene uitnoodiging aan het andere schip om zijne vlag te toonen en tevens eene verklaring, dat de geheschen vlag werkelijk die is van den Staat aan wien het oorlogsschip behoort.

Het vreemde schip mag mede geen schot doen, alvorens het zijne ware vlag hebbe geheschen. Die den strijd begint zonder vlag, of met eene vreemde vlag in top, wordt, wegens deze schending van het volkenrecht, als zeeroover beschouwd en behandeld.

Vijandelijke oorlogsschepen kunnen ten allen tijde, in open zee, en in de wateren der oorlogvoerende Staten, doch niet op neutraal zeegebied, aangevallen en genomen worden. De bemanning kan krijgsgevangen worden gemaakt.

De oorlogvoerenden hebben, in den oorlog ter zee, op den persoon der combattanten en op de eigendommen van den Staat, dezelfde rechten als in den oorlog te land.

De *open zee* is vrij.

Als *neutraal zeegebied* worden beschouwd alle havens, reeden, baaien, zeeboezems of inhammen, mondingen van stroomen, die tot onzijdig staatsgebied behooren, en het gedeelte der zee, dat de kusten van die Staten bespoelt, tot op een afstand, die vroeger was bepaald op eene zeemijl of 1852 meters, thans meestal op *drie*, doch die zich rechtens uitstrekt zóóver, als de Staat door de kanons zijner kustbatterijen zijne macht kan doen gelden en uitoefenen.

Koopvaardijschepen, varende onder 's vijands vlag met de vijandelijke lading, die zich aan boord bevindt, kunnen worden genomen en prijs verklaard.

Het buitrecht ter zee, op den bijzonderen eigendom der onderdanen van den vijandelijken Staat, strekt zich niet verder uit, dan tot dien, welke zich op schepen bevindt, niet over dien welke, als lading bestemd, in 's vijands havens, op kaden of in magazijnen en entrepôts is opgeslagen.

Een gestrand schip en eene geborgen lading kunnen niet worden prijs gemaakt, uitgezonderd als het schip strandt bij de vlucht voor een kruiser.

Visschersschuiten mogen niet worden prijs gemaakt, behalve als zij den vijand, b. v. als loodsvaartuig, dienen.

Het toestaan van *indult* is, bij het opbrengen van zeebuit, oorlogsgebruik.

Indult is de tijdruimte, die — bij het uitbreken van den oorlog — aan vijandelijke koopvaarders wordt verleend om zich in veiligheid te brengen.

De kaapvaart is en blijft afgeschaft.

Dit gewichtig beginsel is het eerste der vier, welke zijn opgenomen in de verklaring, den 16[den] April 1856 te Parijs afgelegd, waartoe alle Mogendheden, behalve Spanje, Mexico en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, zijn toegetreden.

Vaartuigen, die, op eigen risico, gedurende en na het gevecht, schipbreukelingen of gewonden opnemen, of deze naar een onzijdig of naar een hospitaalschip vervoeren, genieten, tot na het volbrengen hunner taak, de mate van

onzijdigheid, welke de omstandigheden van het gevecht en de ligging der in den strijd zijnde vaartuigen zullen veroorloven op hen toe te passen.

De beoordeeling dezer omstandigheden wordt aan de menschlievendheid van alle strijders toevertrouwd.

De aldus opgenomen en geredde schipbreukelingen en gewonden mogen gedurende den oorlog niet dienen. (Art. 6 add. v. d. Conv. v. Genève.)

Het geestelijk, geneeskundig en hospitaal-personeel van een genomen schip wordt onzijdig verklaard. Bij het verlaten van het vaartuig neemt het de chirurgicale voorwerpen en instrumenten, die zijn bijzonder eigendom zijn, mede. (Art. 7 add.)

Het personeel, in het vorig artikel vermeld, moet voortgaan zijne werkzaamheden op het genomen vaartuig te vervullen en zijne medehulp te verleenen tot het wegruimen der gewonden, indien dit door den overwinnaar wordt gelast; vervolgens moet het vrij zijn om naar zijn land terug te keeren, overeenkomstig de tweede paragraaf van het eerste additioneel artikel. De bepalingen van het tweede additioneel artikel zijn van toepassing op de bezoldiging van dit personeel. (Art. 8 add.)

De militaire hospitaalschepen blijven, voor zooveel hun materieel betreft, onderworpen aan de krijgswetten; zij worden het eigendom van den nemer, doch deze kan, zoolang de oorlog duurt, hen aan hunne bepaalde bestemming niet onttrekken. (Art. 9 add.)

Nochtans genieten de voor het gevecht onbruikbare schepen, welke de regeeringen, gedurende den vrede, officieel verklaard hebben bestemd te zijn tot drijvende zeehospitalen, gedurende den oorlog, zoo ten aanzien van het materieel als van het personeel, eene algeheele onzijdigheid, mits hunne uitrusting uitsluitend overeenkomstig hunne bepaalde bestemming zij ingericht. (Bijgevoegde § aan art. 9 add.)

Ieder koopvaardijschip, tot welke natie het behoore, uitsluitend beladen met gewonden of zieken, waarvan het de wegruiming bewerkstelligt, wordt gedekt door de onzijdig-

heid; doch het feit alleen, aangeteekend op het scheepsjournaal, der visitatie door een vijandelijk kruiser, maakt de gewonden en zieken onbekwaam om gedurende den oorlog te dienen. De kruiser heeft zelfs het recht een commissaris aan boord te stellen, om het konvooi te vergezellen, en aldus de goede trouw van de handeling te verifieeren.

Ingeval het handelsvaartuig bovendien eene lading inhield, zou de onzijdigheid ook deze dekken, mits die lading niet van dien aard zij, dat de krijgvoerende haar verbeurdverklaren kan. De oorlogvoerenden behouden het recht om aan geneutraliseerde schepen alle gemeenschap en elken koers te verbieden, die zij voor het geheim hunner operatiën nadeelig achten.

In dringende gevallen kunnen er tusschen de opperbevelhebbers bijzondere overeenkomsten getroffen worden, om tijdelijk op eene bepaalde wijze de vaartuigen te neutraliseeren, bestemd voor de wegruiming der gekwetsten en zieken. (Art. 10 add.)

De ingescheepte zeelieden en militairen, gewonden of zieken, tot welke natie zij mochten behooren, worden door de nemers beschermd en verpleegd. De terugkeer naar hun land is onderworpen aan de voorschriften van art. 6 der overeenkomst en van het vijfde additioneel artikel. (Art. 11 add.)

De herkenningsvlag, welke, nevens de nationale vlag, geheschen moet worden om eenig schip of vaartuig aan te duiden, dat, ingevolge de beginselen dezer overeenkomst, het voorrecht der onzijdigheid inroept, is de witte vlag met een rood kruis.

De oorlogvoerenden oefenen te dien aanzien elk onderzoek uit, dat zij noodig oordeelen.

De militaire hospitaalschepen zijn onderscheiden door eene witte beschildering aan de buitenzijde, met groene batterij. (Art. 12 add.)

De hospitaalschepen, uitgerust op kosten der vereenigingen voor hulpbetoon, erkend door de regeeringen, onderteekenaren dezer conventie, voorzien van eene commissie, uitgegaan van den Souverein, die de uitdrukkelijke toestemming

tot hunne uitrusting heeft gegeven, en van een document der bevoegde autoriteit van het zeewezen, vermeldende dat zij, gedurende hunne uitrusting en bij hun finaal vertrek, aan haar toezicht zijn onderworpen geweest, en dat zij alstoen alleen volgens het oogmerk hunner zending waren ingericht, worden, evenals hun personeel, als onzijdig beschouwd. Zij worden door de oorlogvoerenden ontzien en beschermd.

Zij doen zich herkennen door het ophijschen, nevens hunne nationale vlag, van de witte vlag met rood kruis. Het onderscheidingsteeken van hun personeel, in de uitoefening zijner functiën, is een armband met dezelfde kleuren; uitwendig zijn die schepen wit geschilderd, met roode batterij. Deze vaartuigen verleenen hulp en bijstand aan de gewonden en schipbreukelingen van de oorlogvoerenden, zonder onderscheid van nationaliteit. Zij mogen op geenerhande wijze de bewegingen der strijdenden hinderlijk zijn.

Gedurende en na het gevecht handelen zij op eigen risico.

De oorlogvoerenden hebben op hen het recht van contrôle en visitatie; zij kunnen hunne medewerking weigeren, hun bevelen zich te verwijderen en hen terughouden, indien het gewicht der omstandigheden zulks vereischt.

De gewonden en schipbreukelingen, door deze schepen opgenomen, kunnen door geen der strijders opgevraagd worden; hun zal worden opgelegd gedurende den oorlog niet te dienen. (Art. 13 add.)

In de zeeoorlogen geeft elke sterke verdenking, dat een der oorlogvoerenden van het voorrecht der onzijdigheid in een ander belang gebruik maakt dan dat der gewonden en zieken, aan den anderen oorlogvoerende vrijheid om, tot aan bewijs van het tegendeel, ten zijnen aanzien de conventie op te schorten.

Mocht dit vermoeden zekerheid worden, dan zal hem de overeenkomst kunnen worden opgezegd, zelfs voor den ganschen duur van den oorlog. (Art. 14 add.)

B. VORMEN BIJ VREDESONDERHANDELINGEN IN GEBRUIK,

1°. Sedert het Latijn in onbruik is geraakt, is het Fransch bijna algemeen als *diplomatieke taal* aangenomen. Engeland alleen bezigt zijne eigene taal.

De vredesverdragen van Nijmegen, van Rijswijk en van Utrecht waren in het Latijn. Ofschoon het Verdrag van Luneville in 1801 in het Fransch was gesteld, werd de bekrachtiging door den Keizer van Oostenrijk nog in het Latijn geschreven.

Ten tijde van Lodewijk XIV werd het Fransch de meest gebruikelijke diplomatieke taal.

Omtrent het gebruik van die taal vindt men in verschillende tractaten reserves gemaakt; zoo o. a. in art. 20 van het Weener-verdrag.

Na den Vrede van Frankfort in 1871 heeft de Duitsche Rijkskanselier het eerst, in diplomatieke stukken voor Frankrijk bestemd, de Duitsche taal gebezigd. Terecht is dit beschouwd als eene poging om elk vrij volk vrij te laten in officieele stukken zijne eigen taal te bezigen (1).

2°. Onderhandelingen tot vrede zijn aan geen *plaats* gebonden. Bij voorkeur worden zij echter op neutraal gebied gevoerd, ten einde de onderhandelaars zooveel mogelijk aan storende invloeden te onttrekken (2). Soms wordt een gedeelte van het oorlogstooneel tot het voeren van vredesonderhandelingen onzijdig verklaard.

Napoleon schrijft in zijne *Mémoires:* (3) »*Les secrétaires de légation neutralisèrent une petite campagne, à une lieue de Leoben, où les préliminaires de paix furent signés, le* 18 *au matin*".

(1) Calvo, § 432.
(2) Phillimore, § 515.
(3) Chap. 18, § 6.

3°. De eere- of eerste plaats en het recht van *voorrang* (*droit de préséance*) tusschen gezanten of afgevaardigden bij het sluiten van conventies of tractaten wordt verleend aan den Staat, die den hoogsten rang bekleedt.

4°. Bij gelijken rang kan men:

a. overeenkomen geen vormen in acht te nemen;

b. het beurtrecht (*alternat*) toepassen;

c. het lot doen beslissen;

d. protesten of tegenbrieven (*reversales*) inzenden, waarbij men verklaart, dat hoewel in de schikking is toegestemd, daardoor voor de toekomst geen afstand is gedaan van zijn recht;

e. wederkeerig verklaren dat de verleende voorrang zonder gevolgtrekking is voor de toekomst;

f. de Rijken in alphabetische orde noemen.

De alphabetische volgorde is bij het tractaat, dat den 13[den] Juli 1878 te Berlijn, als vervolg op het voorloopig Vredesverdrag van San-Stefano is gesloten, in acht genomen.

Het beurtrecht is het meest in gebruik. Het bestaat hierin, dat iedere Staat, in het exemplaar van het verdrag voor zijn archief bestemd, in het hoofd en bij de onderteekening de eerste plaats bekleedt (1).

5°. De onderteekening van een verdrag geschiedt het eerst door hem, die in het hoofd van de akte het eerst is genoemd, en zoo vervolgens. Gewoonlijk worden de handteekeningen in twee rijen geplaatst.

In dat geval is de eerste plaats rechts (in heraldieke opvatting) de eereplaats; de onderteekening daar tegenover links (heraldiek) is de tweede plaats; de derde in rang of orde volgende teekent onder de eerste, enz. Ook teekent de eene oorlogspartij rechts, de andere links.

6°. In de akten of verdragen tusschen meerdere Mogendheden, die het beurtrecht toepassen, beslist het lot tusschen

---

(1) Heffter, § 195.

de Ministers (afgevaardigden) omtrent de orde, die bij de onderteekening moet gevolgd worden.

Zie art. 7 van het reglement op den rang tusschen diplomatieke agenten, den 19den Maart 1815 te Weenen door de leden van het Congres vastgesteld.

7°. Alle onderhandelingen voor conventies of verdragen vangen met het overleggen der wederzijdsche volmachten aan.

8°. Internationale verdragen zijn aan geen vorm gebonden. Volkomen vrijheid wordt daaromtrent toegelaten (1).

De meeste vredesverdragen bevatten in volgorde de hierna vermelde punten (2), o. a. het Vredesverdrag van Parijs, 30 Maart 1856. Aan die orde is bij het Verdrag van Frankfort niet gehouden. De punten zijn:

a. het inroepen van den Almachtige;

b. eene korte inleiding, vermeldende de aanleiding en het doel van het verdrag, alsmede de nàmen, titels en rangen van de gevolmachtigden;

c. het artikel, waarbij de vrede en vriendschap als hersteld wordt verklaard;

d. de artikelen, welke met den vrede in onmiddellijk verband staan, als: nopens het ontruimen van bezet gebied, het staken van requisities en oorlogschattingen, het doen terugkeeren van krijgsgevangenen, het verleenen van algemeene amnestie, het herstel van tractaten, die weder geheel van kracht verklaard of gedeeltelijk gewijzigd worden;

e. de artikelen, die de voorwaarden bevatten, waarop de vrede wordt gesloten;

f. de punten, die opheldering geven omtrent zaken, welke in de toekomst tot verschillen aanleiding kunnen geven, en wederkeerig gegeven beloften;

g. bepalingen nopens de bekrachtiging, alsmede nopens de plaats en den tijd der uitwisseling.

Dit is bij alle tractaten gewoonlijk het laatst artikel. Zie art. 34 van het Vredesverdrag van Parijs, 1856, en art. 18 van dat van Frankfort, 1871.

Het slotartikel 64 van het Tractaat van Berlijn van 13 Juli 1878 behelst:

---

(1) Heffter, § 87.

(2) De Martens, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe*, p. 490.

»*Le présent traité sera ratifié et les ratifications en seront échangées à Berlin dans un delai de trois semaines ou plus tôt si faire se peut.*

»*En foi de quoi, les plénipotentiaires respectifs l'ont signé et y ont apposé le sceau de leurs armes.*"

Onder de beloften, bedoeld bij *f*, behoort dikwerf die, dat de *graven* van de gesneuvelden door beide partijen geëerbiedigd en door ieder op zijn gebied onderhouden zullen worden. (Art. 16 van het Vredesverdrag van Frankfort, 1871.)

9°. Zijn aan het slot der akte van een vredesverdrag, na de onderteekening, op de oorkonde zelf, eene of meer bepalingen gemaakt en in artikelen bijgevoegd, dan behoeft dat *onderschrift* nogmaals de onderteekening der gemachtigden en eene bijzondere verklaring, dat ook die artikelen gelijke kracht bezitten als die van het vredesverdrag.

Dit is geschied bij de drie artikelen, welke omtrent de overname door het Duitsche Rijk van een gedeelte van den Franschen Oosterspoorweg achter de artikelen van het vredesverdrag zijn gevoegd. Die verklaring is bij afzonderlijke akte afgelegd.

10°. Worden bepalingen gemaakt of overeenkomsten getroffen, afgescheiden van die, welke in het vredesverdrag zijn vermeld, dan is er grond tot twijfel of aan deze *afzonderlijke akte* dezelfde kracht als aan het vredesverdrag moet worden toegekend, ongeacht zij door dezelfde gevolmachtigden zijn geteekend.

Ten einde allen twijfel opteheffen wordt de bedoeling duidelijk beschreven. Soms worden de toegevoegde artikelen aan het vredesverdrag *gehecht*.

Art. 33 van den Vrede van Parijs 1856, bevat: »*La convention conclue, en ce jour, ... est et demeure annexée au présent Traité et aura même force et valeur que si elle en faisait partie.*"

11°. Indien eene kaart tot opheldering of aanwijzing van grenzen bij een vredesverdrag wordt gevoegd, behoort de naam van de kaart en de dagteekening of het jaartal der

vervaardiging in de akte duidelijk te zijn vermeld. Bij elk exemplaar van het verdrag behoort een volkomen overeenkomstig exemplaar der kaart, die door alle gevolmachtigden geteekend en van hun zegel voorzien is, te worden overgelegd.

Zie art. 1 der Vredespréliminairen van Versailles, 1871.

12°. Nadat de verdragen onderteekend en van de zegels der gevolmachtigden zijn voorzien, worden zij bekrachtigd.

Eerst door de bekrachtiging wordt het vredesverdrag volledig (*perfect*) en kan de ten uitvoerlegging rechtmatig worden gevorderd (1).

Na de bekrachtiging heeft de uitwisseling der oorspronkelijke akten plaats, waarvan een protocol wordt opgemaakt, dat door alle gemachtigden wordt onderteekend.

Het protocol van de uitwisseling der akte van het Vredesverdrag van Frankfort werd aldaar den 20sten Mei 1871 opgemaakt.

---

(1) Phillimore, III, p. 353.

BIJLAGEN.

BIJLAGE 1.

—

Verklaring, in 1870, gevorderd van de Fransche krijgsgevangen officieren, die op hun woord gevangen waren.

De ondergeteekende, Fransch officier, krijgsgevangene te ....., belooft op zijn woord van eer geen poging tot ontvluchting te doen en geen brief te verzenden, zonder dat die eerst door de autoriteit ter plaatse is gezien. In dit geval zal hij zich in de stad en haar omtrek vrij kunnen bewegen, van de reveille tot de taptoe, welke om 9½ uur is gesteld.

BIJLAGE 2.

—

Bepalingen van den Pruisischen Minister van Oorlog, omtrent het behandelen van krijgsgevangen Fransche officieren.

1. De krijgsgevangen officieren van en met den rang van kapitein, en de militaire geëmployeerden, met hen gelijk gesteld, ontvangen van den dag, dat zij gevangen zijn genomen, een maandelijksch traktement van 25 thalers, om hunne uitgaven voor voedsel en kleeding te bestrijden; de officieren en geëmployeerden van minderen rang ontvangen daartoe 12 thalers. (De thaler doet fr. 3,75.)

2. Het recht op dit maandelijksch traktement wordt voor den ganschen duur van den veldtocht geregeld naar den rang, bekleed op het oogenblik, waarin zij gevangen zijn genomen. Het traktement wordt vooruit betaald; het begint met den dag

van de gevangenneming, en eindigt met de maand der overgaaf of terugzending.

3. Korting op dit traktement heeft alleen plaats ingeval de officier naar het hospitaal gaat. Hij ontvangt dan slechts een derde gedeelte van het traktement.

4. De correspondentie (per brief of per telegram) is, zonder uitzondering, aan het onderzoek van den commandant ter plaatse onderworpen.

5. Verzoeken om verlof worden aan de beslissing van het Ministerie van Oorlog onderworpen. Geschiedt het om redenen van gezondheid, dan moet aan het verzoek een certificaat van den eerstaanwezend officier van gezondheid zijn gehecht.

6. Het dragen der wapenen wordt niet toegelaten.

7. Op straat worden de krijgsgevangen officieren, in uniform, door de onderofficieren en soldaten van het garnizoen gesalueerd evenals de Pruisische officieren; van den anderen kant moeten zij zich naar de Pruisische reglementen gedragen, omtrent alles wat op het saluut betrekking heeft. Zij zijn het saluut verschuldigd aan de officieren van hoogeren rang, en verplicht den groet van de onderofficieren en soldaten te beantwoorden.

8. Voor al wat de discipline betreft zijn de krijgsgevangen officieren onderworpen aan de bepalingen van het Pruisisch militair wetboek.

9. Het is verboden de *Indépendance Belge* te lezen, wegens de logenachtige berichten, die zij over de oorlogsgebeurtenissen behelst.

10. Op alle brieven en briefkaarten, gericht aan personen, die in Duitschland, Zwitserland, Italië en België, of in de door de Duitsche legers bezette gedeelten van Frankrijk wonen, moet op het adres gemeld worden:

Porto frei laut Verfügung, 7 *Aug.* 1870.

Dit opschrift moet niet geplaatst worden op brieven, bestemd voor de gedeelten van het Fransche grondgebied niet door de Duitsche legers bezet, daar de verzending van die brieven langs diplomatieken weg plaats heeft. Deze brieven behoeven geen postzegel van den Noord-Duitschen Bond.

BIJLAGE 3.

—

Dagorder van den Veldmaarschalk Prins von Schwartzenberg, Opperbevelhebber der verbonden legers in Frankrijk, tegen de volkswapening.

Troyes, 10 *Maart* 1814.

Met het oog op de orders en instructiën, die den 6den Maart door den Franschen Generaal Alix voor de algemeene volkswapening (*levée en masse*) zijn gegeven, bevelen wij het volgende:

Art. 1. Ieder inwoner, tot de volkswapening behoorende, die met de wapens in de hand wordt gevat, wordt als krijgsgevangene behandeld en naar de verst verwijderde provinciën [1] van de Staten der Verbonden Machten gezonden; ieder bewoner eener stad of van het platteland, die een militair der Verbondenen heeft gedood of gewond, wordt aan eene militaire commissie overgeleverd en binnen 24 uren gefusilleerd.

Art. 2. Iedere gemeente, waarin de alarmklok is geluid, wordt verbrand.

Art. 3. Iedere gemeente, waar binnen een moord is bedreven, wordt daarvoor verantwoordelijk gesteld. Eene oorlogsschatting wordt haar opgelegd naar den volgenden maatstaf:

de gemeenten van meer dan 20 000 inwoners: 500,000 francs;
die van 10 000 tot 20 000 zielen: 300,000 francs;
die van 1500 tot 5000 zielen: 100,000 francs;
die beneden 1500 zielen: naar vermogen.

Art. 4. Ieder korpscommandant is gemachtigd deze maatregelen uittevoeren, en hij zal uit de voornaamste burgers gijzelaars nemen, die het leger zullen volgen tot de geheele schatting betaald en de schuldigen uitgeleverd zijn.

Art. 5. Iedere gemeente, waarvan de inwoners vijandelijke handelingen plegen tegen de Verbondenen, zal geplunderd en verbrand worden.

Art. 6. Ieder drager van bevelen, strekkende om uitvoering te geven aan de maatregelen door Generaal Alix bevolen, zal, als hij in handen van de Verbondenen valt, als spion beschouwd en dadelijk doodgeschoten worden.

---

(1) Siberië.

Art. 7. Alle gevangenen, die in handen van de Verbondenen zijn, blijven borg voor de gewelddadigheden, die men zou kunnen uitoefenen tegen de militairen, die het lot der wapens in handen van het Fransche leger leger zou kunnen doen vallen.

(*get.*) von Schwartzenberg.

BIJLAGE 4.

Brief van Generaal Canrobert aan Generaal Osten-Sacken, den 14den Jan. 1855 voor Sebastopol geschreven, over ongebruikelijke oorlogsmiddelen, en antwoord van den laatsten.

Veroorloof mij, mijnheer de Gouverneur, u op een feit te wijzen, waarmede gij zonder twijfel niet bekend zijt. Mij is aangetoond, dat in de gevechten vóór onze loopgraven, officieren en soldaten met koorden en stokken met haken gevangen werden gemaakt. Onze strijders gebruiken slechts geweer, bajonet en sabel, en zonder te willen volhouden, dat het gebruik van die middelen in strijd met de oorlogsregelen zou zijn, is het mij wellicht veroorloofd eene oude Fransche uitdrukking te bezigen: »*Que ce ne sont point là des armes courtoises.*" Het is aan u zulks te beoordeelen.

(*get.*) Canrobert.

Antwoord.

Aan onze soldaten is aanbevolen liever gevangenen te maken, dan noodeloos te dooden. Wat de werktuigen betreft, waarvan door u melding wordt gemaakt, is het zeer mogelijk, dat de werkers, die gewoonlijk de uitvaltroepen vergezellen, van hunne gereedschappen gebruik hebben gemaakt om zich te verdedigen.

Overigens moeten de brieven, die ik vanwege uwe officieren, die gevangen zijn genomen, aan den staf van het Fransche leger heb doen toekomen, u genoegzaam inlichten omtrent de wijze waarop zij in hunne gevangenschap worden behandeld.

Het is dus ook aan u zulks te beoordeelen.

(*get.*) Osten-Sacken.

Bijlage 5.

Verklaring van 16 April 1856, te Parijs door de gevolmachtigden van de Mogendheden, die het vredesverdrag gesloten hebben, afgelegd omtrent verschillende punten van maritiem recht.

De gevolmachtigden, die het Verdrag van Parijs van den 30sten Maart 1856 hebben geteekend, in vergadering vereenigd;

Overwegende:

Dat het maritiem recht, in tijd van oorlog, langen tijd het onderwerp is geweest van betreurenswaardige geschillen;

Dat de onzekerheid van het recht en de plichten dienaangaande, tusschen de onzijdigen en de oorlogvoerenden, tot verschil in opvatting aanleiding geven, die ernstige moeielijkheden en botsingen kunnen doen ontstaan;

Dat er dus een voordeel in gelegen is, omtrent zulk een belangrijk punt, eene eenvormige leer vasttestellen;

Dat de gevolmachtigden, op het Congres van Parijs vereenigd, niet zouden weten op eene betere wijze aan de bedoelingen van hunne regeeringen te beantwoorden, dan door te trachten, in de internationale betrekkingen, vaste beginselen te dezen opzichte te brengen.

Voorzien van voldoende volmachten, zijn de voormelde gemachtigden overeengekomen zich te verstaan nopens de middelen om dat doel te bereiken, en, het eens geworden zijnde, hebben zij de hier volgende plechtige verklaring vastgesteld:

1°. De kaapvaart is en blijft afgeschaft;

2°. De onzijdige vlag dekt de vijandelijke lading, met uitzondering van oorlogscontrabande;

3°. De onzijdige lading is, met uitzondering van oorlogscontrabande, onder vijandelijke vlag niet te nemen;

4°. De blokkade moet, om verplichtend te zijn, feitelijk wezen, dat wil zeggen, door eene voldoende macht gehandhaafd, om de nadering van het vijandelijk kustgebied inderdaad te ontzeggen.

De regeeringen van de ondergeteekende gevolmachtigden verbinden zich deze verklaring ter kennis te brengen van de Staten, die niet geroepen zijn geweest aan het Congres van Parijs deeltenemen, en hen uittenoodigen daarbij toetetreden.

Overtuigd dat de grondbeginselen, die zij aankondigen, niet anders dan met dankbaarheid door de geheele wereld kunnen worden ontvangen, twijfelen de ondergeteekende gevolmachtigden niet, of de pogingen van hunne regeeringen, om de aanneming daarvan algemeen te doen worden, zullen met een goeden uitslag bekroond worden.

De tegenwoordige verklaring is en zal niet verplichtend zijn dan tusschen de Mogendheden, die daartoe zijn toegetreden of dit nog zullen doen.

(Volgen de handteekeningen van de gemachtigden van Frankrijk, Groot-Britannië, Oostenrijk, Pruisen, Rusland, Sardinië en Turkije.)

BIJLAGE 6.

—

Verklaring, den $\frac{29^{\text{sten}}\text{ November}}{11^{\text{den}}\text{ December}}$ 1868, door de internationale militaire commissie te St.-Peterburg geteekend, nopens de afschaffing van het gebruik te velde van ontplofbare kogels.

Op voorstel van het Keizerlijk-Russische Kabinet is eene militaire internationale commissie te St.-Petersburg bijeengekomen, ten einde een onderzoek intestellen naar de wenschelijkheid, om het gebruik van sommige projectielen in tijd van oorlog tusschen de beschaafde natiën te verbieden.

De commissie, met onderling goedvinden de technische grenzen afgebakend hebbende, binnen welke de eischen van den oorlog moeten beperkt worden door hetgeen de menschelijkheid vordert, zijn de ondergeteekenden, door de bevelen hunner regeering, gemachtigd de volgende verklaring afteleggen:

Overwegende:

dat de vooruitgang der beschaving ten gevolge moet hebben het onheil van den oorlog zooveel mogelijk te verminderen;

dat het eenige rechtmatige doel, dat de Staten gedurende den oorlog zich moeten voorstellen, de verzwakking der strijdkrachten van den vijand is;

dat het te dien einde voldoende is het grootst mogelijk aantal manschappen buiten gevecht te stellen;

dat dit doel voorbijgestreefd zou worden door het gebruik van wapens, welke het lijden der buiten gevecht gestelde manschappen onnoodig zou vermeerderen, of hunnen dood onvermijdelijk zou maken;

dat het gebruik van zoodanige wapens derhalve met de wetten der menschelijkheid zoude strijdig zijn;

zoo verbinden de contracteerende partijen zich onderling, ingeval van oorlog, tusschen haar, afstand te doen van het gebruik door hare land- of zeemacht van elk projectiel, minder wegende dan 400 wichtjes, dat hetzij ontplofbaar, hetzij geladen is met ontplofbare of brandbare stoffen.

Zij zullen alle Staten, die, door het niet zenden van afgevaardigden, aan de beraadslagingen der militaire internationale commissie, te St.-Petersburg vergaderd, geen deel hebben genomen, uitnoodigen tot de tegenwoordige overeenkomst toetetreden.

Deze overeenkomst is voor de contracteerende of toetredende partijen slechts verbindend ingeval van oorlog tusschen twee of meer van haar; zij is niet van toepassing jegens partijen, die niet gecontracteerd hebben of niet toegetreden zijn.

Zij houdt eveneens op verbindend te zijn van het oogenblik, dat, in een oorlog tusschen contracteerende of toetredende partijen, eene partij, die niet gecontracteerd heeft of niet toegetreden is, zich voegt bij een der oorlogvoerenden.

De contracteerende of toetredende partijen behouden zich voor, zich later, zoo dikwerf, met het oog op toekomende verbeteringen, die de wetenschap in de bewapening der troepen zou kunnen aanbrengen, een bepaald voorstel zal gedaan worden, te verstaan, ten einde de beginselen te handhaven, welke zij vastgesteld hebben, en de eischen van den oorlog overeentebrengen met hetgeen de menschelijkheid vordert.

Gedaan te St.-Petersburg, den $\frac{\text{29}^{\text{sten}}\text{ Novenber}}{\text{11}^{\text{den}}\text{ December}}$ achttienhonderd acht en zestig.

(Volgen de onderteekeningen.)

BIJLAGE 7.

—

Bepalingen door de Nederlandsche Regeering uitgevaardigd tot bewaring eener volkomene onzijdigheid.

Ingevolge de bevelen des Konings brengen de Ministers van Buitenlandsche Zaken, van Justitie en van Marine ter kennis van elk dien zulks zoude mogen aangaan, dat ter bewaring eener volkomene onzijdigheid, gedurende den oorlog, in de voorgaande waarschuwing vermeld, de volgende bepalingen zijn vastgesteld:

Art. 1. Geene oorlogsschepen noch kapers, aan eene oorlogvoerende Mogendheid behoorende, zullen, met prijzen, in de Nederlandsche havens of zeegaten mogen binnenkomen, noch aldaar of op de reede verblijven, *uitgezonderd de gevallen van blijkbaren nood*, als *zeeramp en gebrek aan levensmiddelen.* Zij zullen zich, zoodra de oorzaak van hun verblijf opgehouden heeft, ten spoedigste moeten verwijderen.

Art. 2. De verkoop, ruiling, wegschenking van alle prijzen of van voorwerpen daarvan afkomstig en van buitgemaakte goederen, zijn in de Nederlandsche havens of zeegaten verboden.

Evenzeer zijn in die havens verboden het onttakelen en de verkoop van oorlogsschepen of kruisers der oorlogvoerende partijen, alsmede van kaperschepen (voor zooveel deze laatsten worden toegelaten), tenzij de Regeering, in buitengewone omstandigheden, van oordeel zij, dat die verkoop zonder bezwaar met het oog op de neutraliteit van den Staat kan plaats hebben.

Art. 3. Kapers worden ook zonder prijzen in de Nederlandsche havens of zeegaten niet toegelaten, uitgezonderd de gevallen vermeld in art. 2. Het slot van bedoeld artikel is op hen van toepassing. Zij mogen geene meerdere proviandeering innemen, dan voor hun onmiddellijk gebruik vereischt wordt; van steenkolen slechts zooveel als noodig is om 24 uren in hunne behoeften te voorzien.

Art. 4. De oorlogsschepen der oorlogvoerende partijen zullen, mits zich onderwerpende aan de volkenrechtelijke bepalingen op hunne toelating in neutrale havens, voor onbepaalden tijd

in de Nederlandsche havens en zeegaten mogen verblijven; zij zullen zich mogen voorzien van levensmiddelen en de hoeveelheid steenkolen noodig voor de reis naar de naastbijgelegen haven van het land waartoe het schip behoort.

Art. 5. Wanneer schepen van de oorlogvoerende partijen (hetzij oorlogsschepen, kapers of koopvaarders) zich gelijktijdig in dezelfde haven, op de reede, of in de territoriale wateren van den Staat mochten bevinden, zal er eene tijdruimte van minstens 24 uren moeten verloopen tusschen het vertrek van een schip eener oorlogvoerende partij en het opvolgend vertrek van een schip aan de andere partij toebehoorende.

Dat tijdsverloop zal naar omstandigheden door de maritieme autoriteiten der haven kunnen worden verlengd.

Art. 6. Het is verboden aan oorlogsschepen der oorlogvoerende partijen wapenen of ammunitie te leveren, alsook om hun op eenigerlei wijze behulpzaam te zijn in de vermeerdering hunner bemanning, wapening of uitrusting.

's-Gravenhage, 20 Juli 1870.

De Ministers voornoemd,
(*get.*) Roest van Limburg.
» van Lilaar.
» Brocx.

De Minister van Buitenlandsche Zaken acht zich verplicht bij den oorlog, die is uitgebroken, de aandacht van scheepsbevelhebbers, reeders en inladers te vestigen op het gevaar en de nadeelen waaraan zij zich zouden blootstellen, door, in strijd met de plichten aan onzijdige Mogendheden opgelegd, eene werkelijke blokkade niet te eerbiedigen of oorlogscontrabande, militaire en voor eene der oorlogvoerende partijen bestemde depêches te vervoeren. In deze gevallen toch zouden de belanghebbenden aan alle daaruit voortvloeiende gevolgen blijven onderworpen, zonder op eenige bescherming of tusschenkomst, welke ook, van Zijner Majesteits Regeering aanspraak te kunnen maken.

Ook zal tegen het uitrusten hier te lande van oorlogs- of gewapende schepen, ten behoeve der oorlogvoerende partijen,

of de deelneming daaraan door Nederlanders, alsmede tegen den verkoop van oorlogs- of gewapende schepen aan de vijandelijke partijen, en tegen het bouwen voor- en toevoeren aan de oorlogvoerende partijen van transportschepen, door de Regeering ten strengste worden gewaakt.

'S-Gravenhage, den 20sten Juli 1870.

De Minister voornoemd,
(*get.*) Roest van Limburg.

BIJLAGE 8.

Proclamatie, uitgevaardigd door de Duitsche Legeraanvoerders, aan de bevolking der in 1870 bezette gedeelten van het Fransche grondgebied.

De Opperbevelhebbers enz. Wij Generaal, commandeerende het . . . Duitsche leger;

Gezien de proclamatie van Zijne Majesteit den Koning van Pruisen, waarbij de Generaals, commandeerende de verschillende legerkorpsen van het Duitsche leger, worden gemachtigd bijzondere bepalingen vasttestellen:

Betrekkelijk de maatregelen te nemen tegen de gemeenten en de personen, die in strijd handelen met de gebruiken van den oorlog;

Betrekkelijk de requisities, die geoordeeld worden noodig te zijn voor de behoefte van de troepen, en om het verschil in koers vasttestellen tusschen de Duitsche en Fransche munt;

Hebben vastgesteld en stellen vast de volgende beschikkingen, die wij ter kennis brengen van het algemeen:

1°. De militaire rechtspleging wordt bij deze ingevoerd. Zij zal toegepast worden in de geheele uitgestrektheid van het Fransche grondgebied, dat door de Duitsche troepen is bezet, op elke daad, welke kan strekken om de zekerheid van die troepen in gevaar te brengen, hen te benadeelen of den vijand hulp te verleenen. De militaire rechtspleging wordt geacht van kracht en voor de geheele uitgestrektheid van een kanton aangekondigd te zijn, zoodra zij in een der gemeenten, die daarvan deel uitmaken, is aangeplakt.

2°. Alle personen, die geen deel uitmaken van het Fransche leger en hunne hoedanigheid van soldaat niet door uiterlijke teekenen aantoonen, en die:

a. den vijand dienen als spion;

b. de Duitsche troepen doen verdwalen, als zij hen tot gids dienen;

c. zullen dooden, verwonden of uitplunderen personen behoorende tot de Duitsche troepen of deel uitmakende van hun gevolg;

d. bruggen of kanalen vernielen, aan de telegraaflijnen of spoorwegen schade toebrengen, de wegen onbruikbaar maken en munitiën, oorlogsvoorraad of de kwartieren van de troepen verbranden;

e. de wapens opnemen tegen Duitsche troepen;

zullen met den dood gestraft worden.

Voor elk geval zal de officier, die de vervolging gelast, een krijgsraad instellen tot onderzoek der zaak en uitspraak van het vonnis.

De krijgsraden kunnen geen andere straf opleggen dan die des doods.

Hunne vonnissen worden onverwijld voltrokken.

3°. De gemeenten, tot welke de schuldigen behooren, zoowel als die op welks grondgebied de strafschuldige daad is verricht, worden voor elk geval beboet tot een bedrag, gelijk aan de jaarlijksche opbrengst van hunne grondbelasting.

4°. De inwoners behooren hetgeen noodig is voor het onderhoud der troepen te verschaffen. Ieder soldaat zal dagelijks ontvangen: 750 grammen brood, 500 grammen vleesch, 250 grammen spek, 30 grammen koffie, 60 grammen tabak of 5 sigaren, $\frac{1}{2}$ liter wijn of 1 liter bier of $\frac{1}{10}$ liter brandewijn.

Het ration per dag en per paard te leveren zal zijn: 6 kilo haver, 2 kilo hooi en $1\frac{1}{2}$ kilo stroo.

Voor het geval de inwoners liever eene schadeloosstelling in geld als het onderhoud in natura geven, wordt die schadeloosstelling vastgesteld op 2 francs per dag voor ieder soldaat.

5°. Alle commandanten van gedetacheerde korpsen hebben recht de requisitie te bevelen van verstrekkingen, noodig tot het onderhoud der troepen. De requisitie van andere verstrekkingen, die in het belang van het leger onmisbaar worden

geoordeeld, kan slechts bevolen worden door den Generaal, en de officieren die generaals-betrekkingen waarnemen.

In elk geval zal van de inwoners niets worden geëischt, dan hetgeen tot onderhoud der troepen noodig is, en zullen voor alle verstrekkingen officieele reçus worden afgegeven.

Bijgevolg hopen wij, dat de inwoners geenerlei bezwaar zullen in den weg leggen om aan verstrekkingen te voldoen, die onmisbaar zullen worden geoordeeld.

6°. Tot persoonlijke transactiën tusschen de troepen en de inwoners bepalen wij, dat 8 silbergroschen of 28 kreutzers gelijk staan met 1 franc.

De Generaal, Opperbevelhebber van
het . . . . . . Duitsche Leger.

Bijlage 9.

—

Capitulatie van Metz en van het Fransche leger onder den Maarschalk Bazaine.

Tusschen de ondergeteekenden, Chef van den Generalen Staf van het Fransche leger in Metz, en den Chef van den Generalen Staf van het Pruisische leger vóór Metz, beiden voorzien met volmachten van Zijne Exc. den Maarschalk Bazaine, Opperbevelhebber, en van den Opperbevelhebber Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Friedrich Karl, wordt de volgende overeenkomst gesloten:

Art. 1. Het onder bevel van den Maarschalk Bazaine gestelde Fransche leger is krijgsgevangen.

Art. 2. De vesting en stad Metz, met alle forten, krijgsmaterieel, voorraad van elken aard en alles wat staatseigendom is, worden aan het Pruisische leger in den toestand overgegeven, waarin zich alles op het oogenblik van de onderteekening dezer overeenkomst bevindt.

Zaterdag 29 October, 's middags te 12 uren, worden de forten Saint-Quentin, Plappeville, Saint-Julien, Quelen en Saint-Privat, zoomede de Marzellenpoort (weg naar Straatsburg), aan de Pruisische troepen overgegeven. Des morgens te 10 uren

van dienzelfden dag worden eenige artillerie- en ingenieur-officieren, met eenige onderofficieren, in de gemelde forten toegelaten, om de kruitmagazijnen te bezetten en de mijnen te onderzoeken (1).

Art. 3. De wapens, zoomede het gansche legermaterieel, bestaande in vaandels, adelaars, kanonnen, mitrailleuses, munitie enz., worden in Metz en in de forten, aan militaire commissiën, die door den Maarschalk Bazaine benoemd zijn, overgelaten, om onverwijld aan Pruisische commissiën overgegeven te worden.

De troepen zonder wapens worden, volgens hunne regimenten of korpsen, in militaire orde, naar de plaatsen geleid, die voor elk korps zijn aangewezen.

De officieren kunnen daarna vrij binnen de verschanste legerplaats of naar Metz terugkeeren, onder beding zich op hun woord van eer te verbinden de plaats, zonder bevel van den Pruisischen Commandant, niet te verlaten.

De troepen worden alsdan door hunne onderofficieren naar hunne bivakplaatsen geleid. Deze soldaten zullen hun ransel, hetgeen hun toebehoort en de kamp-gereedschappen (tenten, dekens, kookgereedschap enz.) behouden.

Art. 4. Alle Generaals en officieren, zoomede de militaire beambten met officiersrang, die schriftelijk hun woord van eer geven, om tot het einde van den tegenwoordigen oorlog tegen Duitschland de wapens niet meer te dragen en op geenerlei wijze tegen de belangen van dat Rijk te zullen handelen, worden niet krijgsgevangen gemaakt. De officieren en beambten, welke deze voorwaarden aannemen, behouden hunne wapens en de voorwerpen, welke hun persoonlijk toebehooren. Als erkenning van den moed, die de troepen van het leger en van het garnizoen gedurende den veldtocht hebben bewezen, wordt bovendien aan de officieren, die aan de gevangenschap de voorkeur geven, vergund, hunne degens of sabels, zoomede alles, wat hun persoonlijk toebehoort, medetenemen.

Art. 5. De militaire artsen blijven zonder onderscheid achter om voor de verwonden te zorgen. Zij worden overeenkomstig

---

(1) Dit geschiedde met het oog op het gebeurde bij *Laon.*

de Conventie van Genève behandeld; geheel eveneens is het met het personeel der hospitalen.

Art. 6. Bijzondere punten, welke hoofdzakelijk de belangen der stad betreffen, worden in de aangehechte bijlage behandeld, welke gelijkelijk geldend is als dit protocol.

Art. 7. Ieder artikel, dat tot twijfel kan aanleiding geven, zal steeds ten gunste van het Fransche leger worden uitgelegd.

Gedaan in het kasteel Frescaty, den 27sten October 1870.

(*get.*) L. Jarras.
» von Stiehle.

BIJLAGE.

Art. 1. De hooge en lage burgerlijke beambten, die tot het leger of de vesting behooren en zich in Metz bevinden, kunnen aftrekken werwaarts zij willen en alles medenemen wat hun toebehoort.

Art. 2. Niemand, hij moge behooren tot de nationale garde of inwoner der stad zijn of wel daarin zijn gevlucht, zal wegens politieke of godsdienstige redenen, wegens eenigerhande deelneming aan de verdediging, of wegens aan het leger of aan het garnizoen verleende hulp, lastig gevallen worden.

Art. 3. De zieken en gewonden, die in de stad zijn gebleven, zullen alle verpleging ontvangen, welke hun toestand vordert.

Art. 4. De familiën, die door het garnizoen in Metz worden achtergelaten, zullen niet worden lastig gevallen en kunnen, evenals de civiele beambten, mede vrij aftrekken, met alles wat hun behoort.

De meubels en de goederen, welke zij, die het garnizoen van Metz hebben uitgemaakt, genoodzaakt zijn geweest achtertelaten, zullen noch geplunderd noch geconfisqueerd worden, doch blijven hun eigendom. Het zal hun vrijstaan deze zaken en goederen binnen zes maanden, van het sluiten van den vrede of hun ontslag uit de gevangenschap af gerekend, te laten afhalen.

Art. 5. De Opperbevelhebber van het Pruisische leger neemt de verplichting op zich, het toebrengen van nadeel of schade aan de personen of goederen der inwoners te verhinderen.

Op gelijke wijze zal het vermogen van het Departement, van de gemeenten, van handels- of andere vereenigingen, van burgerlijke of geestelijke lichamen, van armhuizen of van genootschappen van weldadigheid, onaangeroerd blijven.

Op geenerlei wijze zullen de rechten worden aangetast, welke de corporatiën of vereenigingen of wel de privaat-personen, op den dag van de capitulatie, volgens de van kracht zijnde Fransche wetten, bezitten of uitoefenen.

Art. 6. Tot dat einde wordt in het bijzonder vastgesteld, dat alle plaatselijke besturen, zoomede de voormelde gezelschappen, vereenigingen of lichamen, zoodanige archieven, boeken, papieren, verzamelingen en documenten van allerlei aard zullen behouden, als waarvan zij zich in het bezit bevinden. Ook de notarissen, advocaten en andere rechterlijke ambtenaren zullen hunne archieven en hunne oorkonden en de stukken, die hun ter bewaring zijn gegeven, behouden.

Art. 7. De archieven, boeken en papieren, die den Staat toebehooren, zullen in het algemeen in de vesting blijven; bij het sluiten van den vrede zullen de documenten, die zich daarbij bevinden, doch op gedeelten van het land betrekking hebben, die aan Frankrijk worden teruggegeven, weder ter beschikking van Frankrijk worden gesteld.

De reglementaire bescheiden, welke tot vereffening of beoordeeling van de betalingen noodig zijn, tot rechtsquaestiën of tot vorderingen vanwege derden aanleiding kunnen geven, zullen in handen blijven van zoodanige beambten of agenten, aan welke zij thans zijn toevertrouwd.

Op de bepalingen van de voorgaande paragraaf wordt hierdoor eene uitzondering gemaakt.

Art. 8. Met betrekking tot den afmarsch van de Fransche troepen uit hunne bivaks, zooals bij art. 3 van het protocol is bepaald, zal op de volgende wijze worden gehandeld:

De officieren zullen hunne troepen naar de punten en in de richting geleiden, welke zal worden aangewezen.

Aldaar aangekomen zullen zij, aan den commandant der Pruisische troepen, den staat der sterkte van de troepen, die zij aanvoeren, overgeven, waarna zij het commando aan de officieren afgeven en zich verwijderen.

Het 6de korps en de cavalerie-divisie Forton volgen den straatweg van *Thionville* tot aan *Ladonchamps.*

Het 4de korps, tusschen de forten *St.-Quentin* en *Plappeville*, op den straatweg naar *Amanvillers* marcheerend, wordt tot aan de Pruisische liniën gevoerd.

De garde, de algemeene artillerie-reserve, de genie-compagnie en de voerwezen-trein van het groote hoofdkwartier nemen, langs den spoorwegdam trekkend, den straatweg naar *Nancy* tot *Tournebride.*

Het 2de korps, met de divisie Laveaucoupet en de brigade Lapasset, die daartoe behooren, rukt langs den straatweg naar *Magny sur Seille* en houdt bij de hoeve *St.-Thiébault* halt.

De mobiele garde van Metz en alle andere troepen van het garnizoen, met uitzondering van de divisie Laveaucoupet, volgen den straatweg naar *Straatsburg* tot *Grigy.*

Eindelijk marcheert het 3de korps op den straatweg naar *Saarbrücken* tot de hoeve *Belle-croix.*

Gedaan in het kasteel Frescaty, den 27sten October 1870.

(*get.*) v. Stiehle.
» Jarras.

BIJLAGE 10.

Requisitie van arbeiders door den Duitschen prefect van het departement van de Meurthe, tot herstel van de spoorwegbrug bij Fontenay, den 23sten Januari 1871.

Wij, Prefect van de Meurthe;

Overwegende, dat na 500 arbeiders te hebben gerequireerd, tot het uitvoeren van een werk dat geen uitstel gedoogt, deze niet op onze bevelen zijn opgedaagd;

Besluiten:

1°. Zoolang deze 500 werklieden zich niet op hun post hebben begeven, zijn alle openbare werkzaamheden in het departement van de Meurthe geschorst; derhalve zijn verboden alle werkzaamheden in fabrieken, opruimen van straatvuilnis, arbeid aan straten, wegen of gebouwen, en anderen arbeid van publiek nut.

2°. Elke particuliere werkplaats, die aan meer dan tien arbeiders werk verschaft, wordt van heden af gesloten, op dezelfde voorwaarden als de voormelde werkzaamheden; der-

halve zijn alle werkplaatsen van timmerlieden, schrijnwerkers, metselaars en opperlui gesloten en worden alle werkzaamheden in mijnen en fabrieken geschorst.

3°. Het wordt aan de eigenaars, ondernemers en fabrikanten, waarvan de werkzaamheden zijn geschorst, verboden, voorttegaan met het betalen van hun werkvolk.

Aan ieder ondernemer, eigenaar of fabrikant, die in strijd met voormelde bepalingen handelt, wordt eene boete van 10 000 tot 50 000 francs opgelegd, voor elken dag waarop hij doet werken en voor elke volbrachte betaling.

Dit besluit wordt ingetrokken, zoodra de 500 arbeiders, waarvan sprake is, zich op hun post bevinden. Aan ieder van deze wordt een daggeld van 3 francs betaald.

De Prefect,
(*get.*) Graaf Renard.

BIJLAGE 11.

—

Conventie van Ferrières (1) en voorwaarden van toelating van het Fransche leger, onder den Generaal Clinchant, op Zwitsersch grondgebied.

Tusschen den heer Generaal Herzog, Opperbevelhebber van het leger van den Zwitserschen Bond, en den heer Generaal Clinchant, Opperbevelhebber van het eerste Fransche leger, is het volgende overeengekomen.

1°. Het Fransche leger, verzoekende op het Zwitsersch grondgebied overtegaan, legt daar binnenkomende, zijne wapens, equipementstukken en munitie af;

(1) Zie de instructie van 1 Februari 1871 van den Bondsraad, omtrent het logies, de voeding, soldij enz. der Fransche geïnterneerden, alsmede de dienstregeling in détail, in de *Revue militaire Suisse* 1872, no. 2 (*supplement*):
1°. De Generaals konden verblijf *kiezen*, behalve in de grenskantons; 2°. de overige officieren werden geïnterneerd te Zürich, Luzern, St.-Gallen, Baden, Interlaken en Freiburg; 3°. de officieren zorgen voor hun logement en voeding; staf-officieren ontvangen 6 francs, subalterne officieren, de kapiteins daaronder begrepen, 4 francs daags. De geïnterneerden ontvangen de gewone voeding van den Zwitserschen soldaat en 25 centimes soldij. — Gemiddeld hebben de uitgaven, fournituren, transportmiddelen, geneeskundige verzorging enz. daarbij gerekend, met officieren, ambulancen, paarden enz., fr. 1,73 per hoofd en per dag bedragen.

2°. Deze wapens, equipementstukken en munitie, zullen aan Frankrijk worden teruggegeven na den vrede en na de eindregeling der uitgaven, welke aan Zwitserland, ten gevolge van het verblijf der Fransche troepen, worden veroorzaakt;

3°. Eveneens zal met het materieel en de munitie der artillerie gehandeld worden;

4°. De paarden, wapens en goederen van de officieren worden te hunner beschikking gelaten;

5°. Ten aanzien van de troepenpaarden zullen nadere beschikkingen worden genomen;

6°. De wagens, met vivres en bagages keeren, na hun inhoud te hebben afgeladen, onverwijld met paarden en geleiders weder naar Frankrijk terug;

7°. De wagens met geld en de postrijtuigen zullen, met hun inhoud, aan den Zwitserschen Bond worden afgegeven, die daarvan bij de regeling der uitgaven rekening zal houden;

8°. De uitvoering dezer beschikkingen zal plaats hebben in tegenwoordigheid van Fransche en Zwitsersche officieren, die daartoe zullen worden aangewezen;

9°. Zwitserland behoudt zich voor de plaatsen aantewijzen, waar de officieren en de troepen zullen worden geïnterneerd;

10°. Het komt den Bondsraad toe détailvoorschriften te geven, bestemd om deze conventie aantevullen.

In triplo opgemaakt te Ferrières, den 1sten Februari 1871.

(*get.*) Hans Herzog, Generaal.
» Clinchant.

Bijlage 12.

—

PROJET D'UNE DÉCLARATION INTERNATIONALE CONCERNANT LES LOIS & COUTUMES DE LA GUERRE.

(Texte modifié par la Conférence de Bruxelles. Juillet 1874.)

(*Brusselsche Conferentie.*)

Néant.

DE L'AUTORITÉ MILITAIRE SUR LE TERRITOIRE DE L'ÉTAT ENNEMI.

Art. 1. Un territoire est considéré comme occupé lorsqu'il se trouve placé de fait sous l'autorité de l'armée ennemie.

L'occupation ne s'étend qu'aux territoires où cette autorité est établie et en mesure de s'exercer.

BIJLAGE 13.

LES LOIS DE LA GUERRE SUR TERRE.

Manuel publié par l'Institut de droit international 1880.

(*Handleiding van het Instituut.*)

PREMIÈRE PARTIE.

PRINCIPES GÉNÉRAUX §§ 1—6.

1. L'état de guerre ne comporte des actes de violence qu'entre les forces armées des États belligérants.

Les personnes qui ne font pas partie d'une force armée belligérante doivent s'abstenir de tels actes.

Cette règle implique une distinction entre les individus dont se compose la »force armée" et les autres ressortissants d'un État. Une définition est donc nécessaire, pour bien établir ce qu'il faut entendre par »force armée" (voir 2).

4. Les lois de la guerre ne reconnaissent pas aux belligérants une liberté illimitée quant aux moyens de nuire à l'ennemi.

Ils doivent s'abstenir notamment de toute rigueur inutile, ainsi que de toute action déloyale, injuste ou tyrannique.

II.

DES TERRITOIRES OCCUPÉS (§§ 41—60).

6. Aucun territoire envahi n'est considéré comme conquis avant la fin de la guerre; jusqu'à ce moment l'occupant n'y exerce qu'un pouvoir de fait, essentiellement provisoire.

A. DÉFINITION.

41. Un territoire est considéré comme occupé lorsque, à la suite de son invasion par des forces ennemies, l'État dont il relève a cessé, en fait, d'y exercer une autorité régulière, et que l'Etat envahisseur se trouve être seul à même d'y maintenir l'ordre. Les limites dans lesquelles ce fait se produit déterminent l'étendue et la durée de l'occupation.

ART. 2. L'autorité du pouvoir légal étant suspendue et ayant passé de fait entre les mains de l'occupant, celui-ci prendra toutes les mesures qui dépendent de lui en vue de rétablir et d'assurer, autant qu'il est possible, l'ordre et la vie publique.

ART. 3. A cet effet, il maintiendra les lois qui étaient en vigueur dans le pays en temps de paix et ne les modifiera, ne les suspendra ou ne les remplacera que s'il y a nécessité.

ART. 4. Les fonctionnaires et les employés de tout ordre qui consentiraient, sur son invitation, à continuer leurs fonctions, jouiront de sa protection. Ils ne seront révoqués ou punis disciplinairement que s'ils manquent aux obligations acceptées par eux et livrés à la justice que s'ils les trahissent.

Handl. v. h. Instituut.

B. RÈGLES DE CONDUITE A L'ÉGARD DES PERSONNES (§§ 42—49).

En considération des nouveaux rapports qui naissent du changement provisoire de gouvernement (art. 6).

42. Il est du devoir de l'autorité militaire occupante, d'informer le plus tôt possible les habitants des pouvoirs qu'elle exerce, ainsi que de l'étendue territoriale de l'occupation.

43. L'occupant doit prendre toutes les mesures qui dépendent de lui, pour rétablir et assurer l'ordre et la vie publique.

A cet effet (voir 43).

44. L'occupant doit maintenir les lois qui étaient en vigueur dans le pays en temps de paix, et ne les modifier, ne les suspendre ou ne les remplacer que s'il y a nécessité.

45. Les fonctionnaires et employés civils de tout ordre, qui consentent à contineur leurs fonctions, jouissent de la protection de l'occupant.

Ils sont toujours révocables et ont toujours le droit de se démettre de leur charge.

Ils ne doivent être punis disciplinairement que s'ils manquent aux obligations librement acceptées par eux, et livrés à la justice que s'ils les trahissent.

46. En cas d'urgence, l'occupant peut exiger le concours des habitants, afin de pourvoir aux nécessités de l'administration locale.

C. RÈGLES DE CONDUITE A L'ÉGARD DES CHOSES.

a. PROPRIÉTÉS PUBLIQUES.

Si l'occupant est substitué à l'État ennemi pour le gouvernement des territoires envahis, il n'y exerce point cependant un pouvoir absolu. Tant que le sort de ces territoires est en suspens, c'est-à-dire jusqu'à la paix, l'occupant n'est pas libre de disposer de ce qui appartient encore à l'ennemi et ne peut servir aux opérations de la guerre. De là les règles suivantes (§§ 50—53):

Art. 5. L'armée d'occupation ne prélèvera que les impôts, redevances, droits et péages déja établis au profit de l'Etat, ou leur équivalent, s'il est impossible de les encaisser, et, autant que possible, dans la forme et suivant les usages existants. Elle les emploiera à pourvoir aux frais de l'administration du pays dans la mesure où le gouvernement légal y était obligé.

Art. 6. L'armée qui occupe un territoire ne pourra saisir que le numéraire, les fonds et les valeurs exigibles appartenant en propre à l'Etat, les dépôts d'armes, moyens de transport, magasins et approvisionnements et, en général, toute propriété mobilière de l'Etat de nature à servir aux opérations de la guerre.

Le matériel des chemins de fer, les télégraphes de terre, les bateaux à vapeur et autres navires en dehors des cas régis par la loi maritime, de même que les dépôts d'armes et, en général, toute espèce de munitions de guerre, quoique appartenant à des sociétés ou à des personnes privées, sont également des moyens de nature à servir aux opérations de la guerre et qui peuvent ne pas être laissés par l'armée d'occupation à la disposition de l'ennemi. Le matériel des chemins de fer, les télégraphes de terre, de même que les bateaux à vapeur et autres navires susmentionnés seront restitués et les indemnités réglées à la paix.

Art. 7. L'État occupant ne se considérera que comme administrateur et usufruitier des édifices publics, immeubles, forêts et exploitations agricoles appartenant à l'État ennemi et se trouvant dans le pays occupé. Il devra sauvegarder le fonds de ces propriétés et les administrer conformément aux règles de l'usufruit.

Art. 8. Les biens des communes, ceux des établissements consacrés aux cultes, à la charité et à l'instruction, aux arts et aux sciences, même appartenant à l'État, seront traités comme la propriété privée.

Toute saisie, destruction ou dégradation intentionnelle de semblables établissements, de monuments historiques, d'œuvres d'art ou de science doit être poursuivie par les autorités compétentes.

57. L'occupant ne peut prélever, en fait de redevances et d'impôts, que ceux déjà établis au profit de l'État. Il les emploie à pourvoir aux frais de l'administration du pays, dans la mesure où le gouvernement légal y était obligé.

50. L'occupant ne peut saisir que le numéraire, les fonds et les valeurs exigibles ou négociables appartenant en propre à l'État, les depôts d'armes, approvisionnements, et, en général, les propriétés mobilières de l'État de nature à servir aux opérations de la guerre.

51. Le matériel de transport (chemins de fer, bateaux, etc.), ainsi que les télégraphes de terre et les cables d'attérissage, peuvent seulement être séquestrés pour l'usage de l'occupant. Leur destruction est interdite à moins qu'elle ne soit commandée par une nécessité de guerre. Ils sont restitués à la paix, dans l'État où ils se trouvent.

55. Les moyens de transport (chemins de fer, bateaux, etc.), les télégraphes, les dépôts d'armes et de munitions de guerre, quoique appartenant à des sociétés ou à des particuliers, peuvent être saisis par l'occupant, mais ils doivent être restitués, si possible, et les indemnités réglées à la paix.

52. L'occupant ne peut faire que des actes d'administrateur provisoire quant aux immeubles, tels qu'édifices, forêts et exploitations agricoles, appartement à l'État ennemi (art. 6).

Il doit sauvegarder le fonds de ces propriétés et veiller à leur entretien.

53. Les biens des communes et ceux des établissements consacrés aux cultes, à la charité, à l'instruction, aux arts ou aux sciences, sont insaisissables.

Toute destruction ou dégradation intentionnelle de semblables établissements, de monuments historiques, d'archives, d'oeuvres d'art ou de science, est formellement interdite, si elle n'est pas impérieusement commandée par les nécessités de la guerre.

QUI DOIT ÊTRE RECONNU COMME PARTIE BELLIGÉRANTE; DES COMBATTANTS ET DES NON-COMBATTANTS.

ART. 9. Les lois, les droits et les devoirs de la guerre ne s'appliquent pas seulement à l'armée, mais encore aux corps de volontaires réunissant les conditions suivantes:

1°. D'avoir à leur tête une personne responsable pour ses subordonnés;

2°. D'avoir un signe distinctif fixe et reconnaissable à distance;

3°. De porter les armes ouvertement, et

4°. De se conformer, dans leurs opérations, aux lois et coutumes de la guerre.

Dans les pays où les milices constituent l'armée ou en font partie, elles sont comprises sous la dénomination d'*armée.*

ART. 10. La population d'un territoire non occupé qui, à l'approche de l'ennemi, prend spontanément les armes pour combattre les troupes d'invasion sans avoir eu le temps de s'organiser conformément à l'article 9, sera considérée comme belligérante si elle respecte les lois et coutumes de la guerre.

ART. 11. Les forces armées des parties belligérantes peuvent se composer de combattants et de non-combattants. En cas de capture par l'ennemi les uns et les autres jouiront des droits de prisonniers de guerre.

DES MOYENS DE NUIRE A L'ENNEMI.

ART. 12. Les lois de la guerre ne reconnaissent pas aux belligérants un pouvoir illimité quant au choix des moyens de nuire à l'ennemi.

ART. 13. D'après ce principe, sont notamment interdits:

A. L'emploi du poison ou d'armes empoisonnées;

B. Le meurtre par trahison d'individus appartenant à la nation ou à l'armée ennemie;

C. Le meurtre d'un ennemi qui, ayant mis bas les armes ou n'ayant plus les moyens de se défendre, s'est rendu à discrétion;

2. La force armée d'un État comprend:
   1°. L'armée proprement dite, y compris les milices;
   2°. Les gardes nationales, landsturm, corps francs et autres corps que réunissent les trois conditions suivantes:
      a. Être sous la direction d'un chef responsable;
      b. Avoir un uniforme ou un signe distinctif, fixe et reconnaissable à distance, porté par les personnes qui font partie du corps;
      c. Porter les armes ouvertement;
   3°. Les équipages des navires et autres embarcations de guerre;

   4°. Les habitants du territoire non occupé qui, à l'approche de l'ennemi, prennent les armes spontanément et ouvertement pour combattre les troupes d'invasion, même s'ils n'ont pas eu le temps de s'organiser.

3. Toute force armée belligérante est tenue de se conformer aux lois de la guerre.

Le seul but légitime que les États doivent se proposer durant la guerre étant l'affaiblissement des forces militaires de l'ennemi (*Déclaration de St.-Petersbourg du* 4/16 Novembre 1868):

4. Les lois de la guerre ne reconnaissent pas aux belligérants une liberté illimitée quant aux moyens de nuire à l'ennemi. Ils doivent s'abstenir notamment de toute rigueur inutile, ainsi que de toute action déloyale, injuste ou tyrannique.

La lutte devant être loyale (art. 4):

Il est interdit:

a. De faire usage du poison, sous quelque forme que ce soit;
b. D'attenter traitreusement à la vie d'un ennemi, par exemple en soudoyant des assassins ou en feignant de se rendre;
c. D'attaquer l'ennemi en dissimulant les signes distinctifs de la force armée;

D. La déclaration qu'il ne sera pas fait de quartier;

E. L'emploi d'armes, de projectiles ou de matières propres à causer des maux superflus, ainsi que l'usage des projectiles prohibés par la déclaration de St.-Pétersbourg de 1868;

F. L'abus du pavillon parlementaire, du pavillon national ou des insignes militaires et de l'uniforme de l'ennemi, ainsi que des signes distinctifs de la Convention de Genève;

G. Toute destruction ou saisie de propriétés ennemies qui ne serait pas impérieusement commandée par la nécessité de guerre.

ART. 14. Les ruses de guerre et l'emploi des moyens nécessaires pour se procurer des renseignements sur l'ennemi et sur le terrain (sauf les dispositions de l'article 36) sont considérés comme licites.

DES SIÈGES ET BOMBARDEMENTS.

ART. 15. Les places fortes peuvent seules être assiégées. Des villes, agglomérations d'habitations ou villages ouverts qui ne sont pas défendus ne peuvent être ni attaqués ni bombardés.

d. D'user indûment du pavillon national, des insignes militaires ou de l'uniforme de l'ennemi, du pavillon parlementaire, ainsi que des signes tutélaires prescrits par la *Convention de Genève* (art. 17 et 40 ci-après).

Comme on doit s'abstenir de rigueurs inutiles (art. 4):

9. Il est interdit:

a. D'employer des armes, des projectiles ou des matières propres à causer des souffrances superflues ou à aggraver les blessures, — notamment des projectiles d'un poids inférieur à quatre cents grammes, explosibles ou chargés de matières fulminantes ou inflammables (*Déclaration de St.-Petersbourg*);

b. De mutiler ou de tuer un ennemi qui s'est rendu à discrétion ou qui est hors de combat, et de déclarer d'avance qu'on ne fera pas de quartier, même si l'on n'en réclame pas pour soi-même.

B. RÈGLES DE CONDUITE A L'ÉGARD DES CHOSES (§§ 32—40).

a. Des moyens de nuire. Du bombardement.

Des ménagements sont commandés par la règle qui veut que l'on s'abstienne de rigueurs inutiles (art. 4). C'est à ce titre que:

32. Il est interdit:

a. De piller, même les villes prises d'assaut;

b. De détruire des propriétés publiques ou privées, si cette destruction n'est pas commandée par une impérieuse nécessité de guerre;

c. D'attaquer et de bombarder des localités qui ne sont pas défendues.

Si l'on ne conteste pas aux belligérants le droit de recourir au bombardement, contre les forteresses et autres lieux dans lesquels l'ennemi s'est retranché, des considérations d'humanité exigent que ce procédé de coercition soit entouré de quelques tempéraments, qui en restreignent autant que possible les effets à la force armée ennemie et à ses moyens de défense. C'est pourquoi:

ART. 16. Mais si une ville ou place de guerre, agglomération d'habitations ou village est défendu, le commandant des troupes assaillantes, avant d'entreprendre le bombardement, et sauf l'attaque de vive force, devra faire tout ce qui dépend de lui pour avertir les autorités.

ART. 17. En pareil cas, toutes le mesures nécessaires doivent être prises pour épargner, autant qu'il est possible, les édifices consacrés aux cultes, aux arts, aux sciences et à la bienfaisance, les hôpitaux et les lieux de rassemblement de malades et de blessés, à condition qu'ils ne soient pas employés, en même temps, à un but militaire.

Le devoir des assiégés est de désigner ces édifices par des signes visibles spéciaux à indiquer d'avance à l'assiégeant.

ART. 18. Une ville prise d'assaut ne doit pas être livrée au pillage des troupes victorieuses.

DES ESPIONS.

ART. 19. Ne peut être considéré comme espion que l'individu qui, agissant clandestinement ou sous de faux prétextes, recueille ou cherche à recueillir des informations dans les localités occupées par l'ennemi, avec l'intention de les communiquer à la partie adverse.

ART. 20. L'espion pris sur le fait sera jugé et traité d'après les lois en vigueur dans l'armée qui l'a saisi.

ART. 21. L'espion qui rejoint l'armée à laquelle il appartient et qui est capturé plus tard par l'ennemi est traité comme prisonnier de guerre et n'encourt aucune responsabilité pour ses actes antérieurs.

ART. 22. Les militaires non déguisés qui ont pénétré dans la zone d'opérations de l'armée ennemie, à l'effet de recueillir des informations, ne sont pas considérés comme espions.

De même, ne doivent pas être considérés comme espions, s'ils sont capturés par l'ennemi: les militaires (et aussi les non-militaires accomplissant ouvertement leur mission) chargés de transmettre des dépêches destinées soit à leur propre armée, soit à l'armée ennemie.

A cette catégorie appartiennent également, s'ils sont capturés, les individus envoyés en ballon pour transmettre les dépêches

33. Le commandant de troupes assaillantes doit, sauf le cas d'attaque de vive force, faire, avant d'entreprendre un bombardement, tout ce qui dépend de lui pour en avertir les autorités locales.

34. En cas de bombardement, toutes les mesures nécessaires doivent être prises pour épargner, si faire se peut, les édifices consacrés aux cultes, aux arts, aux sciences et à la bienfaisance, les hôpitaux et les lieux de rassemblement de malades et de blessés, à la condition qu'ils ne soient pas utilisés en même temps, directement ou indirectement, pour la défense.

Le devoir de l'assiégé est de désigner ces édifices par des signes visibles, indiquer *d'avance à l'assiégeant.*

F. DES ESPIONS.

23. Les individus capturés comme espions ne peuvent exiger d'être traités comme des prisonniers de guerre.

Pour prévenir les abus auxquels donnent lieu trop souvent, en temps de guerre les accusations d'espionnage, il importe de proclamer bien haut que:

25. Aucun accusé d'espionnage ne doit être puni avant que l'autorité judiciaire ait prononcé sur son sort.

26. L'espion qui réussit à sortir du territoire occupé par l'ennemi n'encourt, s'il tombe plus tard au pouvoir de cet ennemi, aucune responsabilité pour ses actes antérieurs.

24. On ne doit pas considérer comme espions les individus, appartenant à l'une des forces armées belligérantes et non déguisés, qui ont pénétré dans la zone d'opérations de l'ennemi, non plus que les messagers porteurs de dépêches officielles, accomplissant ouvertement leur mission et les aéronautes (art. 21).

et, en général, pour entretenir les communications entre les diverses parties d'une armée ou d'un territoire.

DES PRISONNIERS DE GUERRE.

(V. art. 34.)

Art. 23. Les prisonniers de guerre sont des ennemis légaux et désarmés.

Ils sont au pouvoir du gouvernement ennemi, mais non des individus ou des corps qui les ont capturés.

Ils doivent être traités avec humanité.

Tout acte d'insubordination autorise à leur égard les mesures de rigueur nécessaires.

Tout ce qui leur appartient personnellement, les armes exceptées, reste leur propriété.

E. QUI PEUT ÊTRE FAIT PRISONNIER DE GUERRE.

21. Les individus qui font partie des forces armées belligérantes, s'ils tombent au pouvoir de l'ennemi, doivent être traités comme prisonniers de guerre, conformément aux articles 61 et suivants.

Il en est de même des messagers porteurs de dépêches officielles, accomplissant ouvertement leur mission, et des aéronautes civils chargés d'observer l'ennemi, ou d'entretenir les communications entre les diverses parties de l'armée ou du territoire.

22. Les personnes qui suivent une armée sans en faire partie, telles que les correspondants de journaux, les vivandiers, les fournisseurs, etc., et qui tombent au pouvoir de l'ennemi, ne peuvent être détenues qu'aussi longtemps que les nécessités militaires l'exigent.

III.

DE LA CONDITION DES PRISONNIERS DE GUERRE.

A. Régime de la captivité (§§ 61—82).

La captivité n'est ni une peine qu'on inflige aux prisonniers de guerre (art. 21), ni un acte de vengeance; c'est seulement un séquestre temporaire, qui doit être exempt de tout caractère pénal.

Dans les dispositions suivantes, il est tenu compte à la fois des égards qui sont dus aux prisonniers et de la nécessité de s'assurer de leur personne.

61. Les prisonniers de guerre sont au pouvoir du gouvernement ennemi, mais non des individus ou des corps qui les ont capturés.

63. Ils doivent être traités avec humanité.

67. Tout acte d'insubordination autorise à leur égard les mesures de rigueur nécessaires.

64. Tout ce qui leur appartient personnellement, les armes exceptées, reste leur propriété.

Art. 24. Les prisonniers de guerre peuvent être assujettis à l'internement dans une ville, forteresse, camp ou localité quelconque, avec obligation de ne pas s'en éloigner au delà de certaines limites déterminées; mais ils ne peuvent être enfermés que par mesure de sûreté indispensable.

Art. 25. Les prisonniers de guerre peuvent être employés à certains travaux publics qui n'aient pas un rapport direct avec les opérations sur le théatre de la guerre et qui ne soient pas exténuants ou humiliants pour leur grade militaire, s'ils appartiennent à l'armée, ou pour leur position officielle ou sociale, s'ils n'en font point partie.

Ils pourront également, en se conformant aux dispositions réglementaires, à fixer par l'autorité militaire, prendre part aux travaux de l'industrie privée.

Leur salaire servira à améliorer leur position ou leur sera compté au moment de libération. Dans ce cas, les frais d'entretien pourront être défalqués de ce salaire.

Art. 26. Les prisonniers de guerre ne peuvent être astreints d'aucune manière à prendre une part quelconque à la poursuite des opérations de la guerre.

Art. 27. Le gouvernement au pouvoir duquel se trouvent les prisonniers de guerre se charge de leur entretien.

Les conditions de cet entretien peuvent être établies par une entente mutuelle entre les parties belligérantes.

A défaut de cette entente, et comme principe général, les prisonniers de guerre seront traités, pour la nourriture et l'habillement, sur le même pied que les troupes du gouvernement qui les aura capturés.

Art. 28. Les prisonniers de guerre sont soumis aux lois et règlements en vigueur dans l'armée au pouvoir de laquelle ils se trouvent.

Contre un prisonnier de guerre en fuite il est permis, après sommation, de faire usage des armes. Repris, il est passible de peines disciplinaires ou soumis à une surveillance plus sévère.

Si, après avoir réussi à s'échapper, il est de nouveau fait prisonnier, il n'est passible d'aucune peine pour sa fuite antérieure.

Handl. v. h. Instituut.

66. Les prisonniers peuvent être assujettis à l'internement dans une ville, une forteresse, un camp ou une localité quelconque, avec obligation de ne pas s'éloigner au delà de certaines limites déterminées, mais ils ne peuvent être enfermés que par mesure de sûreté indispensable.

71. Ils peuvent être employés à des travaux publics qui n'aient pas un rapport direct avec les opérations sur le théâtre de la guerre, qui ne soient pas exténuants, et ne soient humiliants ni pour leur grade militaire, s'ils appartiennent à l'armée, ni pour leur position officielle ou sociale, s'ils n'en font pas partie.

72. Dans le cas où ils sont autorisés à prendre part aux travaux de l'industrie privée, leur salaire peut être perçu par l'autorité qui les détient, laquelle doit alors l'employer à améliorer leur position, ou le leur remettre au moment de leur libération, sous déduction, s'il y a lieu, des frais de leur entretien.

70. Les prisonniers ne peuvent être astreints d'aucune manière à prendre une part quelconque aux opérations de guerre, ni contraints à des révélations sur leur pays ou sur leur armée.

69. Le gouvernement au pouvoir duquel se trouvent des prisonniers est chargé de leur entretien.

A défaut d'une entente sur ce point entre les parties belligérantes, les prisonniers sont traités, pour la nourriture et l'habillement, sur le même pied de paix que les troupes du gouvernement qui les a capturés.

62. Ils sont soumis aux lois et règlements en vigueur dans l'armée ennemie.

68. Contre un prisonnier fugitif on peut, après sommation, faire usage des armes.

S'il est repris avant d'avoir pu rejoindre son armée ou quitter le territoire soumis au capteur, il est passible seulement de peines disciplinaires ou soumis à une surveillance plus sévère.

Mais si, après avoir réussi à s'échapper, il est capturé

Art. 29. Chaque prisonnier de guerre est tenu de déclarer, s'il est interrogé à ce sujet, ses véritables noms et grade, et dans le cas où il enfreindrait cette règle, il s'exposerait à une restriction des avantages accordés aux prisonniers de guerre de sa catégorie.

Art. 30. L'échange des prisonniers de guerre est réglé par une entente mutuelle entre les parties belligérantes.

Art. 31. Les prisonniers de guerre peuvent être mis en liberté sur parole si les lois de leur pays les y autorisent, et, en pareil cas, ils sont obligés, sous la garantie de leur honneur personnel, de remplir scrupuleusement, tant vis-à-vis de leur propre gouvernement que vis-à-vis de celui qui les a faits prisonniers, les engagements qu'ils auraient contractés.

Dans le même cas, leur propre gouvernement ne doit ni exiger ni accepter d'eux aucun service contraire à la parole donnée.

Art. 32. Un prisonnier de guerre ne peut pas être contraint d'accepter sa liberté sur parole, de même le gouvernement ennemi n'est pas obligé d'accéder à la demande du prisonnier réclamant sa mise en liberté sur parole.

de nouveau, il n'est passible d'aucune peine pour sa fuite antérieure.

Toutefois, si le fugitif ressaisi ou capturé de nouveau avait donné sa parole de ne pas s'évader, il peut être privé des droits de prisonnier de guerre.

65. Chaque prisonnier est tenu de déclarer, s'il est interrogé à ce sujet, ses véritables noms et grade. Dans le cas où il ne le ferait pas, il pourrait être privé de tout ou partie des avantages accordés aux prisonniers de sa catégorie.

B. Cessation de la captivité.

Les motifs qui légitiment la détention de l'ennemi capturé n'existent que pendant la durée de la guerre. En conséquence:

73. La captivité des prisonniers de guerre cesse de droit par la conclusion de la paix, mais leur libération est alors réglée d'un commun accord entre les belligérants.

Avant cette époque, et en vertu de la *Convention de Genève:*

74. Elle cesse aussi de droit pour les prisonniers blessés ou malades qui, après guérison, sont reconnus incapables de servir de nouveau.

Le capteur doit alors les renvoyer dans leur pays.

Pendant la guerre:

75. Les prisonniers peuvent encore être relâchés en vertu d'un cartel d'échange convenu entre les parties belligérantes.

76. Les prisonniers peuvent être mis en liberté sur parole, si les lois de leur pays ne l'interdisent pas.

Dans ce cas ils sont obligés, sous la garantie de leur honneur personnel, de remplir scrupuleusement les engagements qu'ils ont librement contractés et qui doivent être clairement spécifiés. — De son côté, leur propre gouvernement ne doit exiger ni accepter d'eux aucun service contraire à la parole donnée.

77. Un prisonnier ne peut pas être contraint d'accepter sa liberté sur parole. — De même, le gouvernement ennemi n'est pas obligé d'accéder à la demande d'un prisonnier réclamant sa mise en liberté sur parole.

ART. 33. Tout prisonnier de guerre, libéré sur parole et repris portant les armes contre le gouvernement envers lequel il s'était engagé d'honneur, peut être privé des droits de prisonnier de guerre et traduit devant les tribunaux.

ART. 34. Peuvent également être faits prisonniers les individus qui, se trouvant auprès des armées, n'en font pas directement partie, tels que: les correspondants, les reporters de journaux, les vivandiers, les fournisseurs, etc., etc. Toutefois, ils doivent être munis d'une autorisation émanant du pouvoir compétent et d'un certificat d'identité.

DES MALADES ET BLESSÉS.

ART. 35. Les obligations des belligérants concernant le service des malades et des blessés sont régies par la Convention de Genève du 22 août 1864, sauf les modifications dont celle-ci pourra être l'objet.

Handl. v. h. Instituut.

78. Tout prisonnier libéré sur parole et repris portant les armes contre le gouvernement auquel il l'avait donnée peut être privé des droits de prisonnier de guerre, à moins que, postérieurement à sa libération, il n'ait été compris dans un cartel d'échange sans conditions.

C. *Du matériel sanitaire.*

34—40. Conforme aux dispositions de la *Convention de Genève.*

D. *Des blessés, des malades et du personnel sanitaire.*

Les blessés, les malades et le personnel sanitaire sont soustraits aux rigueurs inutiles qui pourraint les atteindre, par les dispositions suivantes (artt. 10 à 18), qui découlent de la *Convention de Genève :*

10. Les militaires blessés ou malades doivent être recueillis et soignés à quelque nation qu'ils appartiennent.
11. Les commandants en chef ont la faculté de, remettre immédiatement aux avant-postes ennemis les militaires ennemis blessés pendant le combat, lorsque les circonstances le permettent et du consentement des deux parties.
12. Les évacuations, avec le personnel qui les dirige, sont couvertes par la neutralité.
13. Le personnel des hôpitaux et des ambulances — comprenant l'intendance, les services de santé, d'administration et de transport des blessés, ainsi que les aumôniers, et les membres et agents des sociétés de secours dûment autorisées à seconder le personnel sanitaire officiel, — est considéré comme neutre lorsqu'il fonctionne, et tant qu'il reste des blessés à relever ou à secourir.
14. Le personnel désigné dans l'article précédent doit continuer, après l'occupation par l'ennemi, à donner, dans la mesure des besoins, des soins aux malades et aux blessés de l'ambulance ou de l'hôpital qu'il dessert.

Brusselsche Conferentie.

ART. 35. Les obligations etc.

DU POUVOIR MILITAIRE A L'ÉGARD DES PERSONNES PRIVÉES.

(Voir l'article 10.)

ART. 36. La population d'un territoire occupé ne peut être forcée de pendre part aux opérations militaires contre son propre pays.

15. Lorsque ce personnel demande à se retirer, le commandant des troupes occupantes fixe le moment de son départ, qu'il ne peut toutefois différer que pour une courte durée, en cas de nécessités militaires.
16. Des dispositions doivent être prises pour assurer, s'il se peut, au personnel neutralisé, tombé entre les mains de l'ennemi, la jouissance d'un traitement convenable.
17. Le personnel sanitaire neutralisé doit porter un brassard blanc à croix rouge, dont la délivrance appartient exclusivement à l'autorité militaire.
18. Les généraux des puissances belligérantes doivent faire appel à l'humanité des habitants et les engager à secourir les blessés, en leur signalant les avantages qui en réculteront pour eux-mêmes (artt. 36 et 59). Ils doivent considérer comme inviolables ceux qui répondent à cet appel.

D. Des morts.

19. Il est interdit de dépouiller et de mutiler les morts gisant sur les champs de bataille.
20. Les morts ne doivent jamais être inhumés avant que l'on ait recueilli, sur leur personne, toutes les indices, tels que livrets, numéros, etc., propres à établir leur identité.

    Les indications ainsi recueillies sur des morts ennemis sont communiquées à leur armée ou à leur gouvernement.

DES HOSTILITÉS.

A. Règles de conduite à l'égard des personnes (§§ 7—31)

a. Des populations inoffensives.

La lutte n'ayant lieu qu'entre »forces armées" (art. 1).

7. Il est interdit de maltraiter les populations inoffensives.
48. Les habitants d'un territoire occupé, qui ne se soumettent pas aux ordres de l'occupant, peuvent y être contraints.

    L'occupant ne peut toutefois contraindre les habitants à l'aider dans ses travaux d'attaque et de défense, ni à prendre part aux opérations militaires contre leur propre pays (art. 4).

L'occupatien n'entrainant pas un changement de nationalité pour les habitants.

ART. 37. L population d'un territoire occupé ne peut être contrainte de prêter serment à la puissance ennemie.

ART. 38. L'honneur et les droits de la famille, la vie et la propriété des individus, ainsi que leurs convictions religieuses et l'exercice de leur culte doivent être respectés.

La propriété privée ne peut pas être confisquée.

ART. 39. Le pillage est formellement interdit.

DES CONTRIBUTIONS ET DES RÉQUISITIONS.

ART. 40. La propriété privée devant être respectée, l'ennemi ne demandera aux communes ou aux habitants que des prestations et des services en rapport avec les nécessités de guerre généralement reconnues, en proportion avec les ressources du pays et qui n'impliquent pas pour les populations l'obligation de prendre part aux opérations de guerre contre leur patrie.

ART. 41. L'ennemi prélevant des contributions soit comme équivalent pour des impôts (voir art. 5) ou pour des prestations qui devraient être faites en nature, soit à titre d'amende, n'y procèdera, autant que possible, que d'après les règles de la répartition et de l'assiette des impôts en vigueur dans le territoire occupé.

Les autorités civiles du gouvernement légal y prêteront leur assistance si elles sont restées en fonction.

Les contributions ne pourront être imposées que sur l'ordre et sous la responsabilité du général en chef ou de l'autorité civile supérieure établie par l'ennemi dans le territoire occupé.

Pour toute contribution, un reçu sera donné au contribuable.

ART. 42. Des réquisitions ne seront faites qu'avec l'autorisation du commandant dans la localité occupée.

Pour toute réquisition, il sera accordé une indemnité ou délivré un reçu.

Handl. v. h. Instituut.

47. La population ne peut être contrainte de prêter serment à la puissance ennemie, mais les habitants qui commettent des actes hostiles contre l'occupant sont punissables (art. 1).

49. L'honneur et les droits de la famille, la vie des individus, ainsi que leurs convictions religieuses et l'exercice de leur culte, doivent être respectés (art. 4).

La lutte n'ayant lieu qu'entre »forces armées" (art. 1).

B. Propriétés privées.

Si les pouvoirs de l'occupant sont limités à l'égard des propriétés de l'État ennemi à plus forte raison le sont-ils quant aux biens des particuliers.

54. La propriété privée, individuelle ou collective, doit être respectée et ne peut être confisquée, sous réserve des dispositions contenues dans les articles suivants (artt. 55—60).

56. (1er alinea.) Les prestations en nature (réquisitions), réclamées des communes ou des habitans, doivent être en rapport avec les nécessités de guerre généralement reconnues, et en proportion avec les ressources du pays.

58. L'occupant ne peut prélever des contributions extraordinaires en argent, que comme équivalent d'amendes, ou d'impôts non payés ou de prestations non livrées en nature.

Les contributions en argent ne peuvent être imposées que sur l'ordre et sous la responsabilité du général en chef ou de l'autorité civile supérieure établie dans le territoire occupé, autant que possible d'après les règles de la répartition et de l'assiette des impôts en vigueur.

56. (2me alinea.) Les réquisitions ne peuvent être faites qu'avec l'autorisation du commandant dans la localité occupée.

60. Les prestations en nature, quand elles ne sont pas payées comptant, et les contributions de guerre sont constatés par des quittances. — Des mesures doivent être prises pour assurer le caractère sérieux et la régularité de ces quittances.

DES PARLEMENTAIRES.

Art. 43. Est considéré comme parlementaire l'individu autorisé par l'un des belligérants à entrer en pourparlers avec l'autre et se présentant avec le drapeau blanc, accompagné d'un trompette (clairon ou tambour) ou aussi d'un porte-drapeau. Il aura droit à l'inviolabilité, ainsi que le trompette (clairon ou tambour) et le porte-drapeau qui l'accompagnent.

Art. 44. Le chef auquel un parlementaire est expédié n'est pas obligé de le recevoir en toutes circonstances et dans toutes conditons.

Il lui est loisible de prendre toutes les mesures nécessaires pour empêcher le parlementaire de profiter de son séjour dans le rayon des positions de l'ennemi au préjudice de ce dernier, et si le parlementaire s'est rendu coupable de cet abus de confiance, il a le droit de le retenir temporairement.

Il peut également déclarer d'avance qu'il ne recevra pas de parlementaire pendant un temps déterminé. Les parlementaires qui viendraient à se présenter après une pareille notification, du côté de la partie qui l'aurait reçu, perdraient le droit à l'inviolabilité.

Art. 45. Le parlementaire perd ses droits d'inviolabilité s'il est prouvé d'une manière positive et irrécusable qu'il a profité de sa position privilégiée pour provoquer ou commettre un acte de trahison.

DES CAPITULATIONS.

Art. 46. Les conditions des capitulations sont débattues entre les parties contractantes.

Elles ne doivent pas être contraires à l'honneur militaire.

Une fois fixées par une convention, elles doivent être scrupuleusement observées par les deux parties.

Handl. v. h. Instituut.

59. Dans la répartition des charges relatives au logement des troupes et aux contributions de guerre, il est tenu compte aux habitants du zèle charitable déployé par eux envers les blessés.

G. *Des parlementaires.*

27. Est considéré comme parlementaire et a droit à l'inviolabilité, l'individu autorisé par l'un des belligérants à entrer en pourparler avec l'autre, et se présentant avec un drapeau blanc.
28. Il peut être accompagné d'un clairon ou d'un tambour, d'un porte-drapeau, et même, s'il y a lieu, d'un guide et d'un interprête, qui ont droit aussi à l'inviolabilité.
29. Le chef auquel un parlementaire est expédié, n'est pas obligé de le recevoir en toutes circonstances.

30. Le chef qui reçoit un parlementaire a le droit de prendre toutes les mesures nécessaires, pour que la présence de cet ennemi dans ses lignes ne lui cause pas de préjudice.

31. Si un parlementaire abuse de la confiance qu'on lui accorde, on peut le retenir temporairement, et s'il est prouvé qu'il a profité de sa position privilégée pour provoquer une trahison, il perd son droit à l'inviolabilité.

5. Les conventions militaires faites par les belligérants entre eux pendant la durée de la guerre, telles que les armistices et les capitulations, doivent être scrupuleusement observées et respectées.

DE L'ARMISTICE.

ART. 47. L'armistice suspend les opérations de guerre par un accord mutuel des parties belligérantes. Si la durée n'en est pas déterminée, les parties belligérantes peuvent reprendre en tout temps les opérations, pourvu toutefois que l'ennemi soit averti en temps convenu, conformément aux conditions de l'armistice.

ART. 48. L'armistice peut être général ou local. Le premier suspend partout les opérations de guerre des États belligérants; le second seulement entre certaines fractions des armées belligérantes et dans un rayon déterminé.

ART. 49. L'armistice doit être officiellement et sans retard notifié aux autorités compétentes et aux troupes. Les hostilités sont suspendues immédiatement après la notification.

ART. 50. Il dépend des parties contractantes de fixer dans les clauses de l'armistice les rapports qui pourront avoir lieu entre les populations.

ART. 51. La violation de l'armistice, par l'une des parties, donne à l'autre le droit de le dénoncer.

ART. 52. La violation des clauses de l'armistice par des particuliers, agissant de leur propre initiative, donne droit seulement à réclamer la punition des coupables et, s'il y a lieu, une indemnité pour les pertes éprouvées.

DES BELLIGÉRANTS INTERNÉS ET DES BLESSÉS SOIGNÉS CHEZ LES NEUTRES.

ART. 53. L'État neutre qui reçoit sur son territoire des troupes appartenant aux armées belligérantes les internera, autant que possible, loin du théâtre de la guerre.

IV.

DES INTERNÉS EN PAYS NEUTRE.

Il est universellement admis qu'un État neutre ne peut, sans compromettre sa neutralité, prêter assistance anx belligérants et notamment leur permettre d'emprunter son territoire. L'humanité, d'autre part, veut qu'il ne soit pas contraint de repousser ceux qui viennent lui demander asile pour échapper à la mort ou à la captivité. De là les dispositions suivantes destinées à concilier ces exigences contraires:

79. L'État neutre sur le territoire duquel se réfugient des troupes ou des individus appartenant aux forces armées des belligérants doit les interner, autant que possible loin du théâtre de la guerre.

Il pourra les garder dans des camps et même les enfermer dans des forteresses ou dans des lieux appropriés à cet effet.

Il décidera si les officiers peuvent être laissés libres en prenant l'engagement sur parole de ne pas quitter le territoire neutre sans autorisation.

ART. 54. A défaut de convention spéciale, l'État neutre fournira aux internés les vivres, les habillements et les secours commandés par l'humanité.

Bonification sera faite à la paix des frais occasionnés par l'internement.

ART. 55. L'État neutre pourra autoriser le passage par son territoire des blessés ou malades appartenant aux armées belligérantes, sous la réserve que les trains qui les amèneront ne transporteront ni personnel ni matériel de guerre.

En pareil cas, l'État neutre est tenu de prendre les mesures de sûreté et de contrôle nécessaires à cet effet.

ART. 56. La *Convention de Genève* s'applique aux malades et blessés internés sur territoire neutre.

Il doit agir de même envers ceux qui empruntent son territoire pour des opérations ou des services militaires.

80. Les internés peuvent être gardés dans des camps ou même enfermés dans des forteresses ou autres lieux.

L'État neutre décide si les officiers peuvent être laissés libres sur parole, en prenant l'engagement de ne pas quitter le territoire neutre sans autorisation.

81. A défaut de convention spéciale pour ce qui concerne l'entretien des internés, l'État neutre leur fournit les vivres, les vêtements et les secours commandés par l'humanité.

Il veille aussi à la conservation du matériel amené ou apporté par les internés.

A la paix ou plus tôt si faire se peut, les frais occasionnés par l'internement sont remboursés à l'État neutre, par celui des belligérants auquel ressortissaient les internés.

83. Les évacuations de blessés et de malades non prisonniers peuvent transiter par un territoire neutre, pourvu que leur personnel et leur matériel soient exclusivement sanitaires. L'État neutre, chez lequel passent ces évacuations, est tenu de prendre à leur égard les mesures de sûreté et de contrôle nécessaires, pour que les conditions qu'elles doivent remplir soient rigoureusement observées.

82. Les dispositions de la *Convention de Genève* du 22 Août 1864 (articles 10 à 18, 35 à 40, 59, et 74 ci-dessus) sont applicables au personnel sanitaire, ainsi qu'aux malades et aux blessés, réfugiés ou transportés en pays neutre.

En particulier:

SANCTION PÉNALE.

Si des infractions aux règles qui précèdent ont été commises, les coupables doivent être punis, après jugement contradictoire, par celui des belligérants au pouvoir duquel ils se trouvent.

84. Les violateurs des lois de la guerre sont passibles des châtiments spécifiés dans la loi pénale.

Mais ce mode de répression n'est applicable que lorsqu'on peut atteindre le coupable. Dans le cas contraire la loi pénale est impuissante, et, si la partie lésée juge le méfait assez grave pour qu'il soit urgent de rappeler l'ennemi au respect du droit, il ne lui reste d'autre ressource que d'user de représailles à son égard.

Les représailles sont une exception douloureuse au principe général d'équité d'après lequel un innocent ne doit pas souffrir pour un coupable, et à celui qui veut que chaque belligérant se conforme aux lois de la guerre, même sans réciprocité de la part de l'ennemi. Mais cette dure nécessité est tempérée par les restrictions suivantes:

85. Les représailles sont formellement interdites, dans le cas ou le dommage dont on a lieu de se plaindre a été reparé.

86. Dans les cas graves ou des représailles apparaissent comme une nécessité impérieuse, leur mode d'exercice et leur étendue ne doivent jamais dépasser la degré de l'infraction commise par l'ennemi.

Elles ne peuvent s'exercer qu'avec l'autorisation du commandant en chef.

Elles doivent respecter, dans tous les cas, les lois de l'humanité et de la morale.

SCHRIJVERS OVER HET RECHT IN DEN OORLOG, TE LAND OF TER ZEE, EN OVER HET RECHT DER NEUTRALEN.

Alberico Gentili, uit Italië geboortigen Hoogleeraar in het Romeinsch recht aan de Hoogeschool te Oxford. Zijn werken over het oorlogsrecht, *de Jure belli*, werden in twee gedeelten uitgegeven. Het eene — slechts schoolsche disputen — verscheen in 1589 te Londen, het andere, breeder behandeld, tien jaar later. De Hoogleeraar Holland, te Oxford, heeft onlangs eene door hem geannoteerde uitgave van Gentili's werk bezorgd.

Hugo de Groot of Grotius (1583—1645) (1), bestreed in zijn beroemd werk: *Over het Recht van Oorlog en van Vrede*, in het Latijn uitgegeven, het fanatismus, dat de vervolging en uitroeiing van andersgeloovenden als een Godgevallig werk verkondigde, alsmede het ruw geweld in den oorlog, waarbij aan alle hartstochten den teugel wordt gevierd. Hij sprak het eerst het groot beginsel uit, dat de zee vrij is voor alle natiën (2); hij resumeerde het eerst het gevoelen der wijsgeeren en de practijk der veldheeren. Bij eene vermenging van het positieve met het philosophische recht, helt het karakter van zijn werk naar laatstgemelde rechtsopvatting over. Zijn werk werd meermalen vertaald. De laatste vertaling, in 1865, door Pradier-Fodéré aangevuld met commentaren en noten, is de beste.

(1) Zie over hem: James Mackintosh, *Discours sur l'étude du droit de la nature et des gens.*

(2) Bestreden door den Engelschen rechtsgeleerde John Selden (1584—1654) in zijn *Mare Clausum.*

Samuel von Pufendorf (1631—1694) loochende de kracht van het positieve volkenrecht (1) en erkende slechts een natuurrecht, gekuischt door zedenleer en Godsdienst. Volgens hem is het volkenrecht niets als het natuurrecht van den individu overgebracht op de volken. Indien er iets positiefs bijkomt, heeft dit toch, wegens gebrek aan *algemeene* volksverdragen, geen verbindbaarheid.

Cornelis van Bynkershoek, beroemd Hollandsch rechtsgeleerde (1673—1743), verwerpt — hoewel voorstander van positief recht, — gesteund op traditie, geschiedenis en rechtspraak, de philosophische elementen in het volkenrecht niet en neemt zoowel de rede als de usantiën als bronnen van dat recht aan.

Moser (1701—1786), Duitsch geleerde, kent slechts aan de feiten gezag toe.

Kant (1724—1804) verwerpt het natuurrecht en is voorstander van de vereeniging van eenige Staten als een permanent congres tot voortdurende bewaring van den vrede.

Wolff (1679—1754) heeft zich beroemd gemaakt door de beginselen van Hugo de Groot, welke hij in hoofdzaak beaamde, meer positief, men zou zeggen meer mathematisch, te behandelen.

De Vattel, Zwitser van geboorte (1714—1767), gaf in boeienden stijl uit: *Le droit des gens, ou principes de la loi naturelle appliqués à la conduite et aux affaires des nations et des Souverains.* Dat werk bezit nog classieke waarde. Herhaaldelijk is door staatslieden en prijsrechters naar het gevoelen van Vattel verwezen.

---

(1) Behalve Pufendorf bestreden ook Thomas Hobbes (1588—1679), de beroemde Nederlandsche philosoof Spinosa (1632—1677), Christiaan Thomasius, Professor te Halle (1655—1728), het bestaan van een positief volkenrecht; de eerste op grond, dat alle macht van goddelijken oorsprong is, Spinosa op grond, dat ieder zooveel recht heeft als hij macht bezit, Thomasius op grond, dat een positief volkenrecht noch door gewoonten of gebruiken noch door overeenkomsten kan ontstaan, omdat zulks een oppergezag over de volken tot het doen nakomen hunner verbintenissen onderstelt, hetwelk niet aanwezig is.

Hubner, Deensch rechtsgeleerde, verwierf grooten naam en invloed door zijn in 1749 te 's-Hage uitgegeven werk: *De la saisie des batiments neutres.*

G. F. de Martens (1756—1821) heeft de literatuur van het volkenrecht verrijkt door zijne *Causes célèbres du droit des gens* en zijne *Erzählungen merkwürdiger Fälle des neueren europäischen Völkerrechts.* In zijn werk *Précis du droit des gens moderne de l'Europe* kent hij slechts gezag toe aan tractaten en gebruiken.

Heffter, Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Berlijn, beschouwt in zijn werk: *Le droit international public de l'Europe,* vele rechtsbegrippen uit een modern standpunt. Hij betoogt dat de Europeesche Staten eene familie uitmaken en dat het internationaal recht, in Europa ontstaan, zich bij de Christelijke natiën van en buiten Europa op volkomen wijze heeft ontwikkeld, doch dat ten opzichte van de niet-Christelijke Staten, zoowel als van die, welke nog niet op regelmatige wijze in den boezem van de Europeesche volkenfamilie zijn opgenomen, de toepassing van dat recht niet noodzakelijk, doch geheel vrij is en op eene zuiver conventioneele wederkeerigheid steunt.

Klüber (1762—1836), Hoogleeraar te Erlangen en Heidelberg, bekend door zijn: *Le droit des gens moderne de l'Europe.*

L. Neumann, Hoogleeraar in de rechten aan de Hoogeschool te Weenen en Lid van het Heerenhuis, gaf in 1855 ten dienste der Oostenrijksche militaire academiën, een *Gründrisz des heutigen europäischen Völkerrechtes.*

Phillimore, advocaat bij de Britsche admiraliteit, door talent, vooral op gebied van neutraliteitsrecht, gezaghebbend, nam in zijn werk *Commentaries upon international law,* in 1873—1874 uitgegeven, waarvan het 3de deel over het Oorlogsrecht handelt, meer de uitspraken der Engelsche prijsgerichten dan algemeene internationale rechtsbeginselen tot grondslag zijner beschouwingen.

Cauchy lag in de door hem in 1862 geschreven en bekroonde prijsvraag: *Le droit maritime international considéré dans ses origines et dans ses rapports avec les progrès de la*

civilisation, de strekking welke blijkt uit het devies: *mare natura omnibus patet.*

Ortolan, een zeeofficier, vergoedt door uitnemende practische kennis rijkelijk wat aan diepzinnige rechtstheorie in zijn werk: *Règles internationales et diplomatie de la mer*, moge ontbreken.

De Pistoye en Duverdy brachten te zamen in een *Traité des prises maritimes* (1) eene menigte belangrijke Fransche en Engelsche rechtsgedingen omtrent prijzen ter zee bijeen.

Hautefeuille († 1875) heeft door zijn omvangrijken arbeid, tusschen 1847 en 1849 uitgegeven, over *Les droits et devoirs des nations neutres en temps de guerre maritime*, groot gezag verworven. Zijn uitgangspunt is het natuurrecht door de Voorzienigheid beheerscht, dus een goddelijk recht. Zijn hoofdbeginselen zijn: *De zee vrij, de handel vrij.* Voornamelijk door hem heeft de regel: *Schip is territoir*, algemeen burgerrecht verkregen.

Wheaton, Noordamerikaansch Staatsman, wiens werken: *Eléments du droit international* en *Histoire des progrès du droit des gens*, terecht grooten naam hebben verworven. Onlangs zijn daarvan in Engeland nieuwe uitgaven verschenen, met annotaties van Beach Lawrence.

Halleck, beroemd generaal en rechtsgeleerde, uit de Vereenigde Staten, schreef in 1861 een werk: *International law or Rules regulating the intercourse of States in peace and war*, dat later door sir Sherston Baker omgewerkt en verrijkt is door bijvoeging van verscheidene diplomatieke en rechterlijke stukken.

Lieber, Hoogleeraar en rechtsgeleerde in de Vereenigde Staten, vervaardigde, gedurende den oorlog van de Noordelijke tegen de Zuidelijke Staten, in het jaar 1863 eene *Instructie voor de legers der Vereenigde Staten.* De rechtsregelen, daarin voor den oorlog te land voorgesteld, werden, na door eene commissie van officieren te zijn onderzocht, door

(1) Parijs, 1855.

den President Lincoln bekrachtigd. In 157 artikelen vervat, werden daarin, hoewel voor een enkelen oorlog vervaardigd, beginselen aangenomen, die grootendeels in het *algemeen* volkenrecht passen en in overeenstemming zijn met het tegenwoordig rechts-bewustzijn en de oorlogsgebruiken van beschaafde natiën.

Sir Travers Twiss, Raadsheer der Koningin van Engeland, bekend door zijn werk: *The Law of nations considered as independent political communities* (1863).

Gessner, Raad van legatie te Berlijn, schreef: *Le droit des neutres* (1865).

Calvo, uit Buenos-Ayres, achtereenvolgens Zuidamerikaansch consul te Parijs, Londen en Berlijn, schreef: *Le droit international théorique et pratique* (*Paris*, 1870—1872); *Examen des trois règles du traité de Washington* (*Gand*, 1874), en *Recueil historique des traités*, *conventions*, *capitulations*, *armistices etc. des tous les Etats de l'Amérique latine de* 1493 *jusqu'à nos jours*. Hij erkent dat het algemeen begrip van rechtvaardigheid de betrekkingen tusschen de verschillende Staten ten goede en in het algemeen belang kan wijzigen, doch geeft de voorkeur aan de beginselen in de tractaten beschreven en aan de regelen, die natuurlijk en logisch het gevolg zijn van de conventiën (1).

Bluntschli, Hoogleeraar aan de Universiteit te Heidelberg, heeft zich vooral naam gemaakt door het werk: *Das moderne Völkerrecht*, in 1868 uitgegeven, waarin hij getracht heeft naar eene codificatie in bepaalde, duidelijke korte regelen en voorschriften van het volkenrecht, zooals het thans algemeen wordt erkend of betracht. Deze eerste poging van wat tot dusverre tot algemeene redeneering bleef bepaald, kon niet volmaakt zijn, doch heeft groote verdiensten, ook wegens de ruime opvatting der beginselen. Reeds in het begin van 1866, toen de oorlog dreigde uittebarsten, had hij een gedeelte van dat werk gereed en haastte hij zich om het onder den titel van »*Das moderne Kriegsrecht der civilisirten Staten als*

(1) Calvo, *Droit international*, I, p. 104.

Rechtsbuch dargestellt" het licht te doen zien. In 1878 gaf hij nog, naar aanleiding van het verzoek eener Russische Maatschappij voor handel en zeevaart te Moscou, uit: *Das Beuterecht im Krieg und das Seebeuterecht insbesondere.*

Dr. Felix Dahn, Professor in het volkenrecht aan de Hoogeschool te Würzburg, heeft door het in 1870 uitgeven van zijn beknopt boekje — *Das Kriegsrecht* — de kennis van het oorlogsrecht bij het Duitsche leger trachten te verspreiden.

G. Rolin-Jaequemyns, Minister van Binnenlandsche Zaken in België, toetste in 1870 in de *Revue de droit international etc.* het oorlogsrecht aan de practijk. Zijne uitmuntend geschreven artikelen over *La guerre actuelle dans ses rapports avec le droit international*, getuigen van scherp oordeel en onderzoek, en zullen eene onschatbare bron blijven bij de beoefening van het historisch recht van dat bloedige tijdperk.

Baron Von Holzendorff, Hoogleeraar, eerst te Berlijn, thans te Munchen, heeft in zijne *Encyclopedie der Rechtswissenschaft* verscheidene belangrijke artikelen over het recht in den oorlog te land en ter zee uitgegeven.

J. von Hartmann, Pruisisch Generaal der cavalerie »z. D.", heeft in het 2de gedeelte zijner *Kritische Versuche*, handelende over *Militärische Nothwendigkeit und Humanität*, in 1878 uitgegeven, theorieën verkondigd geheel en al indruischende tegen de bestaande of erkende regelen en beginselen van oorlogsrecht. Hij verwerpt de stelling dat de oorlog wordt gevoerd door de Staten en niet door privaat-personen, wil de oorlog doen voeren met het meest mogelijke geweld en den grootsten hartstocht, zich storend aan niets en zich in vrije oorspronkelijkheid geheel losmakend van de banden der beschaving. De brief, welke de Veldmaarschalk Graaf von Moltke, den 11den Dec. 1880, aan Dr. Bluntschli, te Heidelberg, schreef over de waarde van het oorlogsrecht, schijnt gedeeltelijk door het werk van Generaal von Hartmann te zijn geïnspireerd.

Bulmerincq, geboren te Riga, gewezen Hoogleeraar te Dorpat, bekend door vele geschriften, vooral door zijn doorwrochten arbeid: *Les prises maritimes* (*Gand*, 1880), waarin

hij de jurisdictie der prijsgerichten in de verschillende landen uiteenzet en het geheele prijsrecht behandelt op eene wijze, welke van zijn meesterschap over dit onderwerp getuigt.

Guelle, kapitein, leeraar aan de Ecole de St.-Cyr, heeft, in 1884, in aangenamen vorm, een degelijk werk gegeven in zijn: *Précis des lois de le guerre sur terre*, met een voorrede van Pradier-Fodéré.

Jan Helunus Ferguson, Minister-resident van Nederland in China, voormalig zeeofficier, gaf in 1884 in het Engelsch een werk uit onder den titel van *Manual of international law for the use of Navies, Colonies and Consulates* (1).

---

(1) Behalve de *Voorlezingen* in 1856, in Felix Meritis, te Amsterdam, door den Advocaat J. A. Molster gehouden over de *Neutraliteit*, verdienen de volgende Leidsche academie-proefschriften, als getuigende van ernstige studie, nog vermelding:

D. A. W. van Tets, *Over de nationaliteit van personen en goederen naar het Oorlogsrecht*, 1870;

C. H. Beelaarts van Blokland, *Over internationale arbitrage*, 1875;

D. S. van Emden, *Bijdrage tot de geschiedenis der verzachting van het oorlogsrecht te land in de 19de eeuw*, 1875;

H. C. J Testa, *Over oorlogscontributie*, 1883.

2.75